



การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

THE DEVELOPMENT OF THE TEACHER SPIRITUALITY LEARNING MODEL
FOR TEACHER STUDENTS AT RAJABHAT UNIVERSITY

ภาวิดา มหาวงศ์

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ



ปริญญานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ปีการศึกษา 2561
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

THE DEVELOPMENT OF THE TEACHER SPIRITUALITY LEARNING MODEL
FOR TEACHER STUDENTS AT RAJABHAT UNIVERSITY



PAVIDA MAHAWONG

A Dissertation Submitted in partial Fulfillment of Requirements
for DOCTOR OF PHILOSOPHY (Research and Development on Human Potentials)

Faculty of Education Srinakharinwirot University

2018

Copyright of Srinakharinwirot University

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ของ
ภาविดา มหาวงศ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาศึกษาศาสตร์
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ฉัตรชัย เอกปัญญาสกุล)

คณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์

..... ที่ปรึกษาหลัก ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พาสนา จุลรัตน์) (รองศาสตราจารย์ ดร.ดุจเดือน พันธุ
นาวัน)

..... ที่ปรึกษาร่วม กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ช่อฉัตรดา ขวัญเมือง) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิศมัย รัตนโรจน์
สกุล)

..... ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุ เจริญวงศ์ระยับ)

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ผู้วิจัย	ภาวิดา มหาวงศ์
ปริญญา	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
ปีการศึกษา	2561
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พาสนา จุลรัตน์

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่าโมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบด้วย 3 องค์ประกอบได้แก่องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน และองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ พิจารณาได้จากค่า SRMR = 0.057 ค่า RMSEA = 0.044 CFI = 0.887 TLI = 0.881 และสามารถวัดองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูได้

การวิจัยระยะที่ 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่าประกอบด้วยหลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

การวิจัยระยะที่ 3 มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า ในระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูไม่แตกต่างกัน และกลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครู ในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ .05

คำสำคัญ : จิตวิญญาณความเป็นครู, รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู



Title	THE DEVELOPMENT OF THE TEACHER SPIRITUALITY LEARNING MODEL FOR TEACHER STUDENTS AT RAJABHAT UNIVERSITY
Author	PAVIDA MAHAWONG
Degree	DOCTOR OF PHILOSOPHY
Academic Year	2018
Thesis Advisor	Assistant Professor Dr. Pasana Chularut

The study of the development of a teacher-student learning model at Rajabhat University to enhance to each spirituality was divided into three phases.

The objective of the first phase was to study the definition and the elements of Rajabhat University student teachers teaching spirituality. The findings indicated that confirmation factor analysis of teaching spirituality included three main areas; self-awareness, professional awareness and was acceptable considering SRMR = 0.057 RMSEA = 0.044 CFI = 0.887 TLI = 0.881

During the second phase, the researcher aimed to develop student teachers at Rajabhat University in terms of a learning model to enhance the teaching spirituality. The findings revealed that student teachers at Rajabhat University used a learning model consisting of (1) principles; (2) objectives; (3) core contents; (4) fourteen learning activities; (5) measurement and evaluation; (6) roles of facilitators, and (7) the participants.

The third phase of the study aimed to investigate the implementation of a learning model to enhance the teaching spirituality at Rajabhat University among student teachers findings revealed that the level of experimental group in terms of teaching spirituality was significantly equal to the control group. The findings also indicated that the experimental group level of teaching spirituality among the was significantly higher in accordance with the second hypothesis.

Keyword : Teaching spirituality, Learning Model Enhancement of teaching spirituality



กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ทุนสนับสนุน
 วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความเมตตาและความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง
 จากผู้มีอุปการะคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พาสนาจุลรัตน์
 ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ช่อลัดดา ขวัญเมือง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
 อนุ เจริญวงศ์ระยับ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้
 คำแนะนำที่มีประโยชน์ ชี้แนะแนวทางตลอดการดำเนินการวิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และสามารถ
 แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งช่วยสนับสนุนให้กำลังใจจนการทำวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วง ผู้วิจัยขอ
 กราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ดุจเดือน พันธุมนาวิน ประธานสอบ
 วิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิศมัย รัตนโรจน์สกุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้
 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอันมีประโยชน์อย่างยิ่งในการปรับแก้วิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มาก
 ยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาใน
 การถ่ายทอดความรู้ให้ข้อมูลและคำแนะนำที่มีค่ายิ่งแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ คณบดีคณะครุศาสตร์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการดำเนินการวิจัย
 และอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยอย่างยิ่ง รวมทั้งขอขอบใจนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรีทุกคนที่ให้ความ
 ร่วมมืออย่างดีในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณะอาจารย์ของภาค
 วิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์
 ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา พี่สาว และคุณพันธ์ศักดิ์ บัวลอย ที่เป็น
 ผู้สนับสนุนให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจที่มีค่ายิ่งของผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณเพื่อนนิสิต
 ปริญญาเอกทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งให้กำลังใจซึ่งกันและกันตลอดมา คุณประโยชน์จาก
 งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้มีพระคุณทุกท่านตามที่ได้กล่าวมา

ภาวิดา มหาวงศ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญรูปภาพ	ด
บทที่ 1 บทนำ.....	18
ภูมิหลัง	18
คำถามการวิจัย.....	24
ความมุ่งหมายของการวิจัย	24
ความสำคัญของการวิจัย	24
ขอบเขตของการวิจัย	25
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย	27
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	27
กรอบแนวคิดในการวิจัย	30
สมมติฐานของการวิจัย.....	34
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
1.จิตวิญญาณความเป็นครู.....	36
1.1 ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู	36
1.2 ความสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู.....	38
1.3 องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู.....	39

1.4 คุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู	41
1.5 หน้าที่ของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู	45
1.6 เครื่องมือที่ใช้วัดจิตวิญญาณความเป็นครู	48
1.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู	50
1.7.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory)	50
1.7.2 ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism Theory)	53
2.รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	60
2.1 ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้	60
2.2 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้	60
2.3 แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	61
2.3.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	61
2.3.2 เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	62
2.4 แนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	62
2.4.1 วิธีการแห่งศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาท สมเด็จพระ มหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร	62
2.4.2 แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา.....	71
2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครู	81
2.5.1 ธรรมชาติของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้.....	82
2.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์.....	84
2.5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญา.....	86

2.6 เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู.....	88
2.6.1 เทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบ (Contingency Management)	88
2.6.2 เทคนิคการทำสัญญากับตนเอง (Self-Contracting)	89
2.6.3 เทคนิคการสังเกตพฤติกรรม (Observation)	89
2.6.4 วิธีการสอนบรรยาย (Lecture Method)	89
2.6.5 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion).....	90
2.6.6 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)	92
2.6.7 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ (Concept Mapping Technique) ..	94
2.6.8 รูปแบบในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในประเทศ	95
2.6.9 รูปแบบในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูต่างประเทศ.....	97
3.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	97
3.1 งานวิจัยในประเทศ.....	97
3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ.....	104
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	107
ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู	108
ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ.....	113
ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ.....	116
บทที่ 4 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ.....	118
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	118
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	119

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์	119
ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู	122
ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)	126
บทที่ 5 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	133
ผลการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	133
1. การวิเคราะห์ (Analysis)	133
1.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง	133
1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาหรือการจัดการเรียนรู้	134
1.3 การวิเคราะห์บริบทสิ่งแวดล้อม	135
2. การออกแบบ (Design) ประกอบด้วย	139
2.1 หลักการ	139
2.2 วัตถุประสงค์	140
2.3 เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้	140
2.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา	147
2.5 การวัดและประเมินผล	148
2.6 บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม	148
3. การพัฒนา (Develop) ประกอบด้วย	149
4.การนำไปใช้ (Implementation)	151

5. การประเมินผล (Evaluation)	151
บทที่ 6 ผลการให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครูของนักศึกษา วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	152
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	152
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	153
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ	153
1.1 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครู ในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลอง สูงกว่ากลุ่มควบคุม	153
1.2 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครู ในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง	158
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากสมุดบันทึกการเรียนรู้ เพื่อยืนยันข้อมูล เชิง ปริมาณในขั้นตอนที่ 1 และมุ่งหารายละเอียดของผลการให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	159
2.1 การเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณความเป็นครูที่เพิ่มขึ้นในองค์ประกอบด้านที่ เกิดกับตนเอง	160
2.2 การเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณความเป็นครูที่เพิ่มขึ้นในองค์ประกอบด้านที่ เกิดกับวิชาชีพครู	161
บทที่ 7 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	164
ความมุ่งหมายของการวิจัย	164
สมมติฐานของการวิจัย	164
วิธีดำเนินการวิจัย	165
สรุปผลการวิจัย	170
อภิปรายผลการวิจัย	176
การอภิปรายผลการวิจัย ในระยะที่ 1	176
การอภิปรายผลการวิจัย ในระยะที่ 2	181

การอภิปรายผลการวิจัย ในระยะที่ 3	185
ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย	189
ข้อเสนอแนะ	190
บรรณานุกรม	192
ภาคผนวก.....	200
ประวัติผู้เขียน.....	262



สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง (Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design)	116
ตาราง 2 ผลการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก.....	128
ตาราง 3 คำนำน้หนักองค์ประกอบ (Factor loading).....	129
ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในโมเดลการวัดจิตวิญญาณความเป็นครู	132
ตาราง 5 การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	135
ตาราง 6 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	150
ตาราง 7 กำหนดการทำกิจกรรม.....	151
ตาราง 8 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม	153
ตาราง 9 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบโดยภาพรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้	154
ตาราง 10 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูรายองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้	155
ตาราง 11 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบโดยภาพรวม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อน การใช้รูปแบบการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้.....	158
ตาราง 12 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูรายองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลอง ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบ การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้	159
ตาราง 13 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู	208

ตาราง 14 ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู	211
ตาราง 15 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ของตัวบ่งชี้พฤติกรรม ตามองค์ประกอบ เชิง ยืนยันอันดับหนึ่ง	213
ตาราง 16 การสังเคราะห์เนื้อหาจากผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู	218
ตาราง 17 ผลการวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญโดยใช้เทคนิค Critical Incident Technique (CIT) 221	
ตาราง 18 ผลการปรับปรุงกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความ เป็นครู	242



สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	31
ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	33
ภาพประกอบ 3 แผนภาพศาสตร์พระราชา (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560)	64
ภาพประกอบ 4 จิตสงบ – การเข้าถึงความจริง – การเข้าถึงสิ่งสูงสุด สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน นำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงขั้นฐาน (ประเวศ วะสี, 2552 , น. 14)	80
ภาพประกอบ 5 กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบ	87
ภาพประกอบ 6 รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)	108
ภาพประกอบ 7 โมเดลการวัดอันดับ 2 ของจิตวิญญาณความเป็นครู	130
ภาพประกอบ 8 แสดงระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ของ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครู ก่อนการใช้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	157

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วิชาชีพครูถือเป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นวิชาชีพที่ใช้วิธีการแห่งปัญญา นำทางการเรียนรู้ให้กับศิษย์ “ครู” คือบุคลากรซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน นับเป็นบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการจัดการศึกษา เพราะเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้เรียนมากที่สุด ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาว่า ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น “ครู” จึงเป็นบุคคลสำคัญและเป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาประเทศ

ทางเลือกหนึ่งของการยกระดับคุณภาพการศึกษาจะต้องมุ่งพัฒนาครู โดยเฉพาะการปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับบุคลากรวิชาชีพครูและนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อที่จะสามารถจัดการศึกษาให้เป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จนสามารถยกระดับและปฏิรูปการศึกษาของประเทศ ตลอดจนสามารถพัฒนาวิชาชีพครูสู่ความเป็นเลิศในอนาคตได้ ดังนั้นในการแก้ปัญหาวิชาชีพครู ต้องเริ่มที่สถาบันการผลิตครูที่จะต้องปรับเปลี่ยนระบบการรับนักศึกษาครู คัดเลือกนักเรียนดี เก่ง มีใจรักและศรัทธาในวิชาชีพครูเข้าเป็นนักศึกษาครู และพัฒนานักศึกษาที่มีในระบบผ่านหลักสูตรหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบ่มเพาะความเป็นครูโดยปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อสร้างครูให้มีหัวใจเป็นมนุษย์ มีทั้งความรู้ ความสามารถและความดีที่เหมาะสมจะเป็นครูเพื่อศิษย์ในยุคปัจจุบัน ดังที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559, น. 163) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของวิชาชีพครูในอาเซียนไว้ว่า จะฟื้นฟูวิชาชีพครูให้มีความหมายและมีคุณค่าต่อคนในอาเซียนและสังคมอาเซียน ถึงเวลาต้องเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังทั้งระบบและฟื้นฟูวิญญาณครูกลับมาให้ได้ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมและพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นกับกลุ่มบุคลากรวิชาชีพครูและนักศึกษาวิชาชีพครู ผู้ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและยกระดับคุณภาพของการศึกษา

การที่จะพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและนักศึกษาวิชาชีพครูได้นั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ในแง่ของนิยาม องค์ประกอบและแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งในการให้นิยาม

คำว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” (Teacher Spirituality) ที่ผ่านมานั้น มีลักษณะที่เป็นนามธรรมค่อนข้างสูง และนักวิจัยได้นิยามความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูแตกต่างกันออกไปตามทัศนะของแต่ละท่าน ในบริบทของประเทศไทย อาทิ ธรรมนันทิกา แจ่มสว่ง (2554, น. 8) ได้ให้ความหมายของ จิตวิญญาณความเป็นครูไว้ว่า หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการทำงานที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นคุณลักษณะทางจิตนี้เกี่ยวข้องกับความคิดที่มีต่อวิชาชีพครู ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ มีและยึดมั่นต่ออุดมการณ์ในการทำงานครู มีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ในขณะที่จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรม ประกอบด้วย การปฏิบัติตนต่อนักเรียนด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ เสียสละ อดทน การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม ส่วน สุพิชญา โคทวิ, และ วาริรัตน์ แก้วอุไร (2557, น. 11) ให้ความหมายว่า จิตวิญญาณความเป็นครู เป็นการรับรู้และแสดงออกถึงด้านจิตใจที่ดีงาม ควรค่าแก่การเคารพบูชาในลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ การเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในขณะที่ ภาวัต ตั้งเพชรเดโช (2556, น. 5) ได้ให้ความหมายของ จิตวิญญาณความเป็นครูว่าหมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกที่ดีของครูที่มีต่อศิษย์ ซึ่งบุคคลที่จะมาประกอบวิชาชีพครูต้องพึงมีและพึงปฏิบัติและอุทิศตนอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อเป็นกำลังในการที่จะสร้างประเทศชาติต่อไป รวมถึง วลัยกาน ฉลาดบาง (2559, น.124) ที่ได้ให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู ไว้ว่าหมายถึง จิตสำนึกตามกรอบคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งทำให้เกิดการ ใฝ่รู้ ค้นคว้า สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลุกฝังและเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งของศิษย์ เพื่อนร่วมงานและคนในสังคม

ส่วนในบริบทของต่างประเทศ ยังไม่มีผู้ให้นิยามไว้ชัดเจนมากนัก ตัวอย่างเช่น Palmer (2003) ได้กล่าวถึงจิตวิญญาณความเป็นครู ไว้ว่า ครูในปัจจุบันมุ่งเน้นให้นักเรียน นักศึกษาหมกมุ่นกับการจัดการและควบคุมโลกภายนอก เพราะเชื่อว่าตนเองมีอิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น การวัดและประเมินผลโดยการไต่ถามเป็นที่ตั้งทำให้ฝึกการฟังฟังและเคารพสิ่งภายนอกซึ่งมีในระบบการศึกษามานานมาแล้ว ดังนั้นคนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจึงควรกล้าที่จะเปลี่ยน กล้าที่จะสอนด้วยจิตวิญญาณของครู ซึ่งเป็นแก่นแท้ของการสอนเพื่อนักวิชาชีพรุ่นใหม่ สอนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่ไม่ได้หวังเพียงเกรดหรือคะแนนเท่านั้น นอกจากนี้ Smith (2013, pp 46-49) ได้กล่าวไว้ว่า ครูที่มีความพร้อมทางจิตวิญญาณจะสะท้อนถึงความสามารถในทางเทคนิคและการปฏิบัติที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพและทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึง Bush (1999, pp 20-28) ที่ได้

กล่าวถึงคนที่มีลักษณะของจิตวิญญาณในการสอน (Teaching Spirituality) หรือ จิตวิญญาณในการดูแล (Spirituality Care) ไว้ว่าจะต้องเป็นคนเปิดใจให้กว้าง สร้างความไว้วางใจให้กับผู้เรียน มีเวลาให้กับผู้เรียน มีสติตั้งใจอยู่กับปัจจุบันเสมอ ซึ่งจากการให้นิยามของนักวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงนิยามที่แตกต่างกันไปตามทัศนะของแต่ละท่าน และการนิยามของจิตวิญญาณความเป็นครูให้มีความชัดเจนจึงเป็นไปได้ค่อนข้างยาก ดังนั้นในเบื้องต้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครูให้ชัดเจนเสียก่อน จึงจะพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูได้ในขั้นตอนต่อไป

อีกทั้งองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งในบริบทของต่างประเทศและในประเทศ ยังไม่ปรากฏการแบ่งอย่างชัดเจน แต่ผู้วิจัยได้ค้นพบจากงานวิจัยที่มีลักษณะใกล้เคียงดังในงานวิจัยด้านจิตวิญญาณในการทำงาน (Spiritual at work) ของ Ashmos & Duchon (2000, pp. 134-145) และ นฤเบศร์ สายพรหม, คุชฎี โยเหลา, และรัตติกรณ์ จงวิศาล (2559, น.140-158) ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการรับรู้หรือประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณของบุคคลในด้านชีวิตภายใน (Inner Life) ด้านงานที่มีความหมาย (Meaningful Work) และด้านสังคม (Community) มาเป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู และจากการสังเคราะห์งานวิจัย พบว่า องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าในตนเอง การเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองการพัฒนาตนเอง การมีความรักและความเมตตาปรารถนาดีต่อผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียม และความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู การปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ และความรัก ความศรัทธาในวิชาชีพ (คุรุสภา(2559) ,ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุธ มณีรัตน์ และพงษ์เทพ จิระโร (2559, น.110), สุพิชญา โคทวิ และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557, น.7-8), กิตตินันท์ โนสุ และเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2557, น.60-61), อรุณา เจริญสุข (2557, น. 192-193), ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง, (2554, น.122-123), นรินทร์ สังข์รักษา (2554, น. 21-30), ณัฐภรณ์ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553, น.31-32)) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดในการกำหนดนิยามคุณลักษณะด้านจิตพิสัย โดยการสร้างนิยามจากข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้เทคนิค Critical Incident Technique (CIT) เพื่อรวบรวมพฤติกรรมของครูที่สามารถสังเกตได้ และมีความสมบูรณ์เพียงพอสำหรับนำไปทำนายพฤติกรรมการแสดงออกถึงจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ซึ่งจะทำให้ตัวชี้วัดของแต่ละองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูมีความชัดเจนมากขึ้น จากนั้นจึงนำองค์ประกอบดังกล่าวมาตรวจสอบคุณภาพเชิงโครงสร้างโดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirm Factor Analysis: CFA)

เพื่อยืนยันองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูต่อไป

ในการสร้างเครื่องมือเพื่อวัดจิตวิญญาณความเป็นครูจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่ผ่านมา มีเครื่องมือที่ใช้วัดค่อนข้างหลากหลายตามทัศนะของนักวิจัยที่แตกต่างกันไป ซึ่งแบบวัดส่วนใหญ่เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตัวอย่างเช่น ฦๅฐฐฐฐฐ หลาวทอง, และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553, น. 29) ได้ทำการพัฒนาตัวชี้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูและพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจได้จำนวน 4 องค์ประกอบ จำนวน 38 ข้อ และ สุพิชญา โคทวิ, และ วาริรัตน์ แก้วอุไร (2557, น.184-188) ได้สร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อใช้วัดระดับจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ จำนวน 66 ข้อ และ ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และคนอื่น ๆ (2559, น. 112) ได้สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาสังกัด คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม จำนวน 37 ข้อ ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำการสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูดังกล่าว มาเป็นแนวทางสำหรับการสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่าหลักสูตรของการศึกษาวิชาชีพครูในปัจจุบันได้เน้นวิชาการมากกว่าการสร้างนิสิตนักศึกษาให้มีจิตวิญญาณความเป็นครูและมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ ดังที่ ชลิตตา รัชพลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เฟื่องอรุณ ปริดีติติก, และ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (2560, น. 22) ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต ที่สำคัญคือ การพัฒนาครูให้มีความเชื่อมโยงกับคุณภาพการผลิตบัณฑิต และการพิจารณาผลการปฏิบัติงานของครู การพัฒนาครูให้มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู และจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเป็นครู ประกอบกับตามแผนยุทธศาสตร์เพื่อยกคุณภาพมาตรฐานมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่ความเป็นเลิศระยะ 10 ปีที่จะถึงนี้ (พ.ศ.2558-2567) ในยุทธวิธีที่ 3.1 การปฏิรูปการฝึกหัดครูหลักสูตรและจัดการเรียนรู้ทั้งระบบ โดยจัดให้มีโครงการและกิจกรรมในการจัดระบบและมีกระบวนการบ่มเพาะและปลูกฝังความเป็นครูในทุกมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อให้ นักศึกษาวิชาชีพครูมีคุณภาพและมีจิตวิญญาณความเป็นครู (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) จึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูโดยการพัฒนา รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้และแนวคิดต่าง ๆ มาบูรณาการเข้าด้วยกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

เป็นแนวคิดหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนได้ เนื่องจากจิตตปัญญาศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง ในองค์กรและในสังคม โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง มีเป้าหมายเพื่อให้เป็นผู้ที่รู้จักตนเอง รู้เป้าหมายของชีวิตมีจิตตื่นรู้ สูการเปลี่ยนแปลงตนเอง เป็นผู้ที่จะเรียนรู้ที่จะฟังตนเองและผู้อื่น เข้าใจด้านในของตัวเอง รู้ตัว เข้าถึงความจริง ตื่นรู้ เกิดจิตสำนึกใหม่ เป็นผู้ที่มีความรัก เมตตาอันยิ่งใหญ่ มีปัญญาแห่งตน และมีความสุข และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร ทำให้คนในองค์กรและชุมชนเคารพศักดิ์ศรีคุณค่าของกันและกันอย่างลึกซึ้ง และการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม มีเป้าหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติอย่างแท้จริง โดยเชื่อมโยงการเรียนรู้ด้านวิชาการ วิชาชีพและมิติจิตใจ เข้าใจศาสตร์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกลึกซึ้งเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติ นอกจากนี้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษายังเอื้อต่อการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูและช่วยให้เกิดการพัฒนาทักษะคุณภาพภายในและคุณภาพภายนอก คือ ความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ชนันท์ ธาตุทอง, 2555, น. 50) นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบหรือหลักสูตร การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูจากต่างประเทศและในประเทศ ตัวอย่างเช่น โปรแกรมกล้าสอน “CTT” (Courage to Teach) ของ Palmer (2003), รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อศิษย์ในสถานศึกษา ของ วสันต์ ปานทอง, อนุชา กอนพวง, ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์, และ ฉันทนา จันทร์บรรจง (2556, น.193-205), ผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะความเป็นครูสำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ของ วันทนี นามสวัสดิ์, สิริวรรณ ศรีพล, และ ภัฏจนา สันทรตันศิริกุล (2558, น.7-20) และงานวิจัยของ สุพิชญา โคทวี และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557, น.11-12) ที่ใช้รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา กับนักศึกษาวิชาชีพครู จากหลักสูตรดังกล่าวพบว่าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลมากขึ้น โดยเฉพาะผลจากการเปลี่ยนภายในของตนเอง บุคคลมีความเข้าใจและยอมรับตนเอง มีความใส่ใจคนรอบข้าง เกิดความรักความเมตตาให้กับผู้อื่น รู้จักปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ ปรับเปลี่ยนมุมมองการมองโลก เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เห็นหรือค้นพบศักยภาพภายในตนเองมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้สูงขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาจัดเป็นกระบวนการเรียนรู้โดยบูรณาการกับทฤษฎีการเรียนรู้ และแนวคิดจากวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ให้กับนักศึกษาวิชาชีพครู เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายใน

เสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูให้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปใช้เมื่อประกอบอาชีพครูหรือฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และเป็นสถาบันที่ผลิตวิชาชีพครูมาเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 100 ปี อีกทั้งยังมีที่ตั้งกระจายอยู่ทั่วประเทศ จำนวน 38 แห่ง และจากสถานการณ์ในปัจจุบันที่กล่าวถึงยุทธศาสตร์หลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่เน้นการผลิตครูเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษาแม่และเป็นรากเหง้าของการผลิตครู จึงต้องการให้ผลิตครู โดยยึดหลักสำคัญ 3 ประการ กล่าวคือ 1) การมีจิตวิญญาณของความเป็นครู 2) การมีความรับผิดชอบต่อนักศึกษา 3) การพัฒนาความรู้และ ความเชี่ยวชาญอย่างต่อเนื่อง เพราะแม้ครูจะไม่เก่ง แต่หากมีจิตวิญญาณของความเป็นครู ก็จะสามารถถ่ายทอดและสอนได้เป็นอย่างดี (นวรรตน์ รามสูต, และ บัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2558) และตามพระราชบัญญัติการศึกษาของในหลวงรัชกาลที่ 10 ที่พระองค์ทรงสานต่อพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้านการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะประเด็นด้านการผลิตและพัฒนาครู พระองค์ทรงเน้นย้ำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นเลิศด้านผลิตและพัฒนาครู ให้มีมาตรฐานและมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้น หากนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏได้รับการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ก่อนที่จะออกฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูขึ้นสังเกตการสอน (Practicum) และสอดแทรกในกิจกรรมการเรียนรู้นอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) จะส่งผลให้นักศึกษาได้ ตระหนักและเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพ เกี่ยวกับคุณลักษณะคุณงามความดีในการประกอบอาชีพครูของตน อีกทั้งจะสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นครูมืออาชีพได้ในอนาคต

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษานิยามและศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ และพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง จิตวิญญาณความเป็นครู โดยผู้วิจัยมีความมุ่งหวังว่าจะเกิดประโยชน์ในแง่ขององค์ความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจะเป็นแนวทางในการที่จะให้ครูอาจารย์ฝ่ายกิจการนักศึกษา ฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้เกิดจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำไปปฏิบัติตนเมื่อนักศึกษาฝึกสอนหรือการประกอบอาชีพครูได้ในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. จิตวิญญาณความเป็นครูมีนิยามเป็นอย่างไรและมีองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูอะไรบ้าง
2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นอย่างไร
3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูได้มากน้อยเพียงใด

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ในสองประเด็นดังนี้

1. ประโยชน์ในเชิงวิชาการ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้นิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาวิชาชีพครู และองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูในบริบทของสังคมไทย
2. ประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ ผลจากการศึกษาครั้งนี้จะทำให้ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งจะสามารถเป็นต้นแบบให้ครูอาจารย์ฝ่ายกิจการนักศึกษา ฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาได้มีประสิทธิผลในวิชาชีพครูมากยิ่งขึ้น และนักศึกษาวิชาชีพครูที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงจิตวิญญาณความเป็นครู รวมทั้งได้ประสบการณ์เกี่ยวกับการ

เสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ที่จะสามารถนำไปปฏิบัติตน เมื่อตนเองเป็นนักศึกษาฝึกสอน หรือประกอบอาชีพครูในอนาคตได้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
2. ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
3. ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

1. ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ในการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นนักวิชาการศึกษาที่มีความรู้ลึกเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ไธรัช โทธิแก้ว

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู คือครูผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ” ครั้งที่ 14 ประจำปี 2560 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 219 คน และมีกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวนทั้งสิ้น 25 คน โดยพิจารณาเลือกจากเกณฑ์สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ทั้ง 2 ระดับ คือสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การมัธยมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก ตาก สุโขทัย อุทัยธานี อุตรดิตถ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์

ในการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ประชากร คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง ปีการศึกษา 2560 แบ่งตามเขตภูมิศาสตร์ จำนวน 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 8 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 แห่ง ภาคกลาง 14 แห่ง และภาคใต้ 5 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 22,450 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏตามภูมิภาค อย่างน้อย 1 แห่ง ได้แก่ เขตภาคเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เขตภาคกลาง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และเขตภาคใต้ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา

การวิจัยครั้งนี้มีพารามิเตอร์จำนวน 55 ค่า ผู้วิจัยใช้แนวคิดในการกำหนดขนาดตัวอย่างจากการใช้สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ของ Hair, Black, Babin, & Anderson (2010) ที่เสนอให้ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 10 ถึง 20 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (550-1,100 คน) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจริงได้รวมทั้งสิ้น 692 คน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เพียงพอต่อการหาคุณภาพได้

2. ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ในขั้นการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้วิจัยนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน และนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริงในระยะที่ 3

3. ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวนรวมทั้งสิ้น 341 คน เพื่อแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง 26 คน และกลุ่มควบคุม 26 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวแปรที่ใช้ในระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีดังนี้

1.1 ตัวแปรโครงสร้าง ประกอบด้วย

1.1.1 ด้านที่เกิดกับตนเอง

1.1.2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน

1.1.3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพ

1.2 ตัวแปรชีวิต ประกอบด้วย

1.2.1 ด้านที่เกิดกับตนเอง ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู

1.2.2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค

1.2.3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพ ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพครู

2. ตัวแปรที่ใช้ในระยะที่ 2 การเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีดังนี้

2.1 ตัวแปรจัดกระทำ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2.2 ตัวแปรตาม คือ จิตวิญญาณความเป็นครู

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **จิตวิญญาณความเป็นครู (Teacher Spirituality)** หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านที่เกิดกับตนเอง ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู ด้านที่ 2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค และด้านที่ 3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 **ด้านที่เกิดกับตนเอง** หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของความเป็นครูที่ปรากฏอยู่ในตนเองของนักศึกษาวิชาชีพครู ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และบทบาทการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 บุคลิกภาพความเป็นครู หมายถึง การที่นักศึกษาวิชาชีพครูเข้าใจถึง บุคลิกภาพภายนอกและภายในของคนเป็นครู ได้แก่ การแต่งกายให้สะอาดและเหมาะสมกับ กาลเทศะ พุดจาสุภาพเรียบร้อย มีความแคล่วคล่องว่องไวและกระฉับกระเฉง มีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ ความเป็นกันเอง มีอารมณ์ดีอารมณ์ขัน มีความมั่นใจในตนเอง มีความเพียรพยายาม มีความอดทนอดกลั้น และมีความรับผิดชอบ

1.1.2 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน หมายถึง การที่นักศึกษาวิชาชีพครูเข้าใจ บทบาทหน้าที่การสอนของครู ได้แก่ มีความตั้งใจในการสอน มีความสามารถใช้สื่อการสอนให้ เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหา รู้จักใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย และสามารถนำเทคนิคการ สอนแบบใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

1.1.3 บทบาทการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู หมายถึง การที่นักศึกษาวิชาชีพครู เข้าใจบทบาทการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของตนด้วย วิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การศึกษาหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การติดตาม ข่าวสารใหม่ ๆ อยู่เสมอ อบรมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และศึกษาค้นคว้าวิจัยให้มีความเชี่ยวชาญ เฉพาะทางของตน

1.2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของนักศึกษา วิชาชีพครูที่จะปฏิบัติต่อผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติ ต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา หมายถึง การที่นักศึกษา วิชาชีพครูปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความรัก ความเอาใจใส่ และปรารถนาให้ผู้เรียนพ้นทุกข์ แบ่ง ออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเรียน ได้แก่ เปิดโอกาสให้นักเรียนถามเมื่อมีข้อสงสัย และ คอยติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอยู่เสมอ ด้านการอบรมบ่มนิสัย ได้แก่ การสอนให้ผู้เรียนเป็น คนดีละเว้นความชั่ว และการสอนระเบียบวินัยให้กับผู้เรียน และด้านการให้คำปรึกษา ได้แก่ ให้ คำแนะนำและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง รวมถึงช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียน

1.2.2 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค หมายถึง การที่นักศึกษาวิชาชีพ ครูปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความยุติธรรมและไม่ลำเอียง แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการ เรียน ได้แก่ การวัดและประเมินผลตามความเป็นจริง และการสอนทุกคนอย่างเท่าเทียม ด้านการ อบรมบ่มนิสัย ได้แก่ การวางตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างคนผิด และด้านการให้คำปรึกษา ได้แก่ การมี เวลาให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และการเต็มใจให้คำปรึกษากับผู้เรียนโดยไม่ หวังผลตอบแทน

1.3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพ หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของนักศึกษาวิชาชีพครูที่จะปรากฏต่อวิชาชีพครู ได้แก่ การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และการมีศรัทธาในวิชาชีพครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู หมายถึง การที่นักศึกษาวิชาชีพครูมีความรู้สึกที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ซาบซึ้งในวิชาชีพครู มีความภาคภูมิใจที่ได้ประกอบวิชาชีพครู และการมีความสุขทุกครั้งเมื่อทำการสอน การที่นักศึกษามีความคิดที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติ อาชีพครูสามารถพัฒนาคนและพัฒนาประเทศชาติได้ และการที่นักศึกษาจะมีแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ปกป้อง รักษา และสืบทอดวิชาชีพครู

1.3.2 ศรัทธาในวิชาชีพครู หมายถึง การที่นักศึกษาวิชาชีพครูแสดงออกถึงความเชื่อและเลื่อมใสในวิชาชีพครู ได้แก่ เชื่อมั่นในวิชาชีพครู และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างมีแบบแผน จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 หลักการ

2.2 วัตถุประสงค์

2.3 เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

2.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้น (A_mCR_a) ประกอบด้วย

2.4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (A_m : Awareness and Meditation) ขั้นตอนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักรู้ และสงบนิ่งอยู่กับตนเอง เป็นการประสานกายและจิตให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เน้นการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในของตน เพื่อให้เกิดสติและสมาธิกับการทำงาน มีความสงบในจิตใจ ลดความเครียดและเป็นกังวลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอก อาจทำให้สมาธิและจิตใจไม่สงบ ส่งผลให้สมองปิดกั้นการเรียนรู้ เป็นขั้นเตรียมพร้อมในการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำสมาธิ การออกกำลังกายและจิต โยคะ เกมฝึกสติ และการบริหารสมอง เป็นต้น ใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที และในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการกล่าวถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้วเพื่อเชื่อมโยงกับบทเรียนใหม่ ก่อนจะเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป

2.4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (C : Contemplation) ขั้นตอนที่มียุทธประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญ ทำความเข้าใจ ตระหนักรู้ถึงคุณค่าทั้งในตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพครู โดยผ่านการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น บรรยาย อภิปราย บทบาทสมมติ เรียนรู้ตัวแบบ สัมผัสธรรมชาติ ประสบการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบสุนทรียะสนทนา และการตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นต้น ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีสภาวะของจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ และเข้าถึงศักยภาพแห่งตน เพื่อนำคุณภาพดังกล่าวไปใช้ใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน มองโลกในเชิงองค์รวม เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือประสบการณ์ในกระบวนการบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตของตนเอง ผู้อื่นและวิชาชีพครูในอนาคตได้

2.4.3 ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (R_a : Reflection and Application) ขั้นตอนที่มียุทธประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวนผลการเรียนรู้จากการใคร่ครวญ สะท้อนผลการเรียนรู้ แง่คิดต่าง ๆ และสามารถนำประสบการณ์ในการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเขียนบันทึกการเรียนรู้ การนำเสนอความคิดความรู้สึกเป็นวาทกรรม หรือประโยคสั้น ๆ เป็นต้น ในขั้นตอนนี้เปรียบเสมือนการสรุปผลการเรียนรู้ และประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและวิชาชีพครูในอนาคต

2.5 การวัดและประเมินผล

2.6 บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

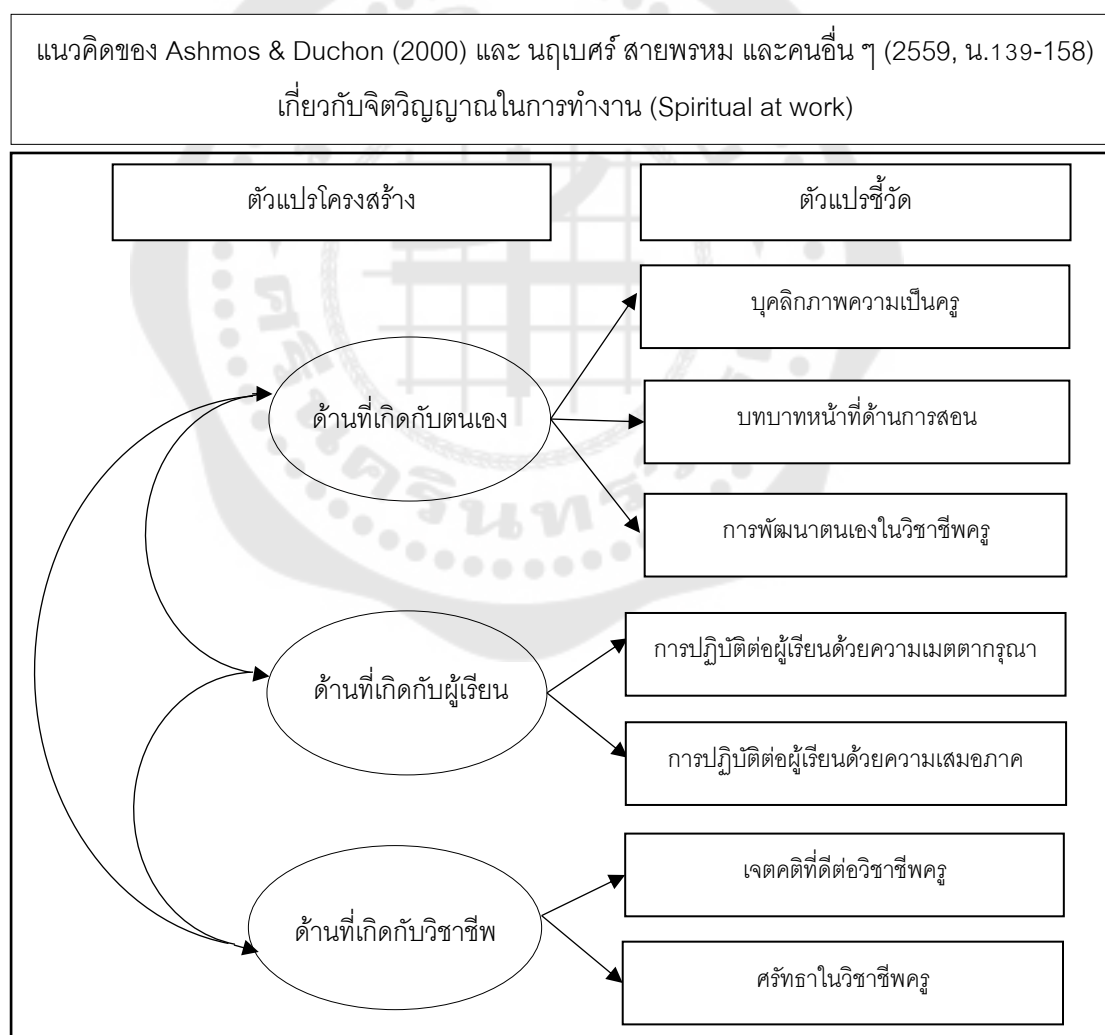
3. นักศึกษาวิชาชีพครู หมายถึง นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. กรอบแนวคิดในการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเชิงทฤษฎีจากนักวิชาการศึกษาที่มีความรู้ลึกเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ และรองศาสตราจารย์ ดร. โสวัช โพธิ์แก้ว รวมถึงศึกษาทฤษฎีเชิงปฏิบัติการ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำแนวคิดในการกำหนดนิยามคุณลักษณะด้านจิตพิสัย มาทำการสร้างนิยามจากข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้เทคนิค

Critical Incident Technique (CIT) จากครูผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ” ครั้งที่ 14 ประจำปี 2560 โดยนำแนวคิดของ Ashmos & Duchon (2000) และ นฤเบศร์ สายพรหม และคนอื่น ๆ (2559, น.139-158) เกี่ยวกับจิตวิญญาณในการทำงาน (Spiritual at work) มาเป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสามารถกำหนดตัวแปรโครงสร้างได้ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพ และตัวแปรชี้วัด ได้แก่ (1) ด้านที่เกิดกับตนเอง ประกอบด้วย บุคลิกภาพความเป็นครู การเข้าใจบทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู (2) ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค และ (3) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพ ประกอบด้วย การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และการมีศรัทธาในวิชาชีพครู

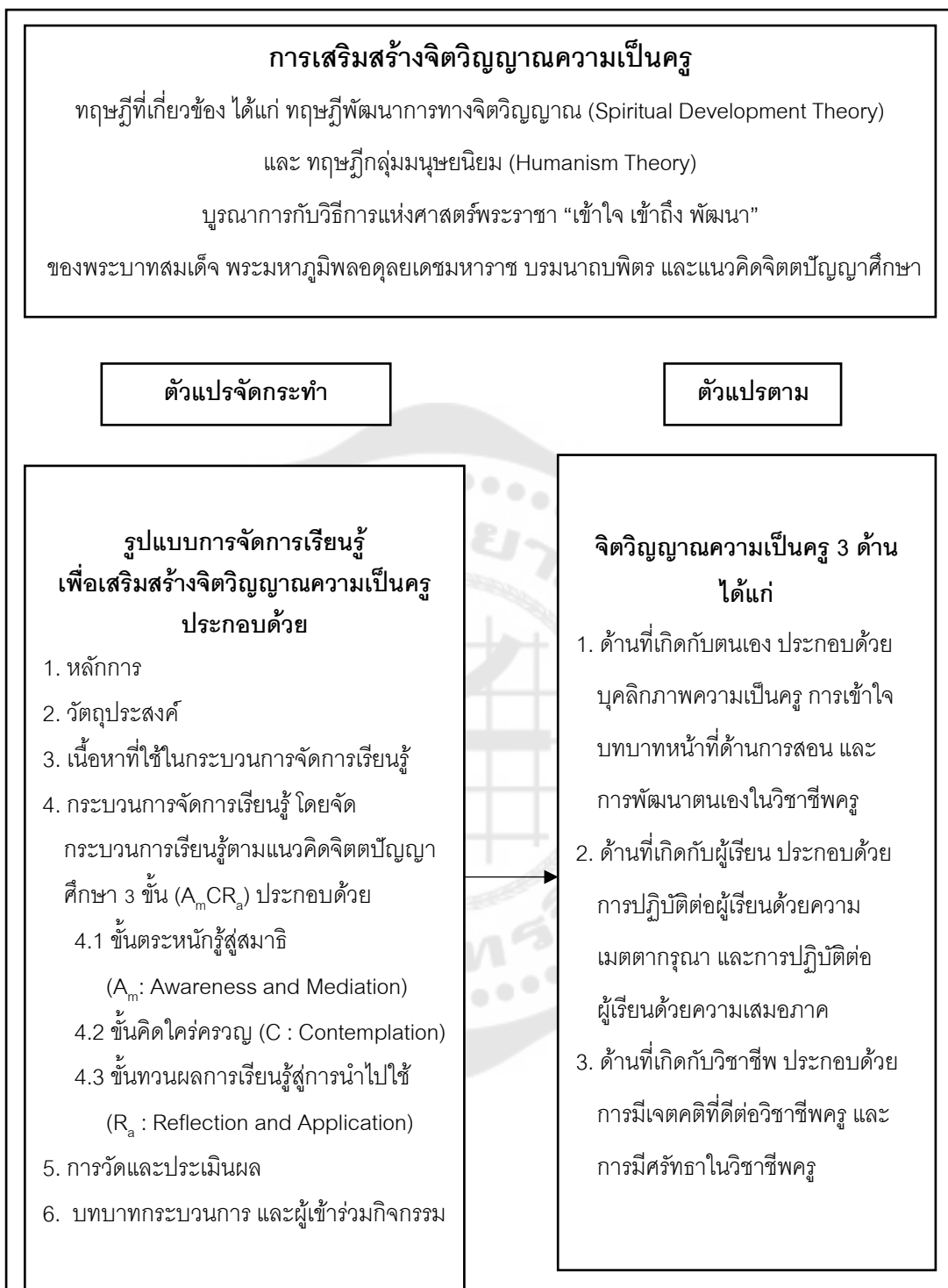


ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2. กรอบแนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

การเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้มาเป็นตัวแปรจัดกระทำ และมีจิตวิญญาณความเป็นครูเป็นตัวแปรตาม โดยศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory) และ ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism Theory) บูรณาการกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างมีแบบแผน ประกอบด้วย หลักการแนวคิด วัตถุประสงค์ เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูกับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ





ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

สมมติฐานของการวิจัย

การศึกษาดังกล่าวใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏที่พัฒนาขึ้น มีสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม
2. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง



บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. จิตวิญญาณความเป็นครู

- 1.1 ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.2 ความสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.3 องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.4 คุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.5 หน้าที่ของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.6 เครื่องมือที่ใช้วัดจิตวิญญาณความเป็นครู
- 1.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู
 - 1.7.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory)
 - 1.7.2 ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism Theory)

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

- 2.1 ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
- 2.2 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
- 2.3 แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 - 2.4 แนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
 - 2.4.1 วิธีการแห่งศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
 - 2.4.2 แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
 - 2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
 - 2.5.1 ธรรมชาติของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้
 - 2.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์
 - 2.5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญา

2.6 เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

2.6.1 เทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบ (Contingency Management)

2.6.2 เทคนิคการทำสัญญากับตนเอง (Self-Contracting)

2.6.3 เทคนิคการสังเกตพฤติกรรม (Observation)

2.6.4 วิธีการสอนบรรยาย (Lecture Method)

2.6.5 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)

2.6.6 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

2.6.7 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ (Concept Mapping Technique)

2.6.8 รูปแบบในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในประเทศ

2.6.9 รูปแบบในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในต่างประเทศ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

1. จิตวิญญาณความเป็นครู

1.1 ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู

คำว่า “จิตวิญญาณ” (Spirituality) หมายถึง มิติสูงส่งของจิต หรือการที่มีจิตใจสูง ความดี กุศลบุญ คุณค่าหรือจิตที่เจริญ จิตที่หลุดพ้น จิตที่เห็นแก่ตัวน้อย จิตเข้าถึงสิ่งสูงสุด โดยเฉพาะในทางพุทธศาสนา จิตวิญญาณ คือ ปัญญา เป็นมิติที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์ เป็นมนุษย์ที่มีจิตสูงปราศจากความคับแคบและความเห็นแก่ตัว (ประเวศ วะสี, 2553, น. 99-100) ส่วนคำว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” นั้น เป็นคำที่ใช้กันมานานในบริบทของวิชาชีพครู ด้วยเหตุนี้ จึงได้มีผู้ให้ความหมายที่แตกต่างกันไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

Palmer (2003) ได้กล่าวถึงจิตวิญญาณความเป็นครู ไว้ว่า ครูในปัจจุบันมุ่งเน้นให้นักเรียน นักศึกษาหมกมุ่นกับการจัดการและควบคุมโลกภายนอก เพราะเชื่อว่าตนเองมีอิทธิพลเหนือสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น มีการวัดและประเมินผลโดยการใช้เกรดเป็นที่ตั้งจึงทำให้นักเรียน นักศึกษา ฝึกการฟังฟังและเคารพสิ่งภายนอก ซึ่งหลักการดังกล่าวมีในระบบการศึกษามานานมาแล้ว ดังนั้นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จึงควรกล้าที่จะเปลี่ยน กล้าที่จะสอนด้วยจิตวิญญาณของ

ครู ซึ่งเป็นแกนแท้ของการสอนเพื่อนักวิชาชีพรุ่นใหม่ สอนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ที่ไม่ได้หวังเพียงเกรดหรือคะแนนเท่านั้น

Smith (2013) ได้กล่าวไว้ว่า ครูที่มีความพร้อมทางจิตวิญญาณจะสะท้อนถึงความสามารถในทางเทคนิคและการปฏิบัติที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพและทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Bush (1999) ที่ได้กล่าวถึงคนที่มีลักษณะของจิตวิญญาณในการสอน (Teaching Spirituality) หรือจิตวิญญาณในการดูแล (Spirituality Care) ไว้ว่าจะต้องเป็นคนเปิดใจให้กว้าง สร้างความไว้วางใจให้กับผู้เรียน มีเวลาให้กับผู้เรียน มีสติตั้งใจอยู่กับปัจจุบันเสมอ

ธรรมนันทิกา แจ่มสวาง (2554, น. 8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมการทำงานที่สะท้อนถึงการเป็นครูที่ดี จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นคุณลักษณะทางจิตนี้เกี่ยวข้องกับความคิดที่มีต่อวิชาชีพครู ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ มีและยึดมั่นต่ออุดมการณ์ในการทำงานครู มีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น ในขณะที่จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรม ประกอบด้วย การปฏิบัติตนต่อนักเรียนด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ เสียสละ อดทน การเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งการพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

สุพิชญา โคทวิ และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557, น. 11) ที่ได้ให้ความหมายของคำว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” ว่าหมายถึง การรับรู้และแสดงออกถึงด้านจิตใจที่ต้งาม ควรค่าแก่การเคารพบูชาในลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ การเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันอย่าง

ภาวัต ตั้งเพชรเดโช (2556, น. 5) ที่ได้ให้ความหมายของ จิตวิญญาณความเป็นครู ไว้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกที่ดีของครูที่มีต่อศิษย์ ซึ่งบุคคลที่จะมาประกอบวิชาชีพครูต้องพึงมีและพึงปฏิบัติและอุทิศตนอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้คู่คุณธรรมเพื่อเป็นกำลังในการที่จะสร้างประเทศชาติต่อไป

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2543) ได้กล่าวไว้ว่า จิตสำนึกและวิญญาณครู จุดเริ่มต้นน่าจะอยู่ที่การสร้างศรัทธา คำว่าศรัทธาในที่นี้มีความหมาย 3 มิติ คือศรัทธาต่อตนเอง ต้องเชื่อและศรัทธาในความรู้ความสามารถของตนเองว่าจะเป็ครูที่ดีได้ เป็นตัวอย่าง ให้กับสังคมได้ กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ และวิเคราะห์คัดสรร ความรู้มาใช้ประโยชน์ได้ และมีความศรัทธามั่นว่าตนเองสามารถสร้างภาพลักษณ์ของครูที่ดีได้ ประการที่สอง คือ ศรัทธาต่ออาชีพครู รักษาเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นครูที่เป็นวิชาชีพชั้นสูง เห็นคุณค่า

ของวิถีชีวิตที่เป็นครู ประการที่สามคือ ศรัทธาต่อองค์กร รักษาชื่อเสียงของสถานศึกษาและองค์กรวิชาชีพครู ประพฤติและปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพครู ถ้าครูทุกคน และครูของครูทุกคนมีความศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นจิตสำนึกและวิญญาณของความเป็นครู และสิ่งที่ดีที่เป็นแบบอย่างของสังคมได้ก็จะขยายและถ่ายทอดไปสู่เยาวชนชั่วลูกชั่วหลาน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการให้นิยามจากนักวิจัย นักการศึกษา และนักวิชาการดังกล่าวข้างต้นแสดงถึงความไม่เป็นเอกภาพของนิยามคำว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” ผู้วิจัยจึงอาจสรุปเป็นความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้เป็นเบื้องต้น ได้ว่าหมายถึง จิตสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู ในการเข้าใจตนเอง การเข้าถึงผู้เรียน และการพัฒนาวิชาชีพครู ในลักษณะทั้งทางด้านจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงออกได้

1.2 ความสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู

ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและปฏิรูปการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา ต้องพัฒนาครูด้วย ซึ่งครูเป็นกลไกหลักของการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังนั้นนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2551) ได้กล่าวไว้ว่า ครูจะต้องมีจิตวิญญาณ มีความตระหนักรู้ สำนึกว่างานที่ตนทำมีความสำคัญต่อชีวิตของเพื่อนมนุษย์ ไม่เฉพาะแต่นักเรียนเท่านั้น แต่หมายถึงครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะทำงานด้วยหัวใจ สมองและสองมือ เพื่อพัฒนาอบรมบ่มเพาะนิสิตศิษย์ให้เป็นคนดีมีศักยภาพ มีเมตตาเป็นหลักธรรมเพราะว่าครูที่ปราศจากความรักและความเมตตา แม้ว่าจะมีความรู้มากเพียงใด ก็ไม่สามารถที่จะเป็นครูที่ดีได้ คงเป็นเพียงครูที่มีอาชีพครูเท่านั้น ไม่ได้เป็นครูมืออาชีพที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู หรือเป็นเพียงแค่เปลือกครูเท่านั้น ไม่ได้เป็นแก่นแท้ของครู

ยนต์ ชุ่มจิต (2553, น. 24-26) อ้างถึงใน วิไล ตั้งจิตสมคิด (2557, น. 135-138) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของครู ไว้ว่า ครูที่เป็นแก่นครูจะเป็นครูที่มีคุณธรรมของความเป็นครูสูง เป็นครูในอุดมคติเป็นครูเพราะมีความศรัทธาในอาชีพครูอย่างแท้จริง มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของครูที่ตลอดเวลา แก่นครูเทียบได้กับแก่นของต้นไม้ เพราะเป็นส่วนที่แข็งแกร่งที่สุด มีคุณค่าในการนำมาใช้สอยเพราะมีความคงทนเป็นอย่างดี เปรียบได้ดังกับครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะทำตนให้มีคุณค่าทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงพัฒนาการศึกษาให้เจริญงอกงาม

ดังนั้น จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อาชีพครูมีความหมายและมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง ผู้เรียน และวิชาชีพครู เพราะครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะมีความสำนึก

ในหน้าที่ความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ ทั้งต่อหน้าที่ที่มีของตนเองทางด้านการอบรมสั่งสอน มีความรัก เมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ ตลอดจนพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและต่อวิชาชีพ

1.3 องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

ในการแบ่งองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น นักการศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยทั้งในและต่างประเทศ ไม่ได้ระบุงค์ประกอบใดที่เป็นหลักชัดเจนในจิตวิญญาณความเป็นครูมากนัก ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับการแบ่งองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ได้ดังนี้

Kathleen & Reardon (2010) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะที่เอื้อต่อการมีจิตวิญญาณความเป็นครู กรณีศึกษาครูระดับประถมศึกษา พบว่า มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการมีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ 3 ประการ ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ (Honesty) ความเป็นมนุษย์เมตตา (Humanity) และการบริการช่วยเหลือผู้อื่น (Service to others)

คุรุสภา (2559) ได้กำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติของสถานศึกษาสำหรับปฏิบัติการสอน ในมาตรฐานด้านปัจจัย ประกอบด้วยมาตรฐานและตัวบ่งชี้การพิจารณาในข้อ “ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรม และจริยธรรม” โดยพิจารณาจากตัวบ่งชี้ ดังต่อไปนี้

1. ครูมีความเอื้ออาทร เข้าใจ และเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน
2. ครูมีมนุษยสัมพันธ์ ควบคุมอารมณ์ได้ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ครูมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา และอุทิศตนให้กับการพัฒนาผู้เรียน
4. ครูวางตนเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติ บุคลิกภาพ
5. ครูมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู
6. ครูศึกษาหาความรู้ และพัฒนาการสอนอยู่เสมอ

กิตตินันท์ โนสุ, และ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2557) ได้ทำการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ จิตวิญญาณความเป็นครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน ซึ่งสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบได้จำนวน 10 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านการพัฒนาตนเอง ด้านความมีเหตุผลในการปฏิบัติงาน ด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ด้านการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ด้านความวิริยะ อุตสาหะ ด้านความมีเมตตา กรุณา ด้านความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ ด้านความดี ด้านความรัก ศรัทธาในวิชาชีพ และด้านการปฏิบัติการสอน

ธรรมนันท์กา แจ่มสว่าง (2554) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า ประสพการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา โดยพบว่าจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย จิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นความคิด ได้แก่ การเห็นคุณค่าของบทบาทหน้าที่ การมีศรัทธาในวิชาชีพ มีและยึดมั่นต่ออุดมการณ์ในการทำงานครู มีความเข้าใจทั้งตนเองและผู้อื่น และจิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรม ได้แก่ การปฏิบัติตนต่อนักเรียนด้วยความเมตตา ช่วยเหลือ เสียสละ อุดหนุน การเป็นแบบอย่างที่ดี การพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุทธ มณีรัตน์, และพงษ์เทพ จิระโร (2559) ได้ศึกษากรอบนโยบายและแผนกลยุทธ์ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยกำหนดอัตลักษณ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู คือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ เมตตาต่อศิษย์ บุคลิกภาพดี มีความรอบรู้ในสาขาวิชาชีพของตน ถ่ายทอดเป็น มีเทคนิคการสอนดีและหลากหลาย และ จิตอาสา จิตสาธารณะ

สุพิชญา โคทวิ, และ วาริรัตน์ แก้วอุไร (2557, น.11) ได้กำหนดลักษณะที่สำคัญ 3 ประการของจิตวิญญาณความเป็นครูได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

อรอุมา เจริญสุข (2557) ได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจคุณลักษณะจิตวิญญาณความเป็นครูของนิสิตหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าคุณลักษณะจิตวิญญาณความเป็นครูมี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ความรักและปรารถนาดีต่อศิษย์ เป็นผู้ร่วมงานอย่างสร้างสรรค์ ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ การอุทิศตนต่อองค์กรความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน และความมุ่งมั่นพัฒนาตนเองเพื่อวิชาชีพ

ณัฐภรณ์ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ได้ทำการพัฒนาตัวชี้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูและพัฒนาสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู 1) องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากข้อมูลการสัมภาษณ์มีจำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี 2) แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่พัฒนาขึ้นเป็นแบบวัดประเภท ลิเคิร์ต สเกล 5 ระดับ ภายหลังจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีจำนวน 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ การปฏิบัติตนตามหน้าที่ครู การปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค ความศรัทธามั่นในศักยภาพมนุษย์ และความเสียสละในงานครู

ข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า การศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณ ความเป็นครูดังกล่าวข้างต้น ยังไม่มีความเป็นเอกภาพเช่นเดียวกับการให้นิยามของจิตวิญญาณ ความเป็นครู ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ จิตวิญญาณในการทำงาน (Spirituality at Work) ซึ่งค้นพบว่าจิตวิญญาณในการทำงานมีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ของครู ดังนั้นจิตวิญญาณในการทำงานจึงเป็นประโยชน์และส่งเสริมผลของการทำงานของครูได้ จึงทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าจิตวิญญาณในการทำงานส่งผลโดยตรงต่อการทำงานในวิชาชีพครู (นฤเบศร์ สายพรหม และคนอื่น ๆ, 2559, น.140-158) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดในเรื่องจิตวิญญาณในการทำงาน (Spiritual at work) ของ Ashmos & Duchon (2000) ที่แบ่งองค์ประกอบของจิตวิญญาณในการทำงาน ได้ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้หรือ ประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณของบุคคลใน ด้านชีวิตภายใน (Inner Life) ด้านงานที่มีความหมาย (Meaningful Work) และด้านสังคม (Community) เป็นหลักในการกำหนดองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ร่วมกับทัศนะ ของดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2560) เกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์ พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ใน 3 ประเด็น คือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และได้ให้ข้อคิดเห็นว่าคนที่มีอาชีพครูควรมีลักษณะเป็นคนที่ประกอบด้วย “เข้าใจ” คือ เข้าใจใน บทบาทหน้าที่ของตนเอง สำนึกรู้ว่าตนเองมีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์ “เข้าถึง” คือ เข้าถึงหัวใจของลูก ศิษย์ เมื่อเข้าใจตนเองและแล้วจะต้องเข้าใจลูกศิษย์ด้วย “พัฒนา” คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนา เด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะนำแนวคิดดังกล่าวมากำหนด องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งประกอบด้วยการเข้าใจตนเอง การเข้าถึงผู้เรียน และ การพัฒนาวิชาชีพครู

1.4 คุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู

ในการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าจิตวิญญาณความเป็นครู นั้น มีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนถึงคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ บ่งชี้ถึงจิตวิญญาณความเป็นครูได้ไม่มากนัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะ ของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อที่จะสามารถระบุพฤติกรรมหรือหาข้อแตกต่าง เพื่อ เปรียบเทียบระดับของจิตวิญญาณความเป็นครูได้ โดยมีนักการศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัยได้ ให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปดังนี้

Marshall (2009) พบลักษณะของครูที่ดีมีดังนี้ 1) การดูแลใส่ใจ (Caring) 2) การมีประสิทธิภาพในการสอน มีความรู้จริงในศาสตร์ของตนเอง (Effective) 3) การช่วยเหลือ ดูแลนักเรียนเป็นรายบุคคล (Help or see student as individuals) 4) การให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน

(Students are able to talk to teacher) 5) ความเข้าใจ (Understanding) 6) การให้เวลากับผู้เรียน (Takes time for students) 7) การเปิดใจยอมรับ (Respectful) 8) มีความน่ารัก (Kind) 9) มีความกระตือรือร้น (Energetic) 10) การไม่เป็นเพียงนักวิชาการอย่างเดียว (Not just academic)

สันติ บุญภิรมย์ (2557, น. 94) ที่ได้กล่าวถึงคำว่า ความเป็นครู ไว้ว่าหมายถึง การดำรงอยู่ของผู้ที่เป็นครูและบุคคลนั้นมีการประกอบวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องหรือหมายความว่าบุคคลที่มีความพร้อม สมบูรณ์ครบถ้วนในการเป็นครู ซึ่งพร้อมด้วยคุณวุฒิ วิทยุฒิ และวุฒิภาวะ พร้อมทั้งศักดิ์ศรีและสง่างามในการครองตน ครองคน และครองงาน หรืออาจกล่าวได้ว่า “ความเป็นครู” คือคนที่เป็นนักปราชญ์นั่นเอง

ธรรมนันท์กา แจ่มสว่าง (2554) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความเป็นครู ไว้ว่าหมายถึง การปฏิบัติงานในอาชีพครูด้วยความรักในอาชีพ มีความรู้และหมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีความประพฤติดี มีคุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ต้องยึดมั่นในคุณธรรม กัลยาณมิตรธรรม จึงทำให้ครูประสบความสำเร็จในวิชาชีพพร้อมทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนดีมีความรู้คู่คุณธรรมอีกด้วย

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) (2557, น. 11) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะครูที่มีคุณภาพ ไว้ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีจิตวิญญาณของความเป็นครูและเป็นผู้ให้ 2) มีความรู้ ความสามารถและทักษะการจัดการเรียนรู้ 3) มีทักษะการสื่อสาร 4) อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 5) ตื่นรู้ ทันสมัยทันเหตุการณ์ 6) ตามทันเทคโนโลยีและข่าวสาร ความก้าวหน้าทางวิทยาการและความรู้ 7) สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ของผู้เรียน 8) ใฝ่คว้าและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง 9) เป็นแบบอย่างทางคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม 10) รู้และเข้าใจในอัตลักษณ์ความเป็นชนชาติที่หลากหลาย 11) ภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก 12) ยอมรับและเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 13) มีความพร้อมและปรับเปลี่ยนต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและประชาคมอาเซียน

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2557, น. 160-161) ได้กล่าวถึงลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ ไว้ 3 ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

1. มีความรู้ดี ซึ่งได้แก่ ความรู้ในวิชาการทั่วไป ความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน ความรู้ในวิชาครู ความรู้ในหน้าที่ และงานครูทุกประการ
2. มีทักษะในการสอน และการปฏิบัติงานครูซึ่งจำแนกออกเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นหลายประการ เช่น อธิบายเก่ง สอนสนุก ใช้สื่อหรืออุปกรณ์เสมอ จัดกิจกรรม

สร้างบรรยากาศได้นำเรียน ไร้พหุติกรรม ตลอดจนถึงแนะแนวทางในการศึกษาจนนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง โดยใช้นวัตกรรมหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้น สรุปคุณลักษณะครูที่ดีด้านทักษะได้ว่า “สอนดี นิเทศได้ ให้บริการสังคม อุทิศวิชา เก่งงานวิจัย นำไปสู่ชีวิตที่ดี และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี”

3. มีคุณธรรมนิยม อันได้แก่ คุณธรรมของครู จริยธรรม และคตินิยมในความเป็นครู ซึ่งมีรายละเอียด เช่น ภาควิชาจิตที่ได้เป็นครู มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพครู รักการสอน พอใจที่ได้ทำประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของศิษย์ ช่วยพัฒนาคนและสังคม ตลอดจนมีวิญญาณแห่งความเป็นครู เป็นต้น

ยงต์ ชุ่มจิต (2553 , น. 128-153) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่ดีของครูไว้หลากหลายมุมมอง สรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะของครูที่ดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ คือ ปิโย (น่ารัก) ครู (น่าเคารพ) ภาวนีโย (นำเจริญใจหรือนำยกย่อง) วัตตา (มีระเบียบแบบแผน) วจันขโม (อดทนต่อถ้อยคำ) คัมภีร์ญจะ กถิง กัตตา (แถลงเรื่องได้อย่างล่ำลือ) ใน จัฏฐาเน นิโยชเย (ไม่ชักนำศิษย์ไปในทางเสื่อม)

2. คุณลักษณะที่ดีของครูที่ดีในยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ รู้ดี สอนดี มีวิสัยทัศน์ เจนจัดฝึกฝนศิษย์ ดวงจิตใฝ่คุณธรรม งามเลิศล้ำด้วยจรรยา มีศรัทธาความเป็นครู ดำรงอยู่ด้วยศีล สมานธิ ปัญญาและได้เสนอองค์ประกอบของความเป็นครูไว้ 2 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความสามารถและบุคลิกภาพส่วนตัว หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “องค์ประกอบทางจิตวิสัย”

2. องค์ประกอบด้านความรู้ในหลักวิชาที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากสถาบันการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “องค์ประกอบด้านวัตถุวิสัย”

สุวณีย์ ศรีโสภะ และสมสุดา ผู้พัฒน์ (2553) ผู้เรียบเรียงจากการเทศน์ของพระภิกษุภิกษุคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว) ซึ่งท่านได้กล่าวถึงคุณสมบัติของครูดี ประกอบด้วย 1) มีความรู้จริงในสาขาที่ตนสอน 2) สามารถทำได้จริงตามที่ศึกษามาและรักษาสุขภาพตนเองได้เป็นอย่างดี 3) มีนิสัยดีจริง มีความประพฤติน่าเคารพ น่าเทิดทูน สามารถปิดนรกและเปิดสวรรค์ให้ตนเองได้จริง เป็นกัลยาณมิตรให้ตนเองได้จริง 4) ครูสั่งสอนได้จริง สามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้ลูกศิษย์รู้จริง ทำเองได้จริง มีความประพฤติดีเยี่ยมจริง สามารถอบรมสั่งสอนศิษย์ให้ประกอบอาชีพตั้งหลักฐานได้จริง

ยนต์ ชุมจิต. 2530 , น. 24-26 (อ้างถึงใน, วิไล ตั้งจิตสมคิด (2557, น. 135-138) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของครู โดยพิจารณาจากพฤติกรรม แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. เปลือกครู ครูประเภทนี้จัดได้ว่าเป็นครูที่ด้อยในด้านคุณธรรมของความเป็นครูอย่างมากทั้งนี้อาจจะเกิดจากการมิได้มีศรัทธาที่จะมาเป็นครูแม้แต่น้อยตั้งแต่แรกเข้าเป็นนักศึกษาครูหรืออาจจะเกิดจากสิ่งแวดล้อมชักจูงให้มีพฤติกรรมบางอย่างที่ทำลายภาพลักษณ์ของความเป็นครู หรือมีฉะนั้นก็เกิดจากนิสัยอันถาวรที่ติดตัวก็เป็นได้ ครูประเภทเปลือกครูนี้มีวิญญาณครูน้อยมาก จะทำการสอนไปวันหนึ่ง ๆ เพียงเพื่อให้วันเวลาผ่านไป ไม่คำนึงว่าศิษย์ของตนจะดีหรือช่วยอย่างไร ดังนั้นครูประเภทนี้จึงเปรียบเทียบกับเปลือกของต้นไม้ ซึ่งหาคุณค่าอันสำคัญไม่ค่อยได้ บางครั้งอาจรู้ค่าว่าเปลือกของต้นไม้เสียด้วยซ้ำ เพราะเปลือกไม้บางชนิดยังให้ประโยชน์ในการนำมาทำเป็นตัวยาสมนไพรสำหรับรักษาโรคบางชนิดได้ ตัวอย่างพฤติกรรมของครูประเภทนี้ เช่น มาโรงเรียนสายเป็นประจำ งานไม่ทำเอาแต่คุย ชอบดุด่าเด็กไร้เหตุผล งานของตนทำไม่เป็น เข้าจดเย็นกินแต่เหล้า ไม่สว่างมาเข้าห้องสอน หนีไปนอนยามเมื่อเผลอ พูดเพ้อเจ้อกับลูกศิษย์ เจ้านายมาทำเป็นขยัน วันทั้งวันไม่อยู่ที่ หาความดีโดยไม่สอนเล่นละครหลอกเจ้านายไปค้าขายเวลาราชการ ชอบชุกงานไว้ตลอด บ่นอดจู้จี้ เป็นหนี้เกินตัว ชอบมั่วแต่อบายมุข ไม่ชวนหาความรู้ อยู่เป็นครูไปวัน ๆ ฯลฯ

2. เนื้อครู ครูประเภทนี้จัดได้ว่าเป็นครูที่มีคุณธรรมของความเป็นครูสูงกว่าครูประเภทแรก มีความรับผิดชอบในหน้าที่การงานดีขึ้น กล่าวคือ พยายามทำหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ มาสอนเด็กตามหน้าที่ ตามกำหนดเวลาแต่เมื่ออยู่นอกเวลาแล้วไม่สนใจในการอบรมสั่งสอน ศิษย์จะดีจะเลวอย่างไรไม่สนใจในเวลาสอนก็จะเน้นแต่เนื้อหาวิชาตามหลักสูตรเป็นประการสำคัญ ไม่มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในขณะสอน เช่น ถ้าสอนวิชาคณิตศาสตร์ก็จะเน้นแต่เนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ ถ้าสอนครูประเภทนี้ยังนับว่ามีความดีกว่าครูประเภทเปลือกครูเพราะมีคุณธรรมสูงขึ้น จึงเปรียบเทียบกับเนื้อไม้ซึ่งมีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าเปลือกไม้ ตัวอย่างพฤติกรรมของครูประเภทเนื้อครู เช่น สอนหนังสือตามหลักสูตร มักไม่พูดเรื่องจรรยา ถึงเวลาก็มา ได้เวลาก็กลับ เรื่องวินัยไม่กล้าเน้น ได้แต่สอนชอบแต่งกายนำสมัยของไทย ๆ ไม่นิยม ชอบชื่นชมกับของนอก ใช้วิธีบอกเวลาสอน ไม่เอื้ออาทรต่อศิษย์ ไร้ความคิดสร้างสรรค์ ทำงานทุกวันตามหน้าที่ ขนบธรรมเนียมประเพณีไม่สนใจ ฯลฯ

3. แก่นครู ครูประเภทนี้ เป็นครูที่มีคุณธรรมของความเป็นครูสูง เป็นครูในอุดมคติเป็นครูเพราะมีความศรัทธาในอาชีพครูอย่างแท้จริงทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต กล่าวคือ ก่อนที่จะเข้ามาศึกษาวิชาวิชาชีพครูก็มีความศรัทธาในความเป็นครูอย่างจริงจังอยู่แล้ว

ขณะที่ศึกษาเล่าเรียนวิชาชีพครูก็มุ่งมั่นขวนขวาย ให้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพื่อ ความเป็นครูที่ดี ไม่หวั่นไหวหรือปล่อยใจไปตามสิ่งเย้ายวนต่าง ๆ เมื่อสำเร็จการศึกษาออกไปแล้ว ก็ไปประกอบวิชาชีพครูด้วยความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของครูที่ดีตลอดเวลา กับบุคคลใดเป็นไป ได้ตามที่กล่าวมานี้ สมควรได้รับการยกย่องให้เป็นแก่นครูเทียบได้กับแก่นของต้นไม้ เพราะเป็น ส่วนที่แข็งแกร่งที่สุด มีคุณค่าในการนำมาใช้สอยเพราะมีความคงทนเป็นอย่างดี ตัวอย่าง พฤติกรรมของครูประเภทแก่นครู เช่น มาโรงเรียนแต่เช้า กลับถึงเหย้าเมื่อเย็น สอนศิษย์ให้คิดเป็น ทำตัวเช่นที่สอนศิษย์ ไม่ติดสุรา ไม่เป็นขี้ยาติดบุหรี่ หนี้สินไม่มี กินพอดีไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่เพ้อเจ้อจินตนา ให้เวลาสอนเพิ่ม สอนซ่อมเสริมเด็กเรียนช้า มีเมตตากับทุกคน ไม่ชุกชนมัวโลภย์ ไม่เป็นฝัการพนัน ขยันอบรมศิษย์ เป็นมิตรกับทุกคน ค้นคว้าหาความรู้ กตัญญูตเวที เอื้ออารมิตรสหาย ไม่แต่งกาย นำสมัย ทำจิตใจเบิกบาน

จากคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าได้ มีการกำหนดคุณลักษณะแตกต่างกันออกไป ทำให้ไม่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะกำหนดเป็น พฤติกรรมบ่งชี้จิตวิญญาณความเป็นครูได้ ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับการวัดคุณลักษณะด้านจิตพิสัย โดยใช้เทคนิค Critical Incident Technique (CIT) เพื่อสร้างความเข้าใจในพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งจะทำให้สามารถวัด คุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูได้ชัดเจนมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงอย่าง ละเอียดในหัวข้อเครื่องมือที่ใช้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูต่อไป

1.5 หน้าที่ของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู

หน้าที่ของครูเป็นสิ่งที่ครูจำเป็นต้องกระทำและด้วยความรับผิดชอบที่มีต่อลูกศิษย์ ของตนเอง ดังนั้นการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู จึงต้องศึกษาบทบาทหน้าที่ของครูด้วย เนื่องจากในปัจจุบันบทบาทหน้าที่ของครูได้เพิ่มมากขึ้นดังที่ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559, น. 173) ได้กล่าวถึงปัญหาของครูไทยในปัจจุบันไว้ว่า ปัจจุบันครูมีภาระอื่นเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ เช่น การอบรม การบริหาร การบริการต่าง ๆ เป็นต้น จึงส่งผลให้ครูละเลยหน้าที่สำคัญด้านอื่น ๆ ที่มีต่อลูกศิษย์ไป

พุทธทาสภิกขุ (2549, น. 109) กล่าวว่า ครูโดยหน้าที่ คือผู้นำทางวิญญาณ หรือ เป็นที่ปรึกษาในด้านวิญญาณให้แก่ผู้มีหน้าที่การงานใหญ่ยิ่ง กล่าวโดยสรุป คือ ครูต้องเป็นผู้เปิด ประตูทางวิญญาณ ให้กับศิษย์ได้รู้ถึงสัจธรรมอันล้าลึก ให้พ้นจากความงมงายบาปบุญญา ครูต้อง อดทน บ่มเพาะเมตตาและปัญญา สร้างให้เด็กเป็นคนดี จึงเป็นหน้าที่อันใหญ่ยิ่งที่ครูพึงกระทำ

สันติ บุญภิรมย์ (2557, น. 22-24) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูไว้ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญบุคคลหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาคคน ดังนั้น ครูต้องมีหน้าที่ที่สำคัญหลายหน้าที่ หากพิจารณาจากคำว่า “ครู” ในภาษาอังกฤษ คือ TEACHER จะสามารถอธิบายได้ดังนี้

Teaching: การสอน เป็นหน้าที่ของครูซึ่งถือว่าเป็นงานหลัก ที่ครูจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อศิษย์อย่างเสมอกัน

Technology: เทคโนโลยี เทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการเรียนการสอน เพราะฉะนั้นครูต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีให้เป็น

Technique: เป็นสิ่งที่ต้องนำไปประกอบการสอนของครู เป็นความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคนิคในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน

Education: E การศึกษา เชื่อว่าการเป็นครูที่ดีนั้นต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ครูที่มีความรู้มากจะทำให้มีความสง่างาม มีศักดิ์ศรี พร้อมเป็นที่ปรึกษาให้กับนักเรียนได้ตลอดเวลา

English Language: E ภาษาอังกฤษ ในปัจจุบันและอนาคต ครูต้องมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษได้ดี

Equity: E ความเสมอภาค ครูต้องปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเท่าเทียมกันไม่เลือกที่รักมักที่ชัง

Academic: A วิชาการ เป็นความรู้ที่ครูจำเป็นต้องรู้เพื่อช่วยขยายความให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาสาระที่เรียนได้มีประโยชน์ต่อนักเรียนในส่วนวิชาการ

Attitude: A ทศนคติ เมื่อครูมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพของตนเองแล้ว ครูก็สามารถทุ่มเทให้กับงานของครูอย่างเต็มกำลังความสามารถ

Advisor: A เป็นที่ปรึกษา ครูต้องเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำชี้แนะให้กำลังใจ พร้อมทั้งสนับสนุนเรื่องเงินทองตามความจำเป็น

Advance: A ความเจริญก้าวหน้า ครูเป็นบุคคลที่สามารถทำให้ตนเองเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงานได้

Cultural Heritage: C การสืบทอดวัฒนธรรม ครูเป็นผู้นำชุมชนในการสืบทอดวัฒนธรรมและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักเรียนได้

Computer literacy: C คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องช่วยสอนให้กับครูเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถช่วยครูได้เพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ ได้

Human Relationship: H ความเป็นมนุษย์สัมพันธ์ ครูจำเป็นต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น เพราะฉะนั้นจึงควรสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน

Evaluation: E การประเมินผล เป็นหน้าที่ของครูในการประเมินผลการเรียนของนักเรียน ครูต้องทำการวัดผลด้วยวิธีที่หลากหลายเพื่อพัฒนาการของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

Research: R การวิจัย เป็นหน้าที่ของครูที่จะต้องทำการวิจัยเพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาและเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ ต่อไป

Responsibility: R ความรับผิดชอบเป็นการทำงานด้วยใจที่มีพันธะผูกพันอยู่กับงานที่ทำให้บรรลุผลสำเร็จในระดับคุณภาพ

Review: R ทบทวน ครูที่ดีเมื่อปฏิบัติหน้าที่แล้วจำเป็นต้องทบทวนว่ามีอุปสรรคหรือปัญหาอะไรบ้าง

Service: S การบริการ ครูเป็นผู้บริการแก่สังคม ครูเป็นนักบริการสาธารณะโดยธรรมชาติ

Synergy: S การประสานหลัก ในที่นี้หมายถึง การประสานความร่วมมือระหว่างครูแต่ละคนที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ เพื่อให้งานของครูได้ประโยชน์ทั้งหมด

System: S ระบบ เป็นรูปแบบของการบริการโดยการเริ่มต้น จากปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินการ ผลผลิต พร้อมทั้งข้อมูลป้อนกลับ เพื่อเป็นองค์ประกอบในการส่งเสริมให้การบริการมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิไล ตั้งจิตสมคิด (2557, น. 133-135), อ้างถึงใน ชีรศักดิ์ อัครบรร. 2540, น. 32-35) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูไว้ว่า หากจะแยกตามความหมายของคำในภาษาอังกฤษว่า TEACHERS จะได้ดังนี้

T=Teaching and Training	การสั่งสอนและการฝึกฝนอบรม
E=Ethics Instruction	การอบรมคุณธรรมและจริยธรรม
A=Action Research	การค้นคว้าวิจัยหรือการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ
C=Cultural Heritage	การถ่ายทอดวัฒนธรรม
H=Human Relationship	การสร้างมนุษยสัมพันธ์
E=Extra Jobs	การปฏิบัติหน้าที่พิเศษต่าง ๆ
R=Reporting and Counseling	การรายงานผลและการแนะแนว
S=Student Activities	การจัดกิจกรรมนักเรียน

ดังนั้นหน้าที่ของครูได้แก่ 1) การสั่งสอนและการฝึกฝนอบรม 2) การอบรมคุณธรรม และจริยธรรม 3) การค้นคว้าวิจัยหรือการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ 4) การถ่ายทอดวัฒนธรรม 5) การสร้างมนุษยสัมพันธ์ 6) การปฏิบัติหน้าที่พิเศษต่าง ๆ 7) การรายงานผลและการแนะนำแนว 8) การจัดกิจกรรมนักเรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของครูนั้นคือผู้อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้เรียนเพื่อ มุ่งหวังให้ผู้เรียนมีทั้งความรู้และคุณธรรม ตลอดจนครูต้องฝึกฝนตนเองและพัฒนาตนเองในด้าน ต่าง ๆ แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อถ่ายทอดให้กับผู้เรียน รวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางการใช้ชีวิตให้กับผู้เรียน และจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนได้ฝึกฝนตนเองและพัฒนาตนเองไปสู่ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป

1.6 เครื่องมือที่ใช้วัดจิตวิญญาณความเป็นครู

จิตวิญญาณความเป็นครูมีลักษณะที่ค่อนข้างนามธรรม เครื่องมือที่ใช้วัดจึงค่อนข้าง หลากหลายตามทัศนะของแต่ละท่านแตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมไว้ดังนี้

ณัฐภรณ์ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ได้ทำการพัฒนา ตัวชี้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูและพัฒนาสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสามารถ วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจได้จำนวน 4 องค์ประกอบ จำนวน 38 ข้อ ได้แก่ 1) การปฏิบัติตน ตามหน้าที่ครู 2) การปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค 3) ความศรัทธามั่นในศักยภาพมนุษย์ 4) ความ เสียสละในงานครู

สุพิชญา โคทวิ และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557, น.184-188) ได้สร้างแบบวัดจิต วิญญาณความเป็นครู เพื่อใช้วัดระดับจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ เป็นแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ เพื่อวัด ระดับความศรัทธาหรือการปฏิบัติจริงของครู มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) การเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วยด้านความรับผิดชอบในหน้าที่ ด้านความรักศรัทธาในวิชาชีพครู และด้านการเป็น แบบอย่างที่ดีต่อศิษย์ จำนวน 21 ข้อ 2) การเห็นคุณค่าในผู้อื่นประกอบด้วย ด้านความเสียสละ และด้านความรักเมตตาผู้อื่นและสรรพสิ่งรอบตัว จำนวน 15 ข้อ และ 3) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประกอบด้วยด้านการเคารพผู้อื่น ด้านการเคารพกฎเกณฑ์ของสังคม ด้านการคิดดีหรือคิดบวก และด้านการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น จำนวน 30 ข้อ รวมทั้งสิ้น 66 ข้อ

ดวงใจ ชนะสิทธิ์ และคนอื่น ๆ (2559) ได้สร้างแบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพ ส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็น แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) มีจำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับจิต

1.7 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครู

1.7.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory) ของ Fowler (1981) ที่ได้อธิบายแนวคิดพัฒนาการความศรัทธา (Faith Development) ของมนุษย์ไว้ว่า ความศรัทธาเป็นวิธีการมองชีวิตในภาพที่เป็นองค์รวม โดยภาพในที่นี้เป็นตัวแทนภายในและความรู้สึกของมนุษย์ต่อเหตุการณ์ที่สำคัญในชีวิต โดยฟาวเลอร์ได้ศึกษาพัฒนาการของความศรัทธาบนพื้นฐานจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) โดยแบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระดับเรียนรู้เองและคนอื่นสอน (Intuitive Projective Faith) ความศรัทธาระดับนี้อยู่ในช่วงก่อนประถมศึกษาหรือในช่วงระดับอนุบาล เด็กจะเริ่มพัฒนาความศรัทธาควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภาษา และจินตนาการที่เป็นภาพ การเลียนแบบเป็นสิ่งที่สำคัญมากในช่วงวัยนี้ เลียนแบบการพูด ภาษา สำเนียงภาษาต่าง ๆ เลียนแบบพฤติกรรมที่เห็นจากผู้ที่อยู่รอบข้าง การให้เด็กได้ดูภาพที่ดี ๆ ภาพที่สวยงาม ๆ ภาพบุคคลต่าง ๆ จะมีส่วนส่งเสริมความศรัทธาของเด็ก ประกอบกับหากบิดามารดาทำพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เห็นเป็นตัวอย่างจะทำให้เด็กรู้จักและพัฒนาความเชื่อและความศรัทธาได้ ในวัยนี้บิดามารดาจึงควรใส่ใจเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น การพาลูกมาวัดร่วมทำบุญใส่บาตร สวดมนตร์ไหว้พระเป็นสิ่งที่บิดามารดาไม่ควรละเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคารพบูชาผู้มีพระคุณพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ การไหว้ครูบูชาครูจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะความศรัทธาระดับนี้ขึ้นอยู่กับบิดามารดาหรือผู้ใกล้ชิดพาปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 ระดับนิทานหรือเรื่องราว (Mythic Literal Faith) ความศรัทธาระดับนี้อยู่ในช่วงประถมศึกษา เด็กที่อยู่ในวัยระดับนี้ได้เริ่มมีพัฒนาการทางสมองที่เติบโตแล้ว สามารถจะตั้งคำถามได้เมื่อเกิดความสงสัย เริ่มมีความคิดที่เป็นเหตุและผล มีความอยากรู้อยากเห็นและความสงสัย ชื่นชมต่อสิ่งที่สวยงาม และสิ่งที่คนอื่นบอกว่าดี เด็กในวัยนี้จะชื่นชมกับเรื่องเล่าต่าง ๆ มากเช่น นิทาน เรื่องราวผจญภัย เรื่องความดีความชั่ว การเลียนแบบจะมีรากฐานมาจากเรื่องที่ได้รับฟังมา และเริ่มเรียนรู้ว่าต้องระวังพฤติกรรมไม่ดีต่าง ๆ เช่น รังแกเพื่อน โกหก พูดคำหยาบ ขโมย ด่าทอ ฯลฯ บิดามารดาที่อยากให้ลูกของตนเป็นคนดีในอนาคตควรเริ่มปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่ลูก ๆ ของตนได้แล้วในช่วงนี้ สอนให้เขาระวังสิ่งที่ไม่ดีและเชิดชูคุณธรรมที่ดีงามให้เขาเห็นคุณค่าและนำมาปฏิบัติ หากนำมาเปรียบเทียบกับความเป็นครู บุคคลที่เป็นครูบาอาจารย์ของเด็กวัยนี้ต้องให้คำแนะนำสิ่งที่ดี ชี้แจงเหตุผลสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรประพฤติปฏิบัติ พร้อมกับทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็ก พร้อมให้เหตุผลควบคู่ไปกับการสอนจริยธรรมต่าง ๆ เพราะเด็กในวัยนี้มีการพัฒนาด้านเหตุผลดีพอที่จะเข้าใจอะไรได้แล้ว

ขั้นตอนที่ 3 ระดับประสมประสานข้อมูล (Synthetic Conventional Faith) ระดับช่วงวัยรุ่น เด็กในวัยรุ่นนี้จะเริ่มพัฒนาความศรัทธาจากเรื่องราวอยากเป็นให้มาเป็นเรื่องราวชีวิตของตนเอง เริ่มพัฒนาและสนใจในตนเองมากขึ้น เริ่มมีประสบการณ์ที่อยากเล่าให้คนอื่นฟัง หรือถ้าได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ ก็ก็นำมาตั้งคำถามว่ามันหมายความว่าอย่างไรสำหรับตนเอง เริ่มเห็นสิ่งที่คนอื่นคาดหวัง เริ่มให้ความสนใจกับตนเองและเพศตรงข้ามมากขึ้น เริ่มเปรียบเทียบตนเองกับคนอื่นมากขึ้น ในเรื่องของความศรัทธา วัยรุ่นจะเริ่มมีความศรัทธาในตนเองมากขึ้น มีเป้าหมายและมีอุดมการณ์ และสร้างอัตลักษณ์เป็นของตนเอง บิดามารดาพึงใส่ใจลูกในวัยนี้ให้มากถ้าหากต้องการให้ลูกอยู่ในกรอบจริยธรรมอันดีงาม บิดามารดาก็ต้องคอยยับยั้งชั่งใจลูกไม่ให้หลงไปในอบายมุขต่าง ๆ ที่วัยรุ่นมักจะหลงใหลได้ง่าย การอธิบายความศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม ด้วยเหตุผลที่แจ้งชัดจะช่วยพาชีวิตในวัยนี้ของลูกก้าวข้ามผ่านไปสู่วัยที่สูงกว่าได้อย่างปลอดภัย และหากปลูกฝังความศรัทธาในวิชาชีพครูให้กับเด็กตั้งแต่วัยนี้จะทำให้เด็กสามารถรับรู้และเข้าใจตนเองมากขึ้น ดังเช่นในปัจจุบันหากระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสามารถคัดเลือกเด็กที่มีจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของความเป็นครูได้ตั้งแต่วัยนี้ จะทำให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองสู่ความเป็นครูที่ดีในอนาคตได้อย่างรวดเร็ว

ขั้นตอนที่ 4 ระดับคิดเองพิจารณาเอง (Individuative Reflective Faith) ระดับช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ในวัยนี้จะพัฒนาความศรัทธาของตนไม่ใช่จากที่คนอื่นเล่าหรือสอนอีกต่อไปแต่เป็นการค้นหาเอง เข้าใจเอง สัมผัสและมีประสบการณ์เอง ทำให้เข้าใจในสิ่งที่เป็ นนามธรรมมากขึ้น ภาพบุคคลในอุดมคติที่เคยมีในอดีตนั้นจะลดบทบาทลงแต่มีภาพตนเองเพิ่ม ขึ้นมาแทน พัฒนาการทางด้านเหตุผลและความคิดมาถึงจุดที่เข้มแข็งและเติบโตพอที่จะคิดเอง หาเหตุผลเองได้เต็มที่แล้ว ความวางใจในผู้อื่นนั้นเริ่มลดน้อยถอยลงแต่ให้ความเชื่อมั่นกับตนเองมาก ขึ้น ความศรัทธาในระดับนี้ต้องการเหตุผลสนับสนุนควบคู่ไปกับการแสดงออกของวัยที่อยากรู้ อยากรู้อยากเข้าใจมากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้โดยการค้นพบจาก ประสบการณ์ของตน โดยเฉพาะนักศึกษาวิชาชีพครูจะเริ่มตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญว่า อาชีพครูต้องมีหน้าที่อะไรบ้างจากการลงมือปฏิบัติการสอน หรือฝึกสอนนั่นเอง

ขั้นตอนที่ 5 ระดับหวนกลับสู่ของเดิม (Conjunctive Faith) ระดับวัยกลางคน คนในอายุช่วงนี้จะมีความรู้สึกต้องการความลุ่มลึกในสิ่งที่ตนเองเชื่อถือ คุณค่าต่าง ๆ ที่ทำหยาจะ ไม่ใช่ในระดับกว้างแต่จะเป็นระดับลึก จะเริ่มเบื่อกับการเดินทางค้นหาในสิ่งที่ไม่มีวันจบสิ้นแต่ จะหวนกลับไปพิจารณาความศรัทธาดั้งเดิม คุณค่าเดิมที่เคยมีมา จะมีท่าทีต่อต้านของใหม่ ไม่กล้ายอมรับนัก แต่จะรู้สึกปลอดภัยกับความเชื่อเก่า ๆ ที่ผ่านมา หรือสิ่งที่เป็นเรื่องของธรรม

นิยมประเพณีดั้งเดิม สนใจความคิดของตนเองมากขึ้น ความสนใจของตนเอง อุดมการณ์ของตนเอง การสร้างอาณาจักรของตนเองเพื่อแบ่งปันไปสู่ผู้อื่นในสิ่งที่มีนั้นก็เริ่มในช่วงอายุนี้ด้วย ช่วงวัยนี้จะเริ่มหาผู้สืบทอดอุดมการณ์ ความคิด ค่านิยม ปรัชญา ความลุ่มลึกของชีวิตที่เขามั่นใจ ความศรัทธาระดับนี้จะค่อย ๆ ซึมซับกับความจริงที่เข้าใจด้วยประสบการณ์ของตนเอง บทบาทของเหตุผลและปัญญามีน้อยลงแต่จะให้ความสำคัญกับความรู้สึก ความลุ่มลึกมากขึ้น จะให้ความสำคัญกับการประพฤติปฏิบัติมากกว่าหลักการหรือคำสอน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบุคคลที่เป็นปุชนียบุคคล ครูที่ได้รับรางวัลต่าง ๆ มักจะมีระดับความศรัทธาอยู่ในระดับนี้ เพราะบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ในระดับสูงจะมีความเข้าใจและตระหนักถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของตนเองที่ผ่านมา และมักจะสั่งสอนให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย

ขั้นตอนที่ 6 ระดับที่ตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล (Universalizing Faith) ความศรัทธาระดับนี้เป็นระดับที่หาได้ยาก เป็นความศรัทธาที่เข้าถึงแก่นของความเป็นจริงว่า ตัวตนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของความจริงสากล ความศรัทธาระดับนี้จะไม่แข่งขันกับผู้ใด ไม่บังคับผู้อื่นให้เชื่อในสิ่งที่ตนเห็นหรือเข้าใจ เป็นความศรัทธาที่ปราศจากอคติ เป็นความศรัทธาที่พร้อมจะปล่อยวางทุกอย่างเพื่อหลอมเข้ากับความจริง ความศรัทธาระดับนี้มีเสรีภาพแท้จริง พฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างเป็นคำสั่งสอนที่ดีที่สุด ความจริงเป็นสิ่งที่สำคัญ ความศรัทธาระดับนี้ไม่มีความใหม่หรือเก่า มีเพียงความจริงที่ค้นพบ ความศรัทธาระดับนี้จะเกิดในคนที่หนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปกับปัญหาชีวิต คนที่ละกิเลสตัณหาต่าง ๆ ได้ คนที่เห็นสัจธรรมของชีวิต คนที่ยึดกับปัญหาต่างได้และไม่ตกใจไปกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น พร้อมที่จะเผชิญทุกอย่างแม้กระทั่งความตายที่เป็นสิ่งลึกลับและน่ากลัวในสายตาของคนทั่วไป สำหรับคนระดับนี้สิ่งต่าง ๆ ล้วนเป็นองค์ประกอบของความจริง ชีวิตคือความจริง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory) สามารถนำมาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูได้ เพราะนักศึกษาจะได้ตระหนักถึงความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในการเลือกที่จะมาเรียนในวิชาชีพครูและจะต้องพร้อมที่จะพัฒนาตนเองสู่ความลุ่มลึกทางด้านวิชาการและสืบทอดวิธีการสั่งสอน ถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์ของตนเองได้ อีกทั้งยังทำให้เข้าใจในพัฒนาด้านความศรัทธาในวิชาชีพครูของตนเองเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

1.7.2 ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism Theory)

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้แก่ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow), คาร์ล โรเจอร์ (Carl Rogers), และอาร์เธอร์ โคมส์ (Arthur Combs) เป็นทฤษฎีที่เน้นความสำคัญของปัจเจกบุคคลและความสำคัญของการพัฒนาการอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา ความคิด ความรู้สึกและอารมณ์ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2550, น. 31) นักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมมีแนวคิดพื้นฐานจากการมองโลกในแง่ดี ให้ความสำคัญกับอารมณ์ ความรู้สึก และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีงาม มีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง (Good Active) มีคุณค่า มีความสามารถ ใฝ่ดี มีความรับผิดชอบ สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม บทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องคือต้องส่งเสริมให้เด็กเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล ด้วยการเอาใจใส่ ให้ความรัก การยอมรับและเข้าใจอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการของเด็ก ตลอดจนให้เสรีภาพทางการคิด การตัดสินใจ และฝึกให้รับผิดชอบพฤติกรรมตนเอง (อัสรา เอิบสุขศิริ, 2556, น. 130-131) จิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมเน้นคำสำคัญ 3 คำ ได้แก่ การเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงหรือบรรลุสัจการแห่งตน (Self-Actualization) การเติมเต็มตน (Self-Fulfillment) และการรู้จักตนเองอย่างแท้จริง (Self-Realization) ซึ่งมีความเชื่อว่า มนุษย์ต้องการบรรลุเป้าหมายในชีวิตที่สำคัญคือการรู้จักตนเองอย่างแท้จริง บุคคลมีความสามารถพัฒนาตนเองเพื่อการเติมเต็มตน และการนำความเข้าใจตนเองเพื่อเป็นทางเลือกที่จะสามารถสร้างสรรค์และเติมเต็มชีวิตที่สมบูรณ์ (นิธิพัฒน์ เมฆขจร, 2558, น. 5-7) โดยนักจิตวิทยาในกลุ่มนี้จะเข้าใจในความรู้สึกของมนุษย์และสิทธิของความเป็นมนุษย์ (Human Right) ที่ไม่ต้องการควบคุมมนุษย์ แต่จะควบคุมสภาพแวดล้อมของมนุษย์ให้เจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์และสวยงาม เพราะธรรมชาติของมนุษย์ดีอยู่แล้วนั่นเอง (พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, 2553, น. 194)

แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยมที่สำคัญ มีดังนี้

1) แนวคิดของมาสโลว์

มาสโลว์มีความเชื่อว่าความต้องการและแรงจูงใจเป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ มนุษย์มีความต้องการอยู่ตลอดเวลาเป็นเหตุให้มนุษย์ต้องกระทำพฤติกรรมเพื่อสนองความต้องการ ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการนั้นจะไม่สามารถจูงใจให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมได้อีก และความต้องการของมนุษย์มีระดับความรุนแรงไม่เท่ากัน มาสโลว์ได้จัดลำดับความต้องการของมนุษย์ไว้ 7 ชั้น โดยความต้องการขั้นต้นต้องได้รับการตอบสนองก่อน ความต้องการขั้นสูงกว่าจึงเกิดขึ้น มาสโลว์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความดี มีแรงผลักดันภายในที่จะพัฒนาไปสู่ความต้องการรู้จักตนเองตามความเป็นจริง (Self-

Actualization) ยอมรับว่าตนมีศักยภาพด้านใด มากน้อยเพียงใด มีจุดเด่น จุดด้อยอะไรบ้าง (อัครา เิบสุขสิริ, 2556, น. 131) ซึ่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ เพราะฉะนั้นทฤษฎีความต้องการพื้นฐานของมนุษย์จึงสามารถแบ่งได้ตามลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้ คือ ประการแรกเป็นความต้องการเติมเต็มส่วนที่ขาด (Deficiency Need) ประกอบด้วยความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นทางกายของมนุษย์ (Physiological Needs) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) และความต้องการความภาคภูมิใจ (Esteem Needs) ความต้องการในประการแรกนี้จัดว่าเป็นความต้องการจำเป็น จะมีการเปลี่ยนแปลงลดลงเมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ส่วนประการที่สองเป็นความต้องการที่เป็นความต้องการเจริญงอกงาม (Growth Needs) ประกอบด้วย ความต้องการความรู้ความเข้าใจ (Need to Know and Understand) ความต้องการสุนทรีย์ (Aesthetic Needs) และความต้องการรู้ตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization Needs) สำหรับความต้องการการเจริญงอกงามนี้ จัดเป็นความต้องการเพื่อการพัฒนา เมื่อได้รับตอบสนองแล้วไม่มีหยุดชะงัก แต่จะพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป มาสโลว์เสนอเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาบุคคล คือความต้องการเป็นบุคคลที่รู้จักตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization Persons) ซึ่งมาสโลว์ (Maslow, 1987, อ้างถึงใน (นิธิพัฒน์ เมฆขจร, 2558, น. 12-15) ได้เสนอคุณลักษณะของผู้ที่มีแนวโน้มจะสามารถบรรลุความต้องการสูงสุดไว้ดังนี้

- 1) เป็นคนยึดความจริง
- 2) เป็นคนยอมรับตน ผู้อื่น และธรรมชาติตามที่เป็นอยู่
- 3) เป็นคนที่มีความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมสอดคล้องกับธรรมชาติ
- 4) เป็นคนที่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลางมากกว่าเน้นตนเป็นศูนย์กลางของปัญหา
- 5) เป็นคนมีความต้องการเป็นส่วนตัว
- 6) เป็นคนที่ไม่ขึ้นอยู่กับผู้อื่นและสามารถรักษาความถูกต้อง แม้ได้รับการปฏิเสธหรือไม่ได้รับความนิยมนจากผู้อื่นก็ตาม
- 7) มีสัมพันธภาพกับผู้อื่นด้วยความรักลึกซึ้งมากกว่าเสแสร้งผิวเผิน
- 8) เป็นคนที่มีจิตใจกว้างขวางหรือเลื่อมใสศรัทธาศาสนา
- 9) เป็นคนที่มีความคิดความรู้สึกที่เป็นมิตรเป็นกันเอง

10) เป็นคนที่สามารถสร้างสัมพันธภาพแห่งความรัก ความผูกพันกับ
ผู้อื่นได้

11) เป็นคนที่มีลักษณะของประชาธิปไตยและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่าง
เป็นเพื่อนร่วมโลกเดียวกัน

12) เป็นคนที่มีจิตสำนึกในคุณธรรมและประพฤติใช้ได้เหมาะสม

13) เป็นคนมีอารมณ์ขันและแสดงออกซึ่งความสามารถในการคิด
ยืดหยุ่น

14) เป็นคนที่มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์สูง

15) เป็นคนที่ขัดขวางการคล้อยตามกันโดยขาดอิสรภาพในสังคม

นอกจากนี้มาสโลว์มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีพลังงาน
ภายในที่จะต่อสู้กับความกดดันของสิ่งแวดล้อมและเอาชนะได้ โดยมีความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ
ธรรมชาติของมนุษย์ ดังที่ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2550, น. 332-333) กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

1) มนุษย์ทุกคนมีธรรมชาติภายใน (Inner Nature) ซึ่งต่อต้านการ
เปลี่ยนแปลง

2) แม้ว่ามนุษย์ทุกคนจะมีธรรมชาติภายใน แต่ละคนจะมีลักษณะ
พิเศษ ซึ่งทำให้แต่ละบุคคลเป็นปัจเจกบุคคล

3) ธรรมชาติภายในของแต่ละบุคคลจะยังคงอยู่ในตัวเราตลอดชีวิต
เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรายืนหยัดต่อสู้เพื่อการมีชีวิต และเพื่อการพัฒนาตนตามศักยภาพของแต่ละ
บุคคล การรู้จักว่าตนคือใคร และแตกต่างกับคนอื่นอย่างไร มีความสำคัญมาก

4) ธรรมชาติภายในของแต่ละบุคคลเป็นพลังสำคัญที่จะต้องรู้จัก
ตนเอง และเป็นนายของตนเองที่จะพัฒนาตนเองตามศักยภาพของตน

5) การพัฒนาตนเองเป็นกระบวนการธรรมชาติ ผู้ใหญ่ควรที่จะเป็น
แต่เพียงผู้คอยช่วยเหลือส่งเสริม ไม่ควรบังคับ คับให้เด็กอยู่ในกรอบ หรือไม่มีโอกาสจะตัดสินใจเลือก
ทางเดินของตนเอง

6) การพัฒนาตนเองของแต่ละคนจะเป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลว ก็
เนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างแรงที่จะเสริมให้มีพัฒนาการ และแรงที่จะอุดการพัฒนาดน
แล้วแต่ว่าจะอย่างไรมากกว่ากัน

7) ชีวิตมนุษย์เราทุกคนมีอนาคต คนเราทุกคนต้องอยู่ด้วยอุดมการณ์ ความหวัง และเป้าหมายของชีวิต และต่อสิ่งที่พัฒนาตนตามศักยภาพของตนทั้งทางพุทธิปัญญา ทักษะและเจตคติ

แนวคิดของมาสโลว์ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ในหลายประเด็น นั่นคือ ความต้องการของมนุษย์ไม่ได้เป็นไปดังที่มาสโลว์อธิบายไว้เสมอไป เพราะมนุษย์อาจมีความต้องการบางอย่างพร้อม ๆ กัน หรือบางอย่างอาจจะไม่สนใจหรือจำเป็นเสมอไปสำหรับบางคน แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดของมาสโลว์ก็ทำให้ได้ทราบถึงองค์รวมของความต้องการต่าง ๆ ของมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน

2) แนวคิดของโรเจอร์

โรเจอร์มีความเชื่อว่าโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีความสามารถ ใฝ่ดี และต้องการพัฒนาตนเองไปสู่ความดีงามและความสำเร็จในชีวิต แม้บางครั้งจะพบกับ ปัญหาชีวิต มนุษย์จะสามารถเลือกวิธีแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ด้วยตนเองได้ (Rogers.1969 อ้างถึงใน อัครา เอบสุขสิริ. 2556 , น.134-135) และมนุษย์มีธรรมชาติที่ดี มีแรงจูงใจทางบวก เป็นผู้มีเหตุผล ได้รับการขัดเกลา สามารถตัดสินใจเลือกทางชีวิตของตนได้ ถ้ามีอิสระและสถานการณ์ที่เอื้ออำนวย สามารถพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เป็นผู้นำตนเอง และจะพัฒนาตนเองสู่การรู้จักตนเอง

อรรถพรณ ลือบุญธวัชชัย (2553 , น.50-52) ได้กล่าวถึงบุคลิกภาพของ มนุษย์ตามแนวคิดของโรเจอร์ สรุปได้ดังนี้

โครงสร้างบุคลิกภาพของมนุษย์ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ

1) Organism ส่วนที่เป็นบุคคลทั้งคน ประกอบด้วย ร่างกาย สรีระ ความคิด ความรู้สึก ความต้องการ มนุษย์จะแสดงปฏิกิริยาตอบโต้กับสภาพแวดล้อม ด้วยพฤติกรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของตน และพัฒนาไปสู่การรู้จักตนเองอย่างแท้จริง

2) Phenomenal Field ส่วนที่เป็นประสบการณ์ทั้งหมดของ บุคคล Rogers (1951) กล่าวว่า บุคคลอยู่ในโลกของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีตนเองเป็นศูนย์กลาง ประสบการณ์ของบุคคล ประกอบด้วย สิ่งเร้าภายนอกและสิ่งเร้าภายใน บางสิ่งบุคคลจะรับรู้และ ให้ความหมาย แต่บางสิ่งบุคคลจะเพิกเฉยไม่รับรู้ บุคคลจะเลือกรับรู้และให้ความหมายกับ ประสบการณ์บางสิ่งซึ่งสำคัญมากกว่าสภาพที่เป็นจริง เพราะสิ่งที่บุคคลเลือกรับรู้และให้ ความหมายจะเป็นความจริงเฉพาะตัวเขา

3) The Self = ตน หมายถึง ส่วนของการรับรู้และค่านิยมของตน Rogers กล่าวว่า “Self” หรือ “ตน” เป็นศูนย์กลางของโครงสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งพัฒนามาจากการที่

อินทรีย์ มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะมีทั้งคล้ายและต่างไปจากคนอื่น Self เป็นส่วนที่ทำให้พฤติกรรมของคนมีความคงเส้นคงวา ประสบการณ์ใดที่สามารถดำรง Self-Concept ของบุคคลได้ บุคคลจะผสมผสาน รับรู้และสะสมได้ ถ้าบุคคลเผชิญกับประสบการณ์ที่ทำให้ Self-Concept เบี่ยงเบนไป บุคคลจะรู้สึกคับข้องใจที่จะยอมรับประสบการณ์นั้น ๆ Self-Concept (อัตมโนทัศน์) เป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงและสะสมอย่างต่อเนื่อง โดยบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นส่วนของตนเอง ถ้าบุคคลมีอัตมโนทัศน์ไม่ตรงกับความเป็นจริงบุคคลจะเกิดการป้องกันตนเอง วิตกกังวล และพยายามปรับตัว

บุคคลที่มีสุขภาพจิตดี (Healthy Person) ผู้ที่มีสุขภาพจิตดี ควรมีลักษณะดังนี้ 1) รู้จักตัวเอง ยอมรับตนเอง สามารถปรับตัวได้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริงเปิดเผยตนเองสู่ประสบการณ์ใหม่รับรู้ความต้องการที่เกิดขึ้นทั้งภายนอกและภายในได้ถูกต้องเข้าใจตนเองเลือกและตัดสินใจตอบสนองความต้องการของตนเองได้เหมาะสม รับรู้เกี่ยวกับตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ มาพัฒนาตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ที่สร้างสรรค์ทั้งตนเองและสังคม 2) ปรับตัวได้ดี ไม่ป้องกันตนเองจนเกินเหตุสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ พร้อมทั้งจะปรับตัว ยอมรับตัวเอง และก้าวไปสู่การรู้จักตนเองอย่างแท้จริงมีการรับรู้ต่อสภาพแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพกล้าเปิดเผยตนเอง รับประสบการณ์ใหม่ในชีวิต ไม่ต่อต้านสภาพสังคมสามารถเลือกและตัดสินใจด้วยตนเองได้ ไม่ต้องคอยกังวลกับการยอมรับหรือไม่ยอมรับของสังคมเข้าใจค่านิยมของตน แต่ไม่ยึดติดจนไม่สามารถยืดหยุ่นกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ 3) มีลักษณะกระทำการต่าง ๆ เต็มตามศักยภาพ (Fully Functioning Self) สามารถเปิดเผยตนเองสำหรับประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิต อยู่กับสภาวะปัจจุบัน เชื่อในความสามารถของตนและมีการตัดสินใจของตนเองที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับยอมรับหรือไม่ยอมรับของผู้อื่น รับผิดชอบการกระทำของตนเอง

พัฒนาการของบุคลิกภาพ (Development of Personality) กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1) กระบวนการพัฒนาค่านิยม (Organismic Valuing Process) โรเจอร์ (Rogers, 1976) กล่าวว่า บุคคลเกิดมาพร้อมด้วยพลังหรือแรงจูงใจที่จะพัฒนาไปสู่การรู้จักตนเองอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากบุคคลเกิดและเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน การที่จะเข้าใจคนและรู้จักคนต้องเข้าใจสภาพแวดล้อมและโลกทัศน์ภายในของเขา (Internal Frame of Reference) การรับรู้ความจริง (Life Perceived Reality) กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ บางครั้งอาจไม่ตรงกับความเป็นจริง บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม บุคคลจะตอบโต้ทั้งหมดของตน บุคคลจะประเมินค่าประสบการณ์ต่าง ๆ โดยพิจารณาว่าประสบการณ์ใดสนองความต้องการและแรงจูงใจ

ที่จะนำไปสู่การรู้จักตนเองอย่างแท้จริงหรือไม่ ถ้าประสบการณ์ใดไม่สนองความต้องการบุคคลจะให้ค่านิยมไปในทางลบประสบการณ์ใดที่ตอบสนองความต้องการบุคคลจะให้ค่านิยมไปในทางบวก กระบวนการนี้จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามประสบการณ์ บุคคลจะให้ความสนใจต่อสิ่งต่าง ๆ หรือประสบการณ์ที่เขาประเมินค่าไปในทางบวกและหลีกเลี่ยงเพิกเฉยต่อประสบการณ์ที่เขาประเมินค่าไปทางลบ

2) การยอมรับจากบุคคลอื่น (Positive Regard from Others) บุคคลจะพัฒนาตนจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การรับรู้ความจริงจากสิ่งแวดล้อมและนำเอาประสบการณ์ต่าง ๆ มาให้ความหมายต่อการรับรู้ของตน ช่วงแรกทารกจะมุ่งแสวงหาความพึงพอใจและตอบสนองความพึงพอใจของตน อย่างไรก็ตามทารกก็ยังต้องการผู้อื่นช่วยเหลือเพื่อสนองความต้องการของตน ทารกจึงเรียนรู้ที่จะเรียกร้องความสนใจและการยอมรับจากผู้อื่น ยอมรับที่จะทำพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็นที่ยอมรับจากบุคคลอื่นด้วย

3) การยอมรับตนเอง (Self Regarded) บุคคลจะเรียนรู้การยอมรับตนเองจากการที่เขาเชื่อว่าบุคคลอื่นแสดงการยอมรับเขาอย่างไร บุคคลจะประเมินพฤติกรรมของตนเองจากการนำเอาค่านิยมที่บุคคลอื่นแสดงต่อเขามาเป็นหลัก บุคคลมักจะให้ความสำคัญต่อค่านิยมของบุคคลอื่นที่รับรู้มากกว่าค่านิยมของตนเองบุคคลจึงมักแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ผู้อื่นยอมรับ

4) ภาวะของการมีคุณค่า (Conditions of Worth) บุคคลจะรู้สึกกว่าตนมีคุณค่า เมื่อเขาสามารถยอมรับตนเองได้โดยที่มโนภาพแห่งตนที่เรารับรู้สอดคล้องกับประสบการณ์ที่เป็นจริงจากการที่มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นบุคคลจะเกิดความวิตกกังวล ถ้ามโนภาพแห่งตนที่เคยรับรู้ต่างไปจากความจริง การปฏิเสธความจริง ไม่ยอมรับตนเองตามความเป็นจริง ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมไม่สมเหตุสมผล ไม่สามารถปรับตัวได้ บุคคลที่รับเอาค่านิยมของบุคคลอื่นและบรรทัดฐานของสังคมมาไว้ในตนเองมากเกินไปจะไม่สามารถยอมรับตนเองได้ถ้าบุคคลอื่นไม่ยอมรับในตัวเอง การรับเอาค่านิยมของบุคคลอื่นมาไว้ในตนเองโดยไม่คำนึงถึงค่านิยมเฉพาะตนจะปฏิเสธพฤติกรรมที่ตนเองเคยได้รับความพึงพอใจ ในสภาวะนี้บุคคลจะรู้สึกกว่าตนเองไร้คุณค่า โดยทั่วไปบุคคลมักให้ค่านิยมทางบวกกับประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจและให้ค่านิยมทางลบต่อประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ ดังนั้นบุคคลพวกนี้ก็จะเกิดความคับข้องใจในภาวะการไร้คุณค่าในตนเอง

3) แนวคิดของโคมส์

โคมส์ มีความเชื่อสอดคล้องกับมาสโลว์และโรเจอร์ ที่เห็นว่าพฤติกรรมภายในของแต่ละบุคคลแตกต่างกันไป การจะเข้าใจบุคคลใดได้ ต้องรับรู้โลกภายในของเขา มากกว่าการพิจารณาเพียงแต่เห็นแค่พฤติกรรมภายนอกเท่านั้น ดังนั้น โคมส์จึงให้ความสำคัญกับพฤติกรรมภายในของบุคคลด้วย ซึ่งได้แก่ ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อ เป็นต้น หน้าที่ของครูหรือการศึกษา คือการเข้าใจ Perceptual World ของนักเรียนแต่ละคน และช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้บรรลุสัมฤทธิ์ผล เพราะจะได้ช่วยผู้เรียนให้เป็นปัจเจกบุคคล ช่วยให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในตนเองว่าเป็นบุคคลพิเศษ มีลักษณะเฉพาะตน และเป็นเอกลักษณ์ และช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ (สุรางค์ โค้วตระกูล.2550 , น.335) นอกจากนี้ โคมส์ (Comb.1967,อ้างถึงใน อัครา เอิบสุขสิริ. 2556 , น.136) ยังกล่าวว่า วัตถุประสงค์ด้านจิตพิสัยเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ เพราะการช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางบวกจะช่วยให้เขาดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ มีความเชื่อมั่นในตนเอง และสามารถบรรลุศักยภาพของตนเองได้ สำหรับด้านการศึกษา โคมส์ ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของครูที่ดีไว้ดังนี้

- 1) เข้าใจโลกการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน
 - 2) เชื่อในความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน และยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล
 - 3) มีความรู้สึกต่อตนเองในทางบวก และช่วยให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในตนเอง และความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง
 - 4) ช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถพัฒนาไปได้เต็มตามศักยภาพของเขา
- ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าแนวคิดของมาสโลว์ โรเจอร์ และโคมส์ สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูได้ อาจจะโดยการบูรณาการกับทฤษฎีหรือแนวคิดอื่น ๆ เพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู เพราะแนวคิดของมาสโลว์นั้น ทำให้ทราบความต้องการและธรรมชาติของมนุษย์ทั้งของตนเองและผู้อื่น โดยเฉพาะเรื่องความต้องการเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization) หากบุคคลสามารถเข้าใจตนเองได้อย่างแท้จริงแล้ว จะสามารถพัฒนาตนเองและปรับปรุงตนเองให้บรรลุเป้าหมายในชีวิตได้ เช่นเดียวกับหากนักศึกษาวิชาชีพรู้สามารถบรรลุเป้าหมายของตนเอง เข้าใจในความต้องการของตนเอง ในการมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพครูแล้วนั้น นักศึกษาจะสามารถพัฒนาตนเองได้ อีกทั้งจะสามารถเข้าใจและนำไปพัฒนาผู้เรียนได้ต่อไปในอนาคต รวมถึงแนวคิดของโรเจอร์ที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ของตนเองจะทำให้ทราบว่าตนเองสามารถพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูได้ไม่น้อยเพียงใด

นอกเหนือจากการเข้าใจในตนเองแล้วนั้นจะต้องเห็นคุณค่าในตนเองด้วย และพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองต่อไป

2.รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

2.1 ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ทั้งนี้ คำว่า “การจัดการเรียนรู้” และ “การเรียนการสอน” มีความหมายใกล้เคียงกัน จึงสามารถใช้เป็นคำแทนกันได้ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากนักการศึกษา สรุปได้ดังนี้

ทิสนา แหมมณี (2556, น. 221) ได้กล่าวถึงความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ ตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดหรือความศรัทธาต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ รูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จึงเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยอาศัยพื้นฐานจากแนวคิดหรือทฤษฎีต่าง ๆ ที่มีการตรวจสอบหรือมีมาตรฐาน และมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

2.2 องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ทิสนา แหมมณี (2556 , น. 221) ได้กล่าวไว้ว่าองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- 1) ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความศรัทธาที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการเรียนการสอนนั้น ๆ
- 2) มีการบรรยายและอธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
- 3) มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ
- 4) มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอน และเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ทิตินา แชมมณี (2556, น. 220, อ้างถึงใน ศีฟส์.1977, น. 386-387) ได้กล่าวถึงรูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

- 1) รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (Prediction) ผลที่ตามมาสามารถพิสูจน์และทดสอบได้สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อนำไปพิสูจน์และทดสอบได้
- 2) โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือเรื่องนั้นได้
- 3) รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (Imagination) มโนทัศน์ (Concept) และความสัมพันธ์ (Interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้
- 4) รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (Structural Relationships) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (Associative Relationships)

ทั้งนี้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้จะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบและสามารถทำนายผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีศักยภาพในการสร้างความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ได้

2.3 แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2.3.1 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปสู่การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE Model ของ Kruse (2009) ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงระบบ (System Approach) มีลำดับการพัฒนาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis)
 - 1.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง
 - 1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาหรือการจัดการเรียนรู้
 - 1.3 การวิเคราะห์บริบทสิ่งแวดล้อม
2. การออกแบบ (Design)
3. การพัฒนา (Develop)
4. การนำไปใช้ (Implementation)
5. การประเมินผล (Evaluation)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคิดว่าการแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE Model จะมีความเหมาะสมกับบริบทของนักศึกษาวิชาชีพระดับ มหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งมีบริบทที่แตกต่างจาก มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนทั่วไป

2.3.2 เนื้อหาที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพระดับ มหาวิทยาลัยราชภัฏ

เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูใน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู บูรณาการกับรายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู ของหลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2560 มีสาระสำคัญ ดังนี้ 1)ประวัติความเป็นมา 2)คุณลักษณะของครูที่ดี 3)จิตวิญญาณความเป็นครู 4)บทบาทหน้าที่และภาระงานครู 5)กฎหมายครู 6)มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา 7)เส้นทางความก้าวหน้า 8)การจัดการความรู้ โดยผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ ร่วมกับองค์ประกอบที่จะพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพระดับ ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกัน เพื่อผลการพัฒนาจะประจักษ์จริง

2.4 แนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู แก่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ ได้แก่ วิธีการแห่งศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เนื่องมาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ เป็นมหาวิทยาลัยของพระราชา เพราะพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้ทรงพระราชทานนามสถาบันให้ อีกทั้งตามยุทธศาสตร์ใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การผลิตและพัฒนาครูในกลยุทธ์ผลิตครูที่ได้มาตรฐานวิชาชีพและมีจิตวิญญาณความเป็นครู และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งผู้วิจัยพบว่ามีเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพระดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 วิธีการแห่งศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2554 ที่ผ่านมาพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญานามว่า “พระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน” ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์นักวิชาการผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับแนวคิดวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล อดุลยเดช

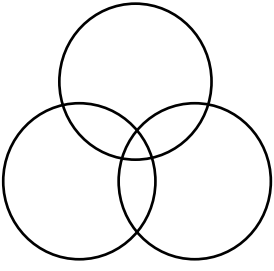
มหาราช บรมนาถบพิตร มาประกอบเป็นแนวทางในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของ นักศึกษาวิชาชีพรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยมีรายละเอียดดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2559, น. 41-52) ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์ พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ไว้ว่าพระองค์ จะทรงเน้นการปฏิบัติให้ลูกศิษย์ดู และจงใจให้มาสนใจเอง ไม่เคยทรงสั่งหรือทรงบังคับให้ทำ จะทรงสอนอย่างละเอียดให้เข้าใจทุกแง่มุม และที่สำคัญทรงเน้นเสมอว่าการสอนควรยึดรากฐาน เดิมของสังคมไทยไว้ ไม่ควรคัดลอกจากต่างประเทศมากเกินไป แต่อาจนำหลักการมาเปรียบเทียบ ได้ เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้นหากครูจะนำมาเป็นแนวทางในการ พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น จะต้องให้ครูเป็นแบบอย่างที่ดี และเน้นการสอนด้วยการ ปฏิบัติ หรือการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง และควรประยุกต์ใช้จากสิ่งที่เป็นรากฐานเดิมของตนเองหรือ จากภูมิปัญญาของตนเองจะเกิดการเรียนรู้ได้สมบูรณ์แบบที่สุด

และจากข้อความตอนหนึ่งว่า “ทรงมีความเป็นครูมาก พระองค์ทรงมีวิธีการ สอนที่มีศิลปะสูง พระราชทานคำอธิบายที่มีแง่มุมต่าง ๆ โดยจะทรงอธิบายทุกหน้าของเหรียญ... เวลาทรงมีรับสั่งกับพวกเรา จะให้เราติดตามไปด้วย” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ, 2554 , น. 124) แสดงให้เห็นถึงว่าพระองค์ท่านทรงมีความเป็นครูสูงมาก นอกจากนี้ยังมีหลักการพัฒนาคนที่พระองค์ทรงตรัสว่า “ระเบิดจากข้างใน” จะต้องสร้างความ เข้มแข็งให้กับคนหรือชุมชนเสียก่อน กล่าวคือให้มีความพร้อมที่จะพัฒนาเสียก่อน หากยังไม่พร้อม ที่จะพัฒนาแล้วนั้น ก็มักจะเสียเวลาในการเข้าไปพัฒนาอย่างเปล่าประโยชน์ และทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” นั่นคือก่อนจะทำอะไร ต้องมีความเข้าใจเสียก่อน เข้าใจภูมิประเทศ เข้าใจ ผู้คนในหลากหลายปัญหา ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านจารีตประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น และ ระหว่างการดำเนินการนั้น จะต้องทำให้ผู้ที่เราจะไปทำงานกับเขาหรือทำงานให้เขานั้น “เข้าใจ” เราด้วย เพราะถ้าเราเข้าใจเขาแต่ฝ่ายเดียว โดยที่เขาไม่เข้าใจเรา ประโยชน์คงจะไม่เกิดขึ้นตามที่ เรามุ่งหวังไว้ “เข้าถึง” ก็เช่นกัน เมื่อรู้ปัญหาแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ต้องเข้าถึงเพื่อให้นำไปสู่การปฏิบัติให้ ได้ และเมื่อเข้าถึงแล้วจะต้องทำอย่างไรก็ตามให้เขา อยากเข้าถึงเราด้วย ดังนั้น จะเห็นว่าเป็นการ สื่อสารสองทาง ทั้งไปและกลับ ถ้าสามารถทำสองประการแรกได้สำเร็จ เรื่อง “การพัฒนา” จะลง อย่ได้อย่างดี เพราะเมื่อต่างฝ่ายต่างเข้าใจกัน ต่างฝ่ายอยากจะเข้าถึงกันแล้ว การพัฒนาจะเป็น การตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่าย ทั้งผู้ให้และผู้รับ ซึ่งสอดคล้องกับ สุเมธ ตันติเวชกุล (สัมภาษณ์, 18 มกราคม 2560) ด้านการพัฒนาครูที่ว่าการว่าคนที่มีความจิตวิญญาณความเป็นครูจะต้องมีจิตสำนึก ในอาชีพครู ที่ควรมีลักษณะเป็นคนที่ประกอบด้วย “เข้าใจ” คือ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง

สำนึกว่าตนเองมีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์ “เข้าถึง” คือ เข้าถึงหัวใจของลูกศิษย์ เมื่อเข้าใจตนเองและแล้วจะต้องเข้าใจลูกศิษย์ด้วย “พัฒนา” คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนาเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพครู

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์ (2560) ได้อธิบายถึงวิธีการแห่งศาสตร์พระราช “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ลงในแผนภาพศาสตร์พระราช ดังภาพประกอบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปรัชญาในฐานะหลักการนำทาง (Philosophy as guiding principles)	การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม (Reign in righteousness for the well-being of thai citizens) พออยู่พอกิน (Living in contentment) รู้รักสามัคคี (Living in harmony and unity)			ผลลัพธ์ (Ends)
ทางสายกลาง (The middle path) พอประมาณ (Moderation)  ความมีเหตุผล (Reasonableness) มีภูมิคุ้มกัน (Self-Immunity) ฐานความรู้ (Knowledge condition) ฐานคุณธรรม (Moral condition)	โครงการพระราชดำริกว่าสี่พัน โครงการสถานีวิทยุ.ส ถนนวงแหวน สะพานพระราม 8 ถนนรัชดาภิเษก ทางด่วนลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี ฟอนต์ไทยจิตร์ลดดา เสืออากาศสุริ ฯลฯ ทำให้ด้วยรัก ปรียกต์ใช้อย่างยืดหยุ่น ไม่ยึดติดตำรา ปรับตามบุคคล สภาพพื้นที่ สถานการณ์ Flexibly apply. Do not adhere to text book. Adapt to individual, Geography, and contingency			บทประยุกต์ (Application)
	เข้าใจ (Understanding) ข้อมูลเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว วิเคราะห์และวิจัย ทดลองจนได้ผลจริง	เข้าถึง (Connecting) ระเบิดจากข้างใน เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย สร้างปัญญา	พัฒนา (Development) เริ่มต้นด้วยตนเอง พึ่งพาตนเองได้ ต้นแบบเผยแพร่ ความรู้	วิธีการ (Means)
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy)				
คน วัด ฤ สักคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม				

ภาพประกอบ 3 แผนภาพศาสตร์พระราช (อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์, 2560)

“เข้าใจ” (Understanding) นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ คือ 1. การใช้ข้อมูลที่มีอยู่ (Existing data) 2. การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) 3. การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) และ 4. การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results)

1. การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (Existing data) ทรงสนใจค้นคว้าหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และทรงรับฟังข่าวสารจากทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยเฉพาะแผนที่ทรงตรวจสอบความถูกต้องของแผนที่ทุกครั้งที่ได้เจตพุดพระเนตรสภาพพื้นที่จริง เมื่อเสด็จประทับบนเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งก็ทรงทอดพระเนตรและตรวจสอบ หากไม่ถูกต้องจะทรงส่งข้อมูลให้หน่วยราชการเช่น กรมแผนที่ทหารไปดำเนินการแก้ไข ในทางวิทยาการข้อมูล (Data Science) นั้น การทำความสะอาดข้อมูล (Data cleaning) มีความจำเป็นอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงทำเช่นนั้นมาโดยตลอด เช่น ทรงสอบถามความถูกต้องของแผนที่กับพระสหายแห่งสายบุรีเมื่อเสด็จพยุหะแห่ที่ปัตตานี เป็นต้น บรรดานักสถิติต่างทราบกันดีว่าเมื่อใส่ข้อมูลที่ไม่สะอาดเข้าไป วิเคราะห์ดีใช้แบบจำลองดีอย่างไรก็ได้แบบจำลองขยะออกมาเช่น (Garbage-in, Garbage out (GIGO) model) อันแสดงให้เห็นว่าทรงใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ได้อย่างลึกซึ้งเช่นเดียวกันกับที่มีความรู้ทางสถิติศาสตร์อย่างลุ่มลึก ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ใช้ หากแต่เป็นผู้ใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างผู้มีความรู้ ระมัดระวัง รอบคอบเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งแม้แต่นักวิทยาการข้อมูลที่มีอาชีพดังกล่าวโดยตรงยังรู้สึกเบื่อหน่ายและต้องใช้เวลาเป็นปีในการทำความสะอาดข้อมูลดังกล่าว การที่ทรงแก้ไขความถูกต้องของข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น การแก้ไขแผนที่นั้นสะท้อนให้เห็นถึงพระนิสัยในการทรงงานอย่างมีวิริยะและความเข้าใจในวิชาการเป็นอย่างดี

2. การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical data) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงเอาพระทัยใส่ในการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะระบบสถิติทางการ (Official statistics) และการการสำมะโนประชากร (Census) และสถิติศาสตร์ศึกษา (Statistical Education) ทรงมีความรู้ความเข้าใจอย่างลุ่มลึกถึงความสำคัญของการใช้สถิติในการพัฒนา

3. การวิเคราะห์และวิจัย (Analytics and Research) โครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการนั้นอาศัยการวิเคราะห์และการวิจัย สร้างองค์ความรู้ที่มั่นใจว่าได้ผลก่อนที่จะนำไปปฏิบัติจริง โครงการพระราชดำริโครงการหนึ่งที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและการวิจัยมากที่สุดโครงการหนึ่งคือโครงการหลวง (Royal Project) โดยเฉพาะการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกพืชเมือง

หนาวและการเลี้ยงสัตว์จากเมืองหนาวเช่นปลาเทราท์ มีการจัดตั้งสถานีวิจัยโครงการหลวง และ สถานีเกษตรหลวงมากมาย การค้นคว้าวิจัยดังกล่าว รวมไปถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การบรรจุหีบห่อ เทคโนโลยีหลังการเก็บเกี่ยว ไปจนถึงการวิจัยตลาด ผลสำเร็จจากการวิจัยทำให้โครงการหลวงมีความก้าวหน้ามาก ทำให้แก้ปัญหาการปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยบนพื้นที่สูง ทำให้คนไทยได้บริโภคสินค้าคุณภาพสูงและทดแทนการนำเข้าได้มหาศาล

4. การทดลองจนได้ผลจริง (Experiment till actionable results) พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน แตกต่างจากพระราชวังของพระมหากษัตริย์อื่น ๆ ทั่วโลก สวนจิตรลดาเป็นห้องทดลองขนาดใหญ่ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งขึ้น มีทั้งการเลี้ยงโคนม ทำนา ปลูกต้นยางนา ปลูกป่า ทดลองทำโรงสี ทดลองทำนมผงอัดเม็ด ผลิตถ่านชีวภาพ และอื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งหมดนี้ทรงทดลองจนกว่าจะทรงมั่นใจว่าได้ผลดีจริง นำไปใช้งานได้จริง จึงทรงเผยแพร่ต่อไป ความใส่ใจพระทัยในการทดลองทางวิทยาศาสตร์หรือวิศวกรรมศาสตร์ นั้นแสดงให้เห็นเด่นชัดตลอดพระชนม์ชีพ บางโครงการทดลองใช้เวลาทดลองยาวนานสิบสามถึงสิบสี่ ปี เพื่อให้มั่นใจว่าทำแล้วได้ผลจริง เช่น การทำฝนหลวงหรือฝนเทียม ก่อนที่จะนำไปสร้างต้นแบบหรือขยายผลให้ความรู้แก่ประชาชนที่จะทำต่อเองได้ ทรงต้องมั่นใจผลของการทดลองว่าได้ผลจริงก่อนเผยแพร่หรือถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ประชาชน

“เข้าถึง” (Connecting) นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ คือ 1. ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting) 2. เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand target) และ 3. สร้างปัญญา (Educate)

1. ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงต้องการให้การพัฒนาเป็นการระเบิดจากข้างใน หมายความว่า ให้ประชาชนหรือชุมชนที่เข้าไปพัฒนาหรือทำงาน เกิดการปรับตัวที่จะพัฒนาตนเอง เกิดความต้องการที่จะพัฒนาตนเองเสียก่อน ไม่ใช่สิ่งที่ทางราชการเข้าไปบังคับให้ประชาชนหรือชุมชนทำซึ่งจะไม่ยั่งยืน จึงทรงเน้นการพัฒนาคน ให้คนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อน แล้วจึงเข้าไปพัฒนาเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการเข้าถึงก่อนจะพัฒนา ไม่ใช่เน้นการพัฒนาเข้าไปโดยที่ประชาชนยังไม่ตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลง หลักการในข้อนี้ตรงกับหลักวิชาการสมัยใหม่ว่าด้วยการนำและการบริหารการเปลี่ยนแปลง (change management) ดังที่ John P. Kotter ได้นำเสนอว่าในการเปลี่ยนแปลงต้องทำให้คนตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องเปลี่ยนแปลง (Establishing a Sense of Urgency) ต้องสื่อสารวิสัยทัศน์ (Communicate the vision) เพื่อให้คนได้เห็นทิศทางที่ชัดเจนที่จะเปลี่ยนแปลง

2. เข้าใจกลุ่มเป้าหมาย (Understand target)

“ฉันครองราชย์สองปีแรก ฉันไม่มีผลงาน เพราะฉันยังไม่รู้ว่าราษฎรต้องการอะไร” พระราชปราภรณ์สะท้อนให้เห็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชชาในการเข้าถึงแล้วจึงพัฒนาได้เป็นอย่างดี ทรงให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งคือประชาชน ว่าประชาชนต้องการอะไร ก่อนที่จะทรงงาน ภาพที่คนไทยทุกคนได้พบเห็นจนเจนตา คือภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชโปรดที่จะประทับกับพื้นดินเพื่อพูดคุยกับชาวบ้านในท้องถิ่นทุรกันดาร เพื่อที่จะทรงเข้าใจความเดือดร้อน ปัญหา ความทุกข์ยากของชาวบ้าน เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป

ทรงมีพระเมตตาอย่างสูงต่อประชาชนในการที่จะเข้าใจปัญหาของประชาชน โดยเฉพาะเมื่อประชาชนจะถวายฎีกาเพื่อขอพระราชทานพระเมตตาในการปลดปล่อยความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ในหลายครั้งทางราชการเองกลับขัดขวาง ทั้งนี้ทรงพยายามเข้าใจกลุ่มเป้าหมายคือประชาชนของพระองค์ในแต่ละท้องถิ่นอย่างลึกซึ้งมากที่สุด

3. สร้างปัญญา (Educate) การสร้างปัญญาสังคมเป็นส่วนสำคัญยิ่งในการเข้าถึงประชาชน หากประชาชนยังขาดความเข้าใจก็ต้องสร้างปัญญาสังคมให้ประชาชนเข้าใจ ครูแห่งแผ่นดิน เลือกว่าจะใช้วิธีที่ง่ายที่สุดในการสื่อสารกับประชาชนเพื่อสร้างปัญญา ทรงเลือกใช้วิธีการพูดที่จะสร้างปัญญาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ในคราวหนึ่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชทาน “โคพันธุ์และสุกร” แก่ชาวไทยภูเขาในภาคเหนือ นักวิชาการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตามเสด็จฯ ไปด้วย พระองค์โปรดฯ ให้นักวิชาการเกษตรแนะนำชาวไทยภูเขา ซึ่งการบรรยายนั้นใช้ศัพท์วิชาการยาก ที่ชาวเขาฟังอย่างไรก็คงไม่เข้าใจ พระองค์ทรงปล่อยให้ให้นักวิชาการพูดอธิบายประมาณครึ่งชั่วโมง ทรงสังเกตเห็นชาวเขานั่งฟังทำตาปริบ ๆ จึงทรงถามว่า “จบแล้วหรือยัง” นักวิชาการกราบทูลว่า “จบแล้วพระพุทธเจ้าข้า” จึงมีพระราชดำรัสว่า “ถ้าอย่างนั้น ฉันพูดบ้างนะ” “ฟังให้ดี ๆ นะ จะเลี้ยงหมูให้มันอ้วน โตเร็ว ๆ ต้องให้มันกินให้อิ่ม” แล้วทรงหันกลับมาทักกับนักวิชาการว่า “จบแล้ว” ทำเอาผู้ตามเสด็จฯ อมยิ้มไปตาม ๆ กัน ครูของแผ่นดิน พระองค์นี้ทรงมีความเมตตาในการสอนถ่ายทอดความรู้ไปจนถึงระดับนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาดังที่ทรงพระกรุณาสอนนักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวลด้วยพระองค์เอง

การที่ทรงสอนนั้นไม่ได้เพียงสอนด้วยการพูดให้ฟังเท่านั้น แต่ทรงสร้างแรงบันดาลใจ พลตำรวจเอกวชิรเดช เดชกุลบุตร ได้เขียนไว้ในหนังสือ “รอยพระยุคลบาท บันทึกความทรงจำของ พล.ต.อ. วชิรเดช เดชกุลบุตร” เรื่องกาแฟต้นเดียว เอาไว้ว่า ในวันที่ ๓ ธันวาคม

๒๕๑๗ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมราษฎรบนดอยอินทนนท์ จ. เชียงใหม่ หลังจากทรงเยี่ยมราษฎรชาวเขาเผ่าม้ง ที่บ้านขุนกลาง อ. จอมทอง และชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่บ้านอ้งกาน้อยและบ้านท่าฝ่ง ม.จ ภูคเดช รัชนี้ ผู้อำนวยการโครงการหลวง กราบบังคมเชิญทูลเสด็จให้ทรงพระดำเนินต่อไปอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร เพื่อทอดพระเนตรไร่กาแฟของราษฎรชาวกะเหรี่ยง รวมระยะทางที่ทรงพระดำเนินมาทั้งหมดในบ่ายวันนั้น ๖ กิโลเมตร เมื่อไปถึงปรากฏว่าไร่กาแฟนั้นมีต้นกาแฟให้ทอดพระเนตรเพียงต้นเดียว พล.ต.อ. วชิรฐิโกธรจนแทบจะรับโทสะไว้ไม่ได้และระบายความรู้สึกนี้กับเพื่อนร่วมงานความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงมีรับสั่งให้เข้าเฝ้าฯ

“...ตรัสถามว่า เป็นความจริงหรือที่ว่าผมโกรธท่านภูคเดช ผมก็กราบบังคมทูลตามความเป็นจริงว่าเป็นเช่นนั้น พระเจ้าอยู่หัวตรัสถามต่อไปว่า ผมทราบหรือเปล่าว่าเมื่อก่อนนี้กะเหรี่ยงที่ดอยอินทนนท์ ประกอบอาชีพอะไร ผมก็กราบบังคมทูลว่า ทราบเกล้าฯ ว่ากะเหรี่ยงปลูกฝิ่น

“พระเจ้าอยู่หัวตรัสต่อไปด้วยพระสุรเสียงที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตา (ไม่ได้ดูผม) ว่า แต่ก่อนเขาปลูกฝิ่น เรา ไปพูดจาชี้แจง ชักชวนให้เขาลงมาปลูกกาแฟแทนกะเหรี่ยงไม่เคยปลูกกาแฟมาก่อนเลย ที่กาแฟไม่ตายเสียหมด แต่ยังเหลืออยู่ ๑ ต้นนั้น ต้องถือว่าเป็นความก้าวหน้าสำหรับกะเหรี่ยง จึงต้องไปทอดพระเนตร จะได้แนะนำเขาต่อไปได้ว่า ทำอย่างไรกาแฟจึงจะเหลืออยู่มากกว่า ๑ ต้น”

ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่าทรงเข้าใจจิตวิทยาในการสอน ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดินผู้ปลูกปัญญาสังคม กาแฟต้นแรกต้นนั้นที่ทรงพระดำเนินหลายกิโลเมตร ทรงสอนโดยสร้างแรงบันดาลใจ ได้ทำให้การปลูกฝิ่นและการทำไร่เลื่อนลอยลดลงไปอย่างน่ามหัศจรรย์

ในการที่ทรงเป็นครูของแผ่นดิน ผู้นำการพัฒนานั้น กลับทรงถ่อมพระองค์ ในการที่จะเรียนรู้จากนักเรียน ดังพระบรมราชโองการพระราชทานแก่บัณฑิตอาสาสมัครพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยขอนแก่น ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ. เมือง จ.สกลนคร วันที่ 22 พฤศจิกายน 2528

“...เราเป็นนักเรียน เราไม่ใช่เป็นผู้เชี่ยวชาญ..... ถ้าหากว่าในด้านไหนก็ตาม เวลาไปปฏิบัติให้ถือว่าเราเป็นนักเรียน ชาวบ้านเป็นครู หรือ “ธรรมชาติเป็นครู” การที่ท่านทั้งหลายจะออกไปก็จะไปในหลาย ๆ ด้าน...ก็ต้องเข้าใจว่า เราอาจจะเอาความรู้ไปให้เขา แต่ก็ต้องนับถือความรู้ของเขาด้วย จึงจะมีความสำเร็จ....”

“พัฒนา” (Development) แนวพระราชดำริในการพัฒนานั้นเมื่อทรงเข้าใจ เข้าถึง แล้วจึงพัฒนานั้นทรงมีหลักการสำคัญคือ 1. เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) 2. พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) และ 3. ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and role model)

1. เริ่มต้นด้วยตนเอง (Self-initiated) ประเทศไทยมีปัญหาด้านทรัพยากรป่าไม้อย่างรุนแรง ทรงเข้าใจปัญหาดังกล่าวเป็นอย่างดี เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปหน่วยงานต้นน้ำพัฒนาทุ่งจือ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2514 พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ที่เฝ้ารับเสด็จว่า

“...ควรจะต้องปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...”

แนวพระราชดำริในการพัฒนาทรงเน้นการพัฒนาที่เกิดจากประชาชนต้องการจะพัฒนา ตลอดรัชสมัยในการทรงงานในบางครั้ง ประชาชนก็ไม่ได้ให้ความร่วมมือกับโครงการพระราชดำริเช่นกัน ไม่เคยทรงฝันบังคับประชาชนให้ร่วมมือแต่อย่างใดด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน กลับทรงเริ่มต้นโครงการพระราชดำริใหม่ อย่างสม่ำเสมอจนมีโครงการพระราชดำริกว่าสี่พันโครงการ ทรงเคยมีรับสั่งกับนายปราโมทย์ ไม้กลัดว่า “...พระราชดำริเป็นแนวคิดของฉัน ไม่ได้เป็นพระบรมราชโองการ หรือคำสั่งนะ...” ซึ่งสะท้อนความเป็นประชาธิปไตยและความต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังที่ทรงเน้นเสมอว่าพัฒนานั้นต้องระเบิดจากข้างในก่อน

2. พึ่งพาตนเองได้ (Self-reliance) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเน้นว่าการพัฒนาต้องทำให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ ทรงโปรดให้ประชาชนทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐ พระราชดำรัสเกี่ยวกับในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2516 ได้เน้นเรื่องของการพึ่งพาตนเองเอาไว้ว่า

...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...

3. ต้นแบบเผยแพร่ความรู้ (Prototype and role model) พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงโปรดการสร้างต้นแบบการเผยแพร่ความรู้ โดยทรงตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่าง ๆ เช่น ที่ห้วยทราย เขาหินซ้อน ภูพาน ห้วยฮ่อง

ใคร่ อ่าวคุ้งกระเบน และ พิกุล โครงการซังห้วยมัน หรือแม้แต่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้ศึกษา เรียนรู้ ดูงาน สำหรับเกษตรกรทฤษฎีใหม่ส่งสร้างต้นแบบแห่งการเรียนรู้ให้ประชาชนได้ศึกษาที่วัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ทรงโปรดที่จะเลือกพื้นที่ที่มีปัญหาที่สุดเพื่อตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนา ยกตัวอย่างเช่น บริเวณห้วยทรายนั้น มีการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า ทำการเกษตรแบบผิดวิธีจนดินเสื่อมโทรม แห้งแล้ง เป็นดินดาน เพราะหน้าดินพังทลายไปหมดสิ้น เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๖ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่ ห้วยทราย มีพระราชดำรัสด้วยน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยว่า

“หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด”

ทรงใช้ความอุตสาหะพยายามในการพัฒนาห้วยทราย ซึ่งมีแต่ดินดานแข็ง ในขั้นแรกต้องเจาะดินดาน เพื่อปลูกแฝก ให้นำหญ้าแฝกห้วยทรายกลีกลายดินดานออกให้โปร่ง เพื่อให้รากพืชอื่น ๆ สามารถชอนไชไปเติบโตได้ เนื่องจากพื้นที่แห้งแล้งและมีการกัดเซาะของหน้าดินมาก ต้องมีการสร้างฝายชะลอน้ำและหลุมกักเก็บน้ำเล็ก ๆ ไว้ในพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น

ในขณะที่ที่ตั้งของโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เป็นพื้นที่ป่าพรุ ดินพรุ ซึ่งเปรี้ยวจัดมากจนไม่สามารถจะปลูกพืชใด ๆ ได้เลย ก็ทรงใช้การแก้แล้งดินในการแก้ปัญหาจนเป็นพื้นที่การเกษตรได้

การที่ทรงเลือกใช้พื้นที่ที่มีปัญหาและความยากลำบากในการพัฒนานั้นก็เพื่อเป็นต้นแบบให้ประชาชนได้เห็นและทำตาม ซึ่งหากแม้พื้นที่ที่มีปัญหามากที่สุดก็ยังพัฒนาให้ได้ดี ประชาชนเองก็น่าจะทำได้เป็นการเรียนรู้จากตัวแบบ (Role model) ที่เป็นแรงบันดาลใจ การพัฒนาประชาชนและประเทศชาติ

“เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” จึงเป็นวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นการปกครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามอย่างแท้จริง

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวิธีการ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีความเหมาะสมที่จะนำมาเป็นแนวทางในการสร้างหลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ เนื่องจากเป็นมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาสำหรับพัฒนาท้องถิ่น

2.4.2 แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

2.4.2.1 ความเป็นมาของจิตตปัญญาศึกษา

ปรัชญาแนวคิดเรื่องจิตตปัญญาศึกษา เริ่มต้นขึ้นในสหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1974 ที่มหาวิทยาลัยนาโรปะ มลรัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดย เซอเกีย ตรุงปะ ผู้นำทางจิตวิญญาณชาวทิเบตผู้หนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ความรู้ในด้านจิตวิญญาณให้แก่ชาวตะวันตก จิตตปัญญาศึกษาเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากยิ่งขึ้นในช่วงไม่กี่ปีมานี้ในหมู่นักการศึกษาในทุกระดับ โดยมีอิทธิพลต่อเครือข่ายการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่ง การปฏิบัติในเชิงจิตตปัญญาในการศึกษา หมายถึง การศึกษาที่มุ่งเน้นการสืบค้นสำรวจภายในตนเอง การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการรับฟังด้วยใจเปิดกว้าง ซึ่งจะนำไปสู่การตระหนักรู้จักตนเอง การหยั่งรู้ และความเปิดกว้างยอมรับและความหลากหลาย ทั้งนี้จากการตระหนักเข้าใจตนเองจะส่งผลให้เกิดความชื่นชมในคุณค่าของประสบการณ์ของผู้อื่นด้วยเช่นกัน เป้าหมายของการศึกษาเชิงจิตตปัญญาไม่ได้เพื่อการใคร่ครวญภายในเท่านั้น จิตตปัญญาศึกษาไม่ได้หมายถึงการละเลยความเป็นวิชาการไป แต่หมายถึงการหยั่งรากให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการทำสมาธิ เพื่อให้การพัฒนาภายในและการพัฒนาความรู้ภายนอกเติบโตไปด้วยกัน การศึกษาที่มีสมดุล เป็นการบ่มเพาะความสามารถของผู้เรียนให้ไปเกินระดับของถ้อยคำและมโนทัศน์รวมไปถึงเรื่องของหัวใจ บุคลิกลักษณะนิสัย ความสร้างสรรค์ การตระหนักเข้าใจตนเอง การมีสมาธิ ความเปิดกว้างและความยืดหยุ่นทางความคิดอีกด้วย สำหรับในประเทศไทย เริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่สนใจแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ทำให้เกิดการรวมตัวขึ้นเป็นเครือข่าย “Contemplative Education Network” ขึ้นในปี พ.ศ. 2549 สำหรับในระดับอุดมศึกษาในประเทศไทยได้มีระบบการศึกษาแบบจิตตปัญญาอย่างเป็นทางการขึ้นครั้งแรก คือ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล และศูนย์นี้ได้กลายเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า เผยแพร่ และปฏิบัติการด้านจิตตปัญญาศึกษาที่สำคัญของประเทศไทย ต่อมาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้มีการจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในคณะครุศาสตร์เช่นกัน (สมน্থ ธาตุทอง, 2555, น. 32-33)

2.4.2.2 ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา

การให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษา เริ่มจาก สุมณ อมรวิวัฒน์ (2548) เป็นผู้ให้นิยาม “Contemplative Education” ว่า “จิตตปัญญาศึกษา” ด้วยพิจารณาแล้วเห็นว่า Contemplative Education หมายถึง การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ซึ่งนัยของคำ ๆ นี้ มิใช่แสดงถึงรูปแบบของการศึกษาหรือระบบการศึกษา แต่เน้นไปที่ “กระบวนการ” ซึ่งทำให้คำนี้เหมือนเป็นการจุดประกายความหมายใหม่ ให้ย้อนกลับไปหารากเหง้า คุณค่า และความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ที่มีผลระยะยาวต่อชีวิตของคน ๆ หนึ่งทั้งชีวิต นอกจากนี้ ยังกล่าวอีกว่า

Contemplative Education ได้สะท้อนให้เห็นกระบวนการความเป็นพลวัต ไม่หยุดนิ่ง มีความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ นำไปสู่การตั้งคำถามอย่างถึงราก ต่อการศึกษาในระบบ ที่ได้จำกัดการเรียนรู้ให้แน่นิ่ง อยู่ในกรอบในขั้นตอนที่ถูกจัดวางไว้แล้วอย่างตายตัว นอกจากนี้ ยังได้อธิบายความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า เป็นการศึกษาที่น้อมสู่ใจอย่างใคร่ครวญ และค้นหาความจริงของสรรพสิ่ง เป็นการเรียนรู้ที่สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ จัดหลักสูตรเน้นการฝังความตระหนักรู้ ความเมตตา จิตสำนึกต่อส่วนรวม การนำปรัชญาแนวพุทธมาพัฒนาจิตและฝึกปฏิบัติจนผู้เรียนเกิดปัญญา สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตรได้ (ชนันท ธาดุทอง.2555 , น. 34-35)

จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของจิตตปัญญาศึกษาว่าหมายถึง การศึกษาที่เน้นการสืบค้นสำรวจภายในตนเอง การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการรับฟังด้วยใจเปิดกว้างเพื่อจะนำไปสู่การตระหนักรู้จักตนเอง การหยั่งรู้และ的开กว้างยอมรับความหลากหลายและอุดมของโลกรทั้งนี้จากการตระหนักเข้าใจตนเองจะส่งผลให้เกิดความชื่นชมในคุณค่าของประสบการณ์ของผู้อื่นด้วยเช่นกัน เป้าหมายของการศึกษาเกี่ยวกับจิตตปัญญา ไม่ได้เพื่อใคร่ครวญภายในเท่านั้น จิตตปัญญาไม่ได้หมายถึง การละเลยความเป็นวิชาการไป แต่หมายถึงการหยั่งรากให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ให้เป็นประสบการณ์ส่วนตัวที่สัมผัสโดยตรง และให้มีสมดุลกับการฝึกจิตมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการทำสมาธิเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านใน และการพัฒนาความรู้ภายนอกเติบโตไปด้วยกัน ทั้งนี้การศึกษาที่มีสมดุลดังกล่าว จะบ่มเพาะความสามารถของผู้เรียนให้เกิดระดับของถ้อยคำและมโนทัศน์รวมไปถึงเรื่องของหัวใจ บุคลิกลักษณะนิสัย ความสร้างสรรค์ การตระหนักเข้าใจตน การมีสมาธิ ความเปิดกว้างและความยืดหยุ่นทางความคิดอีกด้วย

ชนันท ธาดุทอง (2555, น. 37-38) ได้กล่าวไว้ว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแบบหนึ่งที่มีลักษณะพิเศษ คือ มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านในและการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองอย่างลึกซึ้งเพื่อให้เกิดปัญญาที่เห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง และเกิดความรักความเมตตาที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทำให้เกิดสำนึกที่ดีงาม และตระหนักถึงภาระหน้าที่ของตนที่มีต่อมวลมนุษยและสรรพสิ่ง ในธรรมชาติโดยผ่านวิถีปฏิบัติแนวจิตตปัญญาในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกปฏิบัติให้พัฒนาด้านในอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา เข้าถึงความจริง

และอ่อนน้อมต่อธรรมชาติ เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เกิดความรัก ความเมตตา มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เกิดปัญญา และสามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล

จินดารัตน์ โพธิ์นอก (2556) ได้กล่าวไว้ว่า จิตตปัญญาศึกษา (contemplative education) หมายถึง หลักการและกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นความเข้าใจความจริงของชีวิตและความเป็นมนุษย์ ปลุกฝังความตระหนักรู้ภายในตนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก การนำปรัชญาและหลักธรรมมาพัฒนาจิตและฝึกปฏิบัติจนมีสติและปัญญา มีความเมตตาและจิตสำนึกต่อส่วนรวม สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม

เอมอัชฌา วัฒนบุรานนท์ (2559, น. 14) ได้กล่าวไว้ว่า จิตตปัญญา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้บุคคลรู้จักตัวเอง รู้จักความดี ความงาม ความเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจความจริงของชีวิต มีสติ รอบคอบ รู้จักใคร่ครวญ เพื่อการพัฒนาจิตใจและปัญญา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้บุคคลได้ย้อนกลับไปทบทวน ใคร่ครวญถึงคุณค่าและความหมายของชีวิต เป็นการฝึกปฏิบัติตนเองเพื่อพัฒนาตนเองจากภายใน จนสามารถเชื่อมโยงโลกภายในและโลกภายนอกเข้าด้วยกันด้วยความเข้าใจอย่างถ่องแท้ จนเกิดการพัฒนาให้เกิดความเจริญงอกงาม

2.3.2.3 ความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษา

ในปัจจุบันกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์มาถึงจุดที่ต้องทบทวนและสร้างใหม่ เพราะการศึกษาทางด้านวิชาการเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ เช่นเดียวกับครู หากเป็นแต่ผู้ให้เพียงความรู้อย่างเดียว ไม่ได้ให้ความรักและเมตตาต่อศิษย์เลย ศิษย์ก็จะได้เพียงแต่ความรู้ แต่ไม่ได้รับรู้และ ชื่นชอบถึงคุณธรรมใด ๆ เลย ดังนั้น แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาจึงเป็นทางเลือกหนึ่งในการที่จะนำพาสังคมไปสู่ความสมดุลและความสงบสุขของสังคมได้เพราะครูเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ กล่าวคือจิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้เกิดการพัฒนาปัญญาภายในเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มีคุณค่า มีคุณงามความดี เมตตา มีความรักและปรารถนาดีต่อกัน ตลอดจนจะสามารถนำพาให้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมได้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งประเด็นความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1) จิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองของบุคคลที่ประกอบอาชีพครู ดังนั้นครูจะได้ทบทวนตนเองเองด้วยการใคร่ครวญถึง

รากเหง้า คุณค่า และความหมายที่แท้จริงของความเป็นครู อีกทั้งยังได้ตระหนักถึงคุณค่าของการสอนให้ผู้เรียนเข้าใจในตนเองอย่างถ่องแท้ ไม่ใช่แค่เพียงการสอนเพื่อจำได้ และเอาไปสอบเพื่อให้ผ่านไปเท่านั้น และยังทำให้เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น เกิดสติในการตระหนักรู้ในตน เปิดใจให้กว้างรับฟังผู้เรียน โดยปราศจากการมีอคติ ตลอดจนเกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง อันส่งผลถึงการเห็นคุณค่าในผู้เรียนและเกิดความรักความศรัทธาในวิชาชีพครูต่อไป

2) จิตตปัญญาศึกษาจะทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากตัวครูไปสู่ตัวผู้เรียน กล่าวคือ ครูจะสามารถถ่ายทอดพลังแห่งคุณงามความดีไปสู่ตัวผู้เรียน โดยการเป็นแบบอย่างที่ดีกับผู้เรียน ให้ความรักความเมตตา ความปรารถนาดีแก่ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนรับรู้ถึงความรู้นั้น ผู้เรียนก็จะประพฤติปฏิบัติตนตามแบบอย่างที่ดีของครู เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น ส่งผลให้จะประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยพลังแห่งคุณงามความดีที่ครูได้ถ่ายทอดต่อไป

3) จิตตปัญญาศึกษาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ในวิชาชีพครู เพราะครูเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 นี้ ที่การเรียนรู้ไม่ได้มีเพียงแค่ครูสอนเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแล้ว ความรู้มีอยู่ทุกที่บนโลกใบนี้ ครูจะเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้กับผู้เรียนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นผู้มอบความรู้กับผู้เรียนเหมือนศตวรรษก่อนแล้ว ดังนั้น จิตตปัญญาศึกษาจะทำให้ครูเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้น และส่งผลทำให้เกิดความรัก ศรัทธา และเห็นคุณค่าในวิชาชีพครู ตลอดจนเกิดการพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้ามากขึ้น

นอกจากนี้ ฌนัท ธาตุทอง (2555, น. 41-44) ได้กล่าวถึงความสำคัญของจิตตปัญญาศึกษาไว้ว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นกระบวนการแห่งการเปลี่ยนผ่านเชิงคุณภาพ เพื่อลดช่องว่างและข้อจำกัดของการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าขณะนี้สังคมไทยมีความจำเป็นต้องก้าวพ้นข้อท้าทาย 4 ประการ คือ

1. มุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ (ระบบการศึกษา) เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ที่มุ่งเสพมากกว่าการสร้าง ผู้การเรียนรู้ระดับจิตตปัญญาเพื่อเป็นพื้นฐานให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนเองในการเรียนวิชาความรู้และความจริงภายในตนเองควบคู่กันไป

2. ปรับเปลี่ยนทัศนคติของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ให้เป็นไปด้วยท่าทีของการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการฝึกใช้ปัญญา สร้างทักษะของการใช้ปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ (เป็นกัลยาณมิตร) และเป็นความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกัน การช่วยเหลือกัน การมีวาจาที่เป็นมิตร เป็นสารประโยชน์ให้ความจริงและให้กำลังใจกัน การมีไมตรีเห็นอกเห็นใจกัน รวมทั้งสร้างทัศนคติที่ว่ามนุษย์ทั้งมวลล้วนเป็นพี่น้องกัน

3. ยกระดับวัฒนธรรมแห่งศักดิ์ศรี คุณค่า ดีงาม และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเป็นวาระแห่งการอยู่รอดของสังคมไม่เฉพาะแต่กับผู้คน แต่จะเกิดผลไปถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้ยั่งยืนด้วยความสมดุล โดยการฝึกเรียนรู้จากธรรมชาติและชุมชนแห่งการผลิตพื้นฐาน เห็นคุณค่าของผู้อื่น เห็นความดี เห็นความงามและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4. เสริมกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตัวเอง ตั้งแต่วิธีการรู้ที่มีอยู่ในตัว (Tacit Knowledge) การใช้ความรู้นั้น ๆ ให้เกิดประโยชน์ได้จริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอดความรู้ ทดลองใช้ในบริบทต่าง ๆ จนถึงการประมวล สังเคราะห์เป็นความรู้ใหม่ที่ยังประโยชน์ได้กว้างขวาง เกิดความเชื่อมั่นในความรู้ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในบริบทของสังคม และมีความมั่นใจรู้เท่าทันในการสร้างใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ตามความเจริญของสากลโลกหลายองค์การทั่วโลก

นอกจากนี้จิตตปัญญายังเป็นส่วนเสริมเติมเต็มให้เรียนรู้ความสมบูรณ์ในตนเอง ด้วยข้อจำกัดของการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งวิชาความรู้มาตรฐานและวิชาความรู้ชั้นสูง ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ อันเป็นเรื่องนอกตัว แม้มีความจำเป็น แต่เมื่อขาดการเรียนรู้เรื่องในตัวเองก็ขาดความสมบูรณ์ในตนเอง เอียงข้าง แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริง เกิดความบีบคั้นทั้งในตัวเองและระหว่างกันสังคม เป็นต้นเหตุของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมจนเกิดวิกฤติทุกแห่งอนาคตของมนุษยชาติ จึงอยู่ที่การเรียนรู้เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ทั้งในตัวเอง เชิงองค์กร และสังคม อีกทั้งจิตตปัญญาศึกษายังทำให้มนุษย์เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ปราศจากอคติ เกิดความรัก ความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ ปรับตัวให้ทันกับสภาพเหตุการณ์ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองรวมทั้งวิกฤติทางธรรมชาติ

จิตตปัญญาทำให้เกิดความรู้ที่แท้จริง กล่าวคือ ความรู้ที่แท้จริง หมายถึงความรู้ทางปัญญาที่จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการเชื่อมโยงกันสามภาค คือ ภาคความรู้ ภาควิชาชีพ และภาคจิตวิญญาณ ทั้งนี้ลักษณะของการเชื่อมโยงไม่ได้เป็นการสร้างสะพานเชื่อมโยงโดยที่ยังมองสามเรื่องแยกขาดจากกัน มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพของการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญเหมือนกันหมด ไม่ว่าจะต่างเพศ วัย ต่างฐานะ ต่างภาษาและวัฒนธรรม ทุกคนต่างมีธรรมชาติของจิตแบบเดียวกัน เป็นจิตใจที่สามารถเป็นอิสระจากมายาของอัตตาตัวตน ก้าวพ้นสู่การสัมผัสความดี ความงาม และความจริง จนก่อให้เกิดความสุขสงบอย่างยั่งยืนภายใน หากเราเข้าใจและได้สัมผัสกับกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ เราจะเห็นได้ชัดเจนถึงความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ เพราะความรู้ที่แท้จริงนั้น คือ ประสบการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นการได้รู้จักเพื่อนใหม่ การเดินทางท่องเที่ยวที่ที่เราไม่เคยไป การอ่านหนังสือดี ๆ สักเล่ม การได้เคยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนรอบข้าง และเมื่อเราเพิ่มมิติของการใคร่ครวญด้วยใจ เราจะสัมผัสได้ถึงคุณค่า

และความงามที่ทำให้จิตใจของเราขยายขึ้น เรียนรู้ที่จะรัก เรียนรู้ที่จะให้ เรียนรู้ที่จะยอมรับความหลากหลายทางความคิดมากขึ้น อันเป็นผลมาจากอัตราตัวตนที่ลดลง กระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ จึงนำไปสู่ความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ดำรงชีวิตเพื่อให้เกิดคุณค่าแก่คนรอบข้างอย่างแท้จริง ในขณะที่กระบวนการเรียนรู้ในภาคความรู้เกิดขึ้นตลอดเวลา เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์และกระบวนการมากกว่าการท่องจำจากตำรา เมื่อความรู้ได้แตกยอดงอกงามขึ้นภายในใจจนถึงจุดหนึ่ง มโนสำนึกจะบอกเราให้เข้าใจถึงความหมายของการเรียนรู้ในภาควิชาชีพในแง่มุมที่ต่างออกไป นั่นคือ งานหรือกระบวนการอาชีพแท้จริง คือ ผลที่เกิดจากการเรียนรู้จิตสำนึกซึ่งเป็นเสียงแห่งมโนธรรมจะนำมาซึ่งความตั้งใจที่จะทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในด้านที่ตนถนัด เป็นการทำงานด้วยความสนุก ด้วยความรัก ด้วยความดีไปพร้อม ๆ กัน เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดทำงานด้วยความสนุก ด้วยความรักด้วยความดีไปพร้อม ๆ กัน เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสุขภาวะทางจิตวิญญาณ ซึ่งก็คือการผุดบังเกิดความรู้ของจิตที่ขยายกว้าง จิตตปัญญาเป็นแนวการสอนแบบสหวิทยาการ มีการฝึกปฏิบัติอย่างง่าย ๆ ช่วยให้เกิดบรรยากาศของการเคารพ ทำให้ชั้นเรียนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เมื่อการเรียนรู้ได้ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเคารพแล้ว ผู้เรียนก็เรียนรู้ที่จะฟัง เขียน และได้แย้งอย่างมีวัฒนธรรม ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะช่วยให้เขากลายเป็นพลเมืองที่เคารพกฎระเบียบ

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ทุกคน เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายใน (Transformative Learning) ที่ผู้เรียนเฝ้ามองความเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง อันเกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อโลกภายนอกโดยอาศัยจิตตปัญญาศึกษาเป็นเครื่องมือ ซึ่งการพยายามฝึกหัดขัดเกลาตนเอง นำไปสู่ความเข้าใจต่อธรรมชาติของสรรพสิ่ง มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างตนเองและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวอย่างไม่แยกส่วน เกิดความเข้าใจว่าการเรียนรู้ การงานและการดำเนินชีวิต จิตตปัญญาศึกษา เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้เน้นวิชาเป็นตัวตั้ง แต่เน้นวิถีชีวิตร่วมกันเป็นตัวตั้ง การเรียนรู้ด้วยจิตตปัญญาศึกษา มุ่งสร้างระบบการเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ที่มุ่งเฉพาะมากกว่าการสร้าง สู่การเรียนรู้ที่ยกระดับจิตตปัญญาศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนเองในการเรียนวิชาความรู้และความเข้าใจภายในตนเองควบคู่กันไป และให้กำลังใจกัน การมีไมตรีเห็นอกเห็นใจกัน รวมทั้งสร้างทัศนคติที่ว่ามนุษย์ทั้งมวลล้วนเป็นพี่น้องกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2.3.2.4 องค์ประกอบของจิตตปัญญาศึกษา

การเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยสิ่งแวดล้อมที่สบาย สถาบันการศึกษาในปัจจุบันโดยมากกลายเป็นที่ “อบาย” มิใช่สบาย เพราะเต็มไปด้วยความพึงเพื่อทางวัตถุ เป็นที่บ่มเพาะอัตรา สภาวะความคับแคบของจิต สบายในที่นี้มาจากสัปปายะ คือ สภาพที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การเรียนรู้จะเกิดได้ในสิ่งที่เห็นคุณค่าของการเรียนรู้ด้านใน การมีความเมตตาอาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้ความสำคัญและเอาใจใส่จิตใจของผู้เรียนรู้ในทุกขณะ องค์ประกอบของจิตตปัญญาศึกษา นอกจากการจัดสถานที่ในลักษณะดังกล่าวแล้ว จิตตปัญญาศึกษายังมีองค์ประกอบดังนี้ 1) การสะท้อนคิดพิจารณา 2) ย้อนพินิจ พิจารณาประสบการณ์ กิจกรรม 3) น้อมนำสู่ใจ 4) ใคร่ครวญด้วยใจ 5) นำไปพัฒนาให้ดีขึ้น (ชนัท ธาตุทอง (2555, น. 41-44)

2.3.2.5 หลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา

หลักการพื้นฐานของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา สังเคราะห์ออกมาเป็น “หลักจิตตปัญญา 7” หรือเรียกในชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า 7 C's ดังนี้ (ธนา นิลชัยโกวิทย์, 2551, น. 4-5)

1) หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่ เหมาะสมต่อการเรียนรู้ แล้วสามารถนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Intrapersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) หลักการนี้เป็น หัวใจของการจัดกระบวนการเรียนรู้แนว จิตตปัญญาที่ผู้จัดกระบวนการจะต้องออกแบบกระบวนการที่สร้าง เงื่อนไข และกระตุ้นให้ผู้ร่วมกระบวนการเกิดการใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับตนเอง ความสัมพันธ์ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สัมผัส โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของจิตใจที่สงบ ผ่อนคลาย มีสมาธิ และมีความตระหนักรู้

2) หลักความรักความเมตตา (Compassion) คือ การสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเชื่อมั่น ในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ การเปิดกว้าง ความรู้สึกปลอดภัย ความจริงใจเห็นอกเห็นใจ (Empathy) และห่วงใย

3) หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การบูรณาการการเรียนรู้ในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงกับชีวิต และสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติอย่างแท้จริง

4) หลักการเผชิญความจริง (Confronting Reality) คือ การเปิดโอกาส การสร้างเงื่อนไขให้ ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้เผชิญความเป็นจริงสองด้าน ได้แก่ (1) ความเป็นจริง ในตนเอง เช่น ความคิด ความรู้สึกที่ไม่รู้ตัว หลีกเลียงหรือเก็บกดไว้ ด้วยการส่งเสริมการสืบค้น และสัมผัสกับตัวตนของตนในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านกิจกรรม และการใคร่ครวญอย่าง ลึกซึ้ง โดยไม่ หลีกหนี ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัย เปิดกว้าง ยอมรับ และมีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเอง และต่อกัน (2) การเผชิญกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างไปจากกรอบความเคยชินของตน เช่น คนที่มีพื้นฐานต่างกัน สภาพความเป็นจริงในชุมชนและสังคมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในแง่มุม ใหม่ได้เผชิญกับ ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่าง

5) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) คือ ความต่อเนื่องของกระบวนการ เรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ กับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงในชั้น พื้นฐาน มักเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สะสมที่ช่วยสร้างเงื่อนไขภายในให้สุกงอมพร้อมที่จะเกิดการ เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน

6) หลักความมุ่งมั่น (Commitment) คือ ความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง ตนเองเป็นองค์ประกอบที่ สำคัญที่สุดในการนำสิ่งที่ได้รับรู้เข้ามาสู่ใจของตนเอง และนำเอา กระบวนการที่ได้รับกลับไปใช้ในชีวิตเพื่อการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงภายในตนอย่างต่อเนื่อง

7) หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) คือ ความเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ คือ ความรู้สึกเป็น ชุมชนร่วมกัน ที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายใน ของแต่ละคน รวมทั้งการจัด กระบวนการที่ก่อให้เกิดการมีเวลาใคร่ครวญตามลำพังและการใช้ เวลาอยู่ร่วมกับผู้อื่น

นอกจากนี้ (สนธิ ธาตุทอง (2555, น. 44-46) ได้แบ่งกิจกรรมของจิตต ปัญญาศึกษา ได้เป็น 6 กลุ่มดังนี้ 1) Contemplative relation ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ (1) สุนทรียสนทนา (2) การฟังอย่างลึกซึ้ง (3) การเล่าเรื่อง (4) การบันทึกการเรียนรู้ 2) Contemplative generative practices ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ (1) การสวดมนต์ (2) การแผ่เมตตา (3) การแผ่ความกรุณา (4) การอธิษฐาน / ละหมาด 3) Contemplative meditation ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ (1) การนั่งสมาธิ (2) การเข้าเจียบเพื่อชำระจิต / วิเวกาวนา (3) วิปัสสนา (4) การผ่อนคลายตระหนักรู้ เป็นการผ่อนคลายอย่างลึกซึ้ง ๆ โดยจิตตื่นรู้ เมื่อจิตผ่อนคลายร่างกายสบาย คลื่นสมองเปลี่ยน จิตได้สำนึกเปิด เราสามารถดึงพลังแห่งความ สร้างสรรค์มาใช้ได้มากมาย การสังจิตในภาวะ Deep relaxation awakening mind ได้ผลดีที่สุด เป็นการใช้จินตนาการเพื่อทำให้ร่างกายผ่อนคลาย ปรับสมดุลของร่างกาย-จิตใจ และเป็นการพัก

ใจพักกายทำให้ร่างกายดูอ่อนกว่าวัย 4) Contemplative movement practices ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ (1) ชี่กง (2) รำมวยจีน (3) เติมนางกลม (4) เต้นรำ ฟ้อนรำ (5) เดินป่า (6) คีตมวยไทย 5) Contemplative art ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ (1) การวาดรูป (2) การปั้นดิน (3) งานประดิษฐ์ 6) Contemplative work ประกอบด้วยกิจกรรมต่อไปนี้ ได้แก่ (1) มีสติกับการทำงาน (2) มีจิตอาสา (3) ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

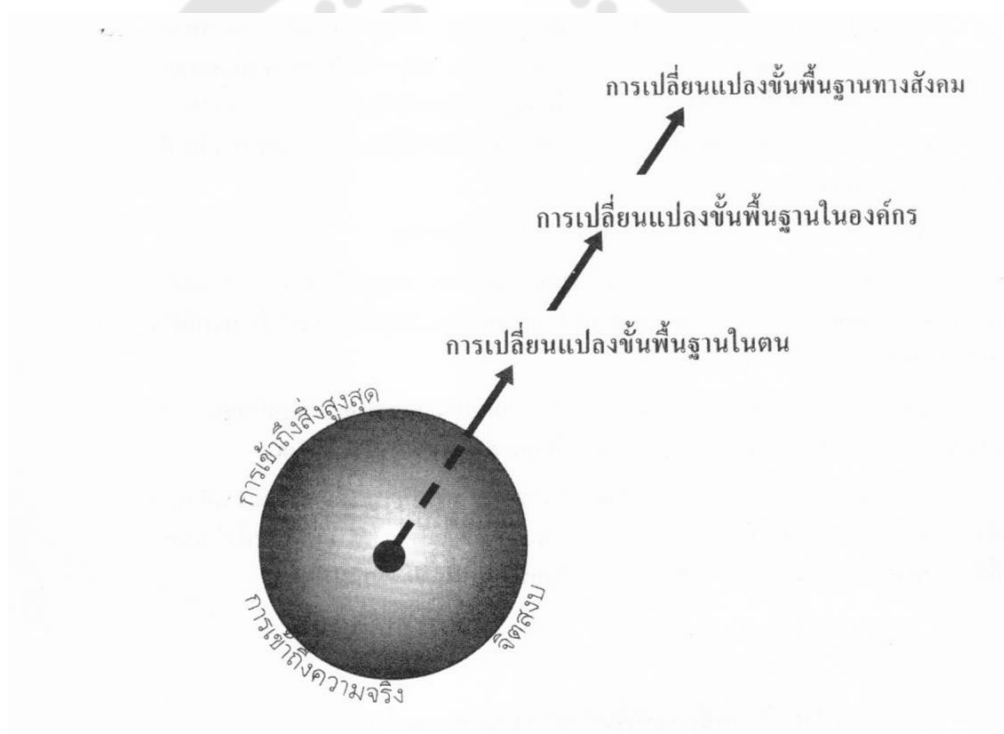
2.3.2.6 ปรัชญาและหลักการพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญา

ธนา นิลชัยโกวิท และ อติศร จันทรสข (2552 , น. 64-66) กล่าวถึงปรัชญาและหลักการพื้นฐานในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญา แนวคิดหลักที่เป็นหัวใจและเป็นตัวกำกับ หรือชี้นำกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปตามเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญา คือ การเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม ดังนั้น จึงมีปรัชญาพื้นฐาน ซึ่งเป็นกรอบวิธีคิดหลักและเป็นแก่นของกระบวนการทั้งหมดทั้งในกระบวนการอบรมและลักษณะของกระบวนการที่แสดงออกมาในกระบวนการ 2 ประการคือ

1. ความเชื่อมั่นมีความเป็นมนุษย์ คือ เชื่อมั่นที่ความมนุษย์มีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มีความจริง ความดี และความงาม อยู่ในตน เปรียบเสมือนเมล็ดพันธุ์พืชที่มีศักยภาพในการเจริญเติบโต โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ พร้อม เมล็ดพันธุ์นั้นก็จะสามารถเติบโตจนกลายเป็นต้นไม้ใหญ่ได้ ฉะนั้นคนนั้น มนุษย์มีศักยภาพภายในตัว เมื่อพร้อมด้วยกระบวนการเข้าทำงานภายในจิตของมนุษย์ ผู้นั้นก็เติบโตเป็นจิตใหญ่ ให้ร่มเงาแก่ตนเองและผู้อื่นได้

2. กระบวนทัศน์องค์รวม คือ ทัศนะที่มองโลกในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ของการผสานเข้าด้วยกันของสรรพสิ่ง หรืออัตรว่าเป็นทัศนะที่มองเห็นว่าธรรมชาติของสรรพสิ่ง คือ การเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง และทั้งมนุษย์และสรรพสิ่งต่าง ๆ ก็เป็นองค์รวมของกันและกัน ดังนั้น มนุษย์จึงไม่ควรเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง และควรปฏิบัติต่อสรรพสิ่งอย่างไม่แยกส่วน ด้วยเหตุนี้การกระทำอันใดอันหนึ่งของมนุษย์จึงสามารถส่งผลกระทบไปทั่วองค์รวม การกระทำของมนุษย์สร้างผลกระทบต่อเนื่องต่อสรรพสิ่งและผลกระทบนั้น ก็ย้อนกลับมาสู่ตัวมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อเนื่องกันอย่างไม่หยุดนิ่ง และมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา

ประเวศ วะสี (2552 , น. 13-14) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) ไว้ว่า การเข้าถึงความจริง ความดี ความงามเป็นไปเพื่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ในตัวเอง เพื่อให้หลุดจากความติดขัดใหญ่หรือวิกฤตการณ์ของมนุษยชาติในปัจจุบัน มนุษย์พากันเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวเอง (Transformation) เปลี่ยนแปลงความรู้สึกรู้จัก คิดใหม่ เปลี่ยนแปลงมุมมองเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติใหม่ และเปลี่ยนแปลงวิธีคิดใหม่ โดยสิ้นเชิง การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร (Organization Transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social Transformation) รวมกันเป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานไตรภาค หรือ Trilogy of Transformation เท่านั้น ที่จะสร้างสันติสุขบนพื้นพิภพได้ ดังภาพประกอบ 4



ภาพประกอบ 4 จิตสงบ – การเข้าถึงความจริง – การเข้าถึงสิ่งสูงสุด สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (ประเวศ วะสี, 2552 , น. 14)

ช่อลัดดา ขวัญเมือง (2556 , น. 6-7) ได้กล่าวถึง ความเชื่อพื้นฐาน 4 ประการ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษา เน้นปรัชญาหรือความเชื่อพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่

- 1) เชื่อมั่นและเคารพในความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริงมนุษย์เรียนรู้และพัฒนาได้ในพื้นที่ปลอดภัยของตนเองและกลุ่ม เปลี่ยนสถานที่เรียนให้เป็นชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้
- 2) ยอมรับและเคารพในความไม่เหมือนหรือความต่าง ไม่เปรียบเทียบเรียนรู้จากผู้อื่น เพื่อนำมาพัฒนาตนเองและองค์กร
- 3) เชื่อในความเป็นองค์รวม ไม่ใช่กองรวมหรือแยกส่วนมีสติรู้ตัวตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์สรรพสิ่งเกี่ยวข้องกันเป็นพลวัต
- 4) เชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน สอนไม่ได้ เรียนรู้ไปด้วยกัน โดยมีครูเป็นกระบวนการในการจัดกระบวนการเรียนรู้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ ด้วยการช่วยให้บุคคลได้ใคร่ครวญการเรียนรู้ของตนเองด้วยใจ เป็นการศึกษาที่เน้นการฝึกปฏิบัติให้เน้นการเกิดการพัฒนาด้านใน รู้จักการสำรวจโลกภายในของตนเอง นำไปสู่การตระหนักรู้และเข้าใจ และเกิดการเห็นคุณค่าและความหมายของตนเองและสิ่งต่าง ๆ จนเกิดความงอกงามภายในจิตใจ เข้าถึงความจริงของธรรมชาติและชีวิต และสามารถนำปัญญาไปเชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตได้อย่างสมดุลและมีความสุขทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม

2.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการเรียนรู้มาประยุกต์และบูรณาการสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ ธรรมชาติของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์ และทฤษฎีการเรียนรู้โดยอาศัยการเลียนแบบจากตัวแบบ (Observation Learning) ดังนั้นจึงต้องทำการศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ มาบูรณาการกับเทคนิค วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.5.1 ธรรมชาติของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาธรรมชาติของการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้เป็นเบื้องต้นเพื่อที่จะสามารถกำหนดแนวทางการนำทฤษฎีมาบูรณาการกับรูปแบบที่จะสร้างได้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะธรรมชาติของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น บลูม (Bloom) (พาสนา จุฬรัตน์. 2548 , น. 107-108 ; อ้างอิงมาจาก Bloom. 1956) ได้กล่าวว่าเมื่อเกิดการเรียนรู้ในแต่ละครั้งจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น 3 ประการ จึงจะเรียกว่าเป็นการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ คือ

1.การเปลี่ยนแปลงด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ที่เกิดขึ้นในสมอง เช่น การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่เรียนในวิชาสังคมศึกษา โดยนักเรียนสามารถบอกคำจำกัดความของคำว่า “ประชาธิปไตย” ได้ เป็นต้น

2.การเปลี่ยนแปลงด้านจิตพิสัย (Affective Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ เช่น อารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อ เป็นต้น ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงด้านนี้ เช่น นักเรียนรู้สึกประทับใจการสอนของครูเลยทำให้นักเรียนอยากมาเรียนมากขึ้น เป็นต้น

3.การเปลี่ยนแปลงด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เกิดความชำนาญหรือทักษะ เช่น ความคล่องแคล่วในการว่ายน้ำ หรือความคล่องแคล่วในการพิมพ์ เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้ ในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้การเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในการะบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้เพื่อช่วยให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ โดยผลที่เกิดจากการเรียนรู้จะตกแก่ผู้เรียน และโดยผู้เรียนเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2546 , น. 17) นักจิตวิทยาและนักการศึกษาหลายท่านได้อธิบายถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการเรียนรู้ไว้แตกต่างกันดังนี้

1.กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Klausmeier & Goodwin (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ 2528 , น. 129 ; อ้างอิงมาจาก Klausmeier & Goodwin. ม.ป.ป.) ได้แบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 5 ขั้น คือ 1) การจูงใจ หมายถึง ผู้เรียนได้รับการจูงใจให้เรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ 2) การพิจารณาสถานการณ์ หมายถึง การพิจารณาถึงสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้การเรียนรู้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ 3) การพิจารณาผลจากการกระทำ หมายถึง การนำผลจากการกระทำมาพิจารณาซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่ 1 ถ้าผลที่ได้รับเป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนก็เลือกที่จะทำซ้ำอีก (Confirm Response) ลักษณะที่ 2 ถ้าผลที่ได้รับไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย ผู้เรียนก็จะไม่ทำซ้ำอีก (Reject Response) 4) การประเมินผล หมายถึง การรับรู้ผลจากการประเมิน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 รับรู้ด้วยความพอใจ เพราะบรรลุตามจุดมุ่งหมาย ลักษณะที่ 2 รับรู้ด้วยความไม่พอใจหรือผิดหวัง เพราะไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด 5) การสรุปผล หมายถึง การสรุปผลของการเรียนรู้ ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 สรุปว่ามีความสำเร็จในการเรียนรู้ และนำการเรียนรู้ไปใช้คราวต่อไป ลักษณะที่ 2 สรุปว่าการเรียนรู้ล้มเหลว ต้องแก้ไขปรับปรุง และหาวิธีการใหม่ที่จะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Gagne (1977) ได้แบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 8 ขั้น คือ

2.1 การจูงใจ (Motivation Phase) หมายถึง การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจ อยากเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยกาเน้นว่าการที่ผู้เรียนตั้งเป้าหมายหรือมีความคาดหวัง (Expectancy) นั้นจะเป็นแรงจูงใจสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ของบุคคล

2.2 การรับรู้เรื่องต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของผู้เรียน (Apprehending Phase) หมายถึง การเข้าใจถึงความคาดหวังของผู้เรียนในเรื่องต่าง ๆ เช่น ความตั้งใจ ซึ่งผู้เรียนจะเลือกรับรู้ในสิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจของตน เมื่อความตั้งใจเปลี่ยนไป การเลือกการรับรู้จะเปลี่ยนไปด้วย

2.3 การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) หมายถึงการพยายามจัดสรร ปรุงแต่ง ขยายการรับรู้ไว้เป็นความจำ ซึ่งมีทั้งความจำระยะสั้น (Short – Term Memory) ซึ่งเลือนหายไปได้รวดเร็ว และความจำระยะยาว (Long – Term Memory) ซึ่งมักจำได้นานกว่า และเลือนหายไปช้ากว่า

2.4 การสะสมสิ่งที่เรียนรู้ (Retention Phase) หมายถึงความสามารถในการเก็บรักษาหรือสะสมสิ่งที่ได้เรียนรู้ให้คงอยู่ โดยเฉพาะบันทึกไว้ในความจำระยะยาว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพการจำของแต่ละบุคคล

2.5 การระลึกได้ (Recall Phase) หมายถึงความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้วได้ เช่น สามารถอธิบายกฎการแทนที่น้ำ หรือจำเบอร์โทรศัพท์ของเพื่อนทั้งห้องได้ เป็นต้น

2.6 การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เคยเรียนรู้แล้ว (Generalization Phase) หมายถึงความสามารถในการนำความรู้หรือกฎเกณฑ์ที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น เรียนการบวกเลข แล้วนำไปใช้ในการทอนเงินเมื่อไปซื้อของได้ เป็นต้น

2.7 ความสามารถในการปฏิบัติ (Performance Phase) หมายถึงการที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเรียนรู้ เช่น ผู้เรียนที่เรียนภาษาอังกฤษ สามารถพูดสนทนาภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติได้ เป็นต้น

2.8 การแสดงผลย้อนกลับ (Feedback Phase) หมายถึงการแจ้งผลการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทราบว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้ถูกต้องเพียงใด สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดหรือไม่ เพื่อจะได้นำข้อมูลไปปรับปรุงการเรียนรู้ให้ดีขึ้น ซึ่งถ้าผู้เรียนทราบผลการเรียนรู้เร็วเท่าใด ก็จะทำให้การเรียนรู้มีผลดีหรือมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้น

2.5.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มจิตวิทยาเกสตัลท์

นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์เน้นความสัมพันธ์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ประกอบด้วย Kohler, Koffka & Wertheimer แนวคิดทางการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ เกิดจากการจัดสิ่งเร้าต่าง ๆ มารวมกัน ให้เกิดการรับรู้โดยส่วนรวมก่อนแล้วจึงแยกวิเคราะห์เพื่อเรียนรู้ในส่วนย่อยทีละส่วน โดยหลักการเรียนรู้สรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดซึ่งเป็นกระบวนการภายในตัวมนุษย์ บุคคลจะเรียนรู้จากสิ่งเร้าที่เป็นส่วนรวมได้ดีกว่าส่วนย่อย

ลักษณะ สรุปลักษณะได้ดังนี้

1. การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ประสาทสัมผัสกับสิ่งเร้าแล้วถ่ายโยงเข้ากับสมอง เพื่อผ่านเข้าสู่กระบวนการคิดสมองหรือจิต จะใช้ประสบการณ์เดิมตีความหมายของสิ่งเร้า และแสดงปฏิกิริยาตอบสนองเป็นไปตามที่สมองหรือจิตตีความหมาย หรืออาจเรียกได้ว่าการจัดระเบียบการรับรู้ไว้ในสมอง ดังที่ สุรางค์ คุ้มตระกูล (2559 , น. 199-203) ได้แบ่งกฎการจัดระเบียบการรับรู้ไว้ดังนี้

1.1 หลักการของความใกล้ชิด (The Principle of Proximity) ซึ่งกล่าวว่า ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเท่ากันสิ่งที่อยู่ใกล้ชิดกันจะถูกรับรู้ไปด้วยกัน

1.2 หลักการของความคล้ายคลึงหรือเหมือนกัน (The Principle of Similarity) กล่าวว่าถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเท่ากันสิ่งที่เหมือนกันจะจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน นอกจากหลักการเรื่องการรับรู้ดังกล่าว นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ ยังเลือกตั้งกฎของการจัดระบบอย่างสมบูรณ์แบบ (Gestalt Law of Organization) อีก 2 กฎดังต่อไปนี้

1) กฎ Figure – Ground

“Figure” เป็นสิ่งที่เราเห็นหรือรับรู้หรือเป็นศูนย์กลางของโฟกัส

“Ground” คือพื้นซึ่งอยู่ข้างหลังของรูป Figure ที่เราเห็นหรือรับรู้

กฎของ Figure - Ground กล่าวว่า สนามของการรับรู้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือส่วนที่อยู่ข้างหน้า (Foreground) และส่วนที่อยู่ข้างหลัง (Background) ในการมองสิ่งแวดล้อมถ้ารับรู้อย่างหนึ่งเป็นรูปอีกอย่างหนึ่งก็จะเป็น Ground Figure และ Ground จะผลัดเปลี่ยนกัน

2) กฎ Closure ของนักจิตวิทยาเกสตัลท์ กล่าวว่า มนุษย์จัดรวบรวมการรับรู้ให้ง่ายและอาจจะเสริมสร้างให้เต็มถ้าจำเป็น แต่การจัดรวบรวมจัดทำโดยมีเหตุผลอย่างเหมาะสม

2. การหยั่งเห็น (Insight) เป็นการค้นพบหรือเกิดความเข้าใจในช่องทางแก้ปัญหาอย่างฉับพลันทันที อันเนื่องมาจากผลการพิจารณาปัญหาโดยส่วนรวมและการใช้กระบวนการทางความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้น เช่นเดียวกับ อริยา คูหา (2556 , น. 195) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้แบบหยั่งเห็นไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยอดีต ความจำและประสบการณ์ของความคิดความเข้าใจ อันเป็นแนวทางแห่งปัญญาในการแก้ปัญหา เป็นกระบวนการภายในของบุคคลผลของความคิดของการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นฉับพลันทันทีที่เราเรียกว่าการหยั่งเห็น

(Insight) เช่น การคิดหาค่าปริมาตรทองของอาร์คิมิดีส ที่อุทานว่า “ยูเรก้า” ซึ่งหมายถึง ค้นพบแล้ว และดังการทดลองของโคห์เลอร์ (Kohler) ที่ได้ทดลองกับลิงชิมแปนซี โดยนำลิงชิมแปนซีที่หิวจัด มาขังในกรง ที่มีกล้วยแขวนอยู่บนเพดาน ลิงชิมแปนซีไม่สามารถเอื้อมหยิบกล้วยได้ ลิงชิมแปนซี ทำพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อจะหยิบกล้วยให้ได้ ลิงชิมแปนซีจึงนั่งมองสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่จัดวางไว้ให้ (กล่อง กล้วย) จนคิดออกว่าจะได้กล้วยมากินด้วยวิธีใด ในการทดลองนี้ ลิงได้นำกล่องมาวางซ้อน กันเพื่อให้เกิดความสูงที่เพียงพอในการใช้มือหยิบกล้วยมากิน จัดว่าเป็นจุดที่ลิงชิมแปนซีเกิดการ หยั่งเห็นหนทางแก้ปัญหา โดยที่ไม่ต้องลงมือกระทำ เราเรียกว่า “เกิดการหยั่งเห็น” หรือ “เกิดการ เรียนรู้แบบการหยั่งเห็น”

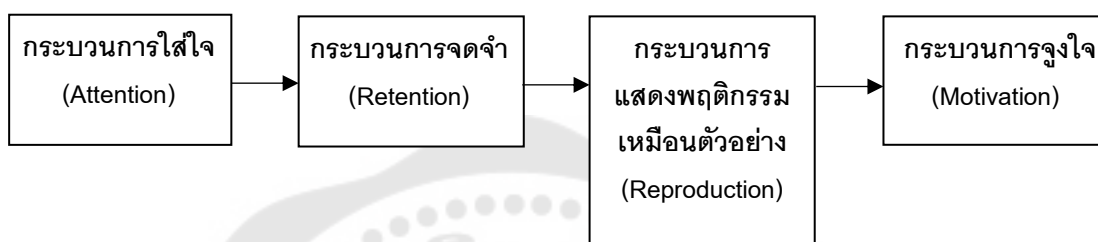
2.5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญา

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2550 , น. 235-236) ได้สรุปถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม แนวพุทธิปัญญา ไว้ว่า เจ้าของทฤษฎี คือ แบนดูรา (Albert Bandura ;1925) เป็นนักจิตวิทยาและ เป็นศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดประเทศสหรัฐอเมริกา แบนดูรา มีความเชื่อว่าการ เรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มี ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเสมอ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จึงเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน นอกจากนี้แบนดูรา ยังค้นพบอีกว่าในการเรียนรู้ด้วยการสังเกตนั้นผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมิน ได้ว่าตนเองสามารถเลียนแบบได้ดีหรือไม่อย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2550 , น. 238) ได้กล่าวถึง ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการ เรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา ไว้ดังนี้

1. แบนดูราได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม และถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและ สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน แบนดูราได้ถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อม เป็นสาเหตุของพฤติกรรมและได้อธิบายการปฏิสัมพันธ์ดังนี้
2. แบนดูราให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) และถือว่าความแตกต่างนี้สำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้ อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ
3. แบนดูราไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เป็นเพราะ สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอและทั้งสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

แบนดูรา (Bandura.1986 , น.51-68) อ้างถึงในพาสนา จุลรัตน์ (2548 , น. 167-169) ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบว่า มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน คือ 1)กระบวนการใส่ใจ (Attention) 2)กระบวนการจดจำ (Retention) 3)กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง(Reproduction) 4)กระบวนการจูงใจ (Motivation) ดังแสดงในภาพประกอบ 5 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้



ภาพประกอบ 5 กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบ

ที่มา : Bandura, 1977,p.23 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2550, น. 240)

จากภาพประกอบ 5 อธิบาย กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเรียนรู้โดยตัวแบบ ได้ดังนี้

1. กระบวนการใส่ใจ (Attention) ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะบุคคลจะไม่สามารถเลียนแบบจากการสังเกตได้ ถ้าขาดความใส่ใจที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของตัวแบบและกิจกรรมของตัวแบบ เพราะจะทำให้ไม่มีแบบแผนในการเลียนแบบในตัวแบบได้ ดังนั้นความใส่ใจจึงเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องมี มิฉะนั้นแล้วการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบจะไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้แบนดูรายังกล่าวว่าคุณสมบัติของตัวแบบมีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียน เพราะผู้เรียนมักสนใจตัวแบบที่มีชื่อเสียง น่าเชื่อถือ น่าศรัทธา หรืออยู่ในวัยเดียวกับผู้เรียน หรือมีพฤติกรรมของตัวแบบอยู่ในความสนใจของผู้เรียน

2. กระบวนการจดจำ (Retention) การที่ผู้เรียนสามารถที่จะเลียนแบบหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ เป็นเพราะผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว แบนดูรากล่าวว่า ผู้เรียนที่สามารถอธิบายพฤติกรรมหรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพที่ตนสังเกตไว้ในใจ จะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้โดยการสังเกตได้ดีกว่า

3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction) กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนแปลรหัสภาพในใจที่ได้บันทึกไว้ในสมองส่วนความจำระยะยาวมาเป็นพฤติกรรม โดยผู้เรียนจะแสดงการกระทำให้เหมือนกับพฤติกรรมของตัวแบบที่ได้จดจำไว้ อาจจะกระทำได้ใกล้เคียงกับตัวแบบเหมือนกับตัวแบบ หรือทำได้ดีกว่าตัวแบบก็ได้ ในกระบวนการนี้ต้องอาศัยกระบวนการทางความคิดในการเปรียบเทียบการกระทำของตนเองกับตัวแบบที่เคยสังเกตมาสิ่งที่จำเป็นในกระบวนการขั้นนี้ คือเมื่อแสดงพฤติกรรมไปแล้วต้องได้รับข้อมูลย้อนกลับในการกระทำของตน แบบดรูราได้ให้คำแนะนำแก่ผู้ที่มีหน้าที่เป็นตัวแบบ เช่น พ่อแม่ หรือครูว่าควรให้ข้อมูลย้อนกลับที่ต้องสามารถตรวจสอบแก้ไขได้เพราะข้อมูลจะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสพบทวนการแสดงพฤติกรรมของตนกับตัวแบบและพยายามแก้ไขให้ถูกต้อง

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation) เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้จากการสังเกตแล้วบุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยจูงใจ กล่าวคือ เมื่อผู้สังเกตคาดหวังว่าการเลียนแบบจะนำประโยชน์มาให้ เช่น การได้รับแรงเสริม หรือรางวัล หรือสิ่งที่มีคุณค่าที่สังคมยอมรับเหมือนกับตัวแบบ ก็ย่อมจูงใจให้ผู้สังเกตมีความใส่ใจจดจำ และพยายามแสดงพฤติกรรมให้เหมือนกับตัวแบบมากขึ้น

2.6 เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่นำมาบูรณาการในกิจกรรม ได้แก่ เทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบ (Contingency Management) เทคนิคการทำสัญญากับตนเอง (Self-Contracting) เทคนิคการสังเกตพฤติกรรม (Observation) วิธีการสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) วิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) วิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) และวิธีการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ (Concept Mapping Technique) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.6.1 เทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบ (Contingency Management)

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบ ซึ่งเป็นวิธีการที่นิยมใช้กันมากที่สุดในการปรับพฤติกรรม โดยผู้วิจัยนำเทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบโดยการวางเงื่อนไขเป็นกลุ่ม มาประยุกต์ใช้ในงานกิจกรรมครั้งที่ 1 ปฐมนิเทศ check in เนื่องจากพบว่าบางสถานการณ์ในการวางเงื่อนไขผลกระทบเป็นรายบุคคลเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพฤติกรรมที่ทุกคนควรจะได้กระทำ ผู้วิจัยจึงนำเทคนิคนี้มาสร้างเงื่อนไข เพื่อให้เกิดการเคารพซึ่งกันและกัน โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้คิดกฎกติกาเอง อีกทั้งยังมีข้อดีอยู่หลายประการ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงวัยรุ่น เทคนิคนี้จะทำให้เกิดประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก เนื่องจากเพื่อนสามารถเป็นแหล่งของตัวเสริมแรง และทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจประสานงานกันอย่างมากในกลุ่ม (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2550, น. 209-210) ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีวิธีการจัดการเรียนรู้หลายประเภท รวมถึงการใช้กระบวนการกลุ่มในการวิจัยด้วย แต่อย่างไรก็ตามจะต้องระวังข้อจำกัดบางอย่าง ที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาแตกแยกระหว่างกลุ่มเพื่อนได้ ผู้ใช้การวางเงื่อนไขเป็นกลุ่ม จึงควรพึงระวังในประเด็นดังกล่าวนี้ และควรชี้แนะบางอย่างเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าวด้วย

2.6.2 เทคนิคการทำสัญญากับตนเอง (Self-Contracting)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการทำสัญญากับตนเอง ซึ่งเป็นอีกเทคนิคหนึ่งของการควบคุมตนเอง เป็นวิธีการที่บุคคลสัญญากับตนเองว่าจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตนเอง เช่นใดบ้างในการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ผู้ร่วมกิจกรรมสัญญากับตนเองว่าหากประกอบอาชีพครูจะอย่างไรบ้าง เนื่องจากการทำสัญญากับตนเองมีการกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ชัดเจนเปรียบเสมือนการตระหนักถึงสิ่งที่บุคคลจะต้องทำเพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมายนั้น (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, 2550, น. 347)

2.6.3 เทคนิคการสังเกตพฤติกรรม (Observation)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตพฤติกรรมเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกสังเกตตนเองและผู้อื่น เพื่อที่จะได้เข้าใจถึงความรู้สึกความคิดและพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ดังที่ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2550, น. 50) กล่าวว่า เทคนิคการสังเกตพฤติกรรม เป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญาของแบนดูรา ที่มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดจากการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งจะแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ต้องอาศัยการลงมือลงมือลงมือในการเรียนรู้โดยการผ่านตัวแบบ

2.6.4 วิธีการสอนบรรยาย (Lecture Method)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสอนแบบบรรยายในกิจกรรมที่ 2 จิตวิญญาณความเป็นครูนั้น สำคัญไฉน เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบเนื้อหาและข้อมูลเป็นเบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู ดังที่ สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2553, น. 17-21) กล่าวถึงวิธีการสอนแบบบรรยายไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบบรรยาย คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยการพูดบอกเล่าอธิบายเนื้อหาเรื่องราวที่ผู้สอนได้เตรียมการศึกษาค้นคว้ามาเป็นอย่างดี ผู้เรียนเป็นฝ่ายรับฟังอาจจะมีการจดบันทึกสาระสำคัญในขณะที่ฟังบรรยายหรืออาจมีโอกาสซักถามแสดงความคิดเห็นได้บ้างถ้าผู้สอนเปิดโอกาส

วิธีการสอนแบบบรรยายมีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1) เนื้อหาสาระหรือข้อความรู้ที่ต้องการให้เรียนรู้ 2) การบรรยาย 3) ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้แบบบรรยายมีข้อดีและข้อจำกัด ดังนี้

ข้อดี

1. เป็นวิธีการที่ให้ความรู้เนื้อหาสาระแก่ผู้เรียนได้มากแต่ใช้เวลาน้อย เมื่อเทียบกับวิธีอื่น

2. เป็นวิธีการที่ใช้กับผู้เรียนจำนวนมากได้

3. เป็นวิธีการที่สะดวกผู้สอนดำเนินการคนเดียว ผู้เรียนไม่ต้องทำงานมาก

4. เหมาะสำหรับเนื้อหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนผู้เรียนฟังการบรรยายแล้วเข้าใจง่ายกว่าไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองซึ่งต้องใช้เวลานานกว่าและอาจไม่เข้าใจ

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีการที่จะไม่สามารถตอบสนองความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคลได้เพราะต้องรับรู้เรื่องเดียวกันในช่วงเวลาเดียวกัน

2. เป็นวิธีการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้้น้อยมาก ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายขาดความสนใจในการเรียนรู้

3. เป็นวิธีการที่ต้องอาศัยความสามารถทักษะเทคนิคของผู้บรรยาย ถ้าผู้บรรยายไม่มีศิลปะหรือการสื่อสารที่ดีในการดึงดูดใจผู้เรียน ผู้เรียนอาจขาดความสนใจทำให้ขาดการรับรู้ที่ดีและไม่เข้าใจเนื้อหาสาระได้

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการสอนแบบบรรยาย มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรม โดยยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับเนื้อหา วัตถุประสงค์ และเวลาที่ใช้ของแต่ละกิจกรรม

2.6.5 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความคิดเห็นกันในกลุ่ม ดังที่ สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2553, น. 33-38) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อยไว้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยการอภิปรายกลุ่มย่อย คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 4-8 คน ให้ผู้เรียนในกลุ่มมีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นประสบการณ์ในประเด็นหรือปัญหาที่กำหนดสรุปผลการอภิปรายออกมาเป็นข้อสรุปของกลุ่ม

การจัดการเรียนรู้โดยการใช้อภิปรายกลุ่ม มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1) ประเด็นที่จะอภิปราย 2) มีการอภิปรายพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน 3) มีการนำข้อสรุปของกลุ่มมาใช้ในการสรุปบทเรียน

บทบาทของผู้สอนมีดังนี้

1. วางแผนการเรียนการสอนตั้งแต่พิจารณาหัวข้อหรือประเด็นการอภิปรายตั้งวัตถุประสงค์ของบทเรียนกำหนดรูปแบบการอภิปรายและแบ่งกลุ่มผู้เรียน
2. ช่วยให้การอภิปรายดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพโดยช่วยเหลือให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการไปได้ด้วยดีเช่นกระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการนำเสนอความคิดเห็นและร่วมกิจกรรมได้อย่างทั่วถึงไม่คอยชี้แนะให้คำปรึกษาหรือแก้ปัญหา

3. มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ตีความสรุปความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้อภิปรายรวมทั้งการสรุปในช่วงท้ายเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสรุปสาระสำคัญได้อย่างชัดเจน

4. ประเมินผลมีข้อดีที่ควรส่งเสริมและข้อจำกัดที่ควรแก้ไข

การจัดการเรียนรู้โดยการใช้อภิปรายกลุ่มย่อย มีข้อดีและข้อจำกัดดังนี้

1. เป็นวิธีการเรียนรู้แบบประชาธิปไตยให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี

2. ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวาง

3. ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนให้พัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น การฟัง การพูดการแสดงความคิดเห็น การตั้งคำถาม การทำงานกลุ่ม การสรุปประเด็น เป็นต้น

4. ผู้เรียนกลุ่มใหญ่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง

5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตื่นตัวตลอดเวลา

6. ผู้สอนสามารถประเมินพัฒนาการทางด้านสังคม อารมณ์ สติปัญญาของผู้เรียนโดยการสังเกตได้ง่าย

7. สามารถใช้ควบคู่กับการจัดการเรียนรู้โดยวิธีอื่น ๆ เช่น การสาธิตการทดลองการแบ่งกลุ่มทำงานการไปทัศนศึกษาหรือการนำเสนอผลงานจากการค้นคว้า เป็นต้น

ข้อจำกัด

1. เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เวลามาก
2. กรณีที่ผู้เรียนไม่ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มการอภิปราย อาจไม่ได้ผลเช่นไม่กล้าแสดงออกมีผู้เรียนส่วนน้อยปลูกฝังการอภิปราย
3. ผู้สอนเกิดความคับข้องใจถ้าข้อสรุปไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนต้องการ
4. กรณีที่ผู้นำการอภิปรายขาดความสามารถในการควบคุมกลุ่ม ผลจะไม่เกิดตามที่คาดหวัง
5. การมอบหมายให้สมาชิกคนหนึ่งในการดำเนินการอภิปรายจะไม่ได้ความคิดเห็นของสมาชิกทั้งหมด

2.6.6 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)

วิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสเลียนแบบบทบาทจากตัวแบบ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสวมบทบาทตามสถานการณ์ในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการที่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงความรู้สึกและความเข้าใจในบทบาทของบุคคลหรือสิ่งนั้น ๆ ดังที่ สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2553, น. 53-59) ได้กล่าวถึง วิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ เป็นกระบวนการที่ผู้สอนกำหนดหัวข้อเรื่องปัญหาหรือสถานการณ์ขึ้นมาให้คล้ายกับสภาพความเป็นจริงแล้วให้ผู้เรียนสรุปบทบาทหรือแสดงบทบาทนั้นตามความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ของผู้เรียนที่คิดว่าควรจะเป็นการแสดงบทบาทสมมติจะต้องมีการอภิปรายเกี่ยวกับการแสดงออกทางด้านความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงเพื่อการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์มีองค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติได้แก่การกำหนดสถานการณ์สมมติปัญหาการกำหนดบทบาทสมมติที่ต้องการพร้อมรายละเอียดการแสดงบทบาทสมมติกติกาควบคุมการแสดงบทบาทสมมติการอภิปรายที่เกี่ยวกับความรู้ความรู้สึกและพฤติกรรมการแสดงบทบาทสมมติการสรุปผลการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้แบบการแสดงผลแบบ
สมมุติมีดังนี้

1. บรรยายการการเรียนรู้การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็น
อิสระเสรีสนุกสนานมีชีวิตชีวา โดยเริ่มจากความสนใจของผู้แสดงคัดเลือกจากอาสาสมัคร
มากกว่าการบังคับการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบเช่น ผู้ชม ผู้วิจารณ์ ผู้แสดง ผู้คุมเวลา ผู้ทำ
หน้าที่สรุปผล เป็นต้นการร่วมมือการทำงานเป็นทีมเช่นตกแต่งฉากเครื่องแต่งกายการเตรียม
สถานที่การช่วยการซ้อมบทบาทเป็นต้นการให้อิสระทางความคิดผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษาและ
ผู้สนับสนุนการทำงานของนักเรียนเท่านั้น

2. ผู้สอนควรสร้างข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันก่อน เช่น ชี้แจงจุดประสงค์ในการ
แสดงผลแบบสมมุติ หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดการเรียนรู้ กำหนดกฎกติกาต่าง ๆ เช่น ขอบเขตของ
การวิพากษ์วิจารณ์ ความจริงจังสมจริงของการแสดงในแต่ละบทบาท เขาพูดแสดงเป็นต้นกำหนด
ระยะเวลาของการทำงานให้พอเหมาะ เช่น การซ้อมบทบาท การเตรียมการแสดง การสรุปประเด็น
 เป็นต้น

ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้แบบใช้บทบาทสมมุติ มีดังนี้

ข้อดี

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน
2. เป็นลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน
3. เป็นการเรียนรู้ที่มีสภาพใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากผู้เรียนสามารถ

สัมผัสได้

4. ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิดความรู้สึกของผู้อื่น
และสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรมของผู้เรียนได้

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลามากพอสมควร ผู้สอนจะต้องวางแผนการใช้เวลา
ไว้ล่วงหน้าและควรกำหนดเวลาแบบยืดหยุ่นได้
2. เป็นวิธีสอนที่มีขั้นตอนค่อนข้างมากผู้สอนต้องเตรียมการอย่างรัดกุม
3. ผู้สอนต้องมีประสาทสัมผัสที่ไวต่อการรับรู้สามารถสังเกตและเข้าใจ
พฤติกรรมของผู้แสดงและผู้ชมได้ตลอดเวลา เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการวิเคราะห์และ
อภิปรายผลการแสดง

4. ผู้สอนสามารถในการแก้ปัญหาหรือสถานการณ์ได้ดีในกรณีที่ผู้เรียนไม่อาจแสดงให้เห็นไปตามความคาดหวังของผู้สอน หรือเกิดการติดขัดในการแสดงอย่างกะทันหัน

2.6.7 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ (Concept Mapping Technique)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำวิธีการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ มาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้จัดลำดับเนื้อหาความรู้ที่ได้รับในการจัดกิจกรรมในแต่ละกิจกรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดเก็บความรู้ความเข้าใจในแต่ละกิจกรรมที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม ดังที่ สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ (2553, น. 53-59) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้มโนทัศน์เป็นกระบวนการให้ผู้เรียนนำมโนทัศน์ในเนื้อหาสาระที่ได้เรียนมาจากระบบจัดลำดับและเชื่อมโยงความสัมพันธ์แต่ละมโนทัศน์ที่มีความเกี่ยวข้องทำให้เกิดเป็นกรอบมโนทัศน์ขึ้น

มีองค์ประกอบสำคัญดังนี้ 1 ชื่อมโนทัศน์องค์ประกอบรวของมโนทัศน์ 3 ตัวอย่างของสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของมโนทัศน์นั้น

แนวคิดเกี่ยวกับกรอบมโนทัศน์หรือแผนภาพโครงเรื่อง

1. จะใช้เมื่อข้อมูลข่าวสารอยู่กระจัดกระจายจึงนำข้อมูลข่าวสารมาเชื่อมกันเป็นกรอบมโนทัศน์หรือแผนภาพโครงเรื่องทำให้เกิดความเข้าใจถึงความคิดรวบยอด
2. เป็นการจัดความคิดอย่างเป็นระบบโดยรวบรวมและจัดลำดับข้อเท็จจริงใหม่เรียกว่าแผนภาพความคิดรวบยอดที่ชัดเจนเกิดเป็นความรู้ใหม่คือ
3. เป็นการนำความคิดหรือข้อเท็จจริงนำมาเขียนเป็นแผนภาพทำให้จำเรื่องราวต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้นดีกว่าการอ่านตำราหลาย ๆ ครั้ง
4. การจัดทำกรอบมโนทัศน์นั้นผู้เรียนจะต้องอาศัยการฟังการดูการอ่านการเขียนและการใช้ความคิดรวบยอดของสาระความรู้ข้อเท็จจริงโดยจัดทำเป็นการเสริมแรงในการเรียนทำให้การเรียนรู้มีความ

ข้อดีและข้อจำกัดของการจัดการเรียนรู้มโนทัศน์มีดังนี้

ข้อดี

1. เกิดมโนทัศน์ในเรื่องที่เรียนอย่างถูกต้อง
2. ปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ที่คลาดเคลื่อนให้ถูกต้อง
3. ดูเรื่องมโนทัศน์อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
4. แนวคิดในการจัดกรอบมโนทัศน์ไปศึกษาหาความรู้หรือสรุปบทเรียนต่าง ๆ ด้วยตนเอง
5. ใช้ได้กับผู้เรียนทุกเพศทุกวัยและทุกวิชา

6. วิธีกับลักษณะการเรียนรู้ที่มีการอ่านตำราฟังคำบรรยายการสังเกตและการสาธิต

ข้อจำกัด

1. ผู้สอนต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจรูปแบบและประโยชน์ของผังมโนทัศน์รูปแบบต่าง ๆ จึงจะสามารถสอนหรือนำผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี
2. ผู้เรียนอาจเกิดความเบื่อหน่ายหรือไม่มีความอดทนต่อบางมโนทัศน์ที่ไม่เคยจะชัดเจน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เทคนิคและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในครั้งนี้ เป็นเทคนิคและวิธีการที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ในแต่กิจกรรมอย่างเหมาะสมได้

2.6.8 รูปแบบในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในประเทศ

สุพิชญา โคทวิ และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557, น.11-12) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมี 2 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบที่ 1 ที่มาของรูปแบบ การเรียนการสอนที่เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน องค์ประกอบที่ 2 ตัวรูปแบบการเรียน การสอนประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ส่วนด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมความพร้อม (Check in) 2) การแลกเปลี่ยน เรียนรู้หรือการเล่าเรื่อง (Conversation) 3) การสรุปบทเรียน (Conclusion) 4) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation)

ชอลัดดา ขวัญเมือง (2555, น. 10) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่ชื่อว่า ส.ค.ส โดย ส.ตัวแรกคือ ผูกสติหรือสมาธิ (Mediation) ค. ตัวที่ 2 คือ การคิดอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และ ส. ตัวที่ 3 คือ สะท้อนความคิด (Reflection) เป็นโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะครุศาสตร์สู่การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามเป็น 1 ใน 25 สถาบันโดยในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงมี 5 ขั้นตอน หรือ “AMCRA Design” คือ 1) การสร้างมณฑลแห่งการตื่นรู้ หรือการตระหนักรู้

(Awareness) 2) ผีกลืนหรือทำสมาธิ (Mediation) 3) กิจกรรมเพื่อให้คิดใคร่ครวญ (Contemplation) 4) กิจกรรมสะท้อนความรู้สึก (Reflection) 5) การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (Application)

ธนวัฒน์ ธรรมโชติ (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาความเป็นครูจากมิติด้านใน: กรณีศึกษา หลักสูตร SSEHV ของสถาบันการศึกษาสัตยาไส ประเทศไทย โดยกระบวนการที่ใช้ในการอบรมในหลักสูตร SSEHV แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนหลักคือ การเรียนการสอนในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดยผู้เข้าร่วมอบรมได้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลา 9 สัปดาห์ในบริบทของโรงเรียนสัตยาไสที่เต็มไปด้วยความรักความเมตตาของครูและนักเรียนที่มีต่อกัน มีเทคนิค 5 ประการในการจัดการเรียนการสอนคือ การทำสมาธิ การเล่าเรื่อง การสวดมนต์ การทำกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำคมและบทกวี และการร้องเพลงกลุ่ม

สาวิตรี พูลสุขโข (2559, น.6-7) หลักสูตรผลิตครูแนวใหม่ “ครูหัวใจใหม่” ที่มุ่งสร้างจิตวิญญาณและอุดมการณ์ความเป็นครู ด้วยกระบวนการปฏิบัติจริง สร้างการเปลี่ยนแปลงภายในตัวเองเพื่อเปลี่ยนแปลง โดยความร่วมมือกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ภายใต้โครงการครูหัวใจใหม่ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา โดยมีหลักการสำคัญ สำหรับกระบวนการ ครูหัวใจใหม่ 4 กระบวนการ คือ 1) การศรัทธาในตนเอง 2) ศรัทธาในวิชาชีพ 3) การมองปัญหาอย่างเชื่อมโยง 4) การคิดสร้างสรรค์หรือการคิดนอกกรอบ แบ่งกระบวนการเรียนรู้ ออกเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 คือ ค้นหาตัวตน รู้จักตนเอง ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 คือ แนวคิด อุดมการณ์ “ครูหัวใจใหม่” ขั้นตอนที่ 4 และขั้นตอนที่ 5 คือ เรียนรู้พื้นที่ต้นแบบในการจัดการศึกษาและการถอดบทเรียน ขั้นตอนที่ 6 และขั้นตอนที่ 7 คือ เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง “เปลี่ยนการศึกษา”

วสันต์ ปานทอง และคนอื่น ๆ (2556, น.193-205) สร้างรูปแบบการพัฒนาครูเพื่อศิษย์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ องค์ประกอบเชิงระบบ กระบวนการพัฒนา และระดับการพัฒนา ในองค์ประกอบเชิงระบบนั้น มุ่งสู่ผลผลิตซึ่งเน้นคุณลักษณะครูเพื่อศิษย์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการปฏิบัติตน ด้านความรู้และทักษะ และด้านการปฏิบัติงาน ที่ส่งผลไปยังคุณลักษณะและทักษะผู้เรียน ส่วนกระบวนการพัฒนาครูเพื่อศิษย์ มี 5 ขั้นตอน คือ วินิจฉัยความต้องการจำเป็น กำหนดจุดประสงค์ และขยาย กำหนดวิธีการพัฒนา ดำเนินการพัฒนา ประเมินผลการพัฒนา และระดับการพัฒนาครูเพื่อศิษย์ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร

2.6.9 รูปแบบในการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูต่างประเทศ

Palmer (2003) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสอนด้วยหัวใจและวิญญาณ ผลจากการสะท้อนของจิตวิญญาณในการศึกษาของครู เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สอนในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา จำนวน 25 คน ใช้โปรแกรมแห่งการกล้าที่จะสอนที่ชื่อว่า “CTT” (Courage to Teach) โดยพาล์มเมอร์ มีวิธีแยกแยะลำดับของการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาไว้ 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 สร้างพลังและคุณค่าภายในตัวเอง เพิ่มแรงบันดาลใจในอาชีพครู ระยะที่ 2 สร้างชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ สนับสนุนและฝึกฝนทักษะในการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และใช้ชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติภายในของตัวเอง ระยะที่ 3 เปิดตัวและสื่อสารต่อสาธารณะในวงกว้างให้เกิดการมีส่วนร่วม ระยะที่ 4 สร้างระบบทางเลือกที่เกื้อกูลและตอบสนองหน้าที่และวิชาชีพใหม่ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

3.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุทธ มณีรัตน์, และ พงษ์เทพ จิระโร (2559, น.107-131) ได้ทำการศึกษา เรื่อง จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม 2) เปรียบเทียบระดับจิตวิญญาณความเป็นครูจำแนกตามเพศ โปรแกรมวิชา กิจกรรมที่เข้าร่วม รายได้ผู้ปกครอง เกรดเฉลี่ย และชั้นปีของนักศึกษา กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 1-4 ที่ศึกษาในปีการศึกษา 2558 จำนวน 310 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับคือด้านบุคลิกภาพดี ด้านเทคนิคการสอน และด้านความรู้ตามลำดับ 2) ผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมพบว่า เพศ โปรแกรม/สาขาวิชา รายได้ผู้ปกครอง เกรดเฉลี่ย และชั้นปีของนักศึกษามีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับกิจกรรมที่เข้าร่วมต่างกันมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในภาพรวมไม่แตกต่าง

ภาวัต ตั้งเพชรเดโช (2556, 79-88) ที่ได้ศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูกับความก้าวหน้าในอาชีพ ที่พยากรณ์ความทุ่มเทในการทำงานของครู การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความทุ่มเทในการทำงานของครู จิตวิญญาณ ความเป็นครู และความก้าวหน้าในอาชีพ 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณความเป็นครู กับความทุ่มเทในการทำงานของครู 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความก้าวหน้าในอาชีพกับ ความทุ่มเทในการทำงานของครู 4) พยากรณ์ความทุ่มเทในการทำงานของครูด้วยจิตวิญญาณความเป็นครูและความก้าวหน้าในอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 จังหวัดสมุทรปราการ จำนวนทั้งหมด 387 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอย พหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความทุ่มเทในการทำงานของครู จิตวิญญาณ ความเป็นครู และความก้าวหน้าในอาชีพโดยรวมอยู่ในระดับสูง 2) จิตวิญญาณ ความเป็นครูโดยรวม มีความสัมพันธ์ ทางบวกกับความทุ่มเทในการทำงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ความก้าวหน้า ในอาชีพโดยรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความทุ่มเทในการทำงานของครู อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01 4) จิตวิญญาณ ความเป็นครู ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ด้านความรัก ความเมตตาต่อศิษย์ ด้านความซื่อสัตย์ และความก้าวหน้าในอาชีพ ด้านความก้าวหน้า ในการพัฒนาตนเอง ด้านความก้าวหน้าในเงินเดือน สามารถร่วมกันพยากรณ์ความทุ่มเท ในการทำงาน of ครูได้ร้อยละ 52.60

ธรรมนันท์กา แจ่มสว่าง (2554) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า ประสพการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อพรรณนาและบรรยายประสพการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณความเป็นครู และ 2) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา และได้ประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา-อัตถิภาวะเชิงประจักษ์ตามแนวคิดของ อาเมเดโอ จิออริจี้ (Amedeo Giorgi) มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 3 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 15 คน ผลการศึกษาพบโครงสร้างอันเป็นแก่นสาระของประสพการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือการเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูภายใน

ตัวบุคคล แสดงให้เห็นถึงความหมายของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งประกอบด้วย การที่บุคคลตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและเมตตา 2) ช่วงการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจากผลของการศึกษาพบมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่าส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวตนแบบจิตวิญญาณ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครูมีประการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา 3) ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะที่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งผลของการศึกษาพบมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ ความผูกพันระหว่างศิษย์ และศรัทธา ต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

นรินทร์ สังข์รักษา (2554) ได้ทำการสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ จากเรื่องเล่าความสำเร็จของครูและนักเรียนในระบบการศึกษา : การพัฒนาหล่ออ่อนทางการศึกษา สร้างจิตปัญญาในการเรียนรู้สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พบว่า คุณลักษณะของครูที่ดี มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 24 ประการ ได้แก่ 1) การรักและเมตตา ศิษย์อย่างเท่าเทียมกัน 2) การรักและผูกพันกับวิชาที่สอนและตั้งใจจริง 3) การช่วยเหลือด้วยการถ่ายทอดความรู้แก่เพื่อนครูและลูกศิษย์โดยไม่ปิดบัง อำพราง 4) การเป็นกัลยาณมิตรกับลูกศิษย์และเพื่อนครู 5) การเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อมั่น 6) การใฝ่รู้ใฝ่เรียน 7) การมีความรู้ดีรู้กว้างขวาง ลึกซึ้ง 8) การมีความคิดก้าวหน้า มีวิสัยทัศน์กว้างไกล 9) การมีความมุ่งมั่น ชยัน ตั้งใจในการทำงาน เสียสละและเมื่อตัดสินใจทำแล้วต้องทำจนสำเร็จ 10) ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ได้ดี 11) การรู้จักปรับตัวและปรับการสอนให้เข้ากับบริบทที่แวดล้อม 12) การมีความสามารถสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน 13) การเป็นคนช่างสังเกต 14) การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ด้าน 15) การทำงานเชิงรุก 16) การพูดจาไพเราะและให้เกียรติผู้เรียน 17) การมีความสามารถในการจัดสรรเวลาที่ดี 18) การไม่เคยปฏิเสธงาน 19) การผ่อนปรนยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผล 20) การประหยัดและสอนให้นักเรียนประหยัด 21) การยึดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลักชัย 22) การถือว่าลูกศิษย์เป็นแรงผลักดันมากที่สุด 23) การมีความสุขกับการ

สอนและเข้าใจในตัวลูกศิษย์ 24) การยกย่องให้เกียรติครูผู้สอนตนเอง และพบว่ามีการบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูไทยในปัจจุบัน 15 ประการ ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล 2) การวิเคราะห์ หลักสูตรและเตรียมการสอน 3) การคิดในทิศทางของ เด็กมองเหตุการณ์ในสายตาของเด็ก การเข้าไปนั่งในใจเด็ก 4) การสอนโดยใช้วิธีการที่หลากหลายตามความสามารถของผู้เรียน 5) การสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้จริงให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน 6) การจัดกระบวนการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับคุณธรรมไปพร้อม ๆ กัน และนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้ 7) การให้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง มีการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายจากของจริง การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 8) การสอนเรื่องใกล้ตัวก่อนแล้วค่อยขยายความให้ กว้างออกไป 9) การเป็นกัลยาณมิตรพร้อมที่จะให้ ความรู้กับเพื่อนครูและผู้เรียน 10) การจัดกิจกรรม การเรียนการสอนที่สอดคล้องกับชีวิต 11) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือสิ่งดี ๆ ในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน 12) การสอนแล้วเด็กสนุก ได้ทำจริง ทำให้เด็กมีคุณค่าในสังคม 13) การมีความสามารถในการสอนดีเด็กเข้าใจ 14) การเชื่อมโยงความคิด คุณค่าความเป็นมนุษย์เป็นระบบ 15) การฝึกการมีจิตสาธารณะ และสร้างประโยชน์ให้สังคม จากผลการศึกษา พบว่า 1) ผู้บริหารและครูมีการสร้างอุดมการณ์ความเป็นครู มีความเข้าใจในระบบการศึกษา สามารถเข้าถึงหัวใจลูกศิษย์และชุมชนผ่านชีวิตการศึกษา มีการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ 2) วิธีในการพัฒนาตนเอง มีการทบทวนตนเอง เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ เน้นการให้มากกว่าการรับ ทุ่มเท เสียสละ มีการปฏิบัติที่ดีมีการจัดทำโครงการที่หลากหลาย 3) ปัจจัยความสำเร็จด้านปัจจัยภายใน ได้แก่ การรู้เท่าทันตนเอง ความเสียสละ และความภาคภูมิใจ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ บรรยาการองค์การ การกำหนดนโยบายที่ชัดเจน เครือข่ายพันธมิตรที่เข้มแข็ง และความร่วมมือของหมู่คณะ

ธนวัฒน์ ธรรมโชติ (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาความเป็นครูจากมิติด้านใน: กรณีศึกษา หลักสูตร SSEHV ของสถาบันการศึกษาสัตยาไส ประเทศไทย ผู้วิจัยต้องการตามหาครูและการฝึกครูในอุดมคติ โดยครูมีการพัฒนาด้านในของตนเองควบคู่ไปกับการสอนกระแสหลัก งานวิจัยเป็นไปเพื่อตอบวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการที่ทำให้เกิดการพัฒนามิติด้านในของครูตาม แนวทางของสถาบันการศึกษาสัตยาไส และ 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงมิติด้านในของครูที่ได้รับการอบรมตามแนวทางของสถาบันการศึกษาสัตยาไส โดยมีวิธีการวิจัยคือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การตอบแบบสอบถาม การ สังเกตอย่างมีส่วนร่วมและการทำบันทึกการเรียนรู้ จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งได้แก่ ข้อมูลเชิงเอกสาร และสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อทราบถึงคุณลักษณะความเป็นครูจากมิติด้านใน และ กระบวนการพัฒนาครูจากมิติด้านใน และการวิเคราะห์ข้อมูล จากการ

ตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่มและบันทึกส่วนบุคคลเพื่อหากระบวนการอบรมและข้อมูลการเปลี่ยนแปลงจากมิติด้านในของผู้เข้าร่วมอบรม ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของครูที่มีการพัฒนามิติด้านในตามแนวทางการศึกษาสัตยาไสประกอบด้วย 4 ประการคือ ครูเป็นผู้เข้าถึงใจตนเองก่อน ครูที่เป็นตัวอย่าง ครูที่มีความรักความเมตตา และครูที่คิดถึงประโยชน์ของเด็กก่อนประโยชน์ตน โดยมีกระบวนการฝึกอบรมครูเพื่อการพัฒนาครูจากมิติด้านในตามทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิคือ การอยู่ร่วมกันในบริบท ของโรงเรียน ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความสงบ เป็นระยะเวลานานพอสมควรโดยให้ความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริง คุณลักษณะดังกล่าวจะส่งผลให้ครูสามารถเข้าถึงจิตใจของนักเรียน นักเรียนก็จะจดจำแบบอย่างของครูมาปฏิบัติในชีวิตของตน 2) กระบวนการที่ใช้ในการอบรมในหลักสูตร SSEHV แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนหลักคือ การเรียนการสอนในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ โดย ผู้เข้าร่วมอบรมได้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเวลา 9 สัปดาห์ในบริบทของโรงเรียนสัตยาไสที่เต็มไปด้วยความรักความเมตตาของครูและ นักเรียนที่มีต่อกัน มีเทคนิค 5 ประการในการจัดการเรียนการสอนคือ การทำสมาธิ การเล่าเรื่อง การสวดมนต์ การทำกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำคมและบทกวี และการร้องเพลงกลุ่ม 3) หลังจากเข้าร่วมอบรมผู้เข้าร่วมเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ การเห็นเข้าใจและยอมรับตนเอง มีความใส่ใจคนรอบข้าง การเห็นและขยายความรักความเมตตาให้กับผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับสิ่งใหม่ ปรับเปลี่ยนมุมมองการ มองโลก เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เห็นหรือค้นพบศักยภาพภายในตนเองมีวินัยแบ่งเวลาได้ และแยกแยะถูกผิด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เกิดจากอิทธิพลต่าง ๆ ดังนี้ เด็กนักเรียนภายในโรงเรียน ครูผู้สอน ครูในโรงเรียน การทำงานร่วมกัน เนื้อหาการบรรยายและกิจกรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การได้อยู่ร่วมกันเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน การปฏิบัติภาวนา และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่เงียบสงบรอบ ๆ ตัว

อรอุมา เจริญสุข (2557) ได้ทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจจิตวิญญาณ ความเป็นครูของนิสิตหลักสูตรการศึกษาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตฝึกประสบการณ์วิชาชีพชั้นปีที่ 5 หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าคุณลักษณะจิตวิญญาณภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 จำนวน 150 คน ได้โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์ Parallel analysis เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจโดยใช้การสกัดองค์ประกอบด้วยวิธี Principal component และหมุนแกนโดยวิธี Varimax พิจารณาจำนวนองค์ประกอบจากค่า Eigen values ที่มีค่ามากกว่า 1.00 ตามกฎของ Kaiser (1960) ได้องค์ประกอบทั้งสิ้น 12

องค์ประกอบ อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 69.78 เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีวิเคราะห์ Parallel analysis ของ Horn (1965) จะได้จำนวนองค์ประกอบ 9 องค์ประกอบ สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 61.36 เมื่อคัดเลือกตามเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติขององค์ประกอบที่เหมาะสมทำให้ได้จำนวน 7 องค์ประกอบ 42 ข้อคำถาม อธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 53.53 มีค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟา เท่ากับ 0.95 ผลการวิจัยพบว่า จิตวิญญาณ ความเป็นครูมี 7 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) ความรักและปรารถนาดีต่อศิษย์ 3) เป็นผู้ร่วมงานอย่างสร้างสรรค์ 4) ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ 5) การอุทิศตนต่อองค์กร 6) ความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน 7) ความมุ่งมั่นพัฒนาตนเองเพื่อวิชาชีพ

ณัฐภรณ์ หลาวทองและปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ได้ทำการพัฒนาตัวชี้วัด จิตวิญญาณ ความเป็นครู และพัฒนาสร้างแบบวัดจิตวิญญาณ ความเป็นครู โดยการศึกษา องค์ประกอบจิตวิญญาณ ความเป็นครู จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ท่าน และการ พัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณ ความเป็นครู จากนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ ในคณะครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ จำนวน 481 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบ จิตวิญญาณ ความเป็นครู จากข้อมูลการสัมภาษณ์มีจำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ในหน้าที่ ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความ ยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี 2) แบบวัดจิตวิญญาณ ความเป็นครู ที่พัฒนาขึ้นเป็นแบบวัด ประเภท ลิเคิร์ตสเกล 5 ระดับ หลังจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีจำนวน 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) การปฏิบัติตนตามหน้าที่ครู 2) การปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค 3) ความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ 4) ความเสียสละในงานครู โดยมีค่าความเที่ยงขององค์ประกอบ ย่อยอยู่ตั้งแต่ .475 ถึง .877 ผลการตรวจสอบความตรงตามเกณฑ์สัมพันธของแบบวัดจิต วิญญาณ ความเป็นครู และแบบวัดเจตคติต่อวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันใน ระดับสูงเท่ากับ .853 ซึ่งเป็นค่าที่มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

สุพิชญา โคทวิ, และ วาริรัตน์ แก้วอุไร (2557, น. 79-98) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียน การสอนเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครู โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับ นักศึกษาคณะครุศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า 1. การคุณลักษณะของครูที่มีจิตวิญญาณ ความเป็นครู คือ 1) การเห็นคุณค่าในตนเอง : มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ มีความรักศรัทธาในวิชาชีพครู และ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ 2) การเห็นคุณค่าผู้อื่น : มีความเสียสละ มีความรักเมตตาผู้อื่นและ สรรพสิ่งรอบตัว 3) การเห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ : เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพกฎเกณฑ์ ของสังคม คิดดีหรือคิดบวก และทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น ส่วนด้านวิธีการ และเทคนิคในการพัฒนา

จิตวิญญาณความเป็นครูด้วยจิตตปัญญาศึกษาขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานการณ์การสอน และสิ่งที่ต้องการให้ เกิดกับผู้เรียน ส่วนด้านกระบวนการที่จะนำมาใช้พัฒนาผู้เรียน ได้แก่ การทำสมาธิ สนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง การน้อมสวไมตรใจอย่างใคร่ครวญ การสะท้อนการเรียนรู้ 2. รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมี 2 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบที่ 1 ที่มาของรูปแบบ การเรียนการสอนที่เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน องค์ประกอบที่ 2 ตัวรูปแบบการเรียน การสอนประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ส่วนด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมความพร้อม (Check in) 2) การแลกเปลี่ยน เรียนรู้หรือการเล่าเรื่อง (Conversation) 3) การสรุปบทเรียน (Conclusion) 4) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) รูปแบบการเรียนการสอนมีความเหมาะสมในระดับมาก และคู่มือการใช้รูปแบบการเรียนการสอน มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด 3. ผู้เรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 รวมทั้งมีผลการเรียนรู้ในด้านความรู้ จิตวิญญาณความเป็นครู ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมากและมีจิตวิญญาณความเป็นครูหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

นฤเบศร์ สายพรหม และคนอื่น ๆ (2559, น.139-158) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของจิตวิญญาณในการทำงานที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณเจตคติและพฤติกรรมในการทำงานของครูในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลทางตรงต่อจิตวิญญาณในการทำงาน ได้แก่ การรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร ความยุติธรรมในองค์กร และทุนทางจิตวิทยา ส่วนจิตวิญญาณในการทำงานพบว่า มีอิทธิพลทางตรงต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณของครู นอกจากนี้ การรับรู้การสนับสนุนจากองค์กร ความยุติธรรมในองค์กร และทุนทางจิตวิทยา ยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อองค์กร และพฤติกรรมความเป็นสมาชิกที่ดีในองค์กร ผ่านจิตวิญญาณในการทำงานกับสุขภาวะทางจิตวิญญาณ

วันทนี นามสวัสดิ์ และคนอื่น ๆ (2558, น.7-20) ที่ได้วิจัยเรื่อง ผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะความเป็นครู สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า (1) คุณลักษณะความเป็นครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์หลังเรียนโดยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก (2) คุณลักษณะความเป็นครูหลังการจัดการเรียนรู้ของนักศึกษากลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .01 (3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาการพัฒนาความเป็นครูของนักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษาส่งกว่ากลุ่มควบคุมที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ (4) นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการจิตตปัญญาศึกษามีพฤติกรรมความเป็นครูขณะฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ครบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพ ด้านทักษะ และด้านคุณธรรม

3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Kathleen & Reardon (2010) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะที่เชื่อต่อการมีจิตวิญญาณความเป็นครู กรณีศึกษาเบื้องต้น จุดประสงค์ในการวิจัยมีอยู่ 2 ประการ คือ การหาความสัมพันธ์การรับรู้ของครูกับจิตวิญญาณความเป็นผู้นำของครู และหาประสิทธิผลของคุณลักษณะที่เชื่อต่อการมีจิตวิญญาณความเป็นครู 3 ประการ คือ 1) ความซื่อสัตย์ (Honesty) 2) ความเป็นมนุษย์ (Humanity) 3) การบริการช่วยเหลือผู้อื่น (Service to others) ส่วนแรกเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และส่วนที่สองเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยในส่วนแรกใช้แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งพัฒนามาจาก Beazley (1997) และ Fowler (1981) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาในวิทยาลัยครูที่เกี่ยวข้องกับศาสนา จำนวน 331 คน ผลการศึกษาพบว่าสามารถเก็บข้อมูลได้ 259 คน คิดเป็น 78 % ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเชื่อว่าจิตวิญญาณเป็นลักษณะของความเชื่อโดยทั่วไป และความเชื่อกำหนดโดยความศรัทธาในบิ๊อ ความเป็นผู้นำของบุคคลถูกกำหนดให้เป็นความสามารถในการทำงานที่กำหนดโดยองค์กรแต่ละองค์กร และการรับรู้ถูกกำหนดให้เป็นความตระหนักที่มาจากองค์ความรู้หรือกระบวนการสัมผัส การวิจัยในส่วนที่สองเป็นการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 332 คนที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยในวอชิงตัน ดี ซี พบว่า มีคุณลักษณะที่เชื่อต่อการมีจิตวิญญาณความเป็นครูอยู่ 3 ประการ คือ 1) ความซื่อสัตย์ (Honesty) 2) ความเป็นมนุษย์ เมตตา (Humanity) 3) การบริการช่วยเหลือผู้อื่น (Service to others) ผลการวิจัยพบว่า ค่าความสัมพันธ์ในการศึกษาครั้งนี้เท่ากับ .90

Marshall (2009) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง การเริ่มต้นของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมีจุดประสงค์ในการวิจัยเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณกับการสอน งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นครูที่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 1-5 ปี จำนวน 18 คน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คุณภาพของครูที่ดีจะส่งผลถึงคุณภาพการเรียนการสอนในห้องเรียน เพราะครูที่ดีมีคุณภาพจะสามารถสร้างและปรับปรุงการสอนให้มี

ความเหมาะสมกับห้องเรียนแต่ละห้องเรียนเสมอ และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องถึงการสร้างหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนได้ คำถามที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้ 1) คุณมีจิตวิญญาณในการสอนหรือไม่ 2) คุณสนใจที่จะมีอาชีพสอนได้อย่างไร 3) คุณลักษณะของครูที่ดีในความคิดของคุณเป็นอย่างไร จากคำถามแรกพบว่าจิตวิญญาณมีความสำคัญและการสอนที่เน้นถึงจริยธรรมความเชื่อในเรื่องศาสนาจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในความหมายของชีวิตมากขึ้น จากคำถามที่สองพบว่าบทบาทของครูและการสั่งสอนของครูในอดีตมีผลให้เป็นแรงบันดาลใจในการทำอาชีพครูในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยากเป็นครู ต้องการสอนและช่วยเหลือเด็ก เป็นแรงบันดาลใจภายในของคนที่ต้องการเป็นครู เป็นอาชีพที่ทำขายและเป็นประสบการณ์ในการทำงานเพื่อผู้เรียนให้มีการพัฒนา และจากคำถามสุดท้ายของกลุ่มตัวอย่างพบลักษณะของครูที่ดีมีดังนี้ 1) การดูแลใส่ใจ (Caring) 2) การมีประสิทธิภาพในการสอน มีความรู้จริงในศาสตร์ของตนเอง (Effective) 3) การช่วยเหลือดูแลนักเรียนเป็นรายบุคคล (Help or see student as individuals) 4) การให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน (Students are able to talk to teacher) 5) ความเข้าใจ (Understanding) 6) การให้เวลากับผู้เรียน (Takes time for students) 7) การเปิดใจยอมรับ (Respectful) 8) มีความน่ารัก (Kind) 9) มีความกระตือรือร้น (Energetic) 10) การไม่เป็นเพียงนักวิชาการ (Not just academic)

Palmer (2003) ได้ทำการศึกษาเรื่องการสอนด้วยหัวใจและวิญญาณ ผลจากการสะท้อนของจิตวิญญาณในการศึกษาของครู เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สอนในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา จำนวน 25 คน ใช้โปรแกรมแห่งการกล้าที่จะสอนที่ชื่อว่า “CTT” (Courage to Teach) งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดประสงค์เพื่อหามิติของการมีจิตวิญญาณครูที่ดีและจิตวิญญาณในการสอนของครูเป็นอย่างไร หลังจากผู้วิจัยค้นคว้าเอกสารและสังเคราะห์เรื่องเล่าของ Mr.Porter ค้นพบว่าระบบการศึกษาในปัจจุบัน มุ่งเน้นเป้าหมายเพียงแค่ง่ายภาพภายนอกเท่านั้น ซึ่งเกรดหรือผลการเรียนเป็นที่ตั้ง ไม่ได้เน้นย้ำถึงว่าศึกษาไปแล้วได้อะไร ครูผู้สอนเองสอนเพียงแค่นี้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายได้เกรดที่สวยงามเท่านั้น เพียงพอหรือไม่ ผู้วิจัยกล่าวว่ามันเป็นการล้มเหลวในการสอนเพื่อให้ได้ใบปริญญาเท่านั้น แต่ผู้เรียนจะไม่ได้รู้ความหมายของการศึกษาที่แท้จริงเลย จึงเป็นการตอบคำถามที่ว่าหัวใจหลักของการสอนคือครู ครูกล้าที่จะปฏิบัติจิตวิญญาณหรือไม่ ออกนอกระบบสอนอย่างเข้าถึงให้ได้รู้ความหมายและความจริง จิตวิญญาณเป็นฆราวาสของสังคม หมายถึง การสอนด้วยหัวใจและจิตวิญญาณ ถึงแม้จะเป็นการสอนที่จับต้องไม่ได้ แต่มีคุณค่ามีความหมายมาก หากกล่าวถึงการปรับเปลี่ยนการสอน ครูผู้สอนกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงการสอนหรือไม่ การพัฒนาการสอนในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดโปรแกรมแห่งการกล้าที่จะสอนที่ชื่อว่า “CTT” (Courage to Teach) ผู้สอนในระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา จำนวน 25 คน

จากผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ พบว่าการเรียนการสอนเพื่อการค้นพบความหมาย ด้วย ภาย ใจ และวิญญาณ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขมากขึ้น โดยเฉพาะในระดับอนุบาล

Ashmos & Duchon (2000) ได้ทำการศึกษาและวิจัยเรื่องแนวความคิดและการวัด จิตวิญญาณในการทำงาน วัดอุปสงค์เพื่อทำการศึกษาแนวคิดจิตวิญญาณในการทำงาน และกำหนดองค์ประกอบในจิตวิญญาณในการทำงาน เพื่อสามารถทำการวัดจิตวิญญาณในการ ทำงานได้ ซึ่งทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างในโรงพยาบาล จำนวน 4 แห่ง 4 จังหวัด ใช้แบบวัด แบบลิเคิร์ต มาตราส่วน 7 ระดับ ที่มีอายุเฉลี่ย 43.2 ปี ที่มีอายุงานในองค์กรเฉลี่ย 7.9 ปี และอยู่ ในตำแหน่งปัจจุบันเฉลี่ย 5.79 ปี ในการทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 696 คน ส่วน ใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 515 คน คิดเป็นร้อยละ 74 และระดับการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 64 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 33 ผลการวิจัยพบว่า สามารถกำหนดได้เป็น 3 องค์ประกอบคือ การรับรู้หรือ ประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณของบุคคลในด้านชีวิตภายใน (The Inner Life as Spiritual Identity) ด้านงานที่มีความหมาย (Meaning and Purpose in Work) และด้านสังคม (A Sense of Connection and Community) สร้างแบบวัดทั้งหมด 66 ข้อ แบ่งเป็น 7 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) กฎเกณฑ์ของสังคม สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ .859 2) ความหมายของ การทำงาน สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ .858 3) คุณค่าในชีวิต สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ .804 4) กลุ่ม ของจิตวิญญาณ สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ .736 5) ความรับผิดชอบส่วนบุคคล สัมประสิทธิ์อัลฟ่า เท่ากับ .772 6) ความสัมพันธ์เชิงบวกต่อผู้อื่น สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ .737 7) การเข้าถึงระดับ การมีสติ สัมประสิทธิ์อัลฟ่าเท่ากับ .689

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิต วิญญาณความเป็นครู สรุปได้ว่า ผลการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูโดยภาพรวมส่วนใหญ่ทำ ให้ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มขึ้น แต่อย่างไรก็ตามจิตวิญญาณความเป็นครูที่ทำการวิจัย ดังกล่าว ขึ้นอยู่กับบริบทของจิตวิญญาณความเป็นครูในแต่ละด้านที่แตกต่างกันด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

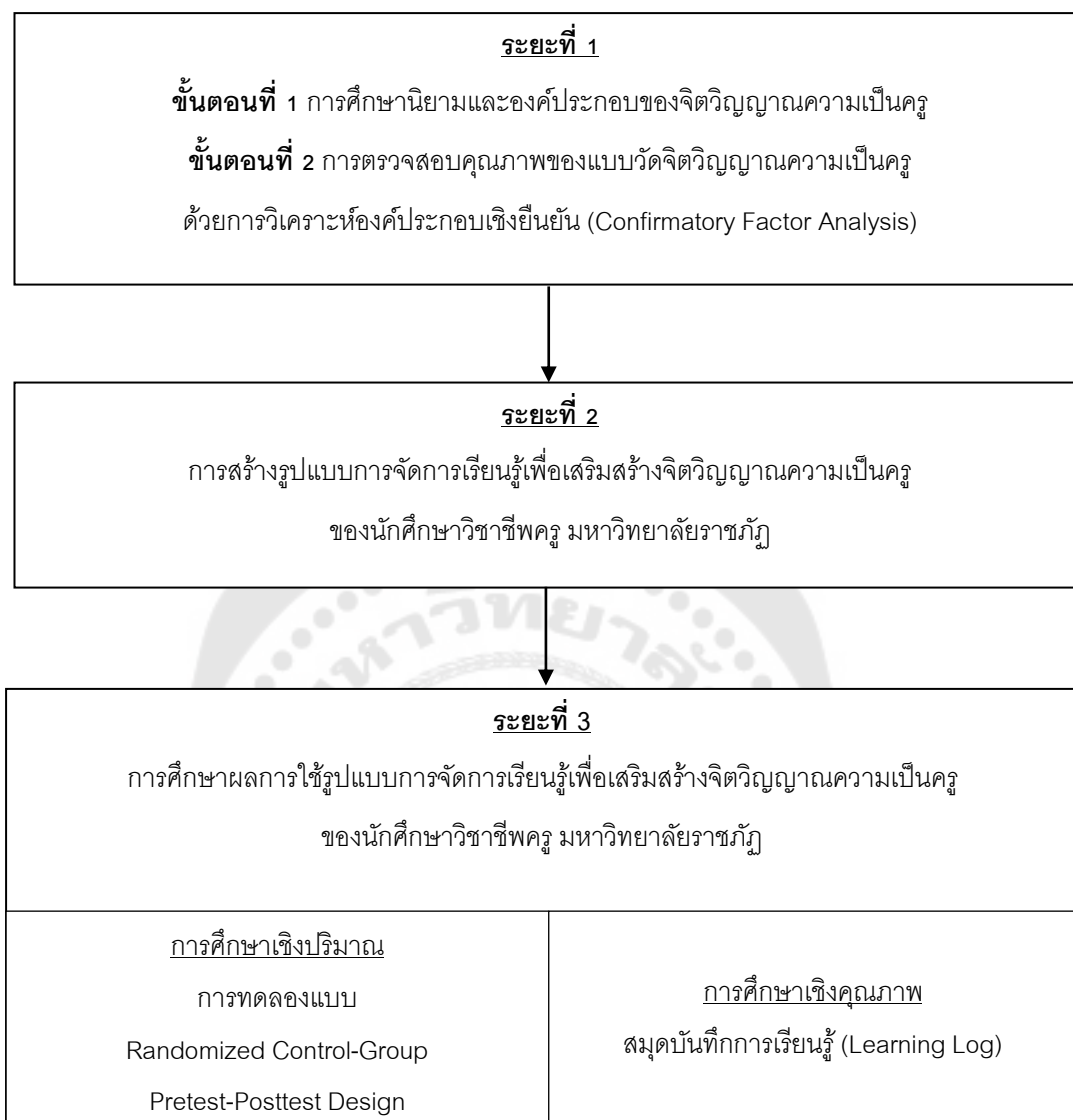
1. เพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการสัมภาษณ์นักวิชาการการศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อกำหนดนิยามและตัวแปรโครงสร้างของจิตวิญญาณความเป็นครู จากนั้นศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู จากครูผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ” ครั้งที่ 14 ประจำปี 2560 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการ สร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู และตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยนำข้อสนเทศที่ได้จากการสังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อนำกรอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปสู่การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE Model ของ Kruse (2009) ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงระบบ (System Approach)

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ



ภาพประกอบ 6 รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

การวิจัยระยะที่ 1 มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นนักวิชาการศึกษาที่มีความรู้ลึกเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ และรองศาสตราจารย์ ดร.โสรัจ โปธิแก้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ แบบ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ภาคผนวก ง) ผู้วิจัยทำการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการควบคุมปริญญา นิพนธ์ทั้ง 3 ท่าน เป็นเบื้องต้น โดยทำการตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยพิจารณาจากข้อคำถามในการสัมภาษณ์ ผลการพิจารณาพบว่า ข้อคำถามมีความครอบคลุม เนื้อหาครบถ้วน มีข้อคำถามถูกต้องเหมาะสมตรงตามโครงสร้าง และมีภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ให้ข้อมูล และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ครูผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ” ครั้งที่ 14 ประจำปี 2560 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 219 คน และมีกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีคุณสมบัติ และได้ผ่านการพิจารณาคัดเลือกจากครูสายงานการสอนที่เป็นครูดี มีความประพฤติดี มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีผลงานเป็นที่ปรากฏ และเป็นที่รักของนักเรียน เพื่อนครู และชุมชน อันแสดงออกให้เห็นถึงว่า ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกมีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เหมาะสมของการเป็นครูผู้ที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างแท้จริง จำนวนทั้งสิ้น 25 คน โดยพิจารณาเลือกจากเกณฑ์สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ทั้ง 2 ระดับ คือสำนักงานเขตพื้นที่ การประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การมัธยมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก ตาก สุโขทัย อุทัยธานี อุตรดิตถ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ แบบ สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ภาคผนวก ง) ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ส่วนที่ 2 แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับประเด็นพฤติกรรมของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู และพฤติกรรมของครูที่ไม่มีจิตวิญญาณความเป็นครู ผู้วิจัยทำการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการควบคุมปริญญา นิพนธ์ทั้ง 3 ท่าน เป็นเบื้องต้น และทำการศึกษานำร่อง โดยทดลองใช้แบบสัมภาษณ์แนวคำถาม ก่อนจะนำไปใช้จริง กับอาจารย์ใน

โรงเรียนที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 20 ปี จำนวน 3 ท่าน เพื่อทำการปรับแนวคำถามให้มีความเหมาะสม ชัดเจนมากขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู จากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการให้ข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา Content Analysis จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยมีวิธีการดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลนำมาแจกแจงความถี่ และ หาค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามวิธีการของ Flanagan (1954) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 อ่านข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดโดยภาพรวม เพื่อนำไปวิเคราะห์ส่วนสาระสำคัญที่สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้

2.2 นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดกลุ่ม โดยดูจากคำหรือข้อความที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันแสดงถึงพฤติกรรมของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู วิเคราะห์ความสอดคล้องของลักษณะข้อมูลเดิมที่มีอยู่และข้อมูลที่ได้มาใหม่ พร้อมทั้งอ่านทำความเข้าใจกับข้อมูลทั้งหมดอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์และปรับปรุงอีกครั้ง

2.3 อ่านบททวนและวิเคราะห์การจัดกลุ่มของพฤติกรรมครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในแต่ละประเด็น และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและตรวจสอบเพื่อความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.4 จัดเตรียมข้อมูลเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการเพื่อนำไปสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ประชากร คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง ปีการศึกษา 2560 แบ่งตามเขตภูมิศาสตร์ จำนวน 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 8 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 แห่ง ภาคกลาง 14 แห่ง และภาคใต้ 5 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 22,450 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ โดยสุ่มแบบแบ่งชั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏตามภูมิภาค อย่างน้อย 1 แห่ง ได้แก่ เขตภาคเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เขตภาคกลาง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และเขตภาคใต้ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา การวิจัยครั้งนี้มีพารามิเตอร์จำนวน 55 ค่า ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดในการ

กำหนดขนาดตัวอย่างจากการใช้สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ของ Hair, et al. (2010) ที่เสนอให้ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 10 ถึง 20 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (550-1,100 คน) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจริงได้รวมทั้งสิ้น 692 คน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เพียงพอต่อการหาคุณภาพได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1

2. สร้างข้อคำถามแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 68 ข้อ ซึ่งเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบลิเคิร์ต (Likert) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

3. นำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 68 ข้อ ไปตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ (ภาคผนวก ก) จำนวน 5 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบเกี่ยวกับการใช้ภาษา และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์ในแต่ละด้านเป็นรายข้อ และตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแบบวัดที่สร้างขึ้น โดยผู้วิจัยกำหนดระดับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

- | | |
|----|---|
| +1 | = ข้อคำถามมีความเหมาะสม |
| 0 | = ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความเหมาะสมหรือไม่ |
| -1 | = ข้อคำถามไม่มีความเหมาะสม |

ตัวอย่างแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

คำชี้แจง ขอให้นักศึกษาอ่านข้อความในแบบสอบถามอย่างละเอียดแล้วโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการรับรู้หรือการแสดงออกของท่านมากที่สุด

ข้อคำถาม	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง 1.ฉันควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีทุกสถานการณ์..... 2.ฉันใช้เกม เพลง หรือกิจกรรมประกอบการสอนด้วย.....					
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน 1.ฉันเปิดโอกาสให้ผู้เรียนถาม เมื่อเกิดข้อสงสัย..... 2.ฉันให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้...					
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู 1.การเป็นครูทำให้ฉันมีความสุข..... 2.ฉันจะปฏิบัติตามข้อกำหนดของวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด.....					

เกณฑ์การให้คะแนน

ข้อความ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ทางบวก	5	4	3	2	1
ทางลบ	1	2	3	4	5

เกณฑ์การแปลความหมายคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งรายด้านและโดยรวม (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538:9)

คะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง มีจิตวิญญาณความเป็นครูสูงมาก

คะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง มีจิตวิญญาณความเป็นครูสูง

คะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง มีจิตวิญญาณความเป็นครูปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง มีจิตวิญญาณความเป็นครูต่ำ

คะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง มีจิตวิญญาณความเป็นครูต่ำมาก

4. ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60-1.00 ซึ่งถือว่าเป็นข้อคำถามที่มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและได้ดำเนินการปรับภาษาของข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถนำไปใช้ได้ จำนวน 55 ข้อ

5. นำแบบวัด จิตวิญญาณความเป็นครู มาหาความเชื่อมั่น โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค และค่าอำนาจจำแนก กับนักศึกษาวิชาชีพระดับชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง จำนวน 100 คน ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง มีจำนวน 55 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.322-0.816 ซึ่งสามารถใช้ได้ทั้งหมด 55 ข้อ (ภาคผนวก ค)

6. นำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ไปให้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 692 คน ตอบ และทำการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) โดยโปรแกรมสำเร็จรูป M-Plus 7 เพื่อนำผลที่ได้มาใช้แสดงหลักฐานความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู (ผลการวิเคราะห์ในบทที่ 4)

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพระดับชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง

ผู้วิจัยนำข้อสังเกตที่ได้จากการสังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อนำกรอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปสู่การจกกิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE Model ของ Kruse (2009) ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงระบบ (System Approach) มีลำดับการพัฒนาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis)

1.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง โดยทำการวิเคราะห์จากหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำปาง และการสัมภาษณ์นักวิชาการ รวมถึงจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาหรือการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ที่จะนำมาเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยในเบื้องต้นผู้วิจัยนำทฤษฎีการเรียนรู้และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ แนวคิดจิตต

ปัญญาศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาบูรณาการเข้าด้วยกันให้มีความเหมาะสมกับกิจกรรมนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) ที่จะสามารถเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูได้ และนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้นตอน มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ พิจารณาเลือกเทคนิคการจัดการเรียนรู้ รวมถึงเทคนิคทางจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในแต่ละองค์ประกอบ

1.3 การวิเคราะห์บริบทสิ่งแวดล้อม ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจกับกิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) และการจัดสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่ในการจัดการเรียนรู้ วัน เวลาในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เป็นต้น

2. การออกแบบ (Design)

2.1 หลักการ

2.2 วัตถุประสงค์

2.3 เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

2.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้นตอน ได้แก่

2.4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Meditation)

2.4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (Contemplation)

2.4.3 ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application)

2.5 การวัดและประเมินผล

2.6 บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

รายละเอียดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ดังแสดงในภาคผนวก ง

3. การพัฒนา (Develop)

3.1 การดำเนินการพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู อย่างเต็มรูปแบบครบถ้วนตามขั้นตอนที่ได้ทำการออกแบบไว้

3.2 การตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 5 ท่าน (รายชื่อดังภาคผนวก ก) ประเมินความ

เหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็น ผู้ที่มีประสบการณ์ในด้านที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 5 ปี และผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบคุณภาพ ของเครื่องมือการวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้าน จิตวิทยา จำนวน 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลและประเมินผล จำนวน 1 ท่าน (ผลการ สร้างรูปแบบนำเสนอในบทที่ 5)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อหาคุณภาพ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการโดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า Rating Scale 5 ระดับ โดยนำแบบประเมินมาตรวจให้คะแนนเทียบกับเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 ถึง 5.00 คะแนน หมายถึง องค์ประกอบของรูปแบบการ จัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 ถึง 4.49 คะแนน หมายถึง องค์ประกอบของรูปแบบการ จัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 คะแนน หมายถึง องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการ เรียนรู้ มีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 คะแนน หมายถึง องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการ เรียนรู้ มีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 ถึง 1.49 คะแนน หมายถึง องค์ประกอบของรูปแบบการ จัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์เพื่อตัดสินผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในองค์ประกอบต่าง ๆ ของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ ใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.50 คะแนน และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 คะแนน

จากนั้นนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ สร้างขึ้นมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษา วิชาชีพครู ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน และนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อน นำไปใช้กับกลุ่มทดลองจริง ผลการปรับปรุง ดังปรากฏในภาคผนวก ง

4. การนำไปใช้ (Implementation)

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปใช้ทดลองจริงกับกลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 26 คน

5. การประเมินผล (Evaluation)

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งอยู่ในการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ในการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แบบแผนการทดลอง

ผู้วิจัยจะศึกษาผลของการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปใช้ โดยประยุกต์ใช้การทดลองแบบ Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2538, น. 249) ซึ่งมีแบบแผนการทดลอง ดังตาราง

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง (Randomized Control-Group Pretest-Posttest Design)

กลุ่ม	สอบก่อน	ทดลอง	สอบหลัง
E R	T ₁	X	T ₂
C R	T ₁	-	T ₂

ความหมายของสัญลักษณ์ มีดังนี้

- ER คือ กลุ่มทดลอง (Experimental group)
- CR คือ กลุ่มควบคุม (Control group)
- R คือ การกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่ม (Random assignment)
- T₁ คือ การสอบก่อนที่จะจัดกระทำทดลอง (Pretest)
- T₂ คือ การสอบหลังจากที่จัดกระทำทดลอง (Posttest)
- X คือ การจัดกระทำ (Treatment)

2. กำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 52 คน เพื่อแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง 26 คน และกลุ่มควบคุม 26 คน จากนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวนรวมทั้งสิ้น 341 คน

3.วิธีดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.1 ระยะก่อนการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกับนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี จำนวน 52 คน ทำการสัมภาษณ์เพื่อสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และทำการแบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง 26 คน กลุ่มควบคุม 26 คน ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม เพื่อเป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pretest) โดยกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

3.2 ระยะทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามระยะเวลาที่ปรากฏในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 14 ครั้ง ครั้งละ 90 นาที

3.3 ระยะหลังการทดลอง ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง กับกลุ่มควบคุม เพื่อเป็นคะแนนหลังการทดลอง (Posttest)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ

4.1.1 วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุนาม (MANCOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

4.1.2 วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม (MANOVA) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มทดลองก่อนและหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

4.2 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ทำการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากสมุดบันทึกการเรียนรู้ เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณในขั้นตอนที่ 1 และมุ่งหารายละเอียดของผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

บทที่ 4

การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

K	แทน	จำนวนข้อ
χ^2	แทน	ค่าสถิติไค-สแควร์ (Chi-Square)
df	แทน	องศาอิสระ
CFI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index)
TLI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องเปรียบเทียบ (Trucker Lewis Index)
GFI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness of Fit Index)
AGFI	แทน	ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index)
RMSEA	แทน	ค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ (Root Mean Square Error of Approximation)
SRMR	แทน	ค่าดัชนีรากมาตรฐานของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือ (Standard Root Mean Square Residual)
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณกำลังสอง (Squared Multiple Correlation)
ME	แทน	จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับตนเอง
STU	แทน	จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับผู้เรียน
SC	แทน	จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู
PER	แทน	บุคลิกภาพความเป็นครู
TEA	แทน	บทบาทหน้าที่ด้านการสอน
SELF	แทน	การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู

SCOM	แทน	การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา
SFAIR	แทน	การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค
ATT	แทน	เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู
FAITH	แทน	ศรัทธาในวิชาชีพครู

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ของงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยทำการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู และใช้วิจัยเชิงปริมาณในการตรวจสอบคุณภาพ ตามโครงสร้างของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา แบ่งเป็น ผลการศึกษานิยามและองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของจิตวิญญาณความเป็นครู

ผู้วิจัยทำการศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นนักวิชาการศึกษาที่มีความรู้ลึกเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1 คือ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ตำแหน่ง เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2 คือ ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมณ อมรวิวัฒน์ ตำแหน่ง ประธานคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ราชบัณฑิตที่ปรึกษา

ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3 คือ รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัช โพธิ์แก้ว ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสถาบันรากแก้ว สถาบันจิตวิทยาการปรึกษาแนวพุทธ

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง (ภาคผนวก ง เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลต่างให้นิยามของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้สอดคล้องกัน ซึ่งสะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ท่าน ดังนี้

“...จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นจิตสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู เกี่ยวกับการทุ่มเท เสียสละ มีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์กับเด็ก เข้าใจในตนเอง เข้าถึงเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพตนเองได้” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1

“...จิตวิญญาณความเป็นครู มีแนวโน้มเกี่ยวข้องกับเรื่องของความรักความเมตตา ที่มีต่อตนเอง ต่อผู้เรียนและต่อวิชาชีพ” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

“...จิตวิญญาณความเป็นครู คือ ความสำนึกรับผิดชอบอย่างลึกซึ้งในหน้าที่ที่ตนเองต้องทำในวิชาชีพครู และต้องให้ลูกศิษย์ได้ประโยชน์จากสิ่งที่ตนเองทำ มีความเสียสละ ทุ่มเทให้กับงานของตน มีใจเมตตา และ เข้าใจในตนเอง และ ลูกศิษย์อย่างลึกซึ้ง รู้ในสิ่งที่ตนเองรู้” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรม ที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่ 2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และ ด้านที่ 3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็นองค์ประกอบย่อยได้ดังนี้

จิตวิญญาณความเป็นครูที่เป็นคุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู ด้านที่เกิดกับตนเอง สะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...มีความรู้จริงในศาสตร์ของตนเอง ถ่ายทอดเป็น สอนเป็น เป็นพาหนะที่ดี (พาหนะคือการถ่ายทอด) รู้จักใช้เครื่องมือให้เป็นประโยชน์ (เครื่องมือ คือ “สื่อ” เหมือนในหลวงรัชกาลที่ 9 ใช้ EDLTV แก้ปัญหา รร.ตชด. ใช้สื่อแทนการขาดแคลนของครู) และจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่เสมอให้ทันกับโลกปัจจุบันโดยให้กรอบความคิดไว้ว่า “เข้าใจ” คือ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สำนึกรู้ว่าตนเองมีหน้าที่ส่งสอนลูกศิษย์ “เข้าถึง” คือ เข้าถึงหัวใจของลูกศิษย์ เมื่อเข้าใจตนเอง แล้วจะต้องเข้าใจลูกศิษย์ด้วย “พัฒนา” คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนาเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพตนเอง” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1

“...มุมมองด้านปรัชญา ก็เริ่มจากความรักในการพัฒนาตนเองไปสู่จุดสูงสุดของชีวิต และมุมมองด้านจิตวิทยา ที่เริ่มจากการเห็นคุณค่าในตนเอง เกิดความรักในตนเองก่อน และพัฒนาไปสู่การพัฒนาตนเองทั้งภายนอกและภายใน ไปสู่การมีคุณค่า คุณงามความดีในวิชาชีพ” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

“...คนที่มีความจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น มักจะเป็นคนที่เสียสละ ทุ่มเทให้กับงานของตน มีใจเมตตา และเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง... คนที่เป็นครูจะต้องรู้ในสิ่งที่ตนเองรู้ (เชี่ยวชาญในสิ่งที่ตนเองจะสอน)” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น สรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับตนเอง สามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1)ด้านบุคลิกภาพความเป็นครู เนื่องจากครูต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพตนเองทั้งภายนอกและภายใน ให้เหมาะสมกับความเป็นครูที่เป็นต้นแบบของผู้เรียน 2)บทบาทด้านการสอน เพราะครูต้องถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียนเป็น มีเทคนิควิธีการสอนที่ดี แปลกใหม่ ทันสมัย และ 3) การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู เพราะครูที่ดีย่อมพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญในสิ่งที่ตนเองจะสอน และยังต้องพัฒนาให้เข้ากับโลกในปัจจุบัน

จิตวิญญาณความเป็นครูที่เป็นคุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู ด้านที่เกิดกับผู้เรียน สะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...คนที่มืออาชีพจะต้องมีลักษณะเป็นคนที่มีเวลา เสียสละ มีความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1

“...ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จึงควรเริ่มจาก “ใจ” เริ่มที่ การใส่ใจ (Touch) (ในที่นี้หมายถึงการใส่ใจโดยใช้ผัสสะ ทั้ง 6) ต่อมาเป็นความตั้งใจ (Attend) (ปรารถนาดีต่อศิษย์ คือ เปลี่ยนชีวิตลูกศิษย์ให้ได้) สุดท้ายจะเกิดความไว้วางใจ (Trust) ระหว่างกันและกัน” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

“...ต้องให้ลูกศิษย์ได้ประโยชน์จากสิ่งที่ตนเองทำ มีความเสียสละ ทุ่มเทให้กับงานของตน มีใจเมตตา ...เริ่มจาก การให้ (ทานัง) ในทศพิธราชธรรม “การให้” เป็นธรรมข้อแรก เพราะฉะนั้นคนที่เป็นครู ต้องมีใจใน “การให้” หรือ “ทาน” เป็นข้อแรกเสมอ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการให้คือมีใจเมตตา เพราะฉะนั้นคนที่เป็นครู ต้อง “ใจกว้าง” เปิดใจ เปิดกว้าง ไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ของเด็ก ไม่มีอคติลำเอียง” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับผู้เรียน สามารถแบ่งได้เป็น 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1)การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตา กรุณา เพราะครูจะต้องเอาใจใส่ดูแล ให้คำปรึกษาผู้เรียนอย่างใกล้ชิด ด้วยความเมตตา กรุณา ปรารถนาดีต่อผู้เรียน และ 2)การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค เพราะครูที่ดีต้องไม่มีอคติ และความลำเอียงกับผู้เรียน ทั้งในด้านการเรียน การอบรมบ่มนิสัย และการให้คำปรึกษากับผู้เรียน

จิตวิญญาณความเป็นครูที่เป็นคุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู สะท้อนได้จากบทสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

“...เมื่อเข้าใจตนเองแล้วจะต้องเข้าใจลูกศิษย์ด้วย “พัฒนา” คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนาเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพของตนเอง รักและห่วงหาอาชีพอของตนเอง” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 1

“...มุมมองด้านจิตวิทยา เน้นเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) เป็นที่ตั้งและจิตสำนึกของความเป็นครูที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมถึงเจตคติต่อการทำงานในอาชีพครู” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 2

“...คนที่เป็นครูจะต้องรู้ในสิ่งที่ตนเองรู้ (เชี่ยวชาญในสิ่งที่ตนเองจะสอน) สืบทอดสืบสานวัฒนธรรมอันดีในวิชาชีพครู และมีความศรัทธาในการเป็นครู” ผู้ให้ข้อมูลหลักคนที่ 3

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู สามารถแบ่งได้เป็น 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู เพราะหากครูมีความรู้สึกและความคิดที่ดีต่อวิชาชีพครูแล้ว มักจะมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมต่อวิชาชีพครูในทางที่ดีด้วย และ 2) ศรัทธาในวิชาชีพครู เพราะหากครูมีความศรัทธาต่อวิชาชีพครูแล้ว จะส่งผลให้เกิดความรักและห่วงใยในวิชาชีพ รวมถึงสามารถปกป้องวิชาชีพครูด้วย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านที่เกิดกับตนเอง ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนานตนเองในวิชาชีพครู ด้านที่ 2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค ทั้งในด้านการเรียน การอบรมสั่งสอน และการให้คำปรึกษา และด้านที่ 3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพครู

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

เมื่อได้นิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูในขั้นตอนที่ 1 เป็นเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักอีกหนึ่งกลุ่ม เพื่อให้ได้พฤติกรรมบ่งชี้เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ภาคผนวก ง)

ผู้ให้ข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ครูผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ” ครั้งที่ 14 ประจำปี 2560 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 219 คน และมีกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวนทั้งสิ้น 25 คน โดยพิจารณาเลือกจากเกณฑ์สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ทั้ง 2 ระดับ คือสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การมัธยมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ พิษณุโลก ตาก สุโขทัย อุทัยธานี อุดรดิตถ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์ ซึ่งมีคุณสมบัติ และได้ผ่านการพิจารณา

คัดเลือกจากครูสายงานการสอน ที่เป็นครูดี มีความประพฤติดี มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีผลงานเป็นที่ปรากฏ และเป็นที่รักของนักเรียน เพื่อนครู และชุมชน อันแสดงออกให้เห็นถึงว่า ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกมีคุณลักษณะและพฤติกรรมที่เหมาะสมของการเป็นครูผู้ที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างแท้จริง

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้ ผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์ จำนวน 25 คน เป็นเพศหญิง 19 คน และเพศชาย 6 คน ช่วงอายุผู้ให้ข้อมูล 37 – 58 ปี อายุโดยเฉลี่ย 47.88 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท 8 คน ปริญญาตรี 17 คน มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อายุการทำงานอยู่ระหว่าง 5-40 ปี อายุการทำงานโดยเฉลี่ย 25.25 ปี

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามวิธีการของ Flanagan (1954) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การอ่านข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดโดยภาพรวม เพื่อนำไปวิเคราะห์ส่วนสาระสำคัญที่สอดคล้องกับการวิจัยในครั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า จิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วยโครงสร้างหลัก 3 ส่วน ได้แก่ จิตวิญญาณความเป็นครู ด้านที่เกิดกับตนเอง จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับผู้เรียน และจิตวิญญาณความเป็นครู ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู

2. นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาจัดกลุ่ม โดยดูจากคำหรือข้อความที่มีลักษณะ คล้ายคลึงกันแสดงถึงพฤติกรรมของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู วิเคราะห์ความสอดคล้องของ ลักษณะข้อมูลเดิมที่มีอยู่และข้อมูลที่ได้มาใหม่ โดยใช้เทคนิค Critical Incident Technique (CIT) เพื่อรวบรวมพฤติกรรมของครูที่สามารถสังเกตได้ และมีความสมบูรณ์เพียงพอสำหรับนำไปทำนาย พฤติกรรมการแสดงออกถึงจิตวิญญาณความเป็นครู และสร้างเป็นนิยามเชิงปฏิบัติการ โดยผลการวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญโดยใช้เทคนิค Critical Incident Technique (CIT) ดังปรากฏใน ภาคผนวก ง

3. อ่านทบทวนและวิเคราะห์การจัดกลุ่มของพฤติกรรมครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในแต่ละประเด็น และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาและ ตรวจสอบเพื่อความถูกต้องในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า จิตวิญญาณ ความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง มีองค์ประกอบย่อย จำนวน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

3.1.1 บุคลิกภาพความเป็นครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ การแต่งกายให้สะอาดและเหมาะสมกับกาลเทศะ การพูดจาสุภาพเรียบร้อย ความแคล่วคล่องว่องไวและกระฉับกระเฉง การมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ความเป็นกันเอง อารมณ์ดีอารมณ์ขัน ความมั่นใจในตนเอง ความเพียรพยายาม ความอดทนอดกลั้น และความรับผิดชอบ ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรม ดังนี้

“...ส่วนใหญ่พี่ใช้คำว่า “ครู” แทนตัวเองนะ จะไม่พูดคำหยาบเด็ดขาด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“...บุคลิกภาพของครูต้องคล่องแคล่วว่องไวและกระฉับกระเฉง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

3.1.2 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ ความตั้งใจในการสอน มีความสามารถใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหา รู้จักใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย และสามารถนำเทคนิคการสอนแบบใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรม ดังนี้

“...สำหรับเด็กเล็กใช้เกมมาสอนในห้องเรียน เด็กชอบมาก เพราะมีการแข่งขัน เด็กสนุกเพราะได้เล่นด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“...เตรียมการสอนก่อนสอนทุกครั้ง โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ที่จะต้องเตรียมสารเคมีกับห้องแลปไว้ สำหรับเด็กให้พร้อม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

3.1.3 บทบาทการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ การศึกษาหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การติดตามข่าวสารใหม่ ๆ อยู่เสมอ อบรมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และศึกษาค้นคว้าวิจัยให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของตน ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรม ดังนี้

“...เราแม้แต่สอนในหนังสือไม่ได้นะ ต้องหาคลิปวิดีโอมาเปิดให้นักเรียนดูเพิ่มเติมด้วย นักเรียนถึงจะเข้าใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

“...เด็กสมัยนี้สมาธิสั้น เบื่อง่าย เวลาสอนต้องมีกิจกรรมให้ทำ ไม่งั้นก็คุยกันทั้งคาบเรียน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14)

3.2 องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน มีองค์ประกอบย่อย จำนวน 2 องค์ประกอบ ได้แก่

3.2.1 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้นักเรียนถามเมื่อมีข้อสงสัย และคอยติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอยู่เสมอ ด้านการอบรมบ่มนิสัย ได้แก่ การสอนให้ผู้เรียนเป็นคนดีละเว้นความชั่ว และการสอนระเบียบวินัยให้กับผู้เรียน และด้านการให้คำปรึกษา ได้แก่ ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง รวมถึงช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียน ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรม ดังนี้

“...เด็กคนไหนไม่ได้เราก็ต้องสอน สอนจนกว่าเขาจะเข้าใจ เลิกเรียนแล้วก็ยังจะต้องสอนเขา อย่าปล่อยผ่าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“...มีเวลาหรือไม่มีเวลา ถ้าเด็กคนไหนมาขอคำปรึกษาก็ต้องให้คำปรึกษาก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“...ถ้าเราพบเด็กที่กำลังหลงผิด เราต้องตักเตือนในห้องเรียนจะต้องมีการเคารพกฎระเบียบต่าง ๆ ของห้อง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

3.2.2 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเรียนรู้ ได้แก่ การวัดและประเมินผลตามความเป็นจริง และการสอนทุกคนอย่างเท่าเทียม 2) ด้านการอบรมบ่มนิสัย ได้แก่ การวางตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างคนผิด และ 3) ด้านการให้คำปรึกษา ได้แก่ การมีเวลาให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และการเต็มใจให้คำปรึกษากับผู้เรียนโดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรม ดังนี้

“...สมมติว่าชื่อนายเอละกัน เป็นลูกเพื่อน เพื่อนฝากไว้ เกเรมาก ยังไงก็ต้องลงโทษถ้าทำผิด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11)

“...ห้องนี้ว่างนะ มีมุมให้คำปรึกษาด้วย นักเรียนอยากคุยอยากพูดอะไรบอกได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17)

“...สมัยนี้มีโซเชียลนะ พี่แทบไม่ได้นอนตอนทำโครงการ” ต้องให้คำปรึกษาตลอด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18)

3.3 องค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีองค์ประกอบย่อย จำนวน 2 องค์ประกอบ ได้แก่

3.3.1 เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ 1) มีความรู้สึที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ซาบซึ้งในวิชาชีพครู มีความภาคภูมิใจที่ได้ประกอบวิชาชีพครู และการมีความสุขทุกครั้งเมื่อทำการสอน 2) มีความคิดที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติ อาชีพครูสามารถพัฒนาคนและพัฒนาประเทศชาติได้ 3) แนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ปกป้อง รักษา และสืบทอดวิชาชีพครู ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรมดังนี้

“...ครูรู้สึกว่าการสอนมีเกียรติ มีชื่อเสียงมีความสุขทุกครั้งเมื่อทำการสอน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“...ชอบเวลาที่เด็กมากอดเรา มันมีความสุขยังงี้ไม่รู้ บอกไม่ถูก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

“...ตอนเค้าเรียนจบเค้าจะมาหาเรานะ เรามีความรู้สึกภูมิใจนะ ที่ได้สร้างคนคนนี้มา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12)

3.3.2 ศรัทธาในวิชาชีพครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ ความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด ซึ่งสะท้อนได้จากตัวอย่างของพฤติกรรม ดังนี้

“...บางครั้งเป็นครูมันเหนื่อยนะ แต่อาชีพครูไม่มีวันจน เพราะรวยความรู้ รวยน้ำใจถ่ายทอด พี่เชื่อเป็นอาชีพที่ดีมาก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13)

“...อาชีพครูเป็นอาชีพที่มั่นคง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18)

“...ชาวบ้านเค้าฝากลูกไว้ที่เรา เราเป็นคนมีความรู้ เค้ายกย่องเรา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 21)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ประชากร คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง ปีการศึกษา 2560 แบ่งตามเขตภูมิศาสตร์ จำนวน 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 8 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 แห่ง ภาคกลาง 14 แห่ง และภาคใต้ 5 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 22,450 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้พัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏตามภูมิภาค อย่างน้อย 1 แห่ง ได้แก่

เขตภาคเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพินุลสงคราม เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เขตภาคกลาง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และเขตภาคใต้ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา การวิจัยครั้งนี้มีพารามิเตอร์จำนวน 55 ค่า ผู้วิจัยใช้แนวคิดในการกำหนดขนาดตัวอย่างจากการใช้สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) Hair, et al. (2010) ที่เสนอให้ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 10 ถึง 20 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (550-1,100 คน) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจริงได้รวมทั้งสิ้น 692 คน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เพียงพอต่อการหาคุณภาพได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 55 ข้อ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 2 มาจัดเตรียมข้อมูลเป็นนิยามเชิงปฏิบัติ และสร้างข้อคำถามในแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ได้จำนวนทั้งสิ้น 68 ข้อ ได้รับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ก) จากนั้นผู้วิจัยทำการปรับภาษา ดัดข้อที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.66 ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ โดยเหลือข้อคำถามจำนวน 55 ข้อ ซึ่งมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 สามารถนำไปใช้ได้ (ภาคผนวก ค) จากนั้นผู้วิจัยนำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู มาหาความเชื่อมั่นโดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 5 มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง จำนวน 100 คนซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาระดับจิตวิญญาณความเป็นครู จากผลการวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูเท่ากับ .932 หมายถึง มีความเชื่อมั่นในระดับสูง

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อความจำนวน 55 ข้อความ มีความสัมพันธ์จำนวน 1,385 ค่า ซึ่งมีจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงเขียนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบบรรยายแทนการเขียนในรูปแบบตาราง ดังนี้ 1) ด้านที่เกิดกับตนเอง มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .154-.708 ประกอบด้วย บุคลิกภาพความเป็นครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .184-.613 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .215-.538 และ การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .154 -.708 2) ด้านที่เกิดกับผู้เรียน มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .188-.610 ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .264-.610 และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .188-.494 และ 3) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .437-.762 ประกอบด้วย การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .437-.762 และ

ศรัทธาในวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .584-.584 โดยผลการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู รายละเอียดดังตาราง 2 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าเป็นบวกทุกค่า

ตาราง 2 ผลการตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก

องค์ประกอบ จิตวิญญาณความเป็นครู	จำนวน ข้อ k	Corrected Item Total Correlation	Cronbach's Alpha α
ด้านที่เกิดกับตนเอง (ME)			.885
1. บุคลิกภาพความเป็นครู (PER)	13	0.391-0.625	.865
2. บทบาทหน้าที่ด้านการสอน (TEA)	6	0.434-0.592	.750
3. การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู (SELF)	8	0.322-0.692	.813
ด้านที่เกิดกับผู้เรียน (STU)			.865
1. การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วย ความเมตตากรุณา (SCOM)	9	0.522-0.679	.853
2. การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วย ความเสมอภาค (SFAIR)	7	0.390-0.532	.759
ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู (SC)			.928
1. เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู (ATT)	10	0.606-0.816	.936
2. ศรัทธาในวิชาชีพครู (FAITH)	2	0.584-0.584	.734
รวม	55		.939

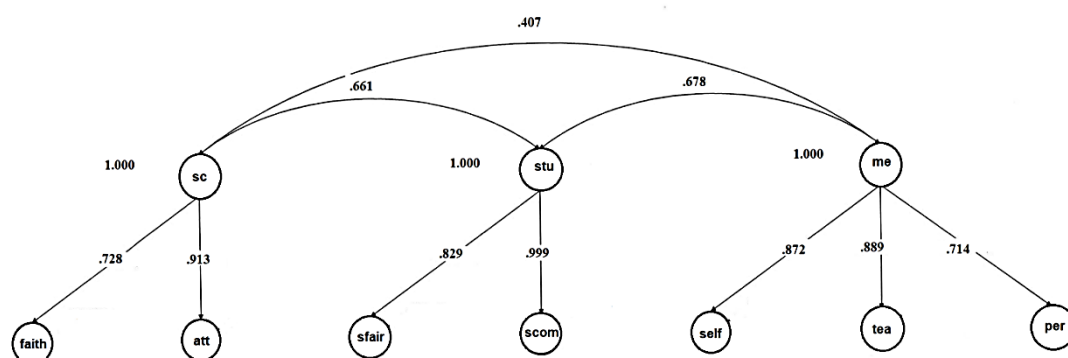
จากตาราง 2 พบว่า แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งสิ้น 55 ข้อ แบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพความเป็นครู จำนวน 13 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.391-0.625 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน จำนวน 6 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.434-0.592 และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู จำนวน 8 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.322-0.692 2) องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน ประกอบด้วย ปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา จำนวน 9 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.522-0.679 และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค จำนวน 7 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.390-0.5323) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ประกอบด้วย การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู จำนวน 10 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.606-0.816 และการมีศรัทธาในวิชาชีพครู จำนวน 2 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก เท่ากับ 0.584 เท่ากันทั้ง 2 ข้อมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับเท่ากับ .939 เมื่อพิจารณาารายด้านพบว่าด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีค่าสูงสุดเท่ากับ .928 และด้านที่เกิดกับผู้เรียนมีค่าต่ำสุด เท่ากับ .865 เมื่อตรวจสอบข้อตกลงเบื้องต้นพบว่า Bartlett's Test of Sphericity = 18299.246 และ KMO = 0.929 แสดงว่าทุกข้อคำถามมีความสัมพันธ์กันเพียงพอที่จะสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างได้

ตาราง 3 คำนวณน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading)

องค์ประกอบ จิตวิญญาณความเป็นครู	First Order		Second Order	
	Factor Loading	R ²	Factor Loading	R ²
ด้านที่เกิดกับตนเอง (ME)				
1. บุคลิกภาพความเป็นครู (PER)	0.435-0.683	0.189-0.466	0.714	0.510
2. บทบาทหน้าที่ด้านการสอน (TEA)	0.503-0.694	0.254-0.482	0.889	0.791
3. การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู (SELF)	0.308-0.773	0.095-0.597	0.872	0.761

ตาราง 3 (ต่อ)

องค์ประกอบ จิตวิญญาณความเป็นครู	First Order		Second Order	
	Factor Loading	R ²	Factor Loading	R ²
ด้านที่เกิดกับผู้เรียน (STU)				
4 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา (SCOM)	0.540-0.750	0.292-0.563	0.999	0.999
ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู (SC)				
5 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค (SFAIR)	0.442-0.643	0.195-0.413	0.829	0.687
ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู (SC)				
6 เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู (ATT)	0.570-0.843	0.325-0.711	0.913	0.834
7. ศรัทธาในวิชาชีพครู (FAITH)	0.735-0.795	0.540-0.631	0.728	0.530
$\chi^2 = 3318.612$ p = 0.000 RMSEA = 0.044 CFI = 0.887 TLI = 0.881 SRMR = 0.057				



ภาพประกอบ 7 โมเดลการวัดอันดับ 2 ของจิตวิญญาณความเป็นครู

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตาราง 3 และภาพประกอบ 7 พบว่า ความเหมาะสมพอดีของโมเดล มีค่า χ^2 เท่ากับ 3318.612 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (p) เท่ากับ 0.000 ดังนั้นค่า χ^2 มีนัยสำคัญทางสถิติ และ CFI = 0.887 TLI = 0.881 ยังไม่ผ่านเกณฑ์ ซึ่งสามารถแปลความหมายได้ว่า โมเดลยังไม่มี ความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตามที่ Schumacker and Lomax (2010) ได้เสนอว่า GFI, AGFI และ CFI ที่มากกว่า .90-.95 คือ โมเดลทฤษฎีการวัดที่สร้างมีความ

สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ อย่างไรก็ตาม เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลมีจำนวนหลายตัว ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การพิจารณาดัชนีความเหมาะสมอื่น ๆ ได้แก่ ค่าดัชนีรากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (SRMR) มีค่าเท่ากับ 0.057 และดัชนีรากที่สองของความคลาดเคลื่อนในการประเมินค่า (RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.044 ซึ่งมีค่าต่ำมากใกล้ศูนย์ แปลความหมายได้ว่าผ่านเกณฑ์ แสดงว่า โมเดลโครงสร้างมีลักษณะเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ในระดับที่ยอมรับได้ ตามที่ Schumacker and Lomax (2010) ได้เสนอว่า SRMR ถ้ามีค่าต่ำกว่า 0.05 แสดงว่าโมเดลที่ได้มีความสอดคล้องกับข้อมูลดี ส่วน RMSEA ที่ถ้ามีค่าต่ำกว่า 0.05-0.08 แสดงว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี (ไชยันต์ สกุลศรีประเสริฐ, 2556)

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 1 ของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.308 ถึง 0.843 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงสุด คือ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู และค่าความเชื่อถือได้ของการวัด (R^2) แต่ละองค์ประกอบ อยู่ระหว่าง 0.095 ถึง 0.711

ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่ 2 ของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.714 ถึง 0.999 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักสูงสุด คือ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความมีเมตตา กรุณา มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.999 รองลงมา คือ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.913 อันดับสาม คือ บทบาทหน้าที่ด้านการสอน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.889 อันดับสี่ คือ การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.872 อันดับห้า คือ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.829 อันดับหก คือ ศรัทธาในวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.728 องค์ประกอบที่มีค่าน้ำหนักต่ำสุด คือ บุคลิกภาพความเป็นครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเท่ากับ 0.714 ตามลำดับ และค่าความเชื่อถือได้ของการวัด (R^2) แต่ละตัวชี้วัด อยู่ระหว่าง 0.510 ถึง 0.999

ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบในโมเดลการวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

องค์ประกอบ จิตวิญญาณความเป็นครู	องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู		
	ด้านที่เกิดกับ ตนเอง (ME)	ด้านที่เกิดกับ ผู้เรียน (STU)	ด้านที่เกิดกับ วิชาชีพครู (SC)
ด้านที่เกิดกับตนเอง (ME)	1.000		
ด้านที่เกิดกับผู้เรียน (STU)	0.678	1.000	
ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู (SC)	0.407	0.661	1.000

จากตาราง 4 พบว่า แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ วัดได้จาก 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพ เมื่อตรวจสอบค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.411 ถึง 0.676 ทุกองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง และองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน มีความสัมพันธ์กันสูงสุด ($r=0.678$) องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีความสัมพันธ์กันรองลงมา ($r=0.661$) และด้านที่เกิดกับตนเอง กับด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีความสัมพันธ์กันต่ำสุด ($r=0.407$) แสดงให้เห็นว่า แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีความตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity) สามารถวัดได้แม่นยำ ตรงตามแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ระบุไว้ โดยพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคุณลักษณะ กฎการตัดสินใจ ดังที่ Kenny (1998) ได้เสนอขนาดความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะที่แสดงว่าความตรงเชิงจำแนกควรมีขนาดต่ำกว่า 0.85

บทที่ 5

การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ระยะที่ 2 ของงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยผู้วิจัยทำการสร้างอย่างมีหลักการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผลการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของ นักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ผู้วิจัยนำข้อสังเกตที่ได้จากการสังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อนำกรอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปสู่การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE Model ของ Kruse (2009) ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงระบบ (System Approach) มีลำดับการพัฒนาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis)

1.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง

ผู้วิจัยมีกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 โดยทำการวิเคราะห์จากหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม (หลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2555) ซึ่งคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ในวิชา คศ.กศ.391 การฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูระหว่างเรียน 1 (Practicum I) ในภาคการศึกษาที่ 2 ชั้นปีที่ 3 มีคำอธิบายรายวิชา คือ การฝึกทักษะต่าง ๆ ต่อไปนี้ ทักษะการจัดการเรียนรู้ ทักษะทางภาษาและการสื่อสาร ทักษะกระบวนการคิด ทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ โดยผ่านการฝึกในห้องเรียนจริง และการสอนแบบจุลภาค การเสริมสร้างคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม การใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม (คณะครุศาสตร์, 2560)(เอกสารจากเว็บไซต์)

กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลองในการวิจัยครั้งนี้ ยังสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory) ของ Fowler (1981) ที่ได้อธิบายแนวคิดพัฒนาการความศรัทธา (Faith Development) ของมนุษย์ไว้ว่า ในขั้นที่ 4 ระดับคิดเองพิจารณาเอง (Individuative Reflective Faith) ระดับช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ในวัยนี้จะพัฒนาความ

ศรัทธาของตนไม่ใช่จากที่คนอื่นเล่าหรือสอนอีกต่อไป แต่เป็นการค้นหาเอง เข้าใจเอง สัมผัสและมีประสบการณ์เอง ทำให้เข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรมมากขึ้น ภาพบุคคลในอุดมคติที่เคยมีในอดีตนั้นจะลดบทบาทลง แต่มีภาพตนเองเพิ่มขึ้นมาแทน พัฒนาการทางด้านเหตุผลและความคิดมาถึงจุดที่เข้มแข็งและเติบโตพอที่จะคิดเอง หาเหตุผลเองได้เต็มที่แล้ว ความวางใจในผู้อื่นนั้นเริ่มลดน้อยถอยลง แต่ให้ความเชื่อมั่นกับตนเองมากขึ้น ความศรัทธาในระดับนี้ต้องการเหตุผลสนับสนุนควบคู่ไปกับการแสดงออกของวัยที่อยากรู้ อยากรู้อยากเข้ามามากขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้โดยการค้นพบจากประสบการณ์ของตน โดยเฉพาะนักศึกษาวิชาชีพครูจะเริ่มตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญว่าอาชีพครูต้องมีหน้าที่อะไรบ้างจากการลงมือปฏิบัติ การสอน หรือฝึกสอนนั่นเอง

นอกจากนี้ สุมน อมรวิวัฒน์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2560) ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูกับนักศึกษาวิชาชีพครู ไว้ว่า อาชีพครูนั้น ถ้าจะให้ความเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับวิชาชีพครู ครูอาจารย์ฝ่ายบริหารจึงควรกำหนดให้มีกิจกรรมหรือหลักสูตรเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูประกอบควบคู่ไปกับการเรียนการสอนด้วย มิฉะนั้นนักศึกษาจะได้เพียงแค่ความรู้ทางด้านวิชาการเท่านั้น จะไม่ได้ฝึกฝนการมีใจรักในความเป็นครูเลย และควรเสริมตั้งแต่ปีที่ 1 ไปจนกระทั่งจบการศึกษา ทั้งนี้ควรจะเป็นกิจกรรมหรือหลักสูตรเสริมพิเศษอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้อาจจะเริ่มที่นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 เนื่องจากเป็นชั้นระหว่างกลางของหลักสูตร 5 ปี และเป็นระดับชั้นที่เติมเต็มความเป็นครูมาบ้างแล้วในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2

ดังนั้น กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 จึงมีความเหมาะสมในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูมากที่สุด ผู้วิจัยจึงเลือกเป็นกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองในการวิจัยในครั้งนี้

1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาหรือการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการศึกษาและพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู (ในระยะที่ 1) มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีเนื้อหาครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู รวมถึงจากรายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู ของหลักสูตรปรับปรุง พุทธศักราช 2560 เป็นรายวิชาที่นักศึกษากลุ่มเป้าหมาย (รหัส 59) ไม่ได้เรียน เพราะเป็นรายวิชาของนักศึกษาตั้งแต่รหัส 60 เป็นต้นไป มีสาระสำคัญ ดังนี้ 1) ประวัติความเป็นมา 2) คุณลักษณะของครูที่ดี 3) จิตวิญญาณความเป็นครู 4) บทบาทหน้าที่และภาระงานครู 5) กฎหมายครู

6) มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา 7) เส้นทางการก้าวหน้า 8) การจัดการความรู้ โดยผู้วิจัยนำเนื้อหาสาระของรายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู บางส่วน (รายละเอียดในบทที่ 2) ดังกล่าวมาบูรณาการเข้ากับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสังเคราะห์ในระยยะที่ 1 เป็นกิจกรรมจำนวน 14 ครั้ง โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ชั้น (A_mCR_a)

1.3 การวิเคราะห์บริบทสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจกับกิจกรรมเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) และการจัดสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ บรรยากาศ สถานที่ ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงทำการทดลองระหว่างเดือน มีนาคม ถึง เมษายน 2562 สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 60-90 นาที ซึ่งกลุ่มทดลองได้เข้าโรงเรียนเพื่อฝึกสอนในวิชา คศ.กศ.391 การฝึกปฏิบัติวิชาชีพครูระหว่างเรียน 1 (Practicum I) ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2562 จึงนับเป็นเวลาที่เหมาะสม เนื่องจากนักศึกษากลุ่มทดลองจะได้รับประสบการณ์จริงในโรงเรียน

ตาราง 5 การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ทฤษฎี/แนวคิด	กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory)	ขั้นที่ 4 ระดับคิดเองพิจารณาเอง (Individuative Reflective Faith) ระดับช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ในวัยนี้จะพัฒนาความศรัทธาของตนไม่ใช่จากที่คนอื่นเล่าหรือสอนอีกต่อไป แต่เป็นการค้นหาเอง เข้าใจเอง สัมผัสและมีประสบการณ์เอง ทำให้เข้าใจในสิ่งที่เขื่อนามธรรมมากขึ้น ภาพบุคคลในอุดมคติที่เคยมีในอดีตนั้นจะลดบทบาทลง แต่มีภาพตนเองเพิ่มขึ้นมาแทน พัฒนาการทางด้านเหตุผลและความคิดมาถึงจุดที่เข้มแข็งและเติบโตพอที่จะคิดเอง หาเหตุผลเองได้เต็มที่แล้ว ความวางใจในผู้อื่นนั้นเริ่มลดน้อยถอยลง แต่ให้ความเชื่อมั่นกับตนเองมากขึ้น ความศรัทธาในระดับนี้ต้องการเหตุผลสนับสนุนควบคู่ไปกับการแสดงออกของวัยที่อยากรู้ อยากรู้อยากเข้าใจมากขึ้น	การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลองเพื่อความเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้

ตาราง 5 (ต่อ)

ทฤษฎี/แนวคิด	กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
ทฤษฎีกลุ่มมนุษยนิยม (Humanism Theory)	1) แนวคิดของมาสโลว์ ในส่วนของความต้องการที่เป็นความต้องการเจริญงอกงาม (Growth Needs) ประกอบด้วย ความต้องการความรู้ความเข้าใจ (Need to Know and Understand) ความต้องการสุนทรีย์ (Aesthetic Needs) และความต้องการรู้ตนเองอย่างแท้จริง (Self-Actualization Needs) 2) แนวคิดของโรเจอร์ส ในส่วนของ โครงสร้างบุคลิกภาพของมนุษย์ ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน คือ 1) Organism 2) Phenomenal Field และ 3) The Self เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนเป็นผู้มีความสามารถ ใฝ่ดี และต้องการพัฒนาตนเองไปสู่ความดีงามและความสำเร็จในชีวิต 3) แนวคิดของโคมส์ การจะเข้าใจบุคคลได้ ต้องรับรู้โลกภายในของเขามากกว่าการพิจารณาเพียงแต่เห็นแค่พฤติกรรมภายนอกเท่านั้น ดังนั้น โคมส์จึงให้ความสำคัญกับพฤติกรรมภายในของบุคคลด้วย ซึ่งได้แก่ ความรู้สึก การรับรู้ ความเชื่อ เป็นต้น หน้าที่ของครูหรือการศึกษา คือการเข้าใจ Perceptual World ของนักเรียนแต่ละคน และช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้บรรลุสัมฤทธิ์ผล เพราะจะได้ช่วยผู้เรียนให้เป็นปัจเจกบุคคล ช่วยให้ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจในตนเองว่าเป็นบุคคลพิเศษ มีลักษณะเฉพาะตน และเป็นเอกลักษณ์ และช่วยให้นักเรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามศักยภาพของตนอย่างเต็มที่	การวิเคราะห์เนื้อหา หรือการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์บริบท สิ่งแวดล้อม และกระบวนการจัดการเรียนรู้

ตาราง 5 (ต่อ)

ทฤษฎี/แนวคิด	กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
วิธีการแห่งศาสตร์ พระราชฯ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของ พระบาทสมเด็จพระ พระมหาภูมิพล อดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร	1. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน โดยมีพระราชดำรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องมุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้คนและครอบครัวในชุมชนที่เข้าไปพัฒนา ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาล่วงก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งหลายชุมชนยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล้มเหลวได้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู 3 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านที่เกิดกับตนเอง (2) ด้านที่เกิดกับผู้เรียน (3) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู และเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในการปฏิบัติตามในฐานะ “พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน”	การจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พัฒนาจิตวิญญาณ ความเป็นครู 3 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านที่เกิดกับตนเอง (2) ด้านที่เกิดกับผู้เรียน (3) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู และเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งในการปฏิบัติตามในฐานะ “พระผู้ทรงเป็นครูของแผ่นดิน”
แนวคิดจิตต ปัญญาศึกษา	1. การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร (Organization Transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social Transformation) รวมกันเป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานไตรภาค หรือ Trilogy of Transformation เสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ	กิจกรรมทั้งสิ้น 14 กิจกรรม ดำเนินการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ 3 ชั้น (A _m CR _u) ได้แก่

ตาราง 5 (ต่อ)

ทฤษฎี/แนวคิด	กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู	แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้
แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (ต่อ)	2. ความเชื่อพื้นฐาน 4 ประการ คือ 1) เชื่อมั่นและเคารพในความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง มนุษย์เรียนรู้และพัฒนาได้ในพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง และกลุ่ม เปลี่ยนสถานที่เรียนให้เป็นชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ 2) ยอมรับและเคารพในความไม่เหมือนหรือความต่าง ไม่เปรียบเทียบ เรียนรู้จากผู้อื่น เพื่อนำมาพัฒนาตนเอง และองค์กร 3) เชื่อในความเป็นองค์รวม ไม่ใช่กองรวมหรือแยกส่วนมี สติรู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์สรรพสิ่ง เกี่ยวข้องกันเป็นพลวัต 4) เชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน สอนไม่ได้ เรียนรู้ไปด้วยกัน โดยมีครูเป็นกระบวนการในการ จัดกระบวนการเรียนรู้ 3. “หลักจิตตปัญญา 7” ได้แก่ 1) หลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) 2) หลักความรักความเมตตา (Compassion) 3) หลักการเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) 4) หลักการเผชิญความจริง (Confrontating Reality) 5) หลักความต่อเนื่อง (Continuity) 6) หลักความมุ่งมั่น (Commitment) 7) หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community)	1. ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Meditation) 2. ขั้นคิดใคร่ครวญ (Contemplation) 3. ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application) เน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานภายในตนเอง ไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในผู้เรียน และนำไปสู่การพัฒนาวิชาชีพครูได้ในอนาคต

จากตาราง 5 ผู้วิจัยทำการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีและแนวคิดต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยแทรกอยู่ในขั้นตอนการวิเคราะห์และการออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อให้การออกแบบมีความสมบูรณ์มากขึ้น

2. การออกแบบ (Design) ประกอบด้วย

2.1 หลักการ

จิตวิญญาณความเป็นครูถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อาชีพครูมีคุณค่าและความหมาย ทั้งต่อตนเอง ผู้เรียน และวิชาชีพ ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ ทั้งต่อหน้าที่ของตนเอง การอบรมสั่งสอน มีความรัก เมตตาปรารถนาดีต่อศิษย์ ตลอดจนพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและต่อวิชาชีพ ประกอบกับในปัจจุบัน ตามพระราชโองบายด้านการศึกษาราชบัณฑิตยสถานในหลวงรัชกาลที่ 10 ที่พระองค์ทรงสานต่อพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้านการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะประเด็นด้านการผลิตและพัฒนาครู พระองค์ทรงเน้นย้ำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นเลิศด้านผลิตและพัฒนาครู ให้มีมาตรฐานและมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้น การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ต่อวงการวิชาชีพครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นสถาบันที่มีชื่อเสียงทางด้านการผลิตครูมายาวนานและเป็นมหาวิทยาลัยของพระราช

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏที่พัฒนาขึ้น จึงมีแนวคิดจากวิธีการแห่งศาสตร์พระราชชา ของพระบาทสมเด็จพระ มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ระเบิดจากข้างใน” และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อให้ นักศึกษาวิชาชีพครูนำแนวทางในการทำงานของพระองค์ท่านมาเป็นหลักสำคัญในการทำงานในวิชาชีพครูให้ประสบความสำเร็จ เปรียบเสมือนพระองค์ท่านที่ทรงงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติและเพื่อพสกนิกรของพระองค์ได้อยู่ดีกินดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยบูรณาการกับทฤษฎีการเรียนรู้ เทคนิคการสอน และกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Meditation) 2) ขั้นคิดใคร่ครวญ (Contemplation) และ 3) ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application) เพื่อให้ นักศึกษาได้บ่มเพาะจิตใจ ใคร่ครวญ และตระหนักในตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพครู จนสามารถปฏิบัติตนครูที่ดีมีจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ผลจากการสังเคราะห์หลักการที่นำมาใช้พัฒนารูปแบบ

2.2 วัตถุประสงค์

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู มุ่งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ในด้านตนเอง ด้านผู้เรียนและด้านการพัฒนาวิชาชีพ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ และเกิดประสบการณ์เกี่ยวกับการเดินทางของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

2.2.1 เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในตนเองด้านความเป็นครู เกี่ยวกับบุคลิกภาพของครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู

2.2.2 เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตา กรุณาและเสมอภาค

2.2.3 เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีและมีความศรัทธาในวิชาชีพครู

2.3 เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 14 กิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูใน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู บรรณาการกับรายวิชา ศศ.ก ศ.101 ความเป็นครู ของหลักสูตรปรับปรุงพุทธศักราช 2560 ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูตามองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านอย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

กิจกรรมครั้งที่ 1 ปฐมนิเทศ (Check in) เป็นการเตรียมพร้อมก่อนที่จะเข้าสู่การพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

กิจกรรมครั้งที่ 2-4 จะเป็นกิจกรรมที่สะท้อนกระบวนการทัศน์องค์รวม (Holistic Paradigm) หมายถึง กิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมที่จัดขึ้น สะท้อนการมองโลกในแง่ของความสัมพันธ์ และการผสานเข้าด้วยกันของสรรพสิ่ง ด้วยการเข้าใจ ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครูว่า เป็นอย่างไร และครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูควรจะเป็นอย่างไร หากจะพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูต้องเริ่มจากตนเอง คือการที่บุคคลเป็นผู้รับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเอง บนฐานของการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจและยอมรับในตนเอง การรับฟังและยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งการตระหนักต่อการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งที่ล้วนเป็นหนึ่งเดียวและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกันเสมอ

กิจกรรมครั้งที่ 5-13 เป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation) คือจิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับตนเอง ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร (Organization Transformation) คือจิตวิญญาณความเป็นครู

ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social Transformation) คือจิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู

กิจกรรมครั้งที่ 14 ปัจฉิมนิเทศ (Check out) เป็นกิจกรรมสรุป เพื่อสรุปและ ทบทวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู

โดยกิจกรรมทั้ง 14 ครั้ง ผู้วิจัยนำแนวคิด ทฤษฎี หลักการ รวมถึงเทคนิคการ จัดการเรียนรู้เข้ามาประยุกต์ใช้ในแต่ละกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาจิต วิญญาณความเป็นครู ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 ปฐมนิเทศ (Check in)

กิจกรรมครั้งที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจ ระหว่างผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเพื่อชี้แจงความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการจัดการ เรียนรู้

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การเตรียมตัวเข้ารับการพัฒนาจิต วิญญาณความเป็นครู โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม ปฐมนิเทศ เพื่อเปิดพื้นที่ในหัวใจแห่งการเรียนรู้เรื่องราวใหม่ สร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ ดีระหว่างผู้วิจัย (กระบวนกร)และผู้เข้าร่วมกิจกรรม และระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน เกิด ความสมดุลของพื้นที่ในการเรียนรู้ มีพื้นที่ปลอดภัย (Comfort Zone) รวมถึงการสร้างบรรยากาศ แห่งการยอมรับและเคารพในความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน อันจะนำไปสู่การตระหนักรู้ และการเปลี่ยนแปลงอันมาจากปัญญาภายใน

นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการจัดการเงื่อนไขผลกระทบ (Contingency Management) โดยการวางแผนเงื่อนไขเป็นกลุ่ม ซึ่งมีข้อดีหลายประการ และทำได้ง่ายกว่าการวางแผน เงื่อนไขเป็นรายบุคคล ซึ่งเหมาะสมกับวัยของผู้เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ยังทำให้ผู้เข้าร่วม กิจกรรมนั้นเป็นตัวเสริมแรงของกันและกัน ทำให้มีการร่วมมือประสานงานกันได้ดีในกลุ่ม

ครั้งที่ 2 จิตวิญญาณครูนั้น สำคัญอย่างไร

กิจกรรมครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความ เข้าใจในจิตวิญญาณความเป็นครู และสามารถสร้างหรือสรุปมโนทัศน์เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็น ครู รวมทั้งทำสัญญาเป้าหมายพฤติกรรมความเป็นครูของตนเองได้

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การรับรู้และเข้าใจในความหมาย ของจิตวิญญาณความเป็นครู และลักษณะครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยวิธีการสอน บรรยาย (Lecture Method) โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง จิตวิญญาณ ความเป็นครู จากนั้นบูรณาการด้วยหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation)

ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยการจัดกิจกรรมจิตศิลป์วาดรูปเพื่อสะท้อนความเป็นครู และใช้กิจกรรมสุนทรีสนทนา (Dialogue Conversation) อันเป็นแนวทางในการสนทนาที่มีความมุ่งหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างคู่สนทนา และเปิดโลกทัศน์ให้เห็นความเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ ทั้งหมด

นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการทำสัญญากับตนเอง (Self Contracting) ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสัญญากับตนเองว่า “หากฉันเป็นครูฉันจะ.....” ผู้เข้าร่วมจะกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ชัดเจน พร้อมทั้งตระหนักและควบคุมตนเองไปสู่พฤติกรรมนั้นอย่างเป็นรูปธรรม

ครั้งที่ 3 เรียนรู้และเข้าใจ ธรรมชาติมนุษย์

กิจกรรมครั้งที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน รวมถึงได้ฝึกการสังเกตตนเองและเพื่อน

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่องการสร้างสัมพันธภาพร่วมกัน โดยผู้วิจัยนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผสานกับวิธีการประเมินพฤติกรรม ด้วยการให้สังเกตตนเอง ซึ่งเป็นวิธีการประเมินพฤติกรรมโดยตรง โดยการบันทึกพฤติกรรมทั้งภายนอกและภายในของตนเอง ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมพฤติกรรมจะฝึกทักษะการสังเกตพฤติกรรม (Observation) กิจกรรมในครั้งนี้เน้นไปที่หลักการความรักความเมตตา (Compassion) สร้างบรรยากาศเห็นความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อันจะทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน อีกทั้งยังผสมผสานกับหลักการเผชิญความจริง (Confronting Reality) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นำพาตนเองออกจากพื้นที่ปลอดภัยหรือความคุ้นชินเดิม เพื่อเผชิญกับพื้นที่ที่เสี่ยงหรือความไม่คุ้นเคย (สร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนใหม่) ซึ่งถือเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับการเรียนรู้ใหม่ อันจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมองเห็นทั้งความจริงในตนเองและในบริบทแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่หลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) เปรียบเสมือนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

ครั้งที่ 4 จุดประกายความดีงามในใจ

กิจกรรมครั้งที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน เข้าใจ ความแตกต่างของกันและกัน และสามารถสร้างสัมพันธภาพเชิงบวก

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่องสัมพันธภาพเชิงบวก โดยผู้วิจัยกิจกรรมนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญา

ศึกษา เพื่อใคร่ครวญถึงความความจริง ความดี และความงาม ของตนเองและผู้อื่น เน้นไปที่หลักการความรักความเมตตา (Compassion) สร้างบรรยากาศเห็นความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังผสมผสานกับหลักการเผชิญความจริง (Confronting Reality) เพื่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมและบริบทที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อันจะทำให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน และเน้นไปที่การสร้างสัมพันธ์ภาพเชิงบวก และใช้กิจกรรมสุนทรีสนทนา (Dialogue Conversation) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน เข้าใจความแตกต่างของกันและกัน

ครั้งที่ 5 ไขตัวตน

กิจกรรมครั้งที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวนบุคลิกภาพและสะท้อนความเป็นตัวของตัวเอง และตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง รวมถึงทราบถึงข้อดี และข้อบกพร่องของตนเอง

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่องบุคลิกภาพ โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง คุณลักษณะของครูที่ดี และบทบาทหน้าที่และภาระงานครู โดยผู้วิจัยกิจกรรมนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อใคร่ครวญถึงบุคลิกภาพของตนเอง ตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง รวมถึงทราบถึงข้อดี และข้อบกพร่องของตนเอง ในกิจกรรม กงล้อ 4 ทิศ คิดใคร่ครวญบุคลิกภาพตนเอง ใช้กิจกรรมสุนทรีสนทนา (Dialogue Conversation) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้นิสัยและบุคลิกภาพตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังยอมรับและแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง

ครั้งที่ 6 หนทางครูดี

กิจกรรมครั้งที่ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมบอกคุณลักษณะของครูที่ดีได้ และเกิดการตระหนักในการปฏิบัติตามแบบอย่างครูดีในดวงใจ

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง บุคลิกภาพความเป็นครูและบทบาทหน้าที่ด้านการสอน โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง คุณลักษณะของครูที่ดี และบทบาทหน้าที่และภาระงานครู และนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อใคร่ครวญถึงครูดีในดวงใจของตนเอง ผสมผสานกับการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือทฤษฎีการเรียนรู้โดยอาศัยการเลียนแบบจากตัวแบบ (Observation Learning) ใช้กิจกรรมสุนทรีสนทนา (Dialogue Conversation) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เล่าเรื่องราวครูดีของตนให้เพื่อนฟัง และใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่ม วิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) ในหัวข้อ บุคลิกภาพ และบทบาทหน้าที่ด้านการสอนของครูดีในดวงใจ

ครั้งที่ 7 เติมสีสันชีวิต

กิจกรรมครั้งที่ 7 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดทำแผนการดำเนินชีวิตของตนเองและสามารถกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาตนเองได้

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง เส้นทางความก้าวหน้า และนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อใคร่ครวญถึงการวางแผนชีวิตของตนเอง และกำหนดเป้าหมายตนเองในวิชาชีพครู ด้วยแรงบันดาลใจในการเรียนรู้จากครูต้นแบบ ใช้กิจกรรมจิตตศิลป์เพื่อใคร่ครวญถึงอนาคตของตนเอง ผสานกับหลักการความต่อเนื่อง (Continuity) และ ความมุ่งมั่น (Commitment) ในการเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู

ครั้งที่ 8 ตามติดผู้เรียน (1)

กิจกรรมครั้งที่ 8 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมองเห็นภาพเรื่องราวในการร่วมกันแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน และตระหนักถึงปัญหาของเด็กและเยาวชนได้ รวมถึงหาวิธีทางป้องกันปัญหาของเด็กและเยาวชนได้

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การเข้าใจในปัญหาเด็กและเยาวชน ในปัจจุบัน และการปฏิบัติตนต่อเด็กเหล่านี้เมื่อประกอบวิชาชีพครู ครอบคลุมด้านการเรียน ด้านการอบรมบ่มนิสัย และด้านการให้คำปรึกษา โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา และนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อใคร่ครวญถึงสภาพสังคมในปัจจุบัน ถาถามเกี่ยวกับสถานการณ์เด็กและเยาวชนถึงปัญหาต่าง ๆ ผสานกับวิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เพื่อเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย สามารถเข้าใจความคิดและความรู้สึกของผู้อื่น ผ่านการแสดงบทบาทสมมติ

ครั้งที่ 9 ตามติดผู้เรียน (2)

กิจกรรมครั้งที่ 9 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงการดูแลเอาใจใส่ในฐานะครูและฝึกปฏิบัติการให้คำปรึกษาที่ดีได้ รวมถึงเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะครูที่ดี

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการให้คำปรึกษาในด้านต่าง ๆ โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา และนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผ่านกิจกรรมการให้คำปรึกษา (Counseling) ใช้

กิจกรรมสนทนา (Dialogue Conversation) เป็นผู้เล่าและผู้ฟัง เพื่อเรียนรู้ถึงการเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดี เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง หากได้ปฏิบัติตนในฐานะครู

ครั้งที่ 10 ตามติดผู้เรียน (3)

กิจกรรมครั้งที่ 10 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะครูที่ดี

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค โดยใช้เนื้อหาใน รายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู เรื่อง กฎหมายครู โดยผู้วิจัยกิจกรรมนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผ่านวิธีการจัดการเรียนรู้แบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) โดยกำหนดหัวข้อในการอภิปรายให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ 1) เรียนพิเศษแลกคะแนนได้หรือไม่ 2) หากเป็นนักเรียนที่เก่งทำชื่อเสียงให้กับโรงเรียน เมื่อทำผิดควรยกเว้นโทษได้ และ 3) คะแนนอยู่ที่ปลายปากกาของครูจริงหรือ เพื่อเรียนรู้และเข้าใจถึงการปฏิบัติตนต่อผู้เรียน

ครั้งที่ 11 น้อมเศียรตามรอยพ่อ

กิจกรรมครั้งที่ 11 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงหลักการคำสอนของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร นำพระอัจฉริยภาพด้านความเป็นครูของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไปประยุกต์ใช้เมื่อประกอบอาชีพครูรวมถึงสืบทอดความเป็นครูในฐานะนักศึกษาวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏ (มหาวิทยาลัยของพระราช)

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การมีเจตคติที่ดีและการมีศรัทธาในวิชาชีพครู โดยนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผ่านกิจกรรม การดูสารคดี เฉลิมพระเกียรติชุด "เอกกษัตริย์ราชาแห่งแผ่นดิน" เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยอาศัยการเลียนแบบจากตัวแบบ (Observation Learning) ร่วมวิธีการจัดการเรียนรู้แบบจัดกรอบมโนทัศน์ (Concept Mapping Technique) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้รู้จักสังเกต เปรียบเทียบ สรุปจัดระบบ หรือจัดหมวดหมู่ ได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสามารถสร้างความคิดรวบยอดได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งจะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

ครั้งที่ 12 รวบรวมภาระงาน

กิจกรรมครั้งที่ 12 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักแบ่งปัน และยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนาวิชาชีพ

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การมีเจตคติที่ดีและการมีศรัทธาในวิชาชีพครู โดยนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผ่านกิจกรรมจิตตศิลป์ “รวมเส้นสายใย” เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญถึง ความเป็นครู ใช้กิจกรรมสนทนา (Dialogue Conversation) เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรม ผสานกับหลักการความต่อเนื่อง (Continuty) และ ความมุ่งมั่น (Commitment) ในการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายของการร่วมกันพัฒนาวิชาชีพครู

ครั้งที่ 13 สืบสานวิชาชีพครู

กิจกรรมครั้งที่ 13 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมดำเนินการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ และรู้จักวางแผนพัฒนาวิชาชีพครูได้

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การมีเจตคติที่ดีและการมีศรัทธาในวิชาชีพครู โดยนำหลักการพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ของแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ผ่านกิจกรรมการดูภาพยนตร์สั้น เรื่องจางบนยอดดอย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดทฤษฎีการเรียนรู้โดยอาศัยการเลียนแบบจากตัวแบบ (Observation Learning) ผสานกับหลักการความต่อเนื่อง (Continuty) และ ความมุ่งมั่น (Commitment) ในการเปลี่ยนแปลงไปสู่เป้าหมายของการร่วมกันพัฒนาวิชาชีพครู

ครั้งที่ 14 ปัจฉิมนิเทศ (Check out)

กิจกรรมครั้งที่ 14 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมได้ สังเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำกิจกรรมได้ และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาวิชาชีพอย่างจริงจัง

เนื้อหาที่ใช้ในกิจกรรมครั้งนี้เน้นเรื่อง การสรุปผลการเรียนรู้จากกิจกรรมการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูทั้งหมด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตเมื่อประกอบวิชาชีพครูหรือในขณะฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

2.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษา

ประกอบด้วย 3 ขั้น (A_mCR_a) โดยดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (A_m : Awareness and Mediation)

มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักรู้ และสงบนิ่งอยู่กับตนเอง เป็นการประสานกายและจิตให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เน้นการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในของตน เพื่อให้เกิดสติและสมาธิกับการทำงาน มีความสงบในจิตใจ ลดความเครียดและ เป็นกังวลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอก อาจทำให้สมาธิและจิตใจไม่ สงบ ส่งผลให้สมองปิดกั้นการเรียนรู้ เป็นขั้นเตรียมพร้อมในการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำสมาธิ การออกกำลังกายและจิต โยคะ เกมฝึกสติ และ การบริหารสมอง เป็นต้น ใช้เวลา ประมาณ 5-10 นาที และในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการกล่าวถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้วเพื่อเชื่อมโยงกับ บทเรียนใหม่ ก่อนจะเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป

2.4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (C : Contemplation)

ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นหัวใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครู เพราะเป็นขั้นตอนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญ ทำความ เข้าใจ ตระหนักรู้ถึงคุณค่าทั้งในตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพครู โดยผ่านการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น บรรยาย อภิปราย บทบาทสมมติ เรียนรู้ตัวแบบ สัมผัสธรรมชาติ ประสบการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบบสุนทรียะสนทนา และการตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นต้น ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีสภาวะ ของจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ และเข้าถึงศักยภาพแห่งตน เพื่อนำคุณภาพดังกล่าวไปใช้ ใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้าน ภายในบุคคล (Intrapersonal) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน มองโลกในเชิงองค์รวม เกิด ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือประสบการณ์ในกระบวนการบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิต ของตนเอง ผู้อื่นและวิชาชีพครูในอนาคตได้

2.4.3 ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (R_a : Reflection and Application)

เป็นขั้นตอนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวนผลการเรียนรู้ จากการใคร่ครวญ สะท้อนผลการเรียนรู้ แง่คิดต่าง ๆ และสามารถนำประสบการณ์ในการเรียนรู้ไป ประยุกต์ใช้ได้ โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเขียนบันทึกการเรียนรู้ การนำเสนอความคิด ความรู้สึกเป็นวาทกรรม หรือประโยคสั้น ๆ เป็นต้น ในขั้นตอนนี้เปรียบเสมือนการสรุปผลการ เรียนรู้ และประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและวิชาชีพครูในอนาคต

2.5 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู มีดังนี้

2.5.1 การวัดและประเมินผลเชิงปริมาณด้วยแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในการตรวจวัดระดับจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อติดตามพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง

2.5.2 การวัดและประเมินผลเชิงคุณภาพในการทำกิจกรรม จากแบบสังเกตพฤติกรรม และสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning log)

2.6 บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.6.1 บทบาทของกระบวนการ

2.6.1.1 กระบวนการต้องทำความเข้าใจและศึกษารายละเอียด เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างละเอียด

2.6.1.2 จัดการเรียนรู้ตามกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยชี้แจงรายละเอียดให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนรับทราบ โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2.6.1.3 กระบวนการจะต้องมีการเตรียมการสอนล่วงหน้าเป็นอย่างดี โดยมีความตั้งใจมุ่งในการที่จะพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้เกิดการเรียนรู้ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ควรมีประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นกระบวนการ หรือเคยได้รับการอบรม หรือเคยผ่านประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาพอสมควร

2.6.1.4 กระบวนการจะต้องเปิดใจรับฟังผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ได้แสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำมาปรับปรุงและพัฒนาได้ต่อไป

2.6.1.5 กระบวนการจะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุขในการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ตรง

2.6.1.6 กระบวนการจะต้องดูแลกำกับการทำงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด หากพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมจะต้องให้คำปรึกษาคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ

2.6.2 บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.6.2.1 ให้ความร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจ และเต็มใจ

2.6.2.2 ตั้งใจทำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งก่อนการทดลองและ
หลังการทดลอง

2.6.2.3 เขียนบันทึกการเรียนรู้หลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้ง
ด้วยความตั้งใจ

2.6.2.4 การทำกิจกรรมในทุกขั้นตอน ขอให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเคารพสิทธิ
ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการทำสมาธิ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องไม่ส่ง
เสียงรบกวนผู้อื่น

2.6.2.5 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกในการ
ทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างอิสระรวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนปัญหาหรือมีข้อสงสัย

3. การพัฒนา (Develop) ประกอบด้วย

3.1 การดำเนินการพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ
ความเป็นครู อย่างเต็มรูปแบบครบถ้วนตามขั้นตอนที่ได้ทำการออกแบบไว้

3.2 การตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง
จิตวิญญาณความเป็นครู โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง
จิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ก) ประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบ
การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในด้าน
ที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 5 ปี และผู้เชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยการ
พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

3.3 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อหาคุณภาพ
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังตาราง 6

ตาราง 6 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

รายการประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความ เหมาะสม
1. หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสม ในการนำไปใช้จัดการเรียนรู้	4.00	.70	เหมาะสมมาก
2. วัตถุประสงค์สอดคล้องกับองค์ประกอบของ จิตวิญญาณความเป็นครู	4.60	.54	เหมาะสมมากที่สุด
3. เนื้อหาที่ใช้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	4.40	.54	เหมาะสมมาก
4. กระบวนการจัดการเรียนรู้มีขั้นตอนที่เหมาะสม	4.60	.54	เหมาะสมมากที่สุด
5. การวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม	4.40	.54	เหมาะสมมาก
6. บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม	4.40	.54	เหมาะสมมาก
รวม	4.40	.64	เหมาะสมมาก

จากตาราง 6 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า วัตถุประสงค์สอดคล้องกับองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู และกระบวนการจัดการเรียนรู้มีขั้นตอนที่เหมาะสมมีระดับความเหมาะสมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 หลักการแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้จัดการเรียนรู้ เนื้อหาที่ใช้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีระดับความเหมาะสมมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 และค่าเฉลี่ยรายการประเมินภาพรวม มีระดับความเหมาะสมมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40

จากนั้นนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่สร้างขึ้นมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิชาชีพครูที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน และนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มทดลองจริง ผลการปรับปรุงรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังปรากฏในภาคผนวก จ

4.การนำไปใช้ (Implementation)

หลังจากปรับปรุงแก้ไขแล้ว ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มทดลองจำนวน 26 คน โดยจัดเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) ทำการจัดกิจกรรมจำนวน 14 ครั้ง สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ระหว่างวันที่ 8 มีนาคม – 26 เมษายน 2562 ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 กำหนดการทำกิจกรรม

วัน/เดือน/ปี ที่	เวลา (นาท)	เวลา	ชื่อกิจกรรม
8 มีนาคม 2562	60	15.00 น. – 16.00 น.	ปฐมนิเทศ (Check in)
14 มีนาคม 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	จิตวิญญาณคุณครูนั้น สำคัญอย่างไร
15 มีนาคม 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	เรียนรู้และเข้าใจ ธรรมชาติมนุษย์
21 มีนาคม 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	จุดประกายความดีงามในใจ
22 มีนาคม 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	ไขตัวตน
28 มีนาคม 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	หนทางครูดี
29 มีนาคม 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	เติมสีสันชีวิต
5 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	ตามติดผู้เรียน (1)
10 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	ตามติดผู้เรียน (2)
11 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	ตามติดผู้เรียน (3)
18 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	น้อมเศียรตามรอยพ่อ
19 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	รวมก่อการงาน
25 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.30 น.	สืบสานวิชาชีพครู
26 เมษายน 2562	90	15.00 น. – 16.00 น.	ปัจฉิมนิเทศ (Check out)

5. การประเมินผล (Evaluation)

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งอยู่ในการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

บทที่ 6

ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณ ความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ระยะที่ 3 ของงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีการตรวจสอบสมมติฐาน 2 ข้อ ดังนี้

1. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม
2. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับความหมายในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูลดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	คะแนนเฉลี่ย
SD	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของค่าความแตกต่างระหว่างข้อมูลและค่าเฉลี่ยของกลุ่มข้อมูล (Sum of Square)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยของผลบวกกำลังสอง (Mean Square)
p	แทน	ค่าระดับนัยสำคัญของการทดสอบ
df	แทน	ค่าองศาอิสระ (Degree of Freedom)
Wilks' Λ	แทน	ค่าสถิติทดสอบแลมบ์ด้าของวิลคส์ (Wilks)
η^2	แทน	ขนาดอิทธิพล (Effect size)
Pre-self	แทน	คะแนนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองก่อนการใช้รูปแบบ
Pre-stu	แทน	คะแนนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนก่อนการใช้รูปแบบ
Pre-tea	แทน	คะแนนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูก่อนการใช้รูปแบบ
Group	แทน	กลุ่มเปรียบเทียบแบ่งเป็น 2 ระดับคือกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้เสนอการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัยเป็น 2 ตอนตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

1.1 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 1 กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลอง สูงกว่ากลุ่มควบคุม

ข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียนและด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูภายหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้เป็นนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 52 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 26 คน และกลุ่มควบคุม 26 คน

ตาราง 8 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

จิตวิญญาณ ความเป็นครู	กลุ่มทดลอง				กลุ่มควบคุม			
	Pre-test		Post-test		Pre-test		Post-test	
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D
องค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับตนเอง	3.88	0.31	4.24	0.34	3.95	0.41	4.03	0.39
องค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับผู้เรียน	4.40	0.34	4.52	0.41	4.48	0.39	4.38	0.36
องค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับวิชาชีพ	4.59	0.38	4.79	0.27	4.58	0.41	4.64	0.33

จากตาราง 8 พบว่า ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มทดลองแสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยหลังการทดลองสูงขึ้นทุกด้าน โดยด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูคะแนนสูงสุด รองลงมาคือด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับตนเองคะแนนต่ำสุด ส่วนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยภายหลังการทดลองสูงขึ้น สองด้าน คือด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูและด้านที่เกิดกับตนเอง ส่วนด้านที่เกิดกับผู้เรียนคะแนนลดลง

ผู้วิจัยทำการทดสอบระดับนัยสำคัญ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุคูณ (Mancova) ในสมมติฐานข้อที่ 1 กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะ

หลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม โดยการใช้การควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูในแต่ละด้าน ก่อนการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นตัวแปรร่วม (Covariate) เพื่อเปรียบเทียบตัวแปรตามองค์ประกอบโดยภาพรวมว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ผลการทดสอบ ดังตารางที่ 9

ตาราง 9 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบโดยภาพรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้

Multivariate Tests						
Effect	Wilks' Lambda	Multivariate F-statistic	Hypothesis df	Error df	p	Partial η^2
Pre-self	.719	5.852	3.000	45.000	.002	.281
Pre-stu	.945	.872	3.000	45.000	.462	.055
Pre-tea	.805	3.625	3.000	45.000	.020	.195
Group	.876	2.123	3.000	45.000	.111	.124

จากตารางที่ 9 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบโดยภาพรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ไม่แตกต่างกัน ($\Lambda = .876$, Multivariate F-statistic = 2.123, $p = .111$) แสดงว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูทุกองค์ประกอบในภาพรวมยังไม่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยต้องการทราบว่าองค์ประกอบในแต่ละองค์ประกอบไม่แตกต่างกันทั้งหมดใช่หรือไม่ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละตัวแปรตามโดยใช้การทดสอบระดับ Univariate เป็นลำดับต่อไปโดยผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ตารางที่ 10

ตาราง 10 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูรายองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

Univariate-tests							
ตัวแปรตาม	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p	Partial η^2
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง	Pre-self	1.361		1.361	9.880	.003	.174
	Pre-stu	.005		.005	.033	.857	.001
	Pre-tea	.010		.010	.073	.788	.002
	Group	.807		.807	5.859	.019	.111
	Error	6.473	47	.138			
	Total	900.119	52				
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน	Pre-self	.070		.070	.487	.489	.010
	Pre-stu	.155		.155	1.078	.304	.022
	Pre-tea	.015		.015	.102	.751	.002
	Group	.337		.337	2.338	.133	.047
	Error	6.769	47	.144			
	Total	1040.363	52				
องค์ประกอบด้านที่เกิดวิชาชีพ	Pre-self	.005		.005	.071	.791	.002
	Pre-stu	.008		.008	.110	.742	.002
	Pre-tea	.624		.624	8.414	.006	.152
	Group	.251		.251	3.382	.072	.067
	Error	3.485	47	.074			
	Total	1161.743	52				

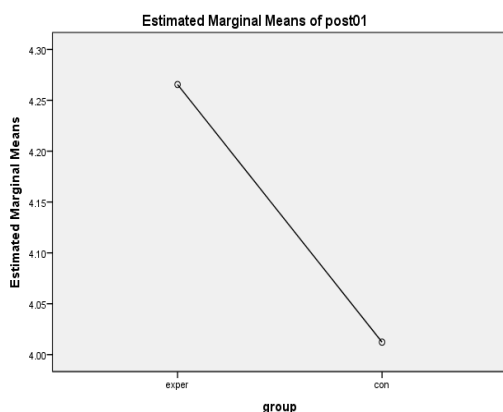
*p=.05

จากตารางที่ 10 พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ($F = 5.859, p = .019$) โดยระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง หลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม มีขนาดอิทธิพล (Effect size) เท่ากับ .111 (Partial $\eta^2 = .111, p = .019$)

ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน ($F = 2.338, p = .133$) โดยระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม มีขนาดอิทธิพล (Effect size) เท่ากับ .047 (Partial $\eta^2 = .047, p = .133$)

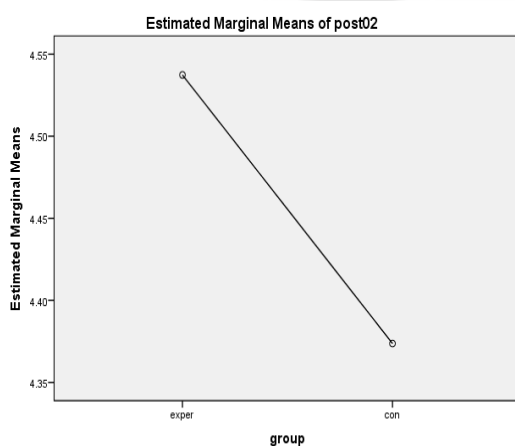
ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน ($F = 3.382, p = .072$) โดยระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูหลังการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม มีขนาดอิทธิพล (Effect size) เท่ากับ .067 (Partial $\eta^2 = .067, p = .072$)

กราฟแสดงระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู



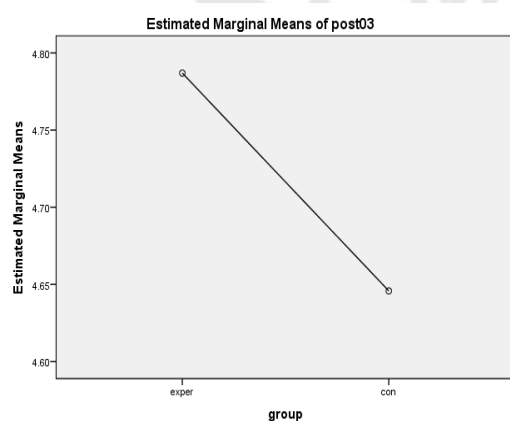
Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: pre01 = 3.9224, pre02 = 4.4459, pre03 = 4.5897

กลุ่ม	องค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับตนเอง		ค่าความแตกต่าง ของ Adj.Mean ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
	Mean	Adj.Mean	
ทดลอง	4.792	4.787	0.141
ควบคุม	4.641	4.646	



Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: pre01 = 3.9224, pre02 = 4.4459, pre03 = 4.5897

กลุ่ม	องค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับตนเอง		ค่าความแตกต่าง ของ Adj.Mean ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
	Mean	Adj.Mean	
ทดลอง	4.524	4.537	0.163
ควบคุม	4.387	4.374	



Covariates appearing in the model are evaluated at the following values: pre01 = 3.9224, pre02 = 4.4459, pre03 = 4.5897

กลุ่ม	องค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับตนเอง		ค่าความแตกต่าง ของ Adj.Mean ระหว่างกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม
	Mean	Adj.Mean	
ทดลอง	4.246	4.266	0.254
ควบคุม	4.031	4.012	

ภาพประกอบ 8 แสดงระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง
ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครู
ก่อนการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

1.2 ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ผู้วิจัยทำการทดสอบระดับนัยสำคัญด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (Manova) ในสมมติฐานข้อที่ 2 กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยการใช้การควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูในแต่ละด้าน ก่อนการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อเปรียบเทียบตัวแปรตามองค์ประกอบโดยภาพรวมว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ผลการทดสอบ ดังตารางที่ 11

ตาราง 11 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบโดยภาพรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มทดลอง ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

Multivariate Tests					
Effect	Wilks' Lambda	Multivariate F-statistic	Hypothesis df	Error df	p
กลุ่มทดลอง	.597	5.174	3.000	23.000	.007

จากตารางที่ 11 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบโดยภาพรวมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลอง ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แตกต่างกัน ($\Lambda = .597$, Multivariate F-statistic = 5.174, $p = .007$) แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยต้องการทราบว่า องค์ประกอบในแต่ละองค์ประกอบแตกต่างกันทั้งหมดใช่หรือไม่ ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละตัวแปรตาม โดยใช้การทดสอบระดับ Univariate เป็นลำดับต่อไป โดยผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ ตารางที่ 12

ตาราง 12 การเปรียบเทียบข้อมูลระดับจิตวิญญาณความเป็นครูรายองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลอง ภายหลังการควบคุมคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนการใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

Univariate-tests						
ตัวแปรตาม	SS	df	MS	F	Error	p
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง	1.662	1	1.662	11.319	3.671	.002
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน	.173	1	.173	.926	4.671	.345
องค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพ	.513	1	.513	5.219	2.459	.031

*p=.05

จากตารางที่ 12 ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ($F = 11.319, p = .002$) ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน ของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน ($F = .926, p = .345$) และระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ($F = 5.219, p = .031$) อย่างมีนัยสำคัญที่ .05

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากสมุดบันทึกการเรียนรู้ เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณในขั้นตอนที่ 1 และมุ่งหารายละเอียดของผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณในตอนต้นที่ 1 สรุปได้ว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองและด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ทำให้นักศึกษาวิชาชีพครูมีการเปลี่ยนแปลงด้านที่เกิดกับตนเองและวิชาชีพครูเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน

ผู้วิจัยจึงสรุปประเด็นการเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณความเป็นครูจากการสะท้อนบทเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณความเป็นครูที่เพิ่มขึ้นในองค์ประกอบ ด้านที่เกิดกับตนเอง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสะท้อนบทเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองอย่างชัดเจน ดังในกิจกรรม “ไขตัวตน” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวนบุคลิกภาพและสะท้อนความเป็นตัวของตัวเอง และตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง รวมถึงทราบถึงข้อดี และข้อบกพร่องของตนเอง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวนบุคลิกภาพและสะท้อนความเป็นตัวของตัวเอง และตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง รวมถึงทราบถึงข้อดี และข้อบกพร่องของตนเอง เกิดข้อคิดที่ดี ตลอดจนสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและเมื่อตนเองเป็นครูในอนาคตได้ อีกทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้เรียนรู้บุคลิกภาพของคนอื่น เปรียบเหมือนการสะท้อนตัวตนในบางมุมที่ตนเองไม่สามารถมองเห็นได้ ทำให้เรียนรู้และเข้าใจตนเองมากขึ้น นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังเกิดความเข้าใจในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง เกิดแรงบันดาลใจ มีความพยายาม และมีเป้าหมายในการพัฒนาตนเองไปสู่จุดหมายที่ตนเองตั้งไว้ ดังการสะท้อนบทเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ต่อไปนี้

“...มีแรงบันดาลใจในการที่จะเรียนต่อให้จบแล้วมองภาพตนเองเป็นครูในอนาคตสอนเด็ก ๆ และมีครอบครัวที่ดีมีหน้าที่การงานที่มั่นคง” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 8

“...อนาคตเป็นสิ่งที่เขียนเองเมื่อกำหนดแล้วก็พยายามด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจทำให้ได้อย่างที่ตัวเองได้วาดหวังและเขียนไว้” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 14

“...ถ้าเรามุ่งมั่นตั้งใจที่จะเป็นครูแล้ว เราต้องรู้ว่าเส้นทางการประกอบอาชีพครูควรจะพัฒนาตนเองไปในแนวทางไหนอย่างไร กิจกรรมนี้ทำให้มีแรงมุ่งมั่นที่จะตั้งใจเรียนและตั้งใจที่จะสอบเข้ารับราชการครูให้ได้ เพื่อพ่อแม่จะได้สบาย” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 19

จากผลการสะท้อนบทเรียนข้างต้น มีข้อสังเกตว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายใน เกิดความเข้าใจถึงบุคลิกภาพ บทบาทหน้าที่ของตนเองเมื่อประกอบวิชาชีพครู และเข้าใจถึงการที่จะพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นครูที่ดีมีจิตวิญญาณความเป็นครูในอนาคตได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างแท้จริง

2.2 การเปลี่ยนแปลงของจิตวิญญาณความเป็นครูที่เพิ่มขึ้นในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการสะท้อนบทเรียนของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า จากการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาชีพครูที่เพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากกิจกรรม “น้อมเศียรตามรอยพ่อ” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงหลักการคำสอนของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่นำพระอัจฉริยภาพด้านความเป็นครู ไปประยุกต์ใช้เมื่อประกอบอาชีพครู รวมถึงสืบทอดความเป็นครูในฐานะนักศึกษาวิชาชีพครูในมหาวิทยาลัยราชภัฏ (มหาวิทยาลัยของพระราชินี) ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงพระอัจฉริยภาพด้านความเป็นครูของพระองค์ท่าน และนำไปเป็นแบบอย่างทั้งด้านการทำงาน เทคนิคการสอน การปฏิบัติตนต่อผู้เรียน และด้านการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย นับเป็นแรงจูงใจที่ดีอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักและสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครูโดยมีตัวแบบที่ดีจากพระองค์ท่าน นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังรู้จักพัฒนาวิชาชีพครู พร้อมทั้งสืบทอดความเป็นครูได้เป็นอย่างดี ดังใน กิจกรรม “สืบสานวิชาชีพครู” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมดำเนินการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ และรู้จักวางแผนพัฒนาวิชาชีพครูได้ ดังผลการสะท้อนบทเรียน ต่อไปนี้

“...ฉันจะเป็นครูอย่างแท้จริงไม่ใช่เพียงเปลือกนอก เสียสละอดทน ประพฤติตนเป็นแบบอย่างมุ่งมั่น สร้างสรรค์เพื่อลูกศิษย์” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 1

“...ฉันจะเป็นครูด้วยหัวใจที่แท้จริง ศรัทธาในวิชาชีพทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 12

“...ฉันจะเป็นครูที่ปฏิบัติงานด้วยความรักความเมตตาสอนให้นักเรียน” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 14

“...ฉันจะเป็นครูที่ดีของสังคม จะเป็นครูที่อดทน รักเด็ก และไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ต่อการเป็นครูของฉัน” ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนที่ 24

จากผลการสะท้อนข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีเจตคติที่ดี และมีศรัทธาในวิชาชีพครู มีความตั้งใจและตั้งมั่นที่จะพัฒนาวิชาชีพครูให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นรูปแบบกิจกรรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิชาชีพครูของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เป็นอย่างดี

จากผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่พบว่าระดับจิตวิญญาณความเป็นครูองค์ประกอบด้านผู้เรียนเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นยังไม่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักถึงผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เพราะเป็นเพียงเหตุการณ์สมมติเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ได้จัดขึ้น ก็สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูสูงขึ้น ดังผลการสะท้อนบทเรียนต่อไปนี้

“...จากการแสดงบทบาทสมมติครั้งนี้ ทำให้ผมและเพื่อนในกลุ่มคิดว่า การที่เราจะเข้าใจเด็กสักหนึ่งคน เราจะต้องทำความรู้จักเขาให้มาก ไม่ควรมองเขาเป็นเพียงแค่เด็กแว่นคนหนึ่ง ซึ่งเป็นการเหมารวมในมุมมองของภาพลบ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเด็กคนนี้ อาจจะมีอะไรที่ดีซ่อนอยู่ก็ได้”

“...กลุ่มของหนูแสดงเรื่องการให้คำปรึกษามันทำให้หนูจะต้องเพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ของครูในการให้คำปรึกษาที่ดีอีกอย่างหนึ่งมากกว่าบทบาทด้านการสอนเพียงอย่างเดียว เหมือนที่อาจารย์เคยบอกว่าครูที่ดีต้องถ่ายทอดเป็นและเป็นทีที่ปรึกษาได้ด้วย”

จากผลการสะท้อนข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมองเห็นภาพเรื่องราวในการร่วมกันแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน และตระหนักถึงปัญหาของเด็กและเยาวชนได้ รวมถึงหาวิธีทางป้องกันปัญหาของเด็กและเยาวชนได้ และวิธีการจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) ทำให้เกิดความเข้าใจถึงความคิด และความรู้สึก ผ่านการแสดงบทบาทสมมติอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังตระหนักถึงบทบาทหน้าที่สำคัญในการรักษาจรรยาบรรณของวิชาชีพครูในการปฏิบัติต่อผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ดังผลการสะท้อนบทเรียนต่อไปนี้

“...จากกิจกรรมนี้ทำให้รู้สึกว่าเป็นครูต้องใช้การตัดสินใจด้วยเหตุผลรวมถึงสิ่งต่าง ๆ มาประกอบกันหลาย ๆ ทางเปรียบประหนึ่งว่าไม่ตัดสินคนแค่เพียงสิ่งที่มองเท่านั้น”

“...เกิดการเรียนรู้ถึงความเป็นกลางในการตัดสินปัญหา หรือหากเจอปัญหาต้องไม่ทำให้เสียชื่อเสียง”

“...วิชาชีพครูต้องยึดถือจรรยาบรรณเคารพกฎกติกาของสังคม ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง”

“...รู้สึกว่าเป็นครูมีภาระอันหนักอึ้ง ต้องอยู่และเรียนรู้อยู่กับคน ไม่ควรชี้ผิดเป็นถูก และไม่ชี้ถูกเป็นผิด”

จากผลการสะท้อนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักถึงการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาคและเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะครูที่ดีได้

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า กลุ่มทดลองได้รายงานข้อมูลเชิงคุณภาพที่สนับสนุนการพัฒนาตัวแปรของจิตวิญญาณความเป็นครูทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเององค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน และองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ได้อย่างครอบคลุม และแสดงให้เห็นว่าเกิดการพัฒนাজิตวิญญาณความเป็นครูให้สูงขึ้นได้



บทที่ 7

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ
3. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ

สมมติฐานของการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 3 ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏที่พัฒนาขึ้น โดยมีสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม
2. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

การวิจัยระยะที่ 1 มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู เป็น นักวิชาการศึกษาที่มีความรู้ลึกเกี่ยวกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ และรองศาสตราจารย์ ดร.โสรัจ โปธิแก้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ภาคผนวก ง)

การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ครูผู้ได้รับรางวัล “ครูดีในดวงใจ” ครั้งที่ 14 ประจำปี 2560 จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 219 คน และมีกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวนทั้งสิ้น 25 คน โดยพิจารณาเลือกจากเกณฑ์สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ทั้ง 2 ระดับ คือสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การมัธยมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างจำนวน 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก ตาก สุโขทัย อุทัยธานี อุตรดิตถ์ พิจิตร กำแพงเพชร นครสวรรค์ และเพชรบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (ภาคผนวก ง) ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล ส่วนที่ 2 แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับประเด็นพฤติกรรมของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู และพฤติกรรมของครูที่ไม่มีจิตวิญญาณความเป็นครู

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการให้ข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยมีวิธีการดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลนำมาแจกแจงความถี่ และ หาค่าร้อยละ

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามวิธีการของ Flanagan (1954)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

ประชากร คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ 38 แห่ง ปีการศึกษา 2560 แบ่งตามเขตภูมิศาสตร์ จำนวน 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ จำนวน 8 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 11 แห่ง ภาคกลาง 14 แห่ง และภาคใต้ 5 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 22,450 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 5 คณะครุศาสตร์ โดยสุ่มแบบแบ่งชั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏตามภูมิภาค อย่างน้อย 1 แห่ง ได้แก่ เขตภาคเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เขตภาคกลาง คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และเขตภาคใต้ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา การวิจัยครั้งนี้มีพารามิเตอร์จำนวน 55 ค่า ผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดในการกำหนดขนาดตัวอย่างจากการใช้สถิติวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (SEM) ของ Hair, et al. (2010) ที่เสนอให้ใช้กลุ่มตัวอย่างอย่างน้อย 10 ถึง 20 คน ต่อ 1 พารามิเตอร์ที่ต้องการประมาณค่า (550-1,100 คน) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจริงได้รวมทั้งสิ้น 692 คน ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เพียงพอต่อการหาคุณภาพได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) โดยโปรแกรมสำเร็จรูป M-Plus 7

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ผู้วิจัยนำข้อสังเกตที่ได้จากการสังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาเป็นกรอบแนวคิด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูนอกหลักสูตร (Extracurricular Activities) โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE Model ของ Kruse (2009) ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงระบบ (System Approach) มีลำดับการพัฒนาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ (Analysis)

- 1.1 การวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง
- 1.2 การวิเคราะห์เนื้อหาหรือการจัดการเรียนรู้
- 1.3 การวิเคราะห์บริบทสิ่งแวดล้อม

2. การออกแบบ (Design) ประกอบด้วย

- 2.1 หลักการแนวคิด
- 2.2 วัตถุประสงค์
- 2.3 เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้
- 2.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้นตอน ได้แก่
 - 2.4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Meditation)
 - 2.4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (Contemplation)
 - 2.4.3 ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application)
- 2.5 การวัดและประเมินผล
- 2.6 บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

รายละเอียดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ดังแสดงในภาคผนวก ข

3. การพัฒนา (Develop) ประกอบด้วย

3.1 การดำเนินการพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู อย่างเต็มรูปแบบครบถ้วนตามขั้นตอนที่ได้ทำการออกแบบไว้

3.2 การตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู จำนวน 5 ท่าน

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูลการสร้างและหาคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อหาคุณภาพรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการโดยใช้แบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า Rating Scale 5 ระดับ มีเกณฑ์เพื่อตัดสินผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญในองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ ใช้เกณฑ์ค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.50 คะแนน และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 คะแนน จากนั้นนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่สร้างขึ้นมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาวิชาชีพครู ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน และนำไปปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มทดลองจริง ผลการปรับปรุง ดังปรากฏในภาคผนวก ง

4. การนำไปใช้ (Implementation) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูไปใช้ทดลองจริงกับกลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวน 26 คน

5. การประเมินผล (Evaluation) ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะการศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งอยู่ในการวิจัยระยะที่ 3 เพื่อประเมินผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

3.1 การศึกษาเชิงปริมาณ คือ การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พิบูลสงคราม ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จำนวน 52 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลอง 26 คน และกลุ่มควบคุม 26 คน จากนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จำนวนรวมทั้งสิ้น 341 คน

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะก่อนการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองกับนักศึกษาวิชาชีพครู จำนวน 52 คน ทำการสัมภาษณ์เพื่อสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และออกเป็นกลุ่มทดลอง 26 คน กลุ่มควบคุม 26 คน ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม เพื่อเป็นคะแนนก่อนการทดลอง (Pretest) โดยกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

2. ระยะทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการทดลองตามระยะเวลาที่ปรากฏใน รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

3. ระยะหลังการทดลอง ผู้วิจัยนำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง กับกลุ่มควบคุม เพื่อเป็นคะแนนหลังการทดลอง (Posttest)

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัย โดยมี ขั้นตอนดังนี้

1. วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุนาม (MANOVA) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มทดลองก่อนและหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

2. วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุนาม (MANCOVA) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครู ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

3.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ จากสมุดบันทึกการเรียนรู้ เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณในขั้นตอนที่ 1 และมุ่งหารายละเอียดของผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสะท้อนบทเรียนในกิจกรรมทุกครั้ง

สรุปผลการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

การวิจัยระยะที่ 1 มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การวิเคราะห์และสรุปเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านที่เกิดกับตนเอง ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู ด้านที่ 2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค ทั้งในด้านการเรียน การอบรมสั่งสอน และการให้คำปรึกษา และด้านที่ 3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพครู

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง มีองค์ประกอบย่อย จำนวน 3 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1.1 บุคลิกภาพความเป็นครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ การแต่งกายให้สะอาดและเหมาะสมกับกาลเทศะ การพูดจาสุภาพเรียบร้อย ความแคล่วคล่องว่องไวและกระฉับกระเฉง การมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ความเป็นกันเอง อารมณ์ดีอารมณ์ขัน ความมั่นใจในตนเอง ความเพียรพยายาม ความอดทนอดกลั้น และความรับผิดชอบ

2.1.2 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ ความตั้งใจในการสอน มีความสามารถใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหา รู้จักใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย และสามารถนำเทคนิคการสอนแบบใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

2.1.3 บทบาทการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ การศึกษาหาความรู้จากอินเทอร์เน็ตและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การติดตามข่าวสารใหม่ ๆ อยู่เสมอ อบรมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และศึกษาค้นคว้าวิจัยให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของตน

2.2 องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน มีองค์ประกอบย่อย จำนวน 2 องค์ประกอบ ได้แก่

2.2.1 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา มีพฤติกรรมบ่งชี้สรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านการเรียน ได้แก่ การเปิดโอกาสให้นักเรียนถามเมื่อมีข้อสงสัย และคอยติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอยู่เสมอ ด้านการอบรมบ่มนิสัย ได้แก่ การสอนให้ผู้เรียนเป็นคนดีละเว้นความชั่ว และการสอนระเบียบวินัยให้กับผู้เรียน และด้านการให้คำปรึกษา ได้แก่ ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง รวมถึงช่วยเหลือแก้ไขปัญหาให้กับผู้เรียน

2.2.2 การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค มีพฤติกรรมบ่งชี้สรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านการเรียน ได้แก่ การวัดและประเมินผลตามความเป็นจริง และการสอนทุกคนอย่างเท่าเทียม 2) ด้านการอบรมบ่มนิสัย ได้แก่ การวางตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างคนผิด และ 3) ด้านการให้คำปรึกษา ได้แก่ การมีเวลาให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และการเต็มใจให้คำปรึกษากับผู้เรียนโดยไม่หวังผลตอบแทน

2.3 องค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีองค์ประกอบย่อย จำนวน 2 องค์ประกอบ ได้แก่

2.3.1 เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ 1) มีความรู้สึกที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ซาบซึ้งในวิชาชีพครู มีความภาคภูมิใจที่ได้ประกอบวิชาชีพครู และการมีความสุขทุกครั้งเมื่อทำการสอน 2) มีความคิดที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติ อาชีพครูสามารถพัฒนาคนและพัฒนาประเทศชาติได้ 3) แนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ปกป้อง รักษา และสืบทอดวิชาชีพครู

2.3.2 ศรัทธาในวิชาชีพครู มีพฤติกรรมบ่งชี้ สรุปได้ดังนี้ ความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ มีจำนวน 55 ข้อ แบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบหลัก 7 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) ด้านที่เกิดกับตนเอง ประกอบด้วย บุคลิกภาพความเป็นครู จำนวน 13 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.391-0.625 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน จำนวน 6 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.434-0.592 และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู จำนวน 8 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.322-0.692 2) ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา จำนวน 9 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.522-0.679 และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค จำนวน 7 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.390-0.532 3) ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ประกอบด้วย เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู จำนวน 10 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก อยู่ระหว่าง 0.606-0.816 และ ศรัทธาในวิชาชีพครู จำนวน 2 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก เท่ากับ 0.584 เท่ากันทั้งสองข้อ มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ด้านที่เกิดกับตนเอง เท่ากับ .885 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน เท่ากับ .865 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู เท่ากับ .928 KMO = 0.929 และ Bartlett's Test of Sphericity = 18299.246 มีความตรงเชิงโครงสร้างอยู่ในระดับพอใช้ โดยพบว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับที่ยอมรับได้ พิจารณาได้จากค่า SRMR = 0.057 ค่า RMSEA = 0.044 CFI = 0.887 TLI = 0.881

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2.1 ผลการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วยองค์ประกอบ จำนวน 6 องค์ประกอบ ดังนี้

หลักการ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏที่พัฒนาขึ้น จึงมีแนวคิดจากวิธีการแห่งศาสตร์พระราชาของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ระเบิดจากข้างใน” และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อให้นักศึกษาวิชาชีพระดับปริญญาตรีนำแนวทางในการทำงานของพระองค์ท่านมาเป็นหลักสำคัญในการทำงานในวิชาชีพครูให้ประสบความสำเร็จ เปรียบเสมือนพระองค์ท่านที่ทรงงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติและเพื่อพสกนิกรของพระองค์ได้อยู่ดีกินดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยบูรณาการกับทฤษฎีการเรียนรู้ เทคนิคการสอน วิธีการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการจัดการ

เรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา เพื่อให้นักศึกษาได้บ่มเพาะจิตใจ ไคร่ครอง และตระหนักในตนเอง ผู้สอน และวิชาชีพครู จนสามารถปฏิบัติตนครูที่ดีมีจิตวิญญาณความเป็นครูได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในตนเองด้านความเป็นครู เกี่ยวกับบุคลิกภาพของครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู
2. เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และเสมอภาค
3. เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีและมีความศรัทธาในวิชาชีพครู

เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

เนื้อหาครอบคลุมองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียนและด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู รวมถึงจากรายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู ของหลักสูตรปรับปรุงพุทธศักราช 2560 โดยผู้วิจัยนำเนื้อหาสาระของรายวิชา คศ.กศ.101 ความเป็นครู บางส่วน ดังกล่าวมานำบูรณาการเข้ากับข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการสังเคราะห์ในระยะที่ 1 เป็นกิจกรรมจำนวน 14 ครั้ง ได้แก่

- ครั้งที่ 1 ปฐมนิเทศ (Check in)
- ครั้งที่ 2 จิตวิญญาณครูนั้น สำคัญ
- ครั้งที่ 3 เรียนรู้และเข้าใจ ธรรมชาติมนุษย์
- ครั้งที่ 4 จุดประกายความดีงามในใจ
- ครั้งที่ 5 ไขตัวตน
- ครั้งที่ 6 หนทางครูดี
- ครั้งที่ 7 เต็มสีสันชีวิต
- ครั้งที่ 8 ตามติดผู้เรียน (1)
- ครั้งที่ 9 ตามติดผู้เรียน (2)
- ครั้งที่ 10 ตามติดผู้เรียน (3)
- ครั้งที่ 11 น้อมเศียรตามรอยพ่อ
- ครั้งที่ 12 รวมก่อการงาน
- ครั้งที่ 13 สืบสานวิชาชีพครู
- ครั้งที่ 14 ปัจฉินิเทศ (Check out)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้น (A_mCR_a) ได้แก่

1. ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (A_m : Awareness and Mediation)
2. ขั้นคิดใคร่ครวญ (C : Contemplation)
3. ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (R_a : Reflection and Application)

การวัดและประเมินผล

1. การวัดและประเมินผลเชิงปริมาณ
2. การวัดและประเมินผลเชิงคุณภาพ

บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. บทบาทของกระบวนการ

1.1 กระบวนการต้องทำความเข้าใจและศึกษารายละเอียด เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างละเอียด

1.2 จัดการเรียนรู้ตามกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยชี้แจงรายละเอียดให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนรับทราบ โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.3 กระบวนการจะต้องมีการเตรียมการสอนล่วงหน้าเป็นอย่างดี โดยมีความตั้งใจมุ่งในการที่จะพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้เกิดการเรียนรู้ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ควรมีประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นกระบวนการ หรือเคยได้รับการอบรม หรือเคยผ่านประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาพอสมควร

1.4 กระบวนการจะต้องเปิดใจรับฟังผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ได้แสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำมาปรับปรุงและพัฒนาได้ต่อไป

1.5 กระบวนการจะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุขในการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรง

1.6 กระบวนการจะต้องดูแลกำกับการทำงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด หากพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมจะต้องให้คำปรึกษาคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ

2. บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2.1 ให้ความร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจ และเต็มใจ

2.2 ตั้งใจทำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งก่อนการทดลองและหลังการทดลอง

2.3 เขียนบันทึกการเรียนรู้หลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้งด้วยความตั้งใจ

2.4 การทำกิจกรรมในทุกขั้นตอน ขอให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเคารพสิทธิผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการทำสมาธิ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่น

2.5 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างอิสระรวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนมีปัญหามีข้อสงสัย

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยทำการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า วัดดูประสงค์สอดคล้องกับองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู และกระบวนการจัดการเรียนรู้มีขั้นตอนที่เหมาะสมมีระดับความเหมาะสมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.60 หลักการแนวคิดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในการนำไปใช้จัดการเรียนรู้ เนื้อหาที่ใช้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวัดและประเมินผลมีความเหมาะสม บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีระดับความเหมาะสมมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 และค่าเฉลี่ยรายการประเมินภาพรวม มีระดับความเหมาะสมมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 มีความเหมาะสมสามารถนำไปจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมจิตวิญญาณความเป็นครูได้

ระยะที่ 3 การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

3.1 การศึกษาเชิงปริมาณ คือ การศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ผลการศึกษาพบว่า ในระยะหลังการทดลองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบระดับนัยสำคัญ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุคูณ (Mancova) พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูทุกองค์ประกอบในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละตัวแปรตามอีกครั้ง โดยใช้การทดสอบระดับ Univariate พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่

เกิดกับตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนและวิชาชีพครูเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน และกลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ .05 ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการทดสอบระดับนัยสำคัญ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (Manova) พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูทุกองค์ประกอบในภาพรวมแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละตัวแปรตามอีกครั้ง โดยใช้การทดสอบระดับ Univariate พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองและด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนไม่แตกต่างกัน

3.2 การศึกษาเชิงคุณภาพ จากสมมุติฐานที่การเรียนรู้ เพื่อยืนยันข้อมูลเชิงปริมาณในขั้นตอนที่ 1 และมุ่งหารายละเอียดของผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลอง ได้รายงานข้อมูลที่สนับสนุนการพัฒนาตัวแปรของจิตวิญญาณความเป็นครูทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน และองค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ได้อย่างครอบคลุม และแสดงให้เห็นว่าเกิดการพัฒนจิตวิญญาณความเป็นครูให้สูงขึ้น และสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณที่ว่า กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม และกลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัย ในระยะที่ 1

การวิจัยระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ผลจากการศึกษานิยามจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู หมายถึง คุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านที่ 1 ด้านที่เกิดกับตนเอง ได้แก่ การเข้าใจบุคลิกภาพความเป็นครู การเข้าใจบทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู ด้านที่ 2 ด้านที่เกิดกับผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค และด้านที่ 3 ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ได้แก่ การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และการมีศรัทธาในวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับวิธีการแห่งศาสตร์

พระราชฯ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ที่สอนให้ครูต้องพัฒนาตนเอง ทั้งองค์ความรู้ การปฏิบัติการเรียน การสอน และการปฏิบัติงาน พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงเป็น “ครูแห่งแผ่นดิน” เป็นต้นแบบของครู พระองค์ให้ความสำคัญของการเป็นครู งานของครูคืองานพัฒนาคน โดยยึดความสุขของผู้เรียนเป็นที่ตั้ง (สุนันท์ ศลโกสม และ ไพฑูรย์ โพธิ์สาร, 2561, น.9-21)

ผลจากการพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่ามี 3 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย 1) จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับตนเอง มีองค์ประกอบย่อย 3 ด้าน ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู 2) จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับผู้เรียน มีองค์ประกอบย่อย 2 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค และ 3) จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีองค์ประกอบย่อย 2 ด้าน ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพครู สามารถอภิปรายผลรายองค์ประกอบได้ดังนี้

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน ด้านปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา มีค่าน้ำหนักขององค์ประกอบมากที่สุด มีค่าเท่ากับ 0.999 ทั้งนี้เพราะครูที่ดีย่อมมีความรักและเมตตาปรารถนาดีแก่ศิษย์เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะทางจิตและพฤติกรรมที่ครูพึงมีต่อผู้เรียนมากที่สุด คือการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา (Boone ,Fite ,& Reardon (2010), ฅณัฐภรณ์ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553),ธรรมนันท์ก้า แจ้งสว่าง (2554), กิตตินันท์ โนสุ และ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2557) อรอุมา เจริญสุข (2557) สุพิชญา โคทวิ และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557) ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุทธ มณีรัตน์, และ พงษ์เทพ จิระโร (2559) และ กัตติกา ภูพานาม และ สมพงษ์ พันธุ์รัตน์ (2560)) และดังที่ พุทธทาสภิกขุ (2549,น.109) กล่าวไว้ว่า ครูต้องเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณให้กับศิษย์ได้รู้ถึงสัจธรรมอันล้ำลึก ให้พ้นจากความโง่เขลาเบาปัญญา ครูต้องอดทน บ่มเพาะเมตตาและปัญญา สร้างให้เด็กเป็นคนดี จึงเป็นหน้าที่อันใหญ่ยิ่งที่ครูพึงกระทำ อีกทั้งการสร้างบรรยากาศของความรัก ความเมตตา ความไว้วางใจ ความเข้าใจ และการยอมรับ รวมทั้งการเกื้อหนุนซึ่งกันและกันบนพื้นฐานของความเชื่อมั่นในศักยภาพของความเป็นมนุษย์ และทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจากภายใน เกิดการยอมรับและไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างครูและผู้เรียน บรรยากาศของความรักความเมตตาจะช่วยสร้างพื้นที่ในการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด (ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อดิสร จันทรสข, 2552, น.64-66)

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพ ด้านเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบรองลงมา มีค่าเท่ากับ 0.913 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เจตคติ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล กล่าวคือหากมีแนวโน้มของเจตคติที่ดีแล้ว ย่อมส่งผลถึงการแสดงออกของพฤติกรรมในทางที่ดีด้วย ดังที่ สันติ บุญภิรมย์ (2557, น.22-24) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูไว้ว่า เมื่อครูมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพของตนเองแล้ว ครูก็สามารถทุ่มเทให้กับงานของครูอย่างเต็มกำลังความสามารถ นอกจากนี้ องค์ประกอบนี้ยังสอดคล้องกับ ครูสภา (2559) ที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติของสถานศึกษาสำหรับปฏิบัติการสอน ในมาตรฐานด้านปัจจัยประกอบด้วยมาตรฐานและตัวบ่งชี้การพิจารณาในข้อ “ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรมและจริยธรรม” โดยพิจารณาจากตัวบ่งชี้ ในข้อที่ว่า ครูมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านบทบาทหน้าที่ด้านการสอน มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นอันดับสาม มีค่าเท่ากับ 0.889 เนื่องมาจากครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูย่อมมีทั้ง “ศาสตร์” คือ หน้าที่ด้านการสอน รวมกับ “ศิลป์” คือ ศิลปะในการถ่ายทอด ดังที่ วิไล ตั้งจิตสมคิด (2557, น.160-161) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะครูไทยที่พึงประสงค์ไว้ว่าครูควรมีทักษะในการสอน และการปฏิบัติงานครู ซึ่งจำแนกออกเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นหลายประการ เช่น อธิบายเก่ง สอนสนุก ใช้สื่อหรืออุปกรณ์เสมอ จัดกิจกรรมสร้างบรรยากาศได้น่าเรียน รู้พฤติกรรมตลอดจนชี้แนะแนวทางในการศึกษาจนนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง โดยใช้วินัยหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัย เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบทบาทด้านการสอนของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู เพราะครูที่ดีย่อมต้องเป็นคนที่สำนึกในบทบาทหน้าที่ด้านการสอนของตนเองอยู่เสมอ พร้อมทั้งพัฒนา และ จัดเตรียม รวมถึงออกแบบการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ในการเรียนได้

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นอันดับสี่ มีค่าเท่ากับ 0.872 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันความรู้ในตำรา อาจจะไม่เพียงพอต่อความสนใจหรือความใฝ่รู้ของผู้เรียน ดังที่ ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง (2554) ได้กล่าวถึงจิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏเป็นพฤติกรรม ประกอบด้วย การพัฒนาตนเองโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และองค์ประกอบนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตตินันท์ โนสุ และ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2557) และ อรุมา เจริญสุข (2557) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู เป็นลักษณะสำคัญที่บุคคลที่ประกอบอาชีพครู ที่ครูพึงมี เพราะต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วดังเช่นในปัจจุบัน

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียน ด้านการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นอันดับห้า มีค่าเท่ากับ 0.829 เนื่องจากมนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ดังนั้น ครูจึงต้องปฏิบัติต่อผู้เรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมในทุกด้าน ไม่ลำเอียงหรือมีอคติ และควรมีใจที่เป็นกลาง ดังที่ สันติ บุญภิรมย์ (2557, น.22-24) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครูไว้ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญบุคคลหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาคคน ดังนั้น ครูต้องมีหน้าที่ที่สำคัญหลายหน้าที่ หนึ่งในนั้นคือ ความเสมอภาค เพราะครูต้องปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความเท่าเทียมกัน ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง และสอดคล้องกับ ครูสภา (2559) ได้กำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติของสถานศึกษาสำหรับปฏิบัติการสอน ในมาตรฐานด้านปัจจัย ประกอบด้วยมาตรฐานและตัวบ่งชี้ การพิจารณาในข้อ “ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรม และจริยธรรม” โดยพิจารณาจากตัวบ่งชี้ ในข้อที่ว่า ครูมีความเอื้ออาทร เข้าใจ และเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างสม่ำเสมอและเท่าเทียมกัน ในองค์ประกอบนี้สอดคล้องกับ ธรรมนูญฯ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ที่ได้พัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ และทั้งสององค์ประกอบย่อยนี้ยังสอดคล้องกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่กล่าวถึง ครูในฐานะกัลยาณมิตรของศิษย์ คือ ครูต้องเป็นมิตรแท้หรือมิตรดี เป็นที่พึ่งของศิษย์ได้อย่างดี คือ ปิโย หมายถึง น่ารัก คือ การทำตัวเป็นที่รักแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป และการที่ครูจะเป็นที่รักแก่ศิษย์ ควรตั้งตนอยู่ในพรหมวิหาร 4 คือ การมีเมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ หาทางให้ศิษย์เป็นสุข และเจริญก้าวหน้าทางด้านวิชาการและการดำเนินชีวิต มีความกรุณา สงสาร เอื้อนดูศิษย์ อยากช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์และใส่ใจบำบัดทุกข์ร้อน และอุเบกขา คือ วางตัวเป็นกลาง มีจิตใจที่ตั้งอยู่ในความยุติธรรม ไม่ลำเอียงและไม่มีอคติ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2557, น.160-161)

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับวิชาชีพ ด้านศรัทธาในวิชาชีพครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นอันดับหก มีค่าเท่ากับ 0.728 เนื่องจากครูที่มีความศรัทธาในวิชาชีพ จะมีอุดมการณ์ มุ่งมั่น สำนึกในหน้าที่ของตน ดังที่ ยนต์ ชุ่มจิต (2530, อ้างถึงใน วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2557, น.135-138) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของครู ไว้ว่า ครูที่เป็นแก่นครูจะเป็นครูที่มีคุณธรรมของความเป็นครูสูง เป็นครูในอุดมคติ เป็นครูเพราะมีความศรัทธาในอาชีพครูอย่างแท้จริง มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของครูที่ดีตลอดเวลา แก่นครูเทียบได้กับแก่นของต้นไม้ เพราะเป็นส่วนที่แข็งแกร่งที่สุด มีคุณค่าในการนำมาใช้สอยเพราะมีความคงทนเป็นอย่างดี เปรียบได้ดังกับครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะทำตนให้มีคุณค่าทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงพัฒนาการศึกษาให้เจริญงอกงาม และองค์ประกอบนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรมนันท์ ทิกกา แจ้งสว่าง (2554), กิตตินันท์ โนสุ และ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2557), อรุมา เจริญสุข (2557) , และธรรมนูญ

หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ทั้งนี้ การมีศรัทธาในวิชาชีพครู ต้องอาศัยการบ่มเพาะและจะเริ่มปรากฏในช่วงวัยรุ่น ระดับประสมประสานข้อมูล (Synthetic Conventional Faith) คือ การมีเป้าหมายและมีอุดมการณ์ และสร้างอัตลักษณ์เป็นของตนเอง และจะเติมเต็มในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ระดับคิดเองพิจารณาเอง (Individuative Reflective Faith) หลังจากเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงแล้ว ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory) ของ Fowler (1981) ซึ่งจากงานวิจัยครั้งนี้ได้ทดสอบกับนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ที่ได้ผ่านประสบการณ์ของการเป็นครูมากพอสมควรแล้ว

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านบุคลิกภาพความเป็นครู มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบเป็นอันดับสุดท้าย มีค่าเท่ากับ 0.714 เนื่องจากบุคลิกภาพของครูแต่ละคนมีความแตกต่างกัน แต่มักจะมีแบบแผนไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การแต่งกาย การพูดจา การวางตน เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุทธ มณีรัตน์ และ พงษ์เทพ จิระโร (2559) ที่ได้ศึกษารอบนโยบายและแผนกลยุทธ์ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม โดยกำหนดอัตลักษณ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู คือ “จิตวิญญาณความเป็นครู” และมีองค์ประกอบด้านบุคลิกภาพดี เป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู และยังสอดคล้องกับตัวบ่งชี้ที่คุรุสภา (2559) ได้กำหนดหลักเกณฑ์คุณสมบัติของสถานศึกษาสำหรับปฏิบัติการสอนในมาตรฐานด้านปัจจัย ประกอบด้วยมาตรฐานและตัวบ่งชี้การพิจารณาในข้อ “ครูมีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรม และจริยธรรม” ในข้อที่ว่า ครูวางตนเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความประพฤติ บุคลิกภาพ ครูมีมนุษยสัมพันธ์ ควบคุมอารมณ์ได้ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และครูศึกษาหาความรู้ และพัฒนาการสอนอยู่เสมอ

ผลการตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า โมเดลจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่า ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย 1) จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับตนเอง มีองค์ประกอบย่อย 3 ด้าน ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู 2) จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับผู้เรียน มีองค์ประกอบย่อย 2 ด้าน ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และการปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค และ 3) จิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีองค์ประกอบย่อย 2 ด้าน ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพ แสดงให้เห็นว่า

แต่ละองค์ประกอบมีส่วนสำคัญ และมีความตรงเชิงจำแนก สามารถวัดได้แม่นยำ ตรงตามแนวคิดเชิงทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ระบุไว้

ข้อสังเกตจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า องค์ประกอบบางส่วนที่ค้นพบ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรอุมา เจริญสุข (2557) ที่พบว่าในภาพรวมขององค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูที่วัดได้ สามารถจัดกลุ่มลักษณะของจิตวิญญาณความเป็นครูได้ 3 ด้าน คือ ด้านผู้เรียน (ความมุ่งมั่นในการพัฒนาผู้เรียน มีความสามารถในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ความรักและปรารถนาดีต่อศิษย์) ด้านวิชาชีพ (ความรักและศรัทธาในวิชาชีพ ความมุ่งมั่นพัฒนาตนเองเพื่อวิชาชีพ) และด้านองค์กร (เป็นผู้ร่วมงานอย่างสร้างสรรค์ การอุทิศตนต่อองค์กร) และ สอดคล้องกับ มลิวัลย์ สมศักดิ์, นิตยารัตน์ คงนาลึก, ทิพวรรณ ทองขุนดำ, และ รพีพรรณ อักษราวดีวัฒน์ (2561) ที่ได้ศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พบว่ามีองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบได้แก่ ด้านแก่นของจิตวิญญาณความเป็นครู (รักและศรัทธาในอาชีพครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อนักเรียน เข้าใจคนอื่น ศรัทธาสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เห็นคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ และ รู้จักและเข้าใจตนเอง) ด้านพฤติกรรมการทำงานและการใช้ชีวิต (การจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างที่ดี ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ คุณธรรม จริยธรรม ก้าวทันและใช้เทคโนโลยี และพัฒนาตนเอง) และด้านการคงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครู (ความสุขจากการทำหน้าที่) แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูที่ค้นพบในแตละงานวิจัย จะขึ้นอยู่กับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือบริบทของกลุ่มที่ให้ข้อมูล แต่ยังคงมีองค์ประกอบบางส่วนที่คล้ายคลึงกัน

การอภิปรายผลการวิจัย ในระยะที่ 2

การวิจัยระยะที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ผลการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ประกอบด้วยองค์ประกอบ จำนวน 6 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการ
2. วัตถุประสงค์
3. เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

4. กระบวนการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้น (A_mCR_a) ได้แก่

4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (A_m : Awareness and Mediation)

4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (C : Contemplation)

4.3 ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (R_a : Reflection and Application)

5. การวัดและประเมินผล

6. บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

อภิปรายผลการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เกิดจากการนำวิธีการแห่งศาสตร์พระราช “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา มาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งยังไม่ปรากฏในงานวิจัยที่ผ่านมา มีเพียงแต่การนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาสร้างเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เท่านั้น

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพระดับมหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ สุพิชญา โคทวิ, และ วารินทร์ แก้วอุไร (2557) ที่ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับนักศึกษาครุศาสตร์ ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมี 2 องค์ประกอบคือ องค์ประกอบที่ 1 ที่มาของรูปแบบการเรียนการสอนที่เป็นแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน องค์ประกอบที่ 2 ตัวรูปแบบการเรียน การสอนประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ส่วนด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การเตรียมความพร้อม (Check in) 2) การแลกเปลี่ยน เรียนรู้หรือการเล่าเรื่อง (Conversation) 3) การสรุปบทเรียน (Conclusion) 4) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้มี 4 ขั้นตอน ต่างกับงานวิจัยครั้งนี้ที่มี 3 ขั้นตอน แต่กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในรูปแบบของงานวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับ ช่อลัดดา ขวัญเมือง

(2555) ได้กล่าวถึง รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ที่ชื่อว่า ส.ค.ส โดย ส.ตัวแรก คือ ผีกลติหรือสมาธิ (Mediation) ค. ตัวที่ 2 คือ การคิดอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) และ ส. ตัวที่ 3 คือ สะท้อนความคิด (Reflection) เป็นโครงการเพิ่มขีดความสามารถของคณะครุศาสตร์สู่การเป็นสถาบันพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาที่มีความเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรีเป็น 1 ใน 25 สถาบันโดยในการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริง มี 5 ขั้นตอน หรือ “AMCRA Design” คือ 1) การสร้างมณฑลแห่งการตื่นรู้ หรือการตระหนักรู้ (Awareness) 2) ผีกลติหรือทำสมาธิ (Mediation) 3) กิจกรรมเพื่อให้คิดใคร่ครวญ (Contemplation) 4) กิจกรรมสะท้อนความรู้สึก (Reflection) 5) การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (Application) :

กระบวนการในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ขั้น (A_mCR_a) ได้แก่ ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (A_m : Awareness and Mediation) โดยผู้วิจัยเน้นการตระหนักรู้ก่อน เพราะหากเกิดการตระหนักรู้แล้วจะเกิดสติตามมา ในการจัดกระบวนการเรียนรู้อาจจะไม่ใช้การผีกลติหรือทำสมาธิได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ธนวัฒน์ ธรรมโชติ (2554) ที่ใช้เทคนิค 5 ประการในการจัดการเรียนการสอน คือ การทำสมาธิ การเล่าเรื่อง การสวดมนต์ การทำกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำคมและบทกวี และการร้องเพลงกลุ่ม เป็นต้น ต่อมาในขั้นคิดใคร่ครวญ (C : Contemplation) ผู้วิจัยมีกิจกรรมที่หลากหลายที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญตามเนื้อหาและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูทั้ง 3 ด้าน และในขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (R_a : Reflection and Application) ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสะท้อนผลการเรียนรู้ไปสู่การประยุกต์ใช้ในวิชาชีพครู โดยเน้นการสะท้อนผลจากการจัดกิจกรรมเป็นข้อคิดที่ดี เพื่อที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน หรือการประกอบอาชีพครูในอนาคตได้

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ เริ่มจากการเรียนรู้แบบองค์รวมก่อน จากนั้นจะแยกย่อยการเรียนรู้ตามองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว สอดคล้องกับ สาวิตรี พูลสุขโข (2559, น.6-7) ที่ได้จัดหลักสูตรผลิตครูแนวใหม่ “ครูหัวใจใหม่” ที่มุ่งสร้างจิตวิญญาณและอุดมการณ์ความเป็นครูด้วยกระบวนการปฏิบัติจริง สร้างการเปลี่ยนแปลงภายในตัวเองเพื่อเปลี่ยนแปลง โดยความร่วมมือกับคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ภายใต้โครงการครูหัวใจใหม่ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา โดยมีหลักการสำคัญ สำหรับกระบวนการ ครูหัวใจใหม่ 4 กระบวนการ คือ 1) การศรัทธาในตนเอง 2) ศรัทธาในวิชาชีพ 3) การมองปัญหาอย่างเชื่อมโยง 4) การคิด

สร้างสรรค์หรือการคิดนอกกรอบ แบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 คือ ค้นหาตัวตน รู้จักตนเอง ขั้นตอนที่ 2 และขั้นตอนที่ 3 คือ แนวคิด อุดมการณ์ “ครูหัวใจใหม่” ขั้นตอนที่ 4 และขั้นตอนที่ 5 คือ เรียนรู้พื้นที่ต้นแบบในการจัดการศึกษาและการถอดบทเรียน ขั้นตอนที่ 6 และขั้นตอนที่ 7 คือ เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง “เปลี่ยนการศึกษา” และสอดคล้องกับ Palmer (2003) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการสอนด้วยหัวใจและวิญญาณ ผลจากการสะท้อนของจิตวิญญาณในการศึกษาของครู เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้โปรแกรมแห่งการกล้าที่จะสอนที่ชื่อว่า “CTT” (Courage to Teach) โดยพาล์มเมอร์ มีวิธีแยกแยะลำดับของการแปรเปลี่ยนระบบการศึกษาไว้ 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 สร้างพลังและคุณค่าภายในตัวเอง เพิ่มแรงบันดาลใจในอาชีพครู ระยะที่ 2 สร้างชุมชนและเครือข่ายการเรียนรู้ สนับสนุนและฝึกฝนทักษะในการสื่อสารเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกัน และใช้ชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติภายในของตัวเอง ระยะที่ 3 เปิดตัวและสื่อสารต่อสาธารณะในวงกว้างให้เกิดการมีส่วนร่วม ระยะที่ 4 สร้างระบบทางเลือกที่เกื้อกูลและตอบแทนหน้าที่และวิชาชีพใหม่ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษา จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร (Organization Transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานทางสังคม (Social Transformation) (ประเวศ วะสี, 2552, น. 14) เช่นเดียวกับการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานภายในตนเองก่อน และถ่ายทอดไปยังผู้เรียน รวมถึงการพัฒนาวินัยครูให้เจริญรุ่งเรืองได้ หรือหากเทียบกับวิธีการแห่งศาสตร์พระราช “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน โดยมีพระราชดำรัสว่า “ต้องระเบิดจากข้างใน” นั้นหมายความว่า ต้องมุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้คนและครอบครัวในชุมชนที่เข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนาก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนและหมู่บ้าน ซึ่งหลายชุมชนยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว จึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความล่มสลายได้ (คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, น. 9) และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ตามคิดปะของความเป็นครูในพระองค์ท่าน กล่าวคือ เข้าใจทั้งตัวเราและตัวเขา เข้าถึง คือ เราเข้าถึงเขาและเขามีอะไรก็เข้ามาหาเรา และการพัฒนา คือ การตั้งอยู่บนฐานที่เกิดจากความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเข้าถึงซึ่งกันและกัน จะเกิดผลของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2559, น.16-17) ซึ่งสอดคล้อง

กับ สุขเมธ ตันติเวชกุล (การสื่อสารส่วนบุคคล, 18 มกราคม 2560) ด้านการพัฒนาครูที่ว่าคนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะต้องมีจิตสำนึกในอาชีพครู ที่ควรมีลักษณะเป็นคนที่ประกอบด้วย “เข้าใจ” คือ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สำนึกรู้ว่าตนเองมีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์ “เข้าถึง” คือ เข้าถึงหัวใจของลูกศิษย์ เมื่อเข้าใจตนเองและแล้วจะต้องเข้าใจลูกศิษย์ด้วย “พัฒนา” คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนาเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพครู

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีความเหมาะสมสามารถพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏได้

การอภิปรายผลการวิจัย ในระยะที่ 3

การวิจัยระยะที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

การวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐานในการวิจัย 2 ข้อ ดังนี้

1. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม
2. กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

อภิปรายผลตามสมมติฐาน ข้อที่ 1

ผลจากการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า ในระยะหลังการทดลอง กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครูไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการทดสอบระดับนัยสำคัญ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพหุคูณ (Mancova) พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูทุกองค์ประกอบในภาพรวมยังไม่แตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละตัวแปรตามอีกครั้ง โดยใช้การทดสอบระดับ Univariate พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนและวิชาชีพครูเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทำให้ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มทดลองด้านที่เกิดกับตนเองเกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างในกิจกรรม ที่ใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู จะเห็นได้ว่า นักศึกษากลุ่มทดลองเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายในอย่างแท้จริง เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้น (A_mCR_3) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็น

ครูนั้น เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักรู้ในตนเองก่อนเริ่มกิจกรรมในแต่ละครั้ง รวมทั้งยังเน้นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation) ด้วยวิธีการบริหารสมอง ทำสมาธิ ตั้งสติอยู่กับปัจจุบัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้สงบนิ่งอยู่กับตนเอง เรียนรู้และเข้าใจโลกภายในตนก่อนเริ่มทำกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “Contemplative Practices in Teacher Education” ของ Nozawa (2004) ที่พบว่า การนำแนวปฏิบัติแบบจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในชีวิตครูส่งผลต่อการพัฒนาตัวครูทั้งในแง่คุณภาพชีวิตส่วนตนและในแง่คุณภาพการสอน โดยพบว่า ครูที่ปฏิบัติสมาธิแบบจิตตปัญญาศึกษามีการรับรู้ตนเองที่สูงขึ้น สอนได้อย่างเป็นธรรมชาติ และพบว่าครูเหล่านี้มีคุณลักษณะความเป็นครูสามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองได้ดียิ่งขึ้น ประกอบกับกิจกรรมในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญถึงบุคลิกภาพของตนเอง ตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง รวมถึงทราบถึงข้อดี และข้อบกพร่องของตนเอง แสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตระหนักถึงบุคลิกภาพของตนเอง ที่มีทั้งข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป และยังสามารถคิดนำไปประยุกต์ใช้เมื่อประกอบอาชีพครูได้ด้วย และนอกจากนี้ ในกิจกรรมหนทางครูดี ที่ให้ใคร่ครวญถึงครูดีในดวงใจของตนเอง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการตระหนักและเข้าใจถึงบุคลิกภาพที่ดีของครู เนื่องจากเกิดสังเกตและการเลียนแบบครูดีในดวงใจของตน แสดงให้เห็นว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้และเลียนแบบทั้งด้านบุคลิกภาพและบทบาทด้านการสอนจากครูดีในดวงใจของตน สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญา ที่มีความเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเรานั้นเกิดจากการสังเกตจากตัวแบบ และเรียนรู้โดยการผ่านตัวแบบเป็นสำคัญ (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2550, น. 235-236)

องค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองยังสอดคล้องกับ วิธีการแห่งศาสตร์พระราช ที่ว่า ระเบิดจากข้างใน (Inside-out blasting) ซึ่งหมายความว่า นักศึกษาวิชาชีพครูต้องตระหนักถึงจิตวิญญาณความเป็นครูด้านที่เกิดกับตนเองก่อน โดยเริ่มจากการเข้าใจในตนเอง และพัฒนาตนเองเสียก่อน อาจจะเริ่มจากการพัฒนาบุคลิกภาพให้สมกับความเป็นครูที่ดี และพัฒนาตนเองด้านการสอนและการค้นคว้าหาความรู้ต่าง ๆ ให้เพิ่มขึ้น และพัฒนาความเชี่ยวชาญของตนเป็นต้น ดังนั้นจากผลการทดลองดังกล่าวจึงเป็นไปได้ว่า กิจกรรมตามองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มทดลองเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองอย่างเห็นได้ชัดกว่าด้านอื่น ๆ ดังที่ ประเวศ วะสี (2552, น.13-14) ได้กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงไว้ว่า มนุษย์จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (Personal Transformation) ก่อน แล้วจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ชั้นพื้นฐานในองค์กร (Organization Transformation) และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงชั้นพื้นฐานทางสังคม (Social Transformation) รวมกันเป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานไตรภาค หรือ Trilogy of Transformation ที่สามารถสร้างศาสนาสันติสุขบนโลกแห่งนี้ได้ เช่นเดียวกันกับ การพัฒนาจิตวิญญาณ ความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครู นักศึกษาจะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือความต้องการภายในตนเองก่อน จึงจะเกิดการพัฒนาไปสู่ผู้เรียน และวิชาชีพครูได้

ข้อสังเกตจากสมมติฐานข้อที่ 1 ที่พบว่าจิตวิญญาณความเป็นครู องค์กรประกอบด้วยผู้เรียนและด้านวิชาชีพครู กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน อาจเป็นไปได้ว่านักศึกษาวิชาชีพครูทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ยังไม่ได้รับการฝึกประสบการณ์ในวิชาชีพครู จึงอาจจะส่งผลให้ไม่เกิดการตระหนักถึงผู้เรียนและวิชาชีพครูมากนัก และอาจเนื่องมาจากการได้รับการเรียนรู้ในตำราและในห้องเรียนเท่านั้น เพราะในการจะเข้าใจผู้เรียนและวิชาชีพครูได้ จะต้องเข้าไปเรียนรู้จากประสบการณ์จริง คือการได้รับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อนักศึกษาจะได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของโรงเรียน สังคมของผู้เรียน และสังคมของเพื่อนร่วมวิชาชีพ เพื่อที่จะได้รับรู้และเห็นความเป็นจริงว่ามีความแตกต่างหรือไม่อย่างไร จะทำให้เข้าใจผู้เรียน และวิชาชีพครูอย่างแท้จริง

อภิปรายผลตามสมมติฐาน ข้อที่ 2

ผลจากการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า กลุ่มทดลองมีระดับจิตวิญญาณความเป็นครู ในระยะหลังเสร็จสิ้นการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ .05 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการทดสอบระดับนัยสำคัญ ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนพหุคูณ (Manova) พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูทุกองค์ประกอบในภาพรวมแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างในแต่ละตัวแปรตามอีกครั้ง โดยใช้การทดสอบระดับ Univariate พบว่า ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบด้านที่เกิดกับตนเองและด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูของกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ส่วนองค์ประกอบด้านที่เกิดกับผู้เรียนไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ทำให้ระดับจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มทดลองด้านที่เกิดกับตนเอง และวิชาชีพครูเกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ส่วนด้านที่เกิดกับผู้เรียนไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ดังนั้นจากผลการทดลองพบว่า ยังมีด้านที่เกิดกับวิชาชีพครูที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น อาจเป็นเพราะกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในองค์ประกอบด้านวิชาชีพ ซึ่งผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณขององค์พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในฐานะที่เป็นนักศึกษาวิชาชีพ

ครู ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ สืบเนื่องจากที่พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม และพระบรมราชานุญาต ให้อัญเชิญตราพระราชลัญจกรส่วนพระองค์ เป็นตราประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏ และที่พระองค์ได้รับการถวายพระราชสมัญญานามว่า “พระผู้ทรงเป็นครูแห่งแผ่นดิน” จึงทำให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาวิชาชีพครู แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระองค์ทรงเป็นต้นแบบที่เป็น บุคคลจริง (Live Model) ที่มีอิทธิพลและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งประเทศ จึงส่งผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงเกิดความตระหนักในความเป็นครูตามแบบอย่าง พระองค์ท่าน พระผู้ทรงเป็นครูแห่ง แผ่นดิน ซึ่งจากการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษากลุ่มทดลองในขณะทำกิจกรรม นักศึกษามี ความสนใจและตั้งใจมาก อาจเนื่องมาจากเกิดความศรัทธาในแบบอย่างจากพระองค์ท่าน จนเกิด แรงบันดาลใจในการประกอบอาชีพครู ดังทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแนวพุทธิปัญญาของแบนดูรา ที่มีความเชื่อว่า บุคคลจะเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวแบบที่ตนเองเกิดความเชื่อมั่น เลื่อมใส และศรัทธา เพราะเกิดจากการกระบวนการใส่ใจ สนใจ ที่จะเลียนแบบพฤติกรรม และจดจำเพื่อนำไปสู่ การกระทำตาม และเกิดแรงจูงใจที่จะทำพฤติกรรมตามตัวแบบที่ตนเองศรัทธานั้น (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2550, น. 240)

จากผลการวิจัยในสมมติฐานข้อที่ 2 พบว่า องค์ประกอบด้านผู้เรียน มีคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มขึ้นไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากกิจกรรมในรูปแบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในองค์ประกอบด้าน ผู้เรียน ยังไม่สะท้อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก ทั้งนี้เพราะนักศึกษายังไม่ได้รับประสบการณ์ ในการฝึกสอน จึงทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจถึงผู้เรียนมากนัก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี พัฒนาการทางจิตวิญญาณ (Spiritual Development Theory) ของ Fowler (1981) ที่ได้อธิบาย แนวคิดพัฒนาการความศรัทธา (Faith Development) ของมนุษย์ไว้ว่า ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนี้ การพัฒนาความศรัทธาให้เกิด จะไม่ใช่จากที่คนอื่นเล่าหรือสอนอีกต่อไป แต่เป็นการค้นหาเอง เข้าใจเอง สัมผัสและมีประสบการณ์เอง จนทำให้เข้าใจในสิ่งที่ป็นนามธรรมมากขึ้น ภาพบุคคลใน อุดมคติที่เคยมีในอดีตนั้นจะลดบทบาทลง แต่มีภาพตนเองเพิ่มขึ้นมาแทน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้โดยการค้นพบจากประสบการณ์ของตน โดยเฉพาะ นักศึกษาวิชาชีพครูจะเริ่มตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญว่าอาชีพครูต้องมีหน้าที่อะไรบ้าง จากการลงมือปฏิบัติการสอน หรือฝึกสอน ซึ่งนักศึกษาวิชาชีพครูชั้นปีที่ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มทดลอง ยังไม่เคยเข้ารับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูใด ๆ เลย อาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในองค์ประกอบด้านผู้เรียนน้อยหรือไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงเลย และอาจเป็นไปได้ว่ากิจกรรม

ที่ออกแบบยังไม่สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตนกับผู้เรียนได้อย่างแท้จริง เนื่องจากผู้วิจัยใช้การจัดการเรียนรู้แบบแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) และแบบอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) ที่มีลักษณะการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และมีสภาพใกล้เคียงกับความเป็นจริง แต่ในขณะทำกิจกรรมมีข้อจำกัดด้านเวลา อาจต้องใช้เวลากว่าที่กำหนดไว้ เป็นสิ่งที่ผู้สอนหรือกระบวนกรต้องยอมรับในตัวแปรแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นในระหว่างทำกิจกรรม (สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ, 2553, น. 53-59) ดังนั้นอาจส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความตระหนักและเข้าใจในองค์ประกอบทางด้านผู้เรียนต่ำกว่าด้านอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าผลของคะแนนจิตวิญญาณความเป็นครูในองค์ประกอบแต่ละด้านจะมีความแตกต่างกัน แต่ในภาพรวมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ในองค์ประกอบด้านตนเอง ด้านผู้เรียน และด้านวิชาชีพครูให้สูงขึ้นได้ ทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจในตนเองด้านความเป็นครูในด้านบุคลิกภาพ บทบาทหน้าที่ด้านการสอน การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู และปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตา กรุณาและเสมอภาค ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีและมีความศรัทธาในวิชาชีพครู เปรียบดังการดอกเส้าเพิ่มความเป็นครูให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ลึกถึง พร้อมทั้งจะเป็นครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต่อไป

ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย

1. จากการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ADDIE MODEL ซึ่งเป็นการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงระบบทำให้อารมณ์แบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายหรือกลุ่มทดลอง เนื่องจากมีขั้นตอนการวิเคราะห์เป็นเบื้องต้น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดข้อค้นพบในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ ต่อไปว่าควรใช้กระบวนการพัฒนารูปแบบเชิงระบบเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบด้วย เพราะจะทำให้รูปแบบมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหาในการจัดการเรียนรู้ และบริบทสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

2. เนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้จัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า การเรียนรู้ที่แท้จริง เกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียน สอนไม่ได้ต้องเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยมีครูเป็นกระบวนกรในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นบทบาทของครู หรือกระบวนกรจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้นครูหรือกระบวนกรที่เป็นคนดำเนิน

กิจกรรม ต้องทำความเข้าใจและศึกษารายละเอียดต่าง ๆ อีกทั้งยังควรมีประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นกระบวนกร หรือเคยได้รับการอบรม หรือเคยผ่านประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาสภาพสมควร จึงจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงได้

3. การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 14 กิจกรรมในครั้งนี้ ทำให้ค้นพบว่าการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตระหนักในตนเองเข้าใจในตนเองก่อนเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะจะสามารถเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ในขั้นต่อไป ซึ่งถือว่าการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อให้รู้เพียงเท่านั้น และจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า เกิดความรู้สึกระหนัก เข้าใจ และซาบซึ้งถึงคุณค่าของความเป็นครู อีกทั้งยังเกิดความศรัทธาในวิชาชีพครูเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 38 แห่ง สามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู และแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น นำไปจัดกิจกรรมกับนักศึกษาวิชาชีพครูทั้งในและนอกหลักสูตรได้ นอกจากนี้ยังสามารถนำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูมาใช้ติดตามระดับพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 เป็นต้นไปได้ ทั้งขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละมหาวิทยาลัยที่จะนำไปใช้

2. ในการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ไปใช้สำหรับหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตใหม่ (4 ปี) ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าควรนำไปใช้เสริมจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูได้ ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 โดยนำไปเสริมเข้ากับรายวิชาชีพครูที่บรรจุไว้ในหลักสูตรได้ หรือสามารถนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมเสริมความเป็นครู ก่อนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูได้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิเคราะห์คะแนนของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นครั้งนี้ มี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านที่เกิดกับตนเอง ด้านที่เกิดกับผู้เรียน และด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู มีความตรงเชิงจำแนก สามารถแบ่งองค์ประกอบได้ชัดเจน ดังนั้น ในการวิเคราะห์คะแนนแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู จึงไม่ควรนำคะแนนมารวมกันทั้ง 55 ข้อ เพราะอาจทำให้ผลการวัดคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ควรจำแนกคะแนนออกเป็น 3 ด้าน อย่างชัดเจน

2. จากผลการวิจัยในการศึกษาและพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูที่ได้กำหนดโครงสร้างออกเป็น 3 องค์ประกอบใหญ่เป็นเบื้องต้นนั้น ผู้วิจัยนำมาจากวิธีการแห่งศาสตร์พระราชา ของพระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพียงอย่างเดียว และเนื่องจากจิตวิญญาณความเป็นครูมีความเป็นนามธรรมค่อนข้างสูง อีกทั้ง ในทัศนะของนักวิชาการและบริบททั้งของประเทศไทยและต่างประเทศมีความแตกต่างกัน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป อาจจะต้องกำหนดขอบเขตของการศึกษาให้ละเอียดมากขึ้น เช่น จากแนวคิดทฤษฎีของต่างประเทศจากประเทศที่มีชื่อเสียงทางด้านการศึกษา หรือจากแนวคิดของครูผู้ที่มีประสบการณ์การสอน เป็นต้น เพราะอาจจะได้โครงสร้างของจิตวิญญาณความเป็นครูที่มากกว่า 3 องค์ประกอบใหญ่งานวิจัยข้างต้น

3. งานวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาและพัฒนาองค์ประกอบ และทดสอบคุณภาพของจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏเท่านั้น ดังนั้น ผู้ที่สนใจจึงควรขยายขอบเขตของประชากรในการศึกษาให้กว้างขวางมากขึ้น เช่น ศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน หรือสถาบันที่ผลิตครูที่แตกต่างไปจากมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อดูว่ามีองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูเหมือนหรือต่างกันหรือไม่อย่างไร เพื่อให้ได้เครื่องมือวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่เป็นมาตรฐานยิ่งขึ้น

4. ผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวัดระดับจิตวิญญาณความเป็นครูกับนักศึกษาวิชาชีพครูเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไปอาจจะทำการศึกษาและเปรียบเทียบจิตวิญญาณความเป็นครูในระดับประชากรที่มีประสบการณ์และอายุ ที่แตกต่างกัน หรือระหว่างครูที่จบทางการศึกษาโดยตรงและครูที่ไม่ได้จบทางการศึกษาโดยตรง เพื่อที่จะนำมาสู่การสร้างข้อเสนอในเชิงนโยบายเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาครูต่อไปได้

5. การออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูในครั้งต่อไป อาจจะกำหนดให้ทำกิจกรรมนอกสถานที่ เพื่อเปิดประสบการณ์ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้คุ้นเคยกับผู้เรียนจริง หรือทำการทดลองขั้นตอนตามผลด้วย เพื่อศึกษาระดับความคงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครูหลังจากการทดลอง

6. การวิจัยครั้งต่อไปอาจจะทำการศึกษาทดลองในระดับชั้นปีที่ 1 เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมเพื่อบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูต่อไป เพราะเนื่องจากจิตวิญญาณความเป็นครูต้องพัฒนาจากภายใน (ตนเอง) ก่อน อาจจะทำการพัฒนาทีละชั้น หรือทีละองค์ประกอบ นับตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 เป็นต้นไป

บรรณานุกรม

- Ashmos, D. P. & Duchon, D. (2000). Spirituality at work. *Journal of Management inquiry*, 9(2), 134-145.
- Boone, M., Fite, K., & Reardon, R. F. (2010). The spiritual dispositions of emerging teacher: A preliminary study. *Journal of Thought*, 45(3-4), 43-58.
- Bruce, W. M. (2000). Public Administrator attitudes about spirituality: An exploratory study. *American Review of Public Administration*, 30(4), 460-472. In Marques, J., Cavanagh, G. (1999). Spirituality for managers: Context and critique. *Journal of Organizational Change Management*. 12(3), 186.
- Bush, T. (1999). Journaling and the teaching of spirituality. *Nurse Education Today*, 19(1), 20-28.
- Dhiman, S. and King, R. (2007). *Spirituality in the Workplace: What It Is, Why It Matters, How to Make It Work for You*. Personhood Press.
- Fowler, J. (1981). *James Fowler's Stages of Faith*. Retrieved from <http://www.psychologycharts.com/james-fowler-stages-of-faith.html>.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate Data Analysis*. (7th ed.). Pearson: New York.
- Hattie, J. (2012). *Visible Learning for Teachers Maximizing Impact on Learning*. (1st ed.). Routledge
- Johnson, L. (2011). *Teaching Outside the Box: How to Grab Your Students By Their Brains*. (2nd ed.).
- Kenny, D. A. (1998). *Multiple factor models*. Retrieved from http://davidakenny.net/cm/identify_formal.htm.
- Kevin, K. (2009). *Introduction to Instructional Design and Technology*. Retrieved from

https://issuu.com/brucebarker123/docs/it6750_intro_to_idt

Marshall, J. M. (2009). Describing the Elephant: Preservice Teachers Talk about Spiritual Reasons for Becoming a Teacher. *Teacher Education Quarterly*, 2009, 25-44.

Nozawa, A. (2004). Contemplative Practices in Teacher Education. *Journal of Inservice Education*, 20, 179-192.

Palmer, P. J. (2003). *Teaching with Heart and Soul: Reflections on Spirituality in Teacher Education*. Retrieved from <http://www.talispiritualeducation.org.il/palmer-p-2003-teaching-with-heart-and-soul-reflections-on-spirituality-in-teacher-education-journal-of-teacher-education-545-376-385/>.

Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. New York: Routledge.

Smith, O. (2013). The Spirit of the teacher. *Montessori Life*, 2013, 46-49.

Straugham, H. H. (2002). *Spiritual Development*. Retrieved from <http://www.nacsw.org/Download/CSW/SpiritualDvpt.pdf>.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). สพร. ชุดกรอบวิจัยพัฒนานวัตกรรมการดัดจริตวิญญาณครู-ประเมินคุณภาพเด็ก-ลดเหลื่อมล้ำ. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=37727&Key=hotnews>.

กัตติกา ภูพานาม, และ สมพงษ์ พันธุ์รัตน์. (2560). การพัฒนาแบบวัดและเกณฑ์จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์และครุศาสตร์. ใน ดร. สาคร สร้อยสังวาล, การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17 "บูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน". พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

กิตตินันท์ โนสุ, และ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2557). องค์ประกอบ และตัวบ่งชี้ จิตวิญญาณความเป็นครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย*, 8(1), 53-65.

คณะครุศาสตร์. (2560). *หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*. สืบค้นจาก <http://edu.psu.ac.th/v2016/index1.php>

ครุสภา. (2559). *หลักเกณฑ์คุณสมบัติของสถานศึกษาสำหรับปฏิบัติการสอน*. สืบค้นจาก http://site.ksp.or.th/content.php?site=kspknowledge&SiteMenuID=4194&Action=view&Sys_Page=&Sys_PageSize=&DataID=430.

ชนัท ธาตุทอง. (2555). *สบายตา โมเดล SBITHA Model*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.

จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (2556). *จิตตปัญญาศึกษา*. สืบค้นจาก <http://www.royin.go.th/?knowledges=84>.

จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2550). *การวิจัยและพัฒนาจิตตปัญญาศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ

ชลิตตา รัชพลเมือง, สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, รังสรรค์ มณีเล็ก, เพ็ญอรุณ ปรีดีดิลก, และ สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2560). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิตการใช้และการพัฒนาครูการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. *วารสารครุศาสตร์*, 45(3), 17-33.

ช่อลัดดา ขวัญเมือง. (2555). *เอกสารประกอบการอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการบริการวิชาการแก่สังคม เรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยจิตวิทยาและการแนะแนว*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ไชยันต์ สกุลศรีประเสริฐ. (2556). การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory factor analysis). *วารสารจิตวิทยาคลินิก*, 44(1), 1-16.

ณัฐฐภรณ์ หลาวทอง , และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2553). การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย* ,23(1), 25-54.

ดวงใจ ชนะสิทธิ์, ชัยยุทธ มณีรัตน์ และ พงษ์เทพ จิระโร. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม Spiritual teacher of the Faculty of Education Nakhon Pathom Rajabhat University. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 8(1), 107-131.

ทิตนา แหมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: บริษัทบ้านด่านสุทธากา

รพีพิมพ์ จำกัด.

ธนวัฒน์ ธรรมโชติ. (2554). กระบวนการพัฒนาความเป็นครูจากมิติด้านใน: กรณีศึกษา หลักสูตร SSEHV ของสถาบันการศึกษาสัตยาไส ประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2551). การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและจิตตปัญญาศึกษา. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติสร จันทรสข. (2552). ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: คู่มือกระบวนการจิตตปัญญา. กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. พี. เอ็น. การพิมพ์ จำกัด.

ธรรมนันท์กา แจ่มสว่าง. (2554). ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. (ปริญญานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

นรินทร์ สังข์รักษา. (2554). การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ จากเรื่องเล่าความสำเร็จของครูและนักเรียนในระบบ การศึกษา: การพัฒนาหน่ออ่อนทางการศึกษา สร้างจิตปัญญาในการเรียนรู้สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 2(2), 21-30.

นฤเบศร์ สายพรหม, ดุขฎิ โยเหลา และ รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2559). การศึกษาอิทธิพลปัจจัยเชิงสาเหตุและผลของจิตวิญญาณในการทำงาน ที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตวิญญาณเจตคติและพฤติกรรมในการทำงาน ของครูในโรงเรียนคาทอลิก สังกัดอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 22(2), 140-158.

นวรรณ์ รามสูต และ บัลลังก์ โรหิตเสถียร. (2558). ข่าวสำนักงานรัฐมนตรี 133/2558 หารือกับอธิการบดี มรภ. 40 แห่ง. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th/websm/2015/apr/133.html>.

นิธิพัฒน์ เมฆขจร. (2558). จิตวิทยาและวิทยาการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ประเวศ วะสี. (2550). วิถีมนุษย์ในศตวรรษที่ 21: ศูนย์ หนึ่ง เก้า. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สอนเงิน

มีมา.

ประเวศ วะสี. (2552). *หยั่งราก: ก้าวแรกจิตตปัญญาศึกษาในสังคมไทย*. (โครงการเอกสารวิชาการ การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ลำดับที่ 1). กรุงเทพฯ: 21 CENTURY CO.,LTD.

ประเวศ วะสี. (2553). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2559). *คิดเพื่อครู คำบรรยายระหว่างดำรงตำแหน่งประธานกรรมการคุรุสภา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาวัต ตั้งเพชรเดโช. (2556). *จิตวิญญาณความเป็นครูกับความก้าวหน้าในอาชีพที่พยากรณ์ความทุกข์ในการทำงานของครู*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, กรุงเทพฯ.

มลิวัดย์ สมศักดิ์, นิตยารัตน์ คงนาลีก, ทิพวรรณ ทองขุนดำ, และ รพีพรรณ อักษราวดีวัฒน์. (2561). องค์ประกอบและตัวชี้วัดจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 11(1), 51-58.

ยนต์ ชุ่มจิต. (2553). *ความเป็นครู*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียร์สโตร.

รจมา เจริญสุข. (2557). การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของโมเดลการวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ของนิสิตหลักสูตรการศึกษาระดับบัณฑิต (กศ. บ. 5 ปี) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ: การวิเคราะห์กลุ่มพหุ. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 29(2), 189-208.

ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสน์.

วสันต์ ปานทอง, อนุชา กอนพ่วง, ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์, ฉันทนา จันทร์บรรจง. (2556). รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อศิษย์ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(ฉบับพิเศษ), 193-205.

วันทนี นามสวัสดิ์. (2558). ผลการใช้จิตตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณลักษณะความเป็นครู สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารบัณฑิตศึกษา*, 12(57), 7-20.

วัลนิกา ฌลากบาง. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ The Spirituality of Teachers: A Key Characteristic of Professional Teachers. วารสาร มหาวิทยาลัยนครพนม ,6(2),123-128.

วิลโลว์ ตั้งจิตสมคิด. (2557). ความเป็นครู. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โอเดียร์สโตร.

สนธิ สัตโยภาส. (2555). การใช้กระบวนการวิชาจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Studies) หมวด วิชาศึกษาทั่วไป พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

สมโภชน์ เขี่ยมสุภาชิต. (2550). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2543). ครูของครูกับครูอาชีพ. สืบค้นจาก http://www.moe.go.th/moe/th/cms_group/detail.php?NewsID=34&Key=aca_article.

สันติ บุญภิรมย์. (2557). ความเป็นครู: Self-actualization for teacher. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.

สาวิตรี พูลสุขโข. (2559). ครูหัวใจใหม่: การเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อเปลี่ยนการศึกษา. กรุงเทพฯ: หจก. สามลดา.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). การทรงงานพัฒนาประเทศของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.

สำนักงานที่ประชุมอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏ. (2557). แผนยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานมหาวิทยาลัยราชภัฏสู่คุณภาพเป็นเลิศ ระยะ 10 ปี (พ. ศ. 2558-2567). (เอกสารประกอบการจัดทำแผนยุทธศาสตร์) พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). สถานภาพการผลิตและพัฒนาครูไทย. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) (2557). การยกระดับคุณภาพครูไทยใน ศตวรรษที่ 21 เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ “อภิวินัยการเรียนรู้...สู่จุดเปลี่ยน

ประเทศไทย”.

สุขมิตร กอมณี. (2556). *โมเดลการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนตามแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยาการศึกษา สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.

สุนันท์ ศลโกสุม, และ ไพฑูรย์ โพธิ์สาร. (2561). ศาสตร์พร ะชาชากับการพัฒนาการศึกษา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 4(ธันวาคม), 9-21.

สุพิชญา โคทวิ และ วารินทร์ แก้วอุไร. (2557). *พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา สำหรับนักศึกษาคณะครุศาสตร์ในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ*. สืบค้นจาก http://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/NU.the.2014.101

สุนน อมรวิวัฒน์. (2551). *เรื่องจากปก ความรู้ และความรัก. . . คำจาก “ครูของครู” ศาสตราจารย์กิตติคุณสุนน อมรวิวัฒน์*. สืบค้นจาก <http://www.nationejobs.com/citylife/content.php?ContentID=1061>.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2559). *ตามรอยพระยุคลบาท ครูแห่งแผ่นดิน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2550). *จิตวิทยาการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวณีย์ ศรีโสภา และ สมสุดา ผู้พัฒน์. (2553). *ศาสตร์และศิลป์แห่งความเป็นครู โดย พระภิกษุ วิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว)*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). ม. ป. ท.

สุวิทย์ มูลคำ, และ อรทัย มูลคำ. (2553). *19 วิธีจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

อนุ เจริญวงศ์ระยับ. (2556). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชาการวัดจิตพิสัย*. พิษณุโลก: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิษณุโลกสงคราม.

อรรพวรรณ ลีอนุญธวัชชัย. (2553). *การให้คำปรึกษาทางสุขภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัชรา เอิบสุขสิริ. (2556). *จิตวิทยาสำหรับครู*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อานนท์ ศักดิ์วรวิชญ์. (2560). เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา: วิธีการแห่งศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สืบค้นจาก <http://as.nida.ac.th/gsas/article>

อำนาจ สงวนกลาง. (2559). *พุทธธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคม*. ลำปาง: สาขาสังคมศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

एमअक्षमा वडनबुरानन्त. (2559). *การวิจัยโมเดลเลิฟเพื่อสร้างเสริมความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์: ชุดโครงการวิจัยสำหรับนิสิตระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์..





ภาคผนวก ก
รายชื่อและประวัติของผู้เชี่ยวชาญในการตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายชื่อและประวัติผู้เชี่ยวชาญ
ในการตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1
แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐสุภรณ์ หลาวทอง	สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีรวรรณ วงศ์ปิ่นเพชร	ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรอุมา เจริญสุข	ภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.อารยา ผลัญญา	ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อาจารย์ ดร.ธรรมนันท์กา แจ่มสว่าง	สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย และการกีฬา คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยบูรพา

2. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 2

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษา วิชาชีพครู
มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลิสรา จิตรขนิษฐา	สาขาวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สลักจิต ตีรณโณภาส	สาขาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.อารีย์ ปรีดีกุล	สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.ภารดี กำภู ณ อยุธยา	ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.ธรรมโชติ เขียมทัสนะ	ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ



ภาคผนวก ข

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย



MF4Version1:15/7/2556

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย SWUEC- 215/60E

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา
วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาวภาวิดา มหาวงค์
สังกัด: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เอกสารที่รับรอง: 1. แบบเสนอโครงการวิจัย
2. โครงร่างการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 26 ก.ย. 2560
2. โครงร่างการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 26 ก.ย. 2560
3. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 26 ก.ย. 2560
4. หนังสือให้ความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย	ฉบับที่ 2 วันที่ 26 ก.ย. 2560

(ลงชื่อ).....

(นายปิยชาติ บุญเพ็ญ)

เลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

(แพทย์หญิงสุรพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E-215/2560

วันที่ให้การรับรอง : 05/10/2560

วันหมดอายุใบรับรอง : 05/10/2561



MF4Version1:15/7/2556

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย MEDSWUEC- 215/60E (ต่อใบอนุญาตครั้งที่ 1)

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจาก คณะกรรมการสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและ ข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อโครงการวิจัยเรื่อง: การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษา
วิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ชื่อผู้วิจัยหลัก: นางสาวภาวิดา มหาวงศ์

สังกัด: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เอกสารที่รับรอง: 1. รายงานความก้าวหน้าของการวิจัย

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

1. รายงานความก้าวหน้าของการวิจัย

(ลงชื่อ).....

(นายปิยชาติ บุญเพ็ญ)

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

(ลงชื่อ).....

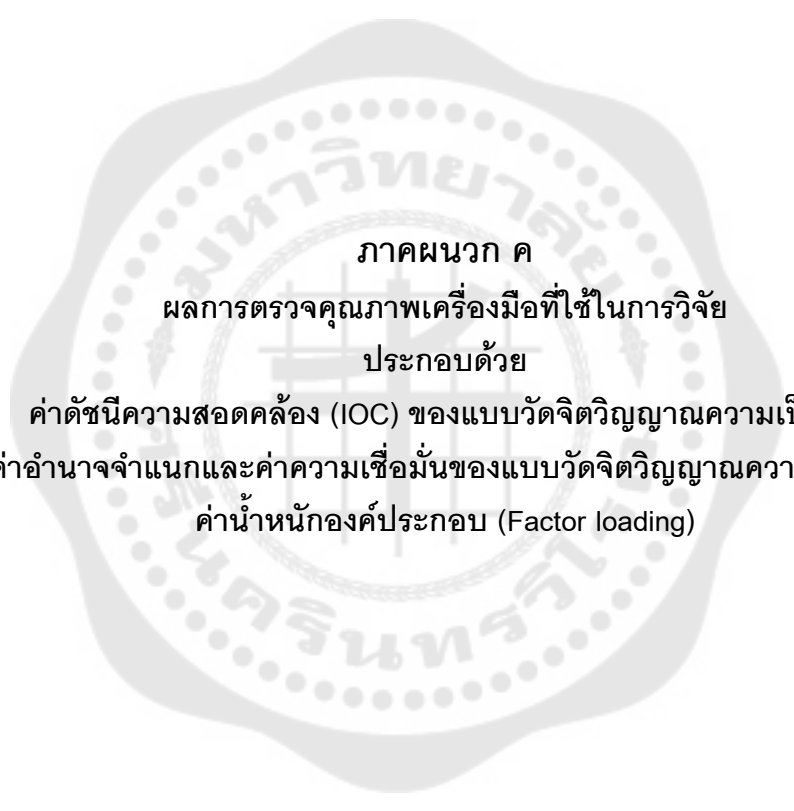
(แพทย์หญิงสุรีพร ภัทรสุวรรณ)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์

หมายเลขรับรอง : SWUEC/E-215/2560

วันที่ให้การรับรอง : 05/10/2561

วันหมดอายุใบรับรอง : 05/10/2562



ภาคผนวก ค
ผลการตรวจคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
ประกอบด้วย
ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู
ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู
ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading)

ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

ตาราง 13 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนี (IOC)	ผลการพิจารณา
	1	2	3	4	5		
1	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
2	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
3	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
4	1	1	0	1	1	0.80	นำไปใช้
5	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
6	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
7	1	1	0	1	1	0.80	นำไปใช้
8	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
9	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
10	0	1	1	1	1	0.80	นำไปใช้
11	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
12	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้
13	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
14	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
15	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
16	0	-1	0	0	0	-0.20	ตัดออก
17	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
18	-1	-1	1	0	0	-0.20	ตัดออก
19	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
20	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
21	0	0	0	0	0	0.00	นำไปใช้
22	1	1	1	0	1	0.80	นำไปใช้

ตาราง 13 (ต่อ)

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนี (IOC)	ผลการพิจารณา
	1	2	3	4	5		
23	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
24	1	1	0	1	1	0.80	นำไปใช้
25	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
26	1	-1	0	0	0	0.00	นำไปใช้
27	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
28	0	1	1	0	0	0.40	ตัดออก
29	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้
30	1	1	0	1	1	0.80	นำไปใช้
31	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
32	0	1	0	1	0	0.40	ตัดออก
33	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
34	0	0	1	0	0	0.20	ตัดออก
35	1	1	1	0	1	0.80	นำไปใช้
36	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
37	1	0	1	1	1	0.80	นำไปใช้
38	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
39	0	-1	0	0	1	0.00	ตัดออก
40	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
41	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
42	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
43	0	-1	0	0	0	-0.20	ตัดออก
44	1	1	1	0	1	0.80	นำไปใช้
45	-1	0	0	0	1	0.00	ตัดออก
46	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้

ตาราง 13 (ต่อ)

ข้อ	ผู้เชี่ยวชาญ					ค่าดัชนี (IOC)	ผลการพิจารณา
	1	2	3	4	5		
47	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
48	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
49	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
50	0	1	-1	1	0	0.40	ตัดออก
51	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
52	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
53	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
54	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
55	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
56	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
57	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
58	1	1	0	1	1	0.80	นำไปใช้
59	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
60	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
61	0	1	1	1	1	0.80	นำไปใช้
62	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
63	1	1	1	1	0	0.80	นำไปใช้
64	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
65	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
66	0	-1	-1	0	0	-.040	ตัดออก
67	1	1	1	1	1	1.00	นำไปใช้
68	-1	-1	0	0	0	-.040	ตัดออก

ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

ตาราง 14 ค่าอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู

ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก
1	.399	25	.555
2	.396	26	.486
3	.423	27	.458
4	.551	28	.503
5	.563	29	.476
6	.418	30	.510
7	.438	31	.520
8	.480	32	.660
9	.499	33	.650
10	.545	34	.586
11	.522	35	.576
12	.527	36	.631
13	.536	37	.470
14	.520	38	.489
15	.431	39	.397
16	.478	40	.535
17	.506	41	.551
18	.531	42	.507
19	.432	43	.523
20	.274	44	.706
21	.441	45	.601
22	.582	46	.740
23	.654	47	.770
24	.501	48	.767

ตาราง 14 (ต่อ)

ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อ	ค่าอำนาจจำแนก
49	.762	53	.816
50	.708	54	.546
51	.778	55	.515
52	.774		
ค่าความเชื่อมั่น .939			



ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading)

ตาราง 15 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ของตัวบ่งชี้พฤติกรรม ตามองค์ประกอบ
เชิงยืนยันอันดับหนึ่ง

ตัวบ่งชี้ จิตวิญญาณความเป็นครู	First Order	
	Factor Loading	R ²
PER1	0.435	0.189
PER2	0.445	0.198
PER3	0.520	0.270
PER4	0.652	0.426
PER5	0.683	0.466
PER6	0.493	0.243
PER7	0.511	0.261
PER8	0.599	0.358
PER9	0.630	0.397
PER10	0.602	0.362
PER11	0.608	0.369
PER12	0.638	0.407
PER13	0.623	0.388
TEA1	0.546	0.298
TEA2	0.503	0.254
TEA3	0.550	0.302
TEA4	0.636	0.404
TEA5	0.694	0.482
TEA6	0.533	0.285
SELF1	0.308	0.095
SELF2	0.502	0.252
SELF3	0.668	0.446
SELF4	0.773	0.597

ตาราง 15 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้ จิตวิญญาณคุณความเป็นครู	First Order	
	Factor Loading	R ²
SELF5	0.629	0.395
SELF6	0.713	0.508
SELF7	0.560	0.314
SELF8	0.500	0.250
SCOM1	0.556	0.309
SCOM2	0.540	0.292
SCOM3	0.586	0.343
SCOM4	0.595	0.354
SCOM5	0.750	0.563
SCOM6	0.738	0.544
SCOM7	0.642	0.412
SCOM8	0.584	0.341
SCOM9	0.655	0.429
SFAIR1	0.484	0.234
SFAIR2	0.519	0.269
SFAIR3	0.442	0.195
SFAIR4	0.609	0.371
SFAIR5	0.643	0.413
SFAIR6	0.597	0.356
SFAIR7	0.599	0.359
ATT1	0.692	0.479
ATT2	0.570	0.325
ATT3	0.792	0.628

ตาราง 15 (ต่อ)

ตัวบ่งชี้ จิตวิญญาณความเป็นครู	First Order	
	Factor Loading	R ²
ATT4	0.774	0.599
ATT5	0.804	0.646
ATT6	0.793	0.629
ATT7	0.770	0.593
ATT8	0.836	0.700
ATT9	0.821	0.674
ATT10	0.843	0.711
FAITH1	0.795	0.631
FAITH2	0.735	0.540



ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์เพื่อหานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู
การสังเคราะห์เนื้อหาจากผลการสัมภาษณ์
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อหานิยามและองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

จุดประสงค์ของการสัมภาษณ์

1. เพื่อศึกษานิยาม และ องค์ประกอบ ของจิตวิญญาณความเป็นครู
2. เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู สำหรับ นักศึกษาวิชาชีพรู มหวิทยาลัยราชภัฏ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....
ประวัติการศึกษา
ประวัติการทำงาน.....
ตำแหน่ง.....
หน่วยงานที่สังกัด.....
ความเชี่ยวชาญ.....
วันที่และเวลาในการสัมภาษณ์.....
สถานที่ในการสัมภาษณ์.....

ตอนที่ 2 ข้อคำถาม

1. นิยามของจิตวิญญาณความเป็นครู ในทัศนะของท่านเป็นอย่างไร
2. จิตวิญญาณความเป็นครูมีองค์ประกอบอะไรบ้าง
3. ถ้าจะพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ให้กับนักศึกษาวิชาชีพรู มหาวิทยาลัยราชภัฏ ควรมีแนวทางในการพัฒนาอย่างไรบ้าง

ตาราง 16 การสังเคราะห์เนื้อหาจากผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ผลการสัมภาษณ์
ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล	จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นจิตสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู เกี่ยวกับการทุ่มเท เสียสละ มีความใกล้ชิด มีความสัมพันธ์กับเด็ก เข้าใจในตนเอง เข้าถึงเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพตนเองได้ และกล่าวถึงองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ว่า องค์ประกอบโดยตรงของจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น ไม่มีองค์ประกอบใดที่บ่งชี้ชัด แต่ได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับ คนที่มีอาชีพครูจะต้องมีลักษณะเป็นคนที่ทุ่มเทเวลา เสียสละ มีความใกล้ชิดและความสัมพันธ์ที่ดีต่อเด็ก มีความรู้จริงในศาสตร์ของตนเอง ถ่ายทอดเป็น สอนเป็น เป็นพาหะที่ดี (พาหะคือการถ่ายทอด) รู้จักใช้เครื่องมือให้เป็นประโยชน์ (เครื่องมือ คือ “สื่อ” เหมือนในหลวงรัชกาลที่ 9 ใช้ EDLTV แก้ปัญหา รร.ตชด. ใช้สื่อแทนการขาดแคลนของครู) และครูต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่เสมอให้ทันกับโลกปัจจุบันโดยให้กรอบความคิดไว้ว่า “เข้าใจ” คือ เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สำนึกรู้ว่าตนเองมีหน้าที่สั่งสอนลูกศิษย์ “เข้าถึง” คือ เข้าถึงหัวใจของลูกศิษย์ เมื่อเข้าใจตนเองและแล้วจะต้องเข้าใจลูกศิษย์ด้วย “พัฒนา” คือ การพัฒนาตนเอง พัฒนาเด็กนักเรียน และพัฒนาวิชาชีพตนเอง
ศาสตราจารย์ กิตติคุณ สุนอมรรวิวัฒน์	จิตวิญญาณความเป็นครูนั้นสามารถมองได้มุมมอง อาจจะแบ่งได้เป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) มุมมองด้านศาสนาพุทธ คนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จะต้องมียุทธธรรมประจำใจ ของตนเอง ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 และคุรุธรรม 7 เป็นที่ตั้งของความเป็นครูที่ดี 2) มุมมองด้านปรัชญานั้น จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นอุดมคติสูงสุดที่จะบรรลุถึง โดยเน้นไปที่การพัฒนาภายในตนเอง 3) มุมมองด้านจิตวิทยา เน้นเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem) เป็นที่ตั้งและจิตสำนึกของความเป็นครูที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมถึงเจตคติต่อการทำงานในอาชีพครู ดังนั้นจึงสรุปว่า ทั้งสามมุมมองดังกล่าวข้างต้นมีแนวโน้มเกี่ยวข้องกับเรื่องของความรักความเมตตา ที่มีต่อตนเอง ต่อผู้เรียนและต่อวิชาชีพ ดังเช่น มุมมองด้านศาสนา เพราะทุกศาสนาที่มีคำสอนที่เริ่มจากความรัก

ตาราง 16 (ต่อ)

ผู้ทรงคุณวุฒิ	ผลการสัมภาษณ์
	มุมมองด้านปรัชญา ก็เริ่มจากความรักในการพัฒนาตนเองไปสู่จุดสูงสุดของชีวิต และมุมมองด้านจิตวิทยา ที่เริ่มจากการเห็นคุณค่าในตนเอง เกิดความรักในตนเองก่อน และพัฒนาไปสู่การพัฒนาตนเองทั้งภายนอกและภายใน ไปสู่การมีคุณค่า คุณงามความดีในวิชาชีพ และกล่าวถึง องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จึงควรเริ่มจาก “ใจ” เริ่มที่ การใส่ใจ (Touch) (ในที่นี้หมายถึงการใส่ใจโดยใช้ผัสสะทั้ง 6) ต่อมาเป็นความตั้งใจ (Attend) (ปรารถนาดีต่อศิษย์ คือเปลี่ยนชีวิตลูกศิษย์ให้ได้) สุดท้ายจะเกิดความไว้วางใจ (Trust) ระหว่างกันและกัน
รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัช โพธิ์แก้วน	จิตวิญญาณความเป็นครู คือ ความสำนึกรับผิดชอบอย่างลึกซึ้งในหน้าที่ที่ตนเองต้องทำในวิชาชีพครู และต้องให้ลูกศิษย์ได้ประโยชน์จากสิ่งที่ตนเองทำ มีความเสียสละ พุ่มเทให้กับงานของตน มีใจเมตตา และ เข้าใจในตนเอง และ ลูกศิษย์อย่างลึกซึ้ง รู้ในสิ่งที่ตนเองรู้ และได้กล่าวถึงองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครูไว้ว่า ไม่มีองค์ประกอบใดชัดเจนในจิตวิญญาณความเป็นครู เพราะ “ตน” สุดท้ายก็ ไม่มี “ตน” ไม่สามารถระบุตัวตนของตนได้อย่างชัดเจนแน่นอน มักจะผันแปรได้เสมอ แต่คนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น มักจะเป็นคนที่เสียสละ พุ่มเทให้กับงานของตน มีใจเมตตาและเข้าใจในตนเองอย่างลึกซึ้ง เริ่มจาก การให้ (ทาน) ในทศพิธราชธรรม “การให้” เป็นธรรมข้อแรก เพราะฉะนั้นคนที่เป็นครู ต้องมีใจใน “การให้” หรือ “ทาน” เป็นข้อแรกเสมอ ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการให้คือมีใจเมตตา เพราะฉะนั้นคนที่เป็นครูต้อง “ใจกว้าง” เปิดใจ เปิดกว้าง ไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ของเด็ก เมื่อต้องการให้เด็กได้เรียน รู้ แ ล้ ว เ พ ร า ะ ฉ นั น ค น ที่ เป็ น ค รุ จ ะ ต้ อ ง ร้ ู ในสิ่งที่ตนเองรู้ (เชี่ยวชาญในสิ่งที่ตนเองจะสอน)

แบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อใช้ในการศึกษาความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

จุดประสงค์ของการสัมภาษณ์

1. เพื่อพัฒนาองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู
2. เพื่อรวบรวมพฤติกรรมบ่งชี้เกี่ยวกับองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ชื่อ-นามสกุล ชื่อเล่น สถานภาพ อายุ ที่อยู่ ประสบการณ์ในการทำงาน เป็นต้น
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ได้แก่ ประวัติการศึกษา ระดับการศึกษา สาขาวิชา เป็นต้น
3. ข้อมูลเกี่ยวกับวิชาชีพครู ได้แก่ ผลงาน เกียรติประวัติ รางวัล เป็นต้น
4. ข้อมูลอื่น ๆ ได้แก่ ความประทับใจหรือแรงบันดาลใจในการประกอบวิชาชีพครู เป็นต้น

ตอนที่ 2 ข้อคำถาม

1. หน้าที่ของท่านในการพัฒนาตนเองมีอะไรบ้าง
2. หน้าที่ของท่านในการพัฒนาผู้เรียนมีอะไรบ้าง
3. หน้าที่ของท่านในการพัฒนาวิชาชีพครูมีอะไรบ้าง
4. คุณลักษณะและพฤติกรรมที่บ่งบอกว่าท่านเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีอะไรบ้าง
5. พฤติกรรมของครูที่ไม่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในทัศนะของท่าน มีอะไรบ้าง

ตาราง 17 ผลการวิเคราะห์เหตุการณ์สำคัญโดยใช้เทคนิค Critical Incident Technique (CIT)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
1. ด้านที่เกิดกับตนเอง ได้แก่	“ในขณะที่มาสอนก็ควรแต่งกายให้สุภาพ เรียบร้อยใช้โทนสีสุภาพ เช่น สีขาว สีดำ สีน้ำเงิน สีน้ำตาล เป็นต้น ซึ่งเป็นช่วงของการถวายความอาลัย เราต้องแต่งกายให้เหมาะสมกับกาลเทศะด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)	“ครูบางคนสกปรก เหมือนไม่ได้อาบน้ำ ใส่เสื้อผ้าซ้ำตัวเดิม หรืออาเจมาแล้วไม่ได้กลับบ้าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)	การเข้าใจถึงบุคลิกภาพภายนอกและภายในของคนเป็นครู ได้แก่ ครูควรแต่งกายให้สะอาดและเหมาะสมกับกาลเทศะ พุดจาสุภาพ เรียบร้อย มีความคล่องแคล่วว่องไว และกระฉับกระเฉง มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ มีความเป็นเอง มีอารมณ์ดีอารมณ์ขัน มีความมั่นใจ
1.1 บุคลิกภาพ	“ส่วนใหญ่ที่ใช้คำว่า “ครู” แทนตัวเองนะ จะไม่พูดคำหยาบเด็ดขาด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)	“ครูบางคนไม่ยอมรับฟังเหตุผล ดุด่า ว่ากล่าว นักรียนก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)	ในตนเอง มีความเพียรพยายาม มีความอดทนอดกลั้น และมีความรับผิดชอบ
1.2 บุคลิกภาพ	“บุคลิกภาพของครูต้องคล่องแคล่วว่องไว และกระฉับกระเฉง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)	“ครูบางคนยังมีความประมาทในการพูด ไม่กล้าที่จะพูดหรือสอน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)	
1.3 บุคลิกภาพ		“ครูบางคนละทิ้งหน้าที่ในการสอน เลิกสอน นักรียนกลางคัน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17)	

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“ครูที่ดีควรมีสภาพแข็งแรง”	“ครูบางคนแต่งกายไม่สุภาพ สวมกระโปรงที่สั้นเกินไป”	
	สมบุญ แม่ควรเจ็บป่วยบ่อย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)	(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18)	
	“ต้องเป็นคนเข้าถึงง่าย และ เป็นคนที่คุณเรียนอยู่ด้วยแล้ว สบายใจ ไม่หยิ่ง หรือวางตัวให้ นักเรียนกลัว” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)	“ครูบางคนเปลี่ยนเด็กไว้ในห้องทิ้งไว้ทำงานโดยที่ ตนเองไปทำงานอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานสอน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 23)	
	“อารมณ์ดี อารมณ์ขัน ยิ้มแย้ม แจ่มใสอยู่เสมอ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11)		
	“มีความมั่นใจในตนเอง มั่นใจ ในการพูด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12)		

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“มีความพึงพอใจอย่างมากในการสอนให้นักเรียนเข้าใจบทเรียน ถึงแม้จะยากมากและพยายามเคี่ยวเข็ญให้นักเรียนประสบความสำเร็จ” “มีความสำเร็จ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 19) “มีความอดทนอดกลั้น” สามารถระงับความโกรธ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20) “ทนต่อความลำบากในการทำงานได้(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 21) “มีความรับผิดชอบเข้าสอนทุกครั้ง มีความตรงต่อเวลา”(ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 25)		

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
1.2 บทบาทหน้าที่ด้านการสอน	“สำหรับเด็กเล็กใช้เกมมาสอนในห้องเรียน เด็กชอบมาก เพราะมีการแข่งขัน เด็กสนุก เพราะได้เล่นด้วย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1) “เตรียมการสอนก่อนทุกครั้ง โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ จะต้องเตรียมสารเคมี กับห้องแลปไว้สำหรับเด็กให้พร้อม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)	“ครูบางคนสอนวิธีเดิมๆ เด็กเบื่อง่ายด้วย เด็กสมัยนี้” “ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10) “เห็นครูบางคนไม่ได้เตรียมสอนเลย ให้เด็กจดในสมุดแบบฝึกหัดเท่านั้น” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14)	บทบาทหน้าที่การสอนของครู ได้แก่ ครูควรมีความตั้งใจในการสอน มีความสามารถ ใช้สื่อการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและเนื้อหา รู้จักใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย และสามารถนำเทคนิคการสอนแบบใหม่มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
1.3 บทบาทการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู	“เรามัวแต่สอนในหนังสือไม่ได้ นะ ต้องหาคลังประวัติโอมาเปิดให้นักเรียนดูเพิ่มเติมด้วย นักเรียน ถึงจะเข้าใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7) “เด็กสมัยนี้สมาธิสั้น เปื่อง่าย เวลาสอนต้องมีกิจกรรมให้ทำ ไม่งั้นก็คุยกันทั้งคาบเรียน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14) “สมัยนี้ต้องใช้โทรศัพท์มือถือ เข้ามาร่วมในการสอนด้วย นักเรียนเขาชอบ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 19)	“อยากไปนอนอบรม พัฒนาตัวเอง บางทีก็ห่วงลูก บางครั้งพิกไม่ไป ผอ. ให้ไปพิกไม่ไป ไม่มีใครดูแลดู” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18)	บทบาทการพัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้ และความรู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางของตนด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ ครูควรศึกษาหาความรู้ จากอินเทอร์เน็ตและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การติดตามข่าวสารใหม่ๆ อยู่เสมอ อบรมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และศึกษาค้นคว้าวิจัย ให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางของตน

ตาราง 17 (ต่อ)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“ครูต้องรู้ให้มาก เพราะสมัยนี้เด็กบางคนรู้มากกว่าครูเสียอีก เพราะฉะนั้นการติดตามข่าวสารจำเป็นอย่างมาก และข่าวสารต่างๆ เมื่อนำมาพูดคุยให้กับนักเรียนฟัง นักเรียนจะมีความสนใจมากกว่าเนื้อหาบทเรียนซะอีก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8) “พี่ไปอบรมออนไลน์ด้วยนะมีใบวุฒิบัตรแจกให้ด้วยเมื่อเรียนจบ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)		

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“ช่วงนี้เด็กติด 0 กันเยอะมาก เพราะไม่ส่งครูตามทวงงานทุกวัน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6) “เด็กคนไหนไม่ได้เราก็ดึงสอน สอนจนกว่าเขาจะเข้าใจ เด็กเรียนแล้วก็ยังจะต้องสอนเขา อย่าปล่อยให้ผ่าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1) “มีเวลาหรือไม่มีเวลา ถ้าเด็กคนไหนมาขอคำปรึกษา ก็จะต้องให้ คำปรึกษาก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4) “ถ้าเราพบเด็กที่กำลังหลงผิด เราต้องดึงตัว		

ตาราง 17 (ต่อ)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	ในโรงเรียนจะต้องมีการเคารพกฎระเบียบต่างๆ ของห้อง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7) “ถึงถ้าเราเป็นครูประจำชั้นต้องติดตามผลการเรียนของเด็กอยู่เสมอด้วยความก้าวหน้าของเขา เพื่อให้รู้ว่าควรจะปรับปรุงหรือพัฒนาตัวเองอย่างไร” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 14) “ถ้าเป็นครูเวรที่โรงอาหารจะเจอเด็กที่ขอบแซงคิวในการสั่งอาหารต้องตักเตือนให้รู้จักการเข้าคิวกฎระเบียบ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16)		

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเสมอภาค	“ในช่วงสอบมีนักเรียนมาขอคำปรึกษาหลายคนที่เลยบอกแนวทางวิธีการอ่านหนังสือให้เพื่อที่จะสอบได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20) “แนะแนว ไม่ใช่ แนะนำนะ เราต้องเป็นครูแนะแนว มีแนวทางต่าง ๆ ให้เด็กเลือก และตัดสินใจด้วยตนเอง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 21) “การให้คะแนนนักเรียนด้วยความยุติธรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)	“มีครูบางคนแจกคะแนนให้เด็ก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8) “ครูบางคนจะ เวลาสอนไม่ให้คะแนน แต่ต้องแลกด้วยการไปทำงานที่บ้านให้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 16) “พี่ว่าที่น่าจะมีบ้างนะ เห็นในข่าวที่เอาเงินจ้างเรียนพิเศษ เพื่อแลกกับคะแนน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 24)	การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความยุติธรรมและไม่ลำเอียง แบ่งออกเป็น 3 ด้านประกอบด้วยกันการเรียน ได้แก่ การวัดและประเมินผลตามความเป็นจริง และการสอนทุกคนอย่างเท่าเทียม ด้านการอบรมปณิธย์ ได้แก่ การวางตัวเป็นกลางไม่เข้าข้างคนผิด และด้านการให้คำปรึกษา

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“นักเรียนสมัยนี้ บางคนเกรดเป็น สิ่งสำคัญมาก ผิดกับบางคนติด 0 ตั้งหลายวิชา แต่ยังไม่ตั้งใจเราต้อง ‘ไม่ยอม’ (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8) “พี่เจอเด็กคนหนึ่ง ยากจนมาก มีพอมหนึ่งเค้าไม่ตั้งใจเรียนเลย คะแนนเลยลดลง เลยถามเค้าว่า เป็นอะไร ผลปรากฏว่า เค้าเค้า ไปทำงานเซ็นผักรที่ตลาดช่วงเช้า มืด เพื่อหาเงิน พี่เลยสอน เสริมให้เค้า” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)		ได้แก่ การมีเวลาให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และการตั้งใจให้ คำปรึกษากับผู้เรียนโดยไม่หวังผลตอบแทน

ตาราง 17 (ต่อ)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“ผมคิดว่าชื่อนายเอลดะกัน เป็นลูกเพื่อน เพื่อนฝากไว้ เกเรมาก ยิ่งงี้ก็ต้องลงโทษถ้าทำผิด” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 11) “ห้องนี้ว่างนะ มีมุมให้ คำปรึกษาด้วย นักเรียนอยากคุยอยากพูดอะไรบอกได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 17) “สมัยนี้ไม่มีโซเชียลมีเดียอะไรทำไม่ได้ นอกตอนทำโครงงาน” ต้องให้คำปรึกษาตลอด (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18)		

ตาราง 17 (ต่อ)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“เจอเด็กคนหนึ่ง ไม่รู้เค้าเป็นอะไร นั่งคุยกันจนค้ำมีดเลย แล้วพกพาไปส่งที่บ้าน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 23) “เราเป็นครู เราต้องมีเหตุผลเสมอเวลาคิดที่จะทำโทษเด็ก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 24) “เด็กเค้ารู้มากกว่าเรานะในสมัยนี้ เค้ารู้ว่าใครแพร์(ยุติธรรม)กับเค้าบ้าง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 25)		
เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู	“รักในวิชาชีพนี้นะ แม่จะเหนื่อย แต่ก็มีความสุข” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)		การมีความรู้สึกที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ชาวซึ่งในวิชาชีพครู มีความภาคภูมิใจที่ได้ประกอบวิชาชีพครู

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“ครูรู้สึกว่ามันเองมีเกียรติ มีชื่อเสียง มีความสุขทุกครั้งเมื่อทำการสอน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8) “ขอบเวลาที่ได้มากอดเรา มันมีความสุขยังงี้ไม่รู้ บอกไม่ถูก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9) “ตอนเค้าเรียนจบเค้าจะมาหาเรานะ เรามีความสุขภูมิใจนะที่ได้สร้างคนขึ้นมา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 12) “เด็กเรียกว่า แม่ครู ครูรู้สึกดีนะปลื้มใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 15)		และมีความสุขทุกครั้งเมื่อทำการสอน การที่นักศึกษามีความคิดที่ดีต่อวิชาชีพครูได้แก่ อาชีพครูเป็นอาชีพที่มีเกียรติ อาชีพครูสามารถพัฒนาคนและพัฒนาประเทศชาติได้ และการที่นักศึกษาจะมีแนวโน้มของการแสดงพฤติกรรมที่ดีต่อวิชาชีพครู ได้แก่ ปกป้อง รักษา และสืบทอดวิชาชีพครู

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“เหมือนครูของพี่ในสมัยก่อนเง เค้าทำอย่างไร พี่ทำตามเค้า ตอนแรกเหมือนจุกจิกจุ้น แต่ตอนนี้เข้าใจละ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18) “ไปไหนใครก็เรียกครู ไปตลาด ก็เรียก กี่หัว มีรู้สึกละ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 20) “อาตีพครูเป็นอาตีพที่มีเกียรตินะ ควรยกย่อง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 22)		

ตาราง 17 (ต่อ)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“พี่เชื่อมั่นว่าคนเป็นครู ไม่มีวัน ทำชื่อเสียงของอาชีพเสียหาย จะล้าแก่เสมอ ในชุดข้าราชการ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 24) “ครูสอนวิชานี้มา 20 ปีละ ไม่ รู้สึกเบื่อนะ ถึงเราจะสอนเรื่องเดิม แต่เรามีเด็กนักเรียนคนใหม่ มาท้าทายการสอนของเราทุกปี” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 25)		
ศรัทธาในวิชาชีพ ครู ยกย่อง (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)	“อาชีพครูเป็นอาชีพที่มี แต่คน ยกย่อง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 22) “บางทีก็เห็นครูบางคนว่า อาชีพตนเอง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 24)	“ครูบางคนก็ทำตามกฎกติกาของอาชีพครูนะ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 22) “บางทีก็เห็นครูบางคนว่า อาชีพตนเอง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 24)	การแสดงออกถึงความเชื่อและเลื่อมใสในวิชาชีพครู ได้แก่ เชื้อมั่นในวิชาชีพครู และการปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู อย่างเคร่งครัด

ตาราง 17 (ต่อ)

องค์ประกอบ	เหตุการณ์สำคัญทางบวก	เหตุการณ์สำคัญทางลบ	นิยามเชิงปฏิบัติการ
	“เราต้องทำหน้าที่ของเราให้ดี ที่สุด ยึดมั่นในจรรยาบรรณ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9) “บางครั้งเป็นครูมันเหนื่อยนะ แต่อาชีพครูไม่เงินเดือน เพราะ รายได้ความรู้ วิทยานำใจถ่ายทอด ที่ เชื่อเป็นอาชีพที่ดีมาก” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 13) “อาชีพครูเป็นอาชีพที่มั่นคง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 18) “ชาวบ้านค้าฝากลูกไว้ที่เรา เราเป็นคนมีความรู้ ค่ายกย่อง เรา” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 21)		

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่องจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของนักศึกษา

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

สาขาวิชา

ตอนที่ 2 จิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

คำชี้แจง : ขอให้นักศึกษาอ่านข้อความในแบบสอบถามอย่างละเอียดแล้วโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับการรับรู้หรือการแสดงออกของท่านมากที่สุด ดังนี้

- ⑤ หมายถึง ท่านมีการรับรู้หรือแสดงออกในระดับมากที่สุด
- ④ หมายถึง ท่านมีการรับรู้หรือแสดงออกในระดับมาก
- ③ หมายถึง ท่านมีการรับรู้หรือแสดงออกในระดับปานกลาง
- ② หมายถึง ท่านมีการรับรู้หรือแสดงออกในระดับน้อย
- ① หมายถึง ท่านมีการรับรู้หรือแสดงออกในระดับน้อยที่สุด

ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการรับรู้หรือแสดงออก				
		ด้านที่เกิดกับตนเอง				
1	ฉันใส่เสื้อผ้าที่สะอาดอยู่เสมอ	⑤	④	③	②	①
2	ฉันเป็นคนเข้าถึงได้ง่าย	⑤	④	③	②	①
3	ฉันสวมเครื่องแบบครูที่ถูกระเบียบ	⑤	④	③	②	①
4	ฉันเป็นคนที่ผู้เรียนอยู่ด้วยแล้วสบายใจ	⑤	④	③	②	①
5	ฉันมีความมานะบากบั่นฝ่าฟันต่ออุปสรรค	⑤	④	③	②	①
6	ฉันพูดมีหางเสียง “ค่ะ” หรือ “ครับ” ทุกครั้ง	⑤	④	③	②	①
7	ฉันเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส	⑤	④	③	②	①
8	ฉันควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีทุกสถานการณ์	⑤	④	③	②	①
9	ฉันอดทนต่อความยากลำบาก	⑤	④	③	②	①
10	ฉันพูดจาจะฉาน คล่องแคล่ว	⑤	④	③	②	①
11	ฉันเชื่อมั่นในตนเอง	⑤	④	③	②	①
12	ฉันมีความรับผิดชอบต่อนักเรียน	⑤	④	③	②	①
13	ฉันมีความมั่นใจในการพูด	⑤	④	③	②	①

ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการรับรู้หรือแสดงออก				
	ด้านที่เกิดกับตนเอง	แสดงออก				
14	ฉันเตรียมการสอนทุกครั้ง	⑤	④	③	②	①
15	ฉันใช้เวลาในการสอนให้เต็มที่	⑤	④	③	②	①
16	ฉันมีสื่อการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจในเนื้อหามากขึ้น	⑤	④	③	②	①
17	ฉันใช้เกม เพลง หรือกิจกรรม ประกอบการสอนด้วย	⑤	④	③	②	①
18	ฉันจัดการเรียนรู้แบบลงมือทำ (Active Learning)	⑤	④	③	②	①
19	ฉันใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เข้ามาช่วยในการสอน	⑤	④	③	②	①
20	ฉันต้องอ่านหนังสือให้มาก เพราะความรู้ยังมีอยู่น้อย	⑤	④	③	②	①
21	ห้องสมุดเป็นแหล่งเรียนรู้แห่งหนึ่งที่ฉันควรศึกษา	⑤	④	③	②	①
22	ฉันติดตามข่าวสารด้านเทคนิควิธีการสอนใหม่ๆ	⑤	④	③	②	①
23	ฉันแสวงหาข่าวสารทางวิชาชีพครูใหม่ๆ มาพัฒนาตนเอง	⑤	④	③	②	①
24	ฉันเข้าร่วมการพัฒนาวิชาชีพครู ตามที่มหาวิทยาลัยจัดให้	⑤	④	③	②	①
25	ฉันหาเวลาศึกษาหาความรู้เพื่อเพิ่มเติมวิชาชีพครูแบบออนไลน์	⑤	④	③	②	①
26	การค้นคว้างานวิจัยจะทำให้ฉันมีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง	⑤	④	③	②	①
27	งานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ฉันแก้ไขปัญหาในการสอน	⑤	④	③	②	①
ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการรับรู้หรือแสดงออก				
	ด้านที่เกิดกับผู้เรียน	แสดงออก				
1	ฉันเปิดโอกาสให้ผู้เรียนถาม เมื่อเกิดข้อสงสัย	⑤	④	③	②	①
2	ฉันตามงานของผู้เรียน หากพบว่าผู้เรียนไม่ส่งงาน	⑤	④	③	②	①
3	ฉันแนะนำผู้เรียนปฏิบัติจิตอาสา	⑤	④	③	②	①
4	ฉันกระตุ้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตามกฎของโรงเรียน	⑤	④	③	②	①
5	ฉันคอยตักเตือนผู้เรียนไม่ให้ทำผิดหรือออกนอกกลุ่มนอกทาง	⑤	④	③	②	①
6	ฉันชี้แนะแนวทางที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนได้เลือกหรือตัดสินใจด้วยตนเอง	⑤	④	③	②	①
7	ฉันชี้แนะแนวทางในการเลือกศึกษาต่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน	⑤	④	③	②	①
8	ฉันช่วยแก้ไขปัญหาของผู้เรียนอย่างเต็มความสามารถ	⑤	④	③	②	①
9	ฉันสามารถเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียนเมื่อมีปัญหาได้	⑤	④	③	②	①
10	ฉันให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้	⑤	④	③	②	①
11	ฉันตั้งใจถ่ายทอดความรู้กับผู้เรียนทุกคน ถึงแม้จะมีผู้เรียนที่ไม่ตั้งใจเรียน	⑤	④	③	②	①
12	ถึงแม้ว่าผู้เรียนจะเป็นคนที่ฉันรัก หากทำผิดฉันย่อมลงโทษ	⑤	④	③	②	①

ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการรับรู้หรือ แสดงออก				
	ด้านที่เกิดกับผู้เรียน					
13	เมื่อผู้เรียนทำผิด ฉันตัดสินใจด้วยเหตุและผลที่แท้จริง ไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	⑤	④	③	②	①
14	ฉันมีเวลาให้ผู้เรียนมาขอคำปรึกษาได้	⑤	④	③	②	①
15	หากผู้เรียนมีปัญหา ฉันให้คำปรึกษาได้แม้เป็นเวลานานหรือราชการ	⑤	④	③	②	①
16	ฉันเต็มใจให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกคนโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน	⑤	④	③	②	①
ข้อ	ข้อคำถาม	ระดับการรับรู้หรือ แสดงออก				
	ด้านที่เกิดกับวิชาชีพครู					
1	ฉันรู้สึกซาบซึ้งในวิชาชีพครู	⑤	④	③	②	①
2	การเป็นครูทำให้ฉันมีความสุข	⑤	④	③	②	①
3	ฉันมีความสุขเมื่อเห็นลูกศิษย์ประสบความสำเร็จในการเรียน	⑤	④	③	②	①
4	ฉันภูมิใจที่จะได้ประกอบอาชีพครู	⑤	④	③	②	①
5	อาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง	⑤	④	③	②	①
6	อาชีพครูสามารถพัฒนาคนและประเทศชาติ	⑤	④	③	②	①
7	ฉันจะไม่ดูหมิ่น เหยียดหยามวิชาชีพครู	⑤	④	③	②	①
8	ฉันจะพึงระวังไม่ให้วิชาชีพครูเสื่อมเสีย	⑤	④	③	②	①
9	ฉันจะปกป้องวิชาชีพครูไม่ให้มาดูหมิ่น	⑤	④	③	②	①
10	ฉันจะสืบทอดวิชาชีพครู	⑤	④	③	②	①
11	ฉันเชื่อมั่นว่าอาชีพครูเป็นอาชีพที่ดี	⑤	④	③	②	①
12	ฉันจะปฏิบัติตามข้อกำหนดของวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด	⑤	④	③	②	①



ภาคผนวก จ

ผลการปรับปรุงกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้
เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู
มหาวิทยาลัยราชภัฏ

ตาราง 18 ผลการปรับปรุงกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

กิจกรรม	ประเด็น ที่ควรปรับปรุงแก้ไข	การดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไข
จิตวิญญาณครูนั้นสำคัญ อย่างไร	ในกิจกรรมช่วงแรก เน้นการ บรรยายประมาณ 20 นาที ทำ ให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกเบื่อ หน่าย ไม่สนใจฟังการบรรยาย และนักศึกษา ยังไม่เข้าใจการสรุปผลเป็น ผังมโนทัศน์	ใช้หัวข้อการบันทึกผลการ เรียนรู้เพิ่มเติมในระหว่างการ บรรยาย ตั้งคำถามแทรก และ ให้นักศึกษานำบันทึกผลการ สะท้อนคิด และเพิ่มคำอธิบาย ว่าการเขียนผังมโนทัศน์คือ อะไร วิธีการดำเนินการเขียน เป็นอย่างไร
เรียนรู้และเข้าใจธรรมชาติ มนุษย์	กิจกรรมช่วงการเดินชม ธรรมชาติ เนื่องจากในช่วงของ การทดลอง มีการทำกิจกรรม ของนักศึกษากลุ่มอื่น จึงทำให้ นักศึกษาไม่มีสมาธิในการ ดำเนินกิจกรรม	ในช่วงของการทำกิจกรรมนี้ กระบวนการต้องสำรวจ สภาพแวดล้อมก่อน เพราะ ต้องใช้ความระมัดระวังในการ เรียนรู้ตนเองและผู้อื่น
ไขตัวตน	ช่วงเวลากำหนดทำกิจกรรม ค่อนข้างจำกัด ภายในเวลา 90 นาที จึงทำให้กิจกรรมสุนทรีย สนทนาทำได้ไม่เต็มที่ของการ เรียนรู้	กระบวนการต้องปรับเปลี่ยน หากกลุ่มสัปดาห์เดียวกัน มี จำนวนมากเกินไป และ ยืดหยุ่นเวลาได้ ขณะเดียวกัน อาจให้เขียนสะท้อนเป็นการให้ กำลังใจซึ่งกันและกันได้
ตามติดผู้เรียน (1)	ช่วงเวลากำหนดทำกิจกรรม ค่อนข้างจำกัด ภายในเวลา 90 นาที ทำให้การแสดงบทบาท สมมติได้ไม่เต็มที่	ช่วงเวลากำหนดทำกิจกรรมค่อนข้าง จำกัด ภายในเวลา 90 นาที ต้องควบคุมเวลาใช้ นาฬิกาจับเวลา หรือต่อเวลาได้ หากมีความเหมาะสม

ตาราง 18 (ต่อ)

กิจกรรม	ประเด็น ที่ควรปรับปรุงแก้ไข	การดำเนินการ ปรับปรุงแก้ไข
รวมก่อนการงาน	ช่วงเวลาที่นักศึกษากำลังคิด จินตนาการ เป็นช่วงเวลาที่ สำคัญ ควรยืดเวลาให้มากขึ้น	ปรับช่วงคิดจินตนาการให้มาก ขึ้น ไม่ควรเร่งนักศึกษามาก เกินไป ปล่อยตามธรรมชาติ เพื่อความสมบูรณ์ของงานที่ทำ ร่วมกัน
สืบสานวิชาชีพครู	คำสั่งในการระดมความคิดยัง ไม่ชัดเจน ทั้ง 3 ประเด็น ควร ปรับให้ชัดเจนมากขึ้น	ปรับคำสั่งในการระดม ความคิด ดังนี้ 1) เมื่อนักศึกษาได้รับการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู นักศึกษาจะพัฒนาตนเอง อย่างไร 2) เมื่อนักศึกษาได้รับการฝึก ประสบการณ์วิชาชีพครู นักศึกษาจะมีแนวทางใน การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างไร 3) เมื่อนักศึกษาสำเร็จ การศึกษา นักศึกษาจะ พัฒนาวิชาชีพครูได้อย่างไร



ภาคผนวก จ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

เอกสารคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏฉบับนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นอย่างมีแบบแผน และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นขั้นตอน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในตนเอง จนเกิดความรู้ความเข้าใจในตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง สอดคล้องกับความเป็นจริง เกิดความรัก ความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน ตลอดจนการเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเข้าถึงความจริงสูงสุด คือ ความจริง ความดี ความงาม และนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงวิชาชีพให้พัฒนายิ่งขึ้น

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างมีแบบแผน ประกอบด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการ
2. วัตถุประสงค์
3. เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้
4. กระบวนการจัดการเรียนรู้ 3 ขั้น (A_mCR_a)
 - 4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (A_m : Awareness and Meditation)
 - 4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (C : Contemplation)
 - 4.3 ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (R_a : Reflection and Application)
5. การวัดและประเมินผล
6. บทบาทของกระบวนการ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1. หลักการแนวคิด

จิตวิญญาณความเป็นครูถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อาชีพครูมีคุณค่าและความหมาย ทั้งต่อตนเอง ผู้เรียน และวิชาชีพ ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะมีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองอย่างเต็มที่ ทั้งต่อหน้าที่ของตนเอง การอบรมสั่งสอน มีความรัก เมตตาปรารถนาดีต่อศิษย์ ตลอดจนพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและต่อวิชาชีพ ประกอบกับในปัจจุบัน ตามพระราชโองบายด้านการศึกษาระหว่างในหลวงรัชกาลที่ 10 ที่พระองค์ทรงสานต่อพระราชปณิธานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ด้านการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะประเด็นด้านการผลิตและพัฒนาครู พระองค์ทรงเน้นย้ำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นเลิศด้านผลิตและพัฒนาครู ให้มีมาตรฐานและมีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้นการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ต่อวงการวิชาชีพครู โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งเป็นสถาบันที่มีชื่อเสียงทางด้านการผลิตครูมายาวนานและเป็นมหาวิทยาลัยของพระราช

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏที่พัฒนาขึ้น จึงมีแนวคิดจากหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ระเบิดจากข้างใน” และ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เพื่อให้ นักศึกษาวิชาชีพครูนำแนวทางในการทำงานของพระองค์ท่าน มาเป็นหลักสำคัญในการทำงานในวิชาชีพครูให้ประสบความสำเร็จ เปรียบเสมือนพระองค์ท่านที่ทรงงานเพื่อพัฒนาประเทศชาติและเพื่อพสกนิกรของพระองค์ได้อยู่ดีกินดี และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยบูรณาการกับทฤษฎีการเรียนรู้ เทคนิคการสอน และกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา 3 ขั้น ได้แก่ 1) ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Meditation) 2) ขั้นคิดใคร่ครวญ (Contemplation) และ 3) ขั้นทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application) เพื่อให้ นักศึกษาได้บ่มเพาะจิตใจ ใคร่ครวญ และตระหนักในตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพครู จนสามารถปฏิบัติตนครูที่ดีมีจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ประกอบด้วยกิจกรรมจำนวนทั้งสิ้น 14 กิจกรรม

2. วัตถุประสงค์

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู มุ่งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ในด้านตนเอง ด้านผู้เรียนและด้านการพัฒนาวิชาชีพ โดยผ่าน กระบวนการเรียนรู้ และเกิดประสบการณ์เกี่ยวกับการเดินทางของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมี วัตถุประสงค์ ดังนี้

2.1 เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในตนเองด้านความเป็นครู เกี่ยวกับบุคลิกภาพของ ครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน การพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู

2.2 เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณาและ เสมอภาค

2.3 เพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีและมีความศรัทธาในวิชาชีพครู

3. เนื้อหาที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับจิต วิญญาณความเป็นครูใน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ด้านตนเอง ด้านผู้เรียน และด้านวิชาชีพครู โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. จิตวิญญาณความเป็นครูด้านตนเอง ประกอบด้วย บุคลิกภาพของครู บทบาท หน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู

2. จิตวิญญาณความเป็นครูด้านผู้เรียน ประกอบด้วย การปฏิบัติต่อผู้เรียนด้วยความ เมตตากรุณา และเสมอภาค

3. จิตวิญญาณความเป็นครูด้านวิชาชีพครู ประกอบด้วย การมีเจตคติที่ดี และเกิด ความศรัทธาในวิชาชีพครู

4. กระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ประกอบด้วย 3 ขั้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ขั้นตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Mediation)

เป็นขั้นตอนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตระหนักรู้และสงบนิ่งอยู่กับตนเอง โดยผ่านการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำสมาธิ การออกกำลังกายและจิต โยคะ เกมฝึกสมาธิ และ การบริหารสมอง เป็นต้น ประสานกายและจิตให้เป็นหนึ่งเดียวกัน เน้นการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายในของตน เพื่อให้เกิดสมาธิและสมาธิกับการทำงาน มีความสงบในจิตใจ ลดความเครียดและเป็นกังวลจากสิ่งแวดล้อมภายนอก เนื่องจากสภาพแวดล้อมภายนอก อาจทำให้สมาธิและจิตใจไม่สงบ ส่งผลให้สมองปิดกั้นการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้เปรียบเสมือนการเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ ใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที และในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีการกล่าวถึงสิ่งที่ผ่านมาแล้วเพื่อเชื่อมโยงกับบทเรียนใหม่ ก่อนจะเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป

4.2 ขั้นคิดใคร่ครวญ (Contemplation)

ขั้นตอนนี้ถือว่าเป็นหัวใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู เพราะเป็นขั้นตอนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญ ทำความเข้าใจ ตระหนักรู้ถึงคุณค่าทั้งในตนเอง ผู้อื่น และวิชาชีพครู โดยผ่านการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เช่น บรรยาย อภิปราย บทบาทสมมติ เรียนรู้ตัวแบบ สัมผัสธรรมชาติ ประสบการณ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบสุนทรียะสนทนา และการตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง เป็นต้น ขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีสภาวะของจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ และเข้าถึงศักยภาพแห่งตน เพื่อนำคุณภาพดังกล่าวไปใช้ใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา (Cognitive) ด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal) และด้านภายในบุคคล (Intrapersonal) ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใน มองโลกในเชิงองค์รวม เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ นำสิ่งที่ได้เรียนรู้หรือประสบการณ์ในกระบวนการบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตของตนเอง ผู้อื่นและวิชาชีพครูในอนาคตได้

4.3 ขั้นทบทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application)

เป็นขั้นตอนที่มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทบทวนผลการเรียนรู้จากการใคร่ครวญ สะท้อนผลการเรียนรู้ แง่คิดต่างๆ และสามารถนำประสบการณ์ในการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น การเขียนบันทึกการเรียนรู้ การนำเสนอความคิด ความรู้สึกเป็นวาจากรรม หรือประโยคสั้นๆ เป็นต้น ในขั้นตอนนี้เปรียบเสมือนการสรุปผลการเรียนรู้ และประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและวิชาชีพครูในอนาคต

5. การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู มีดังนี้

5.1 การวัดและประเมินผลเชิงปริมาณด้วยการตรวจวัดระดับจิตวิญญาณความเป็นครู เพื่อติดตามพัฒนาการของจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างต่อเนื่อง ทั้งก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง

5.2 การวัดและประเมินผลเชิงคุณภาพในการทำกิจกรรม จากแบบสังเกตพฤติกรรม และสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning log)

6. บทบาทของกระบวนกร และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

6.1 บทบาทของกระบวนกร

6.1.1 กระบวนกรต้องทำความเข้าใจและศึกษารายละเอียด เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างละเอียด

6.1.2 จัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการฝึกอบรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู โดยชี้แจงรายละเอียดให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนรับทราบ โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

6.1.3 กระบวนกรจะต้องมีการเตรียมการสอนล่วงหน้าเป็นอย่างดี โดยมีความตั้งใจ มุ่งในการที่จะพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูให้เกิดการเรียนรู้ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเอง ควรมีประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นกระบวนกร หรือเคยได้รับการอบรม หรือเคยผ่านประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาพอสมควร

6.1.4 กระบวนการจะต้องเปิดใจรับฟังผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ได้แสดงข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และสามารถนำมาปรับปรุงและพัฒนาได้ต่อไป

6.1.5 กระบวนการจะต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้แบบกัลยาณมิตร กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุขในการเรียนรู้และได้รับประสบการณ์ตรง

6.1.6 กระบวนการจะต้องดูแลกำกับการทำงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างใกล้ชิด หากพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีปัญหาในการปฏิบัติกิจกรรมจะต้องให้คำปรึกษาคอยให้คำแนะนำช่วยเหลือ

6.2 บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

6.2.1 ให้ความร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยความตั้งใจ และเต็มใจ

6.2.2 ตั้งใจทำแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูทั้งก่อนการทดลอง และหลังการทดลอง

6.2.3 เขียนบันทึกการเรียนรู้หลังเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้งด้วยความตั้งใจ

6.2.4 การทำกิจกรรมในทุกขั้นตอนขอให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเคารพสิทธิผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการทำสมาธิผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่น

6.2.5 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออกในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างอิสระรวมทั้งสามารถแลกเปลี่ยนปัญหาหรือมีข้อสงสัย

**โครงสร้างของกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้
เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ**

ครั้งที่	ชื่อกิจกรรม	องค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู
1	ปฐมนิเทศ (Check in)	-
2	จิตวิญญาณครูนั้น สำคัญอย่างไร	 องค์ประกอบด้านตนเอง ผู้เรียน และวิชาชีพ ตามกระบวนทัศน์องค์รวม (Holistic Paradigm) ซึ่งเป็นปรัชญาและหลักการพื้นฐานของจิตตปัญญา
3	เรียนรู้และเข้าใจ ธรรมชาติมนุษย์	
4	จุดประกายความดีงามในใจ	
5	ไขตัวตน	 องค์ประกอบด้านตนเอง ได้แก่ บุคลิกภาพความเป็นครู บทบาทหน้าที่ด้านการสอน และการพัฒนาตนเองในวิชาชีพครู
6	หนทางครูดี	
7	เติมสีสันชีวิต	
8	ตามติดผู้เรียน (1)	 องค์ประกอบด้านผู้เรียน ได้แก่ การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนด้วยความเมตตากรุณา และเสมอภาค ด้านการเรียนรู้ การอบรมบ่มนิสัย และด้านการให้คำปรึกษา
9	ตามติดผู้เรียน (2)	
10	ตามติดผู้เรียน (3)	
11	น้อมเคียรตามรอยพ่อ	 องค์ประกอบด้านวิชาชีพ ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู และศรัทธาในวิชาชีพครู
12	รวมก่อการทำงาน	
13	สืบสานวิชาชีพครู	
14	ปัจฉิมนิเทศ (Check out)	-



ตัวอย่างกิจกรรมในรูปแบบการจัดการเรียนรู้
เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ

กิจกรรมที่ 1

การปฐมนิเทศ (Check in)

สาระสำคัญ

การปฐมนิเทศเป็นการเริ่มต้นสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้วิจัย และในการจัดการเรียนรู้ครั้งแรก จะต้องดำเนินการปฐมนิเทศ เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม เกี่ยวกับความสำคัญ วัตถุประสงค์ ตารางวัน เวลา จำนวนครั้ง ระยะเวลา รูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ผู้วิจัยได้นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมปฐมนิเทศ เพื่อเปิดพื้นที่ในหัวใจแห่งการเรียนรู้เรื่องราวใหม่ สร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงการสร้างบรรยากาศแห่งการยอมรับและเคารพในความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน อันจะนำไปสู่การตระหนักรู้ และการเปลี่ยนแปลงอันมาจากปัญญาภายใน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจระหว่างผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม
2. เพื่อชี้แจงความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ รวมถึงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับตารางวัน เวลาจำนวนครั้งระยะเวลารูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

ระยะเวลา 60 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Meditation)

1.1 ผู้วิจัยกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมกับแนะนำตนเอง ผู้วิจัยชี้แจงความสำคัญและวัตถุประสงค์ และรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับตารางวัน เวลาจำนวนครั้งระยะเวลารูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ในการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู

1.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม เพื่อนั่งสมาธิ สงบนิ่งอยู่กับเสียงเพลง บรรเลง ประมาณ 3-5 นาที ผู้วิจัยใช้ระฆังแห่งสมาธิเป็นเครื่องกำหนดเวลาในการทำกิจกรรม (เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสงบนิ่ง มีสมาธิอยู่กับตนเอง ก่อนเริ่มกิจกรรมต่อไป)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

2. คติไตรครวญ (Contemplation)

2.1 ผู้วิจัยเริ่มสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้วยการเริ่มเล่นเกมชานชื่อ ให้ครบ โดยเริ่มจากผู้วิจัยไปเรื่อยจนครบทั้งหมด (เพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างกันและให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำชื่อเล่นของเพื่อนให้ได้)

2.2 ผู้วิจัยแจกสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log) ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการใช้สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log) โดยแจกจากด้านขวามือของผู้วิจัย เมื่อได้รับให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ข้อขอบคุณด้วยความนอบน้อม จากนั้นแจกกระดาษรูปหัวใจ ให้เขียนข้อความลงในหัวใจ ดังนี้

แผ่นที่ 1 - อยากให้บรรยากาศในการจัดกิจกรรม เป็นอย่างไร

แผ่นที่ 2 - ตั้งกฎกติกาการอยู่ร่วมกัน

แผ่นที่ 3 - ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

หมายเหตุ ผู้วิจัยแจกกระดาษรูปหัวใจที่ละแผ่น เมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนแผ่นที่ 1 เสร็จ จึงแจกแผ่นที่ 2 ต่อ

2.3 ผู้วิจัยรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม มาติดที่ Flipchart ที่แบ่ง หัวข้อไว้ ดังนี้

แผ่นที่ 1 - บรรยากาศในการจัดกิจกรรม

แผ่นที่ 2 - กฎกติกา

แผ่นที่ 3 - ประโยชน์

2.4 ผู้วิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม สรุปประเด็นสำคัญจากความคิดเห็นทั้งหมด (เพื่อใช้เป็นกฎกติกา ในการร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ซึ่งจะเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน แสดงให้เห็นถึงการเคารพซึ่งกันและกัน)

ขั้นสรุปกิจกรรม

3. ทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application)

3.1 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุปประเด็นสำคัญลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log) ได้แก่ ความรู้สึกหลังจากการสร้างความคุ้นเคยและสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้วิจัย

และผู้เข้าร่วมกิจกรรม บทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้วิจัย วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ และประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้

3.2 ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมซักถามข้อสงสัยในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และนัดหมายในการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไป

สื่อ/อุปกรณ์การเรียนรู้

1. Power point ประกอบการทำกิจกรรม
2. เสียงเพลงบรรเลง
3. กระดาษรูปหัวใจ
4. กระจกแห่งสมาธิ
5. Flipchart พร้อมกระดาษพู่กัน 2 ชุด
6. สก๊อตเทป
7. สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)

การวัดและประเมินผล

1. สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)
2. แบบสังเกตพฤติกรรม

กิจกรรมที่ 2

จิตวิญญาณครูนั้น สำคัญอย่างไร

สาระสำคัญ

ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาและปฏิรูปการศึกษาเป็นอย่างมาก เพราะส่วนหนึ่งของการพัฒนาการศึกษา ต้องพัฒนาครูด้วย ซึ่งครูเป็นกลไกหลักของการพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังนั้น จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อาชีพครูมีความหมายและมีคุณค่าทั้งต่อตนเอง ผู้เรียน และวิชาชีพครู เพราะครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูจะมีความสำนึกในหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนอย่างเต็มที่ ทั้งต่อหน้าที่ที่มีของตนเองทางด้านการอบรมสั่งสอน มีความรัก เมตตา ปรารถนาดีต่อศิษย์ ตลอดจนพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและต่อวิชาชีพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจในจิตวิญญาณความเป็นครู
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสร้างหรือสรุปมโนทัศน์เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำสัญญาเป้าหมายพฤติกรรมความเป็นครูของตนเองได้

ระยะเวลา 90 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Mediation)

1.1 ผู้วิจัยกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้วยการไหว้ทำความเคารพซึ่งกันและกัน

1.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม ทำท่าบริหารสมอง ปุ่มสมอง ปุ่มขมับ ปุ่มใบหู ท่าละ 10 ครั้ง (ดังภาพ) จากนั้นให้สงบนิ่งอยู่กับตนเองเพื่อเตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป (เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประสานกาย จิต และสมอง ให้พร้อมที่จะเรียนรู้)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

2. คิดใคร่ครวญ (Contemplation)

2.1 ผู้วิจัยกล่าวทบทวนถึงกิจกรรมปฐมนิเทศที่ผ่านมา เกี่ยวกับบรรยากาศและกฎกติกาที่สร้างร่วมกัน (เพื่อเชื่อมโยงเข้าสู่เนื้อหาของกิจกรรมในครั้งนี้)

2.2 ผู้วิจัยแจกเอกสารประกอบการให้ความรู้ เรื่อง จิตวิญญาณความเป็นครู แก่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเริ่มแจกจากขวามือของผู้วิจัย และกำกับการรับไหว้ขอบคุณด้วยความนอบน้อม กิจกรรมในขั้นนี้เป็นการบรรยายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจถึงความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครู ความสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครู และองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งเป็นการบรรยายในภาพรวมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานเบื้องต้น ประมาณ 20 นาที

2.3 ผู้วิจัยเปิดเพลง “ครูคือผู้ให้” (เปลวเทียน) ประมาณ 4 นาที ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟัง ใช้คำถามถามเกี่ยวกับความหมายของเพลงว่า “เมื่อฟังเพลงนี้แล้วรู้สึกอย่างไรบ้าง” “เพลงที่ได้ฟังนี้สื่อความหมายถึงอะไรได้บ้าง” ตัวอย่างคำตอบเช่น ครูคือผู้นำทาง ครูที่เป็นแสงสว่างของนักเรียน ครูผู้เสียสละ เป็นต้น

2.4 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมวาดรูป สัญลักษณ์ สิ่งของ หรืออะไรก็ได้ เพื่อสื่อความหมายแทนคำว่า “ครู” ลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น ครูเปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ที่คอยให้ร่มเงาบังแดดปกป้องเราให้มีความร่มเย็น ครูเปรียบพระอาทิตย์คอยให้แสงสว่างกับเรา เมื่อเราเจอกับปัญหาหรือเจอทางที่มีดมน เป็นต้น ให้เวลาประมาณ 15 นาที ใช้ระฆังแห่งสมาธิเป็นเครื่องกำหนดเวลา

2.5 จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอเป็นกลุ่มย่อยประมาณ 4 คน ต่อกลุ่ม ด้วยการใช้สุนทรียะสนทนา (Dialogue Conversation) เล่าสิ่งที่ตนเองวาดพร้อมความหมายให้กับเพื่อนในกลุ่มจนครบหมดทุกคน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยกำชับให้ผู้ร่วมกิจกรรมใช้การตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening) ใช้เวลาประมาณ 10 นาที และใช้ระฆังแห่งสมาธิเป็นเครื่องกำหนดเวลา

ขั้นสรุปกิจกรรม

3. ทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application)

3.1 ผู้วิจัยให้หนึ่งเป็นวงกลม ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยถือภาพของตนเองโชว์ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนได้เห็น และร่วมกันสรุปการเรียนรู้ที่ได้ในวันนี้ โดยบอกเป็นวลีสั้นๆ เชื่อมโยงถึงสัญลักษณ์ที่ตนเองวาด โดยขึ้นต้นด้วยคำว่า “หากฉันเป็นครูฉันจะ.....พูดถึงสัญลักษณ์ที่ตนเองวาด.....” เช่น ดวงอาทิตย์ ก็พูดว่า “หากฉันเป็นครูฉันจะปกป้องนักเรียนของฉันจากสิ่งชั่วร้ายหรือ อบายมุข” เป็นต้น ให้ทุกคนพูดจนครบหมดทุกคน อาจจะเวียนไปทางขวาหรือซ้ายมือของผู้วิจัยก็ได้

3.2 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนบันทึกการเรียนรู้ได้แก่ ความรู้สึกรู้สึก การเรียนรู้ และการนำไปประยุกต์ใช้ในวิชาชีพครู ลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)

สื่อ/อุปกรณ์การเรียนรู้

1. เอกสารประกอบการให้ความรู้ เรื่อง จิตวิญญาณความเป็นครู
2. Power point ประกอบการทำกิจกรรม
3. เพลง “ครูคือผู้ให้” (เปลวเทียน)
4. สีชอล์ค สีไม้ สีเทียน
5. กระจกแห่งสมาธิ
6. สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)

การวัดและประเมินผล

1. สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)
2. แบบสังเกตพฤติกรรม

กิจกรรมที่ 3

เรียนรู้และเข้าใจ ธรรมชาติมนุษย์

สาระสำคัญ

มนุษย์ทุกคนย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตน แตกต่างกันไป ทั้งรูปร่างหน้าตา ลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพ ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครู จะต้องมีความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน เพื่อที่จะได้วางแผน ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาศักยภาพในตนเองได้อย่างเต็มที่ ขั้นตอนแรกในการทำความเข้าใจมนุษย์ คือการสร้างสัมพันธภาพ เพราะการเกิดสัมพันธภาพที่ดี จะทำให้เกิดพื้นที่ของความปลอดภัย (Comfort Zone) กล้าที่จะพูดคุย แลกเปลี่ยนรู้ แสดงความคิดเห็น ปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ลดช่องว่างระหว่างกัน โดยเฉพาะช่องว่างระหว่างครูกับนักเรียนที่มีวัยวุฒิและคุณวุฒิที่แตกต่างกัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ฝึกการสังเกตตนเองและเพื่อน

ระยะเวลา 90 นาที

ขั้นตอนการดำเนินกิจกรรม

ชั้นนำเข้าสู่กิจกรรม

1. ตระหนักรู้สู่สมาธิ (Awareness and Mediation)

1.1 ผู้วิจัยกล่าวทักทายผู้เข้าร่วมกิจกรรม ด้วยการไหว้ทำความเคารพซึ่งกันและกัน

1.2 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งเป็นวงกลม ทำท่าบริหารสมองด้วยการเคลื่อนไหวสลับข้าง (Cross Crawl) ทำนับ 1-10 จำนวน 10 ครั้ง (ดังภาพภาคผนวก) จากนั้นให้สงบนิ่งอยู่กับตนเองเพื่อเตรียมพร้อมที่จะเรียนรู้ในขั้นตอนต่อไป (เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประสานกาย จิต และสมอง ให้พร้อมที่จะเรียนรู้)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

2. คิดใคร่ครวญ (Contemplation)

2.1 ผู้วิจัยกล่าวทบทวนถึงกิจกรรมที่ผ่านมา เกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบของจิตวิญญาณความเป็นครู โดยใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้คิด ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้ว (เพื่อเชื่อมเข้าสู่กิจกรรมต่อไปซึ่งเป็นการเรียนรู้ใหม่)

2.2 ผู้วิจัยแจกกระดาษ 1 แผ่น ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสังเกตตนเองและบรรยายถึง บุคลิกลักษณะทั้งภายนอกและภายในของตนเองให้มากที่สุด ให้เวลาประมาณ 5 นาที ในการ ใคร่ครวญถึงตนเอง จากนั้นให้พับแล้วหย่อนลงในกล่องเก็บไว้เพื่อเล่นเกมทายบุคลิกช่วงท้าย กิจกรรม

2.3 ผู้วิจัยใช้คำถามถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่ารู้จักกันหรือไม่ กิจกรรมต่อไปนี้จะ เป็นกิจกรรมที่ทำให้รู้จักกันในกลุ่มมากขึ้น โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยืนจับมือกันเป็นวงกลมใหญ่ ให้นับเลข 1 เลข 2 คนที่อยู่ขวามือของผู้วิจัยจะเริ่มนับก่อนไปจนถึงคนสุดท้าย

2.4 จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่นับเลข 1 อยู่หนึ่งกับที่ คนที่นับเลข 2 เดินก้าวไป ด้านหน้า 1 ก้าว หันหน้าจับคู่ เมื่อได้คู่แล้ว ให้ไหว้ทักทายสวัสดิ์กัน ยิ้มให้กัน สังเกตและสำรวจ จบุคลิกลักษณะของกันและกันให้ได้มากที่สุดประมาณ 1 นาที โดยที่ไม่พูดคุยกัน

2.5 ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับหลังหันจากคู่ของตนเอง ผู้วิจัยสุ่มตัวเลข อาจจะถามว่า “ผู้เข้าร่วมกิจกรรมชอบเลขอะไรมากที่สุด” สมมติว่าเลข 5 อาจจะให้คนที่อยู่วงนอกเดิน สไลด์ไปทางซ้าย 5 ครั้ง หรือวงในสไลด์ไปทางขวา 5 ครั้ง ก็ได้ จากนั้นให้หยุดแล้วหันหน้าเข้าหา กัน เมื่อได้คู่แล้ว ให้ไหว้ทักทายสวัสดิ์กัน ยิ้มให้กัน สังเกตและสำรวจบุคลิกลักษณะของกันและกัน ให้ได้มากที่สุดประมาณ 1 นาที โดยที่ไม่พูดคุยกันอีกครั้ง จากนั้นให้พูดคุยกันได้ ประมาณ 1 นาที

2.6 จากนั้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับหลังหันจากคู่ของตนเอง ผู้วิจัยสุ่มตัวเลขอีก ครั้ง สมมติว่าเลข 9 ครั้งนี้อาจให้วงใดวงหนึ่งเป็นผู้เดินสไลด์ วงที่ไม่ได้เดินหลับตา จากนั้นให้หยุด แล้วหันหน้าเข้าหากัน เมื่อได้คู่แล้ว ให้จับมือกัน โดยที่ไม่พูดคุยกัน ผู้ที่หลับตาจะต้องเป็นผู้ทายว่า คู่ของตนคือใคร ผู้วิจัยเดินถาม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ใคร่ครวญถึงเพื่อนผู้ร่วมกิจกรรม ในห้องว่าคนคนนั้นเป็นใคร ประมาณ 1 นาที จากนั้นให้ผู้ที่สามารถส่งเสียงทักทายพูดคุยได้ เล่าบรรยายถึงบุคลิกลักษณะของตนให้คู่ของตนเองฟังได้ คู่ไหนทายถูกให้นั่งลง

2.7 ผู้วิจัยสร้างเงื่อนไขให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าให้พาคู่ของตนเองเดินชมธรรมชาติ นอกห้อง พูดคุยทำความรู้จักกัน ประมาณ 5-10 นาที แล้วกลับมายังห้องทำกิจกรรม

ขั้นสรุปกิจกรรม

3. ทวนผลการเรียนรู้สู่การนำไปใช้ (Reflection and Application)

3.1 เมื่อกลับมาจากการเดินชมธรรมชาติแล้ว ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั่งรวมเป็นวงกลม ใช้คำถามถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่ารู้สึกอย่างไรบ้าง รู้จักกันมากขึ้นหรือไม่ โดยการทบทวนเปรียบเทียบ 3 ประเด็น ดังนี้ 1) ความรู้สึกในครั้งแรกที่ให้สังเกตโดยไม่พูดคุย 2) ความรู้สึกในครั้งที่ 2 ที่สามารถพูดคุยกันได้ 3) ความรู้สึกในครั้งสุดท้ายที่ได้สัมผัสจับมือ และเดินชมธรรมชาติร่วมกัน ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ ทั้งนี้ผู้วิจัยอาจจะให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพูดถึงความรู้สึกนั้น

3.2 ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสรุปกิจกรรม เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ภาพ และการเชื่อมโยงกับความเป็นครู หากครูมีความสนิทสนมใกล้ชิดกับนักเรียนจะทำให้เกิดพื้นที่ที่ปลอดภัย กล้าคิดกล้าแสดงออก พูดคุยทำความเข้าใจและเพิ่มสัมพันธ์ภาพระหว่างกัน

3.3 ผู้วิจัยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเขียนบันทึกการเรียนรู้ลงในสมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)

สื่อ/อุปกรณ์การเรียนรู้

1. ภาพทำบริหารสมองด้วยการเคลื่อนไหวสลับข้าง (cross crawl) ทำนับ 1-10
2. กระดาษ A4
3. ปากกา
4. ระวังแห่งสมาธิ
5. สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)

การวัดและประเมินผล

1. สมุดบันทึกการเรียนรู้ (Learning Log)
2. แบบสังเกตพฤติกรรม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ภาวิดา มหาวงศ์
วัน เดือน ปี เกิด	24 เดือนกุมภาพันธ์ 2524
สถานที่เกิด	จ. แพร่
วุฒิการศึกษา	พ.ศ. 2546 การศึกษาระดับบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง สาขาการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2552 การศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. 2561 ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ แขนงจิตวิทยาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ที่อยู่ปัจจุบัน	999/90 หมู่บ้านจิรโชติท่าทอง หมู่ 6 ต.ท่าทอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000